

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TOPLUM ÇEVİRMENLİĞİ BAĞLAMINDA SAĞLIK
TURİZMİNDEKİ DİYALOG ÇEVİRİLERİNE DİLBİLİMSEL
VE ÇEVİRİBİLİMSEL YAKLAŞIM**

DOKTORA TEZİ

Burak ÖZSÖZ

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şeref ATEŞ

MAYIS 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TOPLUM ÇEVİRMENLİĞİ BAĞLAMINDA SAĞLIK
TURİZMİNDEKİ DİYALOG ÇEVİRİLERİNE DİLBİLİMSEL
VE ÇEVİRİBİLİMSEL YAKLAŞIM**

DOKTORA TEZİ

Burak ÖZSÖZ

Enstitü Anabilim Dalı : Çeviribilim

“Bu tez 31/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Sueda Erbenit	Başarılı	
Doç. Dr. Neşet Meydan	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi A. Nurettin Durbacı	Başarılı	
Prof. Dr. Arif Ural	Başarılı	
Prof. Dr. Serap Ates	Başarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
--	---	-------------

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	BURAK ÖZSÖZ
Öğrenci Numarası	:	1360D28001
Enstitü Anabilim Dalı	:	ÇEVİRİBİLİM
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	TOPLUM ÇEVİRMENLİĞİ BAĞLAMINDA SAĞLIK TURİZMİNDEKİ DİYALOG ÇEVİRİLERİNE DİLBİLİMSEL VE ÇEVİRİBİLİMSEL YAKLAŞIM
Benzerlik Oranı	:	%3

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

02/05/2019
Öğrenci İmza

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbf@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

02/05/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Şeref Ateş

Tarih: 02/05/2019

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Herkesin bir ‘söz’ü var. Her yolculuğun başlangıcı da yine söz ile. Bu tezin yazım yolculuğu ise söz ve sözlü dile olan olan ilgim ile başladı. Söz benim sözüm olsa da kendi sözünü esirmeyen kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Şeref Ateş’e katkıları için şükranlarımı sunuyorum. Ortak tez danışmanım Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğretim üyesi, can hocam Prof. Dr. Aymil Doğan’a sadece teze değil hayatıma da dokunduğu için minnettarım. İnaniyorum ki onunla olan yolculuğumuz bu tez ile sona ermedi. Tez izleme jürisinin sayın üyeleri, Prof. Dr. Arif Ünal ve Dr. Öğr. Üyesi A. Nursen Durdağı’ya ise tüm süreç boyunca verdikleri katkı ve bana duydukları güven için teşekkür ediyorum. Sakarya Üniversitesi Çeviribilim bölümündeki değerli öğretim üyelerine ve bilhassa Prof. Dr. İlyas Öztürk’e de minnet borçlu olduğumu ifade etmeliyim. Engin dilbilim bilgisini ve yorumlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Selim Yılmaz’a, ufuk açan sohbetlerimiz için teşekkürü bir borç bilirim. Her daim desteğini gördüğüm Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Angı’ya ve Prof. Dr. Leyla Coşan’a da müteşekkirim. Mert insan, rahmetli hocamız Prof. Dr. Acar Sevim’i de anmadan geçemeyeceğim. Dr. Öğr. Üyesi Bahattin Yalçinkaya ve Arş. Gör. M. Emin Gedikli’nin katkıları olmasa bu tez son halini almazdı. Teşekkürlerimle! Varlıklarına şükrettiğim anne ve babamın haklarını ödeyemem. Var olsunlar. Son bir teşekkür de yaşamımın eksik parçalarını tamamlayan, beni tamam eden değerli eşime ve sevgili oğlum Azizalp’e. Onlar da var olsunlar.

Burak ÖZSÖZ

31.05.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KONUŞMA ÇEVİRİSİ	6
1.1. Konuşma Çevirisinde Temel Kavram ve Tanımlar	6
1.2. Konuşma Çevirisinde İletişimsel Ortam	8
1.2.1. Yazı diline karşı sözlü dil	10
1.2.2. Sözlü dil yapısının kendi içinde incelenmesi	11
1.2.2.1. Sözcenin Tanımı	12
1.2.2.2. Sözcenin Unsurları	13
1.2.3. Türkçe Sözlü Derlem Çalışmaları	14
1.3. Konuşma Çevirisinde Sözlü Çevirmenin Rolü	16
1.4. Türkiye’de Toplum Çevirmenliği	22
1.5. Sağlık Çevirmenliği	24
1.5.1. Türkiye’de Sağlık Çevirmenliği	26
1.6. Sağlık Turizminde Sağlık Çevirmenliği	30
1.6.1. Saç Ekimi Merkezinde İletişimsel Ortam	32
BÖLÜM 2: KONUŞMA ÇÖZÜMLEMESİ ODAKLI ÇEVİRİ ORTAMI	41
2.1. Sözlü Dilde Konuşma Çözümlemesi	41
2.2. Sözlü Çeviride Konuşma Çözümlemesi	43
2.2.1. Konuşma Çevirisinde Söylem Odaklı Yaklaşımlar	46

2.3. Sözlü Dilin Yapısal Bileşenleri ve Konuşma Çözümlemesinde Kavramsal Gereçler .	48
2.3.1. Söz Sırası.....	49
2.3.2. Eylem ve Dizi.....	54
2.3.3. Bitişik Çiftler.....	56
2.4. Çalışmanın Sözel Boyutu: Sözlü Dilde Soru Sözceleri	60
2.4.1. Soru Sözcelerinin Sınıflandırılması	61
2.4.1.1. Biçimlerine Göre Sorular	63
2.4.2. Sözcelem Değeri Açısından Soru-Cevap Bitişik Çifti	70
2.4.3. Betimsel Hata	73
2.4.3.1. Kip Kaydırmaları.....	74
2.5. Çalışmanın Sözel Olmayan Boyutu: ‘Bakış’	76
2.5.1. Tek Dilli Ortamda Sözel Olmayan İletişim	77
2.5.2. İki Dilli Ortamda Sözel Olmayan İletişim	80
2.5.3. Yüz-yüze Etkileşimde <i>Bakış</i>	83
BÖLÜM 3: VERİ TOPLAMA VE ÇÖZÜMLEME YÖNTEMİ.....	89
3.1. Ön Saha Çalışması: Etik Unsurlar	89
3.2. Görsel-İşitsel Kayıt İşlemi	91
3.3. Görsel-İşitsel Malzemenin Temel Özellikleri.....	93
3.4. Veri Kümesi Çevriyazısı	95
3.4.1. Sözel İçeriğin Çevriyazısı: Çevriyazı Uzlaşımları.....	97
3.4.2. <i>Bakış</i> Kodlama Dizgesi	100
3.4.3. Görsel-İşitsel Malzemenin Bir Araya Getirilmesi ve Çözümleme Yöntemi	105
BÖLÜM 4: TARTIŞMA: ÇEVİRMENİN SÖZCELEMSEL VARLIĞI.....	109
4.1. Muhatabı Açısından Soru Sözceleri.....	110

4.1.1. Muhatabı Açısından Çeviriye İhtiyaç Duymayan Soru Sözceleri	110
4.1.1.1. Çevirmen Yöneltilimli Soru Sözceleri	111
4.1.1.2. Çevirmenin Hasta veya Temsilci Yöneltilimli Soru Sözceleri.....	125
4.2. Çevirmenin Konumlandırılması ve <i>Bakış</i>	134
4.3. Soru Sözceleri ve Çevirmenin Sözcelemsel Varlığı	141
4.3.1. Yaklaşık İçerik-Yapıda Çeviriler ve Çevirinin Anlaşılabilirliği Odaklı Edimler.....	142
4.4. Genel Değerlendirme	161
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	164
KAYNAKÇA	172
EKLER.....	188
ÖZGEÇMİŞ.....	237

KISALTMALAR

SÇA : Sözlü Çevirmen Aracılığında

SDYK : Sözlü Dil Yazım Kuralları

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : SDYK Tablosu.....	98
Tablo 2 : Rossano (2012)'nın bakış kodlama dizgesi örnekleri.....	102
Tablo 3 : Davitti (2012)'nin bakış kodlama işaretleri örnekleri.....	103
Tablo 4 : HTG1 Katılımcıların Genel Bakış Örüntüsü	137
Tablo 5 : HTG2 Katılımcıların Genel Bakış Örüntüsü	138
Tablo 6 : HTG3 Katılımcıların Genel Bakış Örüntüsü	139

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. ‘Söz+ce’nin Biçimbirimsel İncelemesi	13
Şekil 2. Sözcenin Parçasal/Parçaüstü Yapıları.....	14
Şekil 3. Konuşan Özne- Muhatap İlişkisi	63
Şekil 4. Soru Sözcelerinin Biçimsel Sınıflandırması	64
Şekil 5. Görsel-işitsel Kayıt Malzemesinin Ekran Görüntüsü Örneği.....	92
Şekil 6. Katılımcı Bakışı Değişimi ve Temsili Yön İşaretleri	101
Şekil 7. ELAN Programından Alınmış Ekran Görüntüsü.....	106
Şekil 8. Saç Ekimi Uygulama Öncesi ve Sonrası Görüşmelerde Oturma Düzeni Şematik Temsili	136

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☒	
Tezin Başlığı: Toplum Çevirmenliği Bağlamında Sağlık Turizmindeki Diyalog Çevirilerine Dilbilimsel Ve Çeviribilimsel Yaklaşım				
Tezin Yazarı: Burak ÖZSÖZ		Danışman: Prof.Dr. Şeref ATEŞ		
Kabul Tarihi: 31.05.2019		Sayfa Sayısı: viii(ön kısım)+187(metin kısmı)+49(ek)		
Anabilim Dalı: Çeviribilim		Bilim Dalı:		
Bu çalışmada, yarı resmi bir bildirişim ortamı olan saç ekimi merkezlerinde sözlü çevirmen aracılığıyla gerçekleşen üçlü katılımlı etkileşim görsel-işitsel kayıt altına alınmıştır. Sözlü çeviri ortamlarının sözlü dil düzleminde ele alınması gerektiği düşüncesinden hareketle, öncelikle sözlü dilin devingen yapısını besleyen parçasal ve parçaüstü yapılar birlikte olmak üzere incelenmiştir. Tek dilli etkileşim ortamlarına yönelik yapılacak çalışmalar sözlü çevirmenin varlığında gerçekleşen konuşma çevirisi gibi sözlü çeviri ortamlarına ışık tutabilir. Bu yönde bir farkındalık geliştiren araştırmacı, elde edilen görsel-işitsel malzemenin çevriyazısını kolaylıkla yapabilir ve diğer araştırmacıların ilgisine sunabilir. Toplamda 50 dakikalık özgün bir derlemen belli uzlaşımlar dâhilinde çevriyazısı yapılmış ve takip edilebilirliği kolaylaştırmak adına dil-dışı ortamdan sadece katılımcı bakışı seçilmiştir. Dilsel ortamdan ise soru sözceleri seçilmiştir. Soru sözceleri her sözlü bildirişim ortamının vazgeçilmezleridir. Zira soru sormadan muhatapların konuşmayı belli bir yere taşınması mümkün görünmemektedir. Araştırmada kullanılan dil çiftinden birinin Türkçe olmasından dolayı, Türkçede soru sözcelerinin işlevsel açıdan sınıflandırılması yapılmış ve sözlü çeviri ortamında üretilen soru sözcelerinin hangi amaçla üretildiği örneklerle incelenmiştir. Soru sözcelerinin kabul görmüş üçüncü bir ses olarak çevirmen tarafından nasıl ele alındığının izi ise çevirmenin çeviri ediminde ve salt dilsel ortamda sürülemez. Çevirmenin dilsel ve dil-dışı eylem ve söylemleri bir arada olmak üzere irdelenmelidir. Konuşma çözümlemesi ve onun sunduğu mikro ölçekli kavramsal gereçler bu tür bir araştırma için gerekli ortamı sunacaktır. Soru sözceleri ve bakış örüntüsü ile çevirmen tarafından ortaya koyulan eylemlerin kendi gerçekliğindeki çözümlemesi, çevirmenlerin anbean diğer iki muhatap ile karşılıklı bir anlam müzakeresi içinde olduğunu ve sözlü çevirmenin dilsel ve dil-dışı eylemlerinin etkileşimin gelişimine doğrudan katkı verdiğini ortaya koymuştur.				
Anahtar Kelimeler: Bakış, Konuşma Çevirisi, Soru Sözceleri, Sözlü Dil				

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☒
Title of Thesis: A Linguistic And Translation Research Oriented Approach To Interpreter Mediated Dialogues In Medical Tourism			
Author of Thesis: Burak ÖZSÖZ		Supervisor: Prof. Dr. Şeref ATEŞ	
Accepted Date: 31.05.2019		Number of Pages: viii (pre text) + 187 (main body) + 49 (App.)	
Department: Translation Studies		Subfield:	
In this study, naturally occurring talk in mediated three party encounters in a semi-formal setting is audio/video-taped. Assuming that interpreting is the oral translation of spoken discourse, researchers should understand how important it is to deal with segmental and suprasegmental features of mundane talk together to get to know the dynamics of oral discourse. Studies into the organizational structure of monolingual environment may throw substantial light on encounters mediated by interpreters. A researcher who raises his/her awareness on unique features of unmediated talk will not find it challenging to transcribe the collected data into written form and thus enable other researchers to study it. An authentic 50 minute long corpus has been transcribed through the use of a set of conventions and in order to improve its readability, only the interactants' gaze patterns are selected from the non-verbal dimension. As for the verbal dimension, the thesis focuses on question/answer pairs because it seems quite impossible to keep a conversation going without asking questions. The Turkish language being one the two languages under study in the thesis, interrogative utterances in Turkish are classified in terms of their functions and it is sought to identify some tendencies in which interpreters as ratified participants handle utterances having an interrogative force. To this end, interpreters' non-verbal actions should accounted for in the analysis of verbal interaction. The conceptual tools offered by conversation analysis will help to explore the micro-analytical units of talk in progress. Through the combined investigation of two main units of analysis, i.e. interrogative utterances and gaze, it has been seen that interpreters position themselves as well as other interlocutors on a moment by moment basis and are involved in a mutual negotiation to co-construct meaning verbally and non verbally.			
Keywords: Dialogue Interpreting, Gaze Patterns, Interrogative Utterances, Spoken Discourse			

GİRİŞ

Bu çalışma, saç ekimi merkezlerinde sözlü çevirmen aracılığında (SÇA) gerçekleşen üçlü etkileşim ortamındaki katılımcı devingenliğini araştırmayı amaçlamaktadır. Saç ekimi için Türkiye'ye gelen ve ilk dili (A dili) İngilizce olan üç farklı katılımcının saç ekimi uygulaması öncesi veya sonrasında ilgili sürece dair kurum temsilcilerince sözlü çevirmen vasıtasıyla bilgilendirildikleri gerçek zamanlı sözlü çeviri ortamları görsel ve işitsel kayıt altına alınmak suretiyle özgün bir derlem oluşturulmuştur.

1990'lar itibarı ile konuşma çevirisine yönelik çalışmalar yoğunluk kazanmış olsa da, kurumsal ortam olarak araştırmalar, yoğun göç alan ülkelerdeki göçmen ve sığınmacıların o ülkenin toplumsal yaşamına uyum sağlamasına katkıda bulunacak şekilde, ekseriyetle kamu sağlığı merkezlerine (Angelelli 2003, Bot 2005, Pöchacker ve Shlesinger 2007), mahkemelere (Hale 2004, Berk-Seligson 1990, Morris 2008), polis sorgulamalarına (Wadensjö 1998, Krouglov 1999) yöneltmiştir. Bu çalışmada, sözlü çeviri derleminin oluşturulması için saç ekimi merkezlerinin tercih edilmesinin nedeni, Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konumdan ötürü, kalıcı ve geçici göç alan bir ülke olmasının yanı sıra, saç ekimi, diş tedavisi gibi sağlık hizmetleri bakımından da yakın veya uzak farklı coğrafyalardan sağlık turizminde yoğun talep görmesidir. Türkiye Sağlık Turizmini Geliştirme Konseyi Derneği 2014 yılı verilerine¹ göre, başta İstanbul ili olmak üzere, bu ve benzeri hizmetlerden faydalanmak adına 144 farklı ülkeden yılda ortalama 750 yabancı ziyaretçi ülkemize gelmektedir. Saç ekimi ve benzeri sağlık hizmeti ortamlarında, sözlü çevirmen ihtiyacı giderek artmakta ve bu ihtiyacın, sadece profesyonel çevirmenlerce karşılanamadığı gözlenmektedir.

Farklı iki dilde olmak üzere, en az iki katılımcı arasında gerçekleşen iletişim ortamında, bir yandan iki taraf arasındaki olası çatışma ve anlaşmazlıkları önlemeye ve katılımcıların kendilerini anlaşılır bir biçimde ifade etmesine yönelik edimlerde bulunan sözlü çevirmen, diğer yandan da farklı iki kültür arasında makro düzeyde bir kültürlerarası arabuluculuk görevi üstlenmektedir. Sözlü çevirmenlerin, karşılıklı sözceleme -karşılıklı sözce üretme edimi- durumundaki varlıkları açısından, etkin birer katılımcı olarak kabul gördükleri varsayımından hareketle, üçüncü bir kimlik olarak bu

¹ THTC (Türkiye Sağlık Turizmini Geliştirme Konseyi) resmi web sayfası, <https://thtcd.org/page/saglik-turizm>, 27 Mart 2018.

etkileşim ortamında kendilerini nasıl konumlandıkları sorusu makro düzeyde olduğu kadar mikro düzeyde de araştırılmalıdır. Bu amaçla, sözlü çeviriye yönelik araştırmalar, sözlü çeviri ürünü üzerinden yapılan ürün odaklı çalışmalar ile yetinmemeli ve etkileşim anı, tüm katılımcıların hem dilsel hem de dil-dışı unsurlar açısından yaptığı katkılar ile değerlendirilmeye alınmalıdır.

Bu çalışmada, dilsel ve dil-dışı düzlemde olmak üzere iki çözümleme biriminden faydalanılmıştır. Dilsel düzlemde *soru sözceleri*, dil-dışı düzlemde ise katılımcı *bakışı*, birlikte olmak üzere incelenecektir. Etkileşim ortamının sadece iki çözümleme birimine indirgenmesinin sebebi, tek dil üzerinden yürütülen iletişim ortamına kıyasla, SÇA gerçekleşen iki dilli iletişim ortamına özgü zorluklardır. Soru sözcelerinin tercih edilmesinin en temel sebebi, hangi sözlü çeviri ortamında olursanız olun, soru sormaksızın bir iletişimin sürdürülmesinin pek de olası olmamasıdır. Bunun yanı sıra, her sözlü çeviri ortamı kendi içinde farklı iletişimsel devingenliğe sahip olsa da, bir *sözlü dil ortamı*dır ve yazılı dilden farklı olmak üzere, sözlü dilin devingen yapısının bilinmesi her sözlü çeviri araştırmacısı için faydalı bir ön çalışma olarak görülebilir. Bundandır ki; bu çalışmada, sözlü dilin içyapısına olduğu kadar belirli bir bağlamda, gönderici ve alıcının bir arada bulunduğu bildirişim ortamında dilin sözlü olarak kullanımına da değinilecektir.

Dilsel düzlemde inceleme nesnesi olarak seçilen soru sözlerinin tanımı ve sınıflandırılması yapılmadan önce, sözlü ve yazılı dil arasındaki farklara değinilecek ve sözlü dilin iletişimsel devingen yapısı ile kendine özgü normları tanıtılmaya çalışılacaktır. Dilkullanımsal özellikleri bakımından soru sözceleri, sözlü çevirmenlerin üçlü etkileşim ortamına olan katkı ve katılımlarını ve kendilerini bu sözcelem durumunda nasıl konumlandıklarını veya diğer katılımcılar tarafından nasıl konumlandırıldıklarını belirgin bir şekilde gözlemlemek açısından yarar sağlayabilir. Araştırmacılara, tüm katılımcıların dilsel ve dil-dışı ortamda olmak üzere iletişim ortamına yaptıkları katkıları göz önünde bulundurarak devingen bir yaklaşım sergileme imkânı tanıyan konuşma çözümlemesi ve onun ortaya koyduğu araç ve kavramlar, çalışmanın kuramsal zeminini oluşturmaktadır.

Konuşma çevirisindeki iletişimsel devingenliğin çözümlenmesine yönelik çabaları daha görünür kılmak için dil-dışı ortamdan seçilen *bakış* ve onun işlevlerinin, dilsel olanın –

bu araştırmada olmak üzere *soru sözcelerinin*- anlamlandırılmasına, tamamlayıcı veya destekleyici ne gibi katkılar verdiği araştırılacaktır. Bu noktada amaçlanan, konuşma çevirisinde soru sözcelerinin üretimi ile dil-dışı bir unsur olan bakış arasında doğrudan bir bağıntı olduğunu ortaya koymak değil, dilsel ortamdan seçilen soru sözceleri kesitinde, *bakışın* katılımcılar tarafından nasıl kullanıldığını irdelemektir. Krystallidou (2016: 174), ister tek dilli ister çift dilli bir ortamda olsun, katılımcıların sözlü edimde bulunurken, bu edimlerini bakış, duruş, uzamsal yönelim gibi dil-dışı unsurlar ile de bezediklerini ifade eder². Buna karşın, Pasquandrea (2011: 455), sözlü çeviri ortamındaki etkileşimin yönetimi ve koordinasyonu konularına dönük araştırmaların dilsel ürün ile sınırlı kaldığını ve dil-dışı bedensel kaynakların çoğu zaman dışlandığını belirtir. Davitti (2013: 14) de benzer bir söylem ile sadece konuşma çevirisinde değil, sözlü çeviri alanında dil-dışı unsurların genellikle göz ardı edildiğine vurguda bulunur. Bu söylemden hareketle, dilsel olanın dilsel olmayan ile birlikte bir bütün olarak iletişim ortamının devingenliğine yaptıkları katkıyı, temelde sözlü çevirmenin bireysel ediminde inceleyecek olan bu çalışmanın, alana belli bir olumlu getirisinin olacağı düşünülebilir.

Gerçek zamanlı doğal bir iletişim ortamından elde edilen, toplamda yaklaşık 50 dakikalık görsel ve işitsel verinin çevriyazısı yapılmak suretiyle nitel bir yaklaşımın sergilendiği bu çalışmada, konuşma çevirisi özelinde sözlü çeviride olması ve olmaması gerekenlere yönelik kural koyan, buyuran bir yaklaşımdan ziyade, doğal yaşamda var olan iletişim ortamlarını incelemeye dönük betimleyici bir yaklaşım benimsenmiştir. Sözlü dilin devingen yapısına yönelik dilbilimsel ve edimbilimsel çalışmalardan, dil-dışı iletişim çalışmalarından ve konuşma çözümlemesi alanındaki son gelişmelerden de yararlanıldığı düşünülecek olursa, disiplinlerarası bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Çalışmanın sorunsalları belirlenirken, önceden saptanmış hipotezlerden olmak üzere yola çıkılmamış, görgül verilerin gözlemi yoluyla ortaya çıkan dilsel ve dil-dışı ortamda dikkat çeken unsurlar ışığında olmak üzere sorunsallar şekillendirilmiştir. Bu çalışmada cevabı aranacak sorular şu şekilde formüle edilebilir:

(1) Sözlü dilde soruların sınıfsal ayrımı yazı dilinden farklı olarak nasıl yapılabilir?

² Çeviri, bu çalışmanın yazarı tarafından yapılmıştır. Aksi belirtilmediği sürece, tüm alıntıların çevirisi yazara aittir.

(2) Çevirmen diğer katılımcıların soru kipindeki sözcelerini sözlü çeviri ediminde nasıl ele almaktadır?

(3) Çevirmenin soru sözcelerini ele alırken ortaya koyduğu eğilimler katılımcı çerçeveyi nasıl etkilemektedir?

(3) Üçlü katılımcı çerçevede, dil-dışı bir unsur olan *bakış* dilsel olanın üretiminde (bu çalışmada olmak üzere soru sözcelerinin üretiminde) ne gibi etkileşimsel değere sahiptir?

Yukarıda cevabı aranacak sorunsallar ışığında, çalışmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi ayrı başlıklar halinde aşağıda verilmiştir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, sağlık turizminin bir parçası olan saç ekimi merkezlerinde SÇA gerçekleşen üçlü etkileşim ortamının devingenliğinin araştırılmasıdır. Her üç katılımcının da süregiden konuşmanın gelişimine katkı verdiği ve anlamın karşılıklı olarak müzakere edildiği bir etkileşim ortamında, sözlü çevirmen dilsel olana olduğu kadar dil-dışı unsurlara da aracıdır. Bu çalışmada, dilsel ortamdan soru sözceleri kesitleri, dil-dışı ortamdan ise katılımcıların bakışı konu edilmektedir.

Çalışmanın Önemi

SÇA gerçekleşen bir bildirişim ortamını, salt sözlü çevirmenin ortaya koyduğu dilsel ürün üzerinden araştırmak o ortamın devingen yapısını tüm yönleriyle ortaya koymak için yeterli olmayacaktır. Mikro ölçekli detaylı bir araştırma için gerçek zamanlı sözlü iletişim ortamları görsel–işitsel kayıt altına alınmalıdır. Etik nedenlerden ötürü bu tür çalışmaların alanyazında sınırlı olduğundan söz edilebilir. Bu yönüyle, yaklaşık 50 dakikalık görsel–işitsel kaydın yapıldığı bu çalışma, derlem odaklı özgün bir çalışmadır. Ayrıca bildirişim ortamında kullanılan dil çiftinden birinin Türkçe olması, soru sözcelerinin sınıflandırılması üzerinden, Türkçe'nin sözlü dil yapısının incelenmesine de aracı olacaktır.

Çalışmanın Amacı

Sözlü çeviri ortamları her şeyden önce birer sözlü dil düzlemleridir. Tek dilli ortamdaki sözlü dil yapısına yönelik araştırmaların iki dilli sözlü çeviri ortamlarının anlaşılmasına verdiği katkıyı ve SÇA gerçekleşen bildirişim ortamında, sözlü çevirmenin dilsel ve dil-dışı edimleri ile katılımcı çerçeveyi nasıl etkilediğini ortaya koymak çalışmanın temel amaçlarıdır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacına uygun olarak, söylem çözümlemesi yaklaşımlarından biri olan konuşma çözümlemesi ve onun kavramsal gereçleri, bu çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Gerçek zamanlı görsel-işitsel malzemenin soru sözceleri kesitinde olmak üzere alanyazında sıklıkla kullanılan belli uzlaşımlar dâhilinde transkripsiyonu yapılacaktır. Dil-dışı ortamdan seçilen *bakışın*, transkripsiyon ile birlikte temsili için ise, Davitti (2012) tarafından üçlü katılımlı sözlü çeviri ortamları için geliştirilen *bakış kodlama sembolleri* kullanılacaktır.

BÖLÜM 1: KONUŞMA ÇEVİRİSİ

1.1. Konuşma Çevirisinde Temel Kavram ve Tanımlar

Sözlü çeviri türleri uygulamada, kendine özgü iletişim durumları bir yana, ardıl ve andaç olmak üzere iki genel sınıflama içinde ele alınabilir. Benzer şekilde, belli bir iletişim ortamının amacına bağlı olarak, ardıl çeviriye yönelik yaklaşımlar farklılık gösteriyor olsa da, iki temel yaklaşımdan söz edilebilir: katılımcılar arasında yüz-yüze gerçekleşen etkileşim ortamında yürütülen ardıl çeviri; dinleyici ile sınırlı bir etkileşimin yaşandığı, daha ziyade monoloğa dayalı yürütülen ardıl çeviri (Russell ve Takeda, 2015: 104). Doğan (2011: 47-49) tarihsel gelişim içinde çeşitlenmiş irtibat çevirisi, ikili görüşme çevirisi (konuşma çevirisi), refakat çevirisi, telefonla sözlü çeviri gibi farklı ardıl çeviri uygulamalarından söz eder. Bu çalışmanın odağındaki konuşma çevirisi (dialogue interpretig), Baker ve Salhanda (2008: 43)'ya göre “kamu hizmeti alanında” olmak üzere, sağlık, toplumsal hizmetler, eğitim, göç, hukuk gibi konu ve durumlarda ifa edilen ardıl çeviri ortamlarıdır. Drew ve Heritage (1992: 3) konuşma çevirisini “belli bir amaca yönelik kurumsal ve görev yönelimli konuşma” olarak tanımlarken, Jacobsen (2009: 155) konuşma çevirisi ortamlarında hizmet sağlayıcıları ile hizmet kullanıcılarının kurumsal bir çatı altında buluştuğuna işaret eder.

Snell-Hornby (2006: 116), 1990'lı yılların en heyecan verici gelişmesini toplum çevirmenliğini de içine alacak şekilde konuşma çevirisi müşterek adıyla kabul gören yeni bir sözlü çeviri alanının keşfi olarak tanımlar. Konferans dışı sözlü çeviri uygulamalarına verilen genel bir ad olarak öne çıkan konuşma çevirisi, yine o yıllarda *toplum çevirmenliği* ile eşanlamlı olarak kullanılmış olsa da, güncel bir yaklaşım ile konuşma çevirisi daha kapsamlı bir sınıflama olarak kabul edilmektedir (Merlini, 2015: 102). Buna karşın, Birleşik Krallık ve İspanya örneğinde olmak üzere konuşma çevirisi yerine *kamu hizmeti çevirmenliği* teriminin kullanılıyor olması gibi, farklı ülkelerde kullanılan özgün terimlerden ötürü kesin bir uzlaşıdan söz etmek doğru olmayabilir. Literatürde, *kamu hizmeti çevirmenliği* (Corsellis, 2008), *irtibat çevirmenliği* (Alexieva, 2002), *kültür çevirmenliği* (Hale, 2007) gibi tanımlamalar ile de karşılaşmak mümkün iken, Bancroft bir dizi farklı terim ile karşımıza çıkar:

- *Toplum odaklı çeviri*
- *İki yönlü çeviri*

- *Ekinsel arabuluculuk*
- *Gönüllü çevirmenlik*
- *Yüz-yüze çeviri*
- *Söylem çevirmenliği*
- *Toplum-içi çevirmenliği*
- *Dilsel arabuluculuk* (Bancroft, 2015: 218).

Anlamın karşılıklı olarak müzakere edilmesi (Napier, 2007: 409), bildirişimde monologdan ziyade diyaloga dayalı bir ortamın söz konusu olması ve sözlü çevirmenin ediminin yalnızca ürün üzerinden değil, diğer katılımcıların da iletişim ortamına verdiği katkı üzerinden ele alınmasının önemine vurgu yapılıyor olmasından (Pöchhacker, 2004: 79) ötürü, konuşma çevirisi terimi öne çıkmaktadır. Mason (2001) SÇA gerçekleşen bildirişim ortamına *üçlü alış-veriş* terimi ile atıfta bulunur. Mason'ın bu tanımlaması, katılımcı sayısının üç kişi ile sınırlanması anlamı taşıyor olmasından ötürü, Wadensjö (1998: 12)'nün aynı dili konuşmayan ve aynı kültürel artalanı paylaşmayan bireylerin karşılıklı etkileşim sürecine çevirmenin üçüncü bir katılımcı olarak dâhil olduğuna işaret ettiği *üç taraflı alış-veriş* terimi önerisi daha uygun bir tanımlama olarak kabul görebilir. Pöchhacker de konuşma çevirisinde üçlü katılımlı etkileşim ortamını öne çıkarır ve “tek dilli iki müşteri arasında arabuluculuk rolünü üstlenen çift dilli sözlü çevirmenin önemine” vurgu yapar (2004: 16).

Mason (2009: 81), konuşma çevirisinin dört temel özelliğini şu şekilde belirler: çift-yönlü çeviri edimi, kendiliğinden gelişen sözlü dil ortamı, yüz-yüze etkileşim ve ardıl çeviri modu. Mason aynı çalışmasında olmak üzere, bazı konuşma çevirisi ortamlarının bildirişimin gereği bu listeden sapmalar gösterebileceğini de kabul eder. Örneğin, telefonla sözlü çeviri yüz yüze etkileşim özelliği taşımaz. Merlini (2015: 102) SÇA gerçekleşen farklı toplumsal etkinliklerin birleştirici özelliğinin çevirinin modu veya yüz-yüze bir ortamda gerçekleşip gerçekleşmemesi olmadığına, *söylem formatı* olduğuna dikkat çeker.

Pöchhacker (2004: 79) farklı sözlü çeviri ortamlarının diyaloga dayalı doğasından ötürü sözlü çeviri çalışmalarında yeni bir dönemece girildiğine ve *söylem-odaklı etkileşim paradigmasının* (discourse analytical approach) öne çıktığına işaret eder. Bu noktada, sözlü çeviride söylem çözümlemesi odaklı çalışmalar arasında iki ufuk açıcı çalışmadan

söz etmek yerinde olabilir: *Bir Söylem Süreci Olarak Sözlü Çeviri* başlığı ile Roy (2000) ve *Bir Etkileşim Ortamı Olarak Sözlü Çeviri* başlığı ile Wadensjö (1998). Her iki çalışmada da odak noktası olarak sadece sözlü çeviri ürünü ele alınmamış, belli bir bağlamda ve o bağlam içinde şekillenecek biçimde sözlü çeviri ortamı söylem süreci açısından da irdelenmiştir. Davitti (2012: 24) söylem odaklı sözlü çeviri araştırmalarının alanyazında geniş yer bulmasının, sözlü çevirmenin diyaloga dayalı bir etkileşim ortamında etkin bir katılımcı olarak tanınmasının önünü açtığını ifade eder.

Mason (2001: ii) söylem odaklı konuşma çevirisine yönelik çalışmaların, bağlamın önemli bir kısmını oluşturan dil-dışı unsurlardan bağımsız sadece sözlü dil metinleri olarak ele alınmasının yeterli olmadığını bildirir. Zira sözlü çevirmen dilsel olana olduğu kadar dil-dışı olana da aracıdır. Doğan, sözlü çeviride dil-dışı unsurların önemine vurgu yaparken şu sözleri kullanır:

Konuşmacı-dinleyici-çevirmen üçlüsü arasındaki etkileşimde konuşmayı yapan tarafın ses tonu, bakışı, mimikleri, jestleri gibi beden dili ve kişiliği; dinleyenlerin konuşma ile ilgili sözel olmayan tepkileri; salonun genel havası ve anlık oluşan elektriği; [...] kayıt edilmesi mümkün olmayan birçok dil-dışı etken, sözlü çeviri sürecinde anlamın oluşmasında ve iletişimin sağlanmasında rol oynar (Doğan, 2011: 3).

Buna karşın, yapılan çalışmalarda söylem ve konuşma çözümlemesinin kavramsal gereçlerine başvurulmakla birlikte, çalışmaların dilsel düzlemde kaldığından ve dil-dışı özelliklerin dilsel unsurlar ile birlikte incelenmediğinden söz etmek yanlış olmayacaktır (Mason, 1999; Davidson, 2000; Bührig ve Meyer, 2004). Bu çalışmada olmak üzere *bakış*, dil-dışı bir unsur olarak, dilsel ürün ile birlikte incelenecektir.

1.2. Konuşma Çevirisinde İletişimsel Ortam

Her toplumsal durum kendi iletişimsel amaçları doğrultusunda nitelendirilir (Bakhtin, 1986; Levinson, 1992). Konuşma, toplumsal etkileşim içerisinde devingen ve aktif bir şekilde gerçekleştirilen bir müzakere sürecinin sonucu olarak, katılımcılar tarafından ortaklaşa inşa edilir (Goffman, 1981). Sözlü ve yazılı dil, kendine özgü normlara sahip iki ayrı dil düzlemidir. Bir SÇA gerçekleşen sözlü çeviri ortamları da kendi içinde farklı iletişimsel devingenliğe sahip olsalar dahi birer sözlü dil düzlemleri olarak değerlendirilirler. Bundandır ki, katılımcılar arasında etkileşime nelerin zarar

verebileceğini veya başarılı bir bildirişim ortamı için nelerin gerekli olduğunu anlamak için gerçek zamanlı verilere dayalı tek dilli ve çift dilli iletişim ortamlarının devingen yapısının anlaşılması elzemdir (Davitti, 2012: 47). Wadensjö (2001: 185) sözlü çeviri ortamındaki etkileşimin sözlü çevirmenin yer almadığı yüz yüze toplumsal etkileşim ortamlarına yönelik çalışmalara yol gösterebileceğinden bahseder. Bu, eksilteli bir anlatım olmakla birlikte destekleyici bir yaklaşım olarak kullanılabilir ve sözlü çeviri ortamları gözlemlenmek suretiyle, sözlü dil yapısına yönelik ipuçları edinilebilir. Farklı bir çalışmada olmak üzere Wadensjö (1998: 15), sözlü çeviri ortamlarını, tek dilli etkileşimin yapısal ve örgütsel standartlarını içermekle beraber, kendine özgü bir iletişim ortamları olarak nitelendirir.

SÇA gerçekleşen sözlü dil düzlemindeki etkileşimi ve katılımcıların ortamın devingenliğine yaptıkları katkıları ve üstlendikleri rolleri irdelemeden önce sözlü dil ve yazılı dil arasındaki farklara değinmek, ilgili alanyazında, kavramsal açıdan doğru zeminde ele almak açısından yararlı olabilir. Wadensjö (2001: 187) de sözlü dilde üretilen *söylemin* çözümlenmesine yönelik bir kavram farkındalığını, yazılı veya sözlü çeviri çalışmalarında değil, toplumsal etkileşimde sözlü dil ve iletişime yönelik çalışmalar aracılığıyla geliştirme imkânı bulduğundan söz eder.

Bir dilbilim çalışma alanı olarak *söylem çözümlemesi* başlığında; metin içi dilsel örgütlenme olarak kabul edilebilecek söylemin yapısal özellikleri, söylemin içeriği ve bir etkinlik olarak ele alınacak ise insan etkileşiminin devingenliğinde söyleme yönelik çalışmalar öne çıkar (Schiffrin 1994). SÇA gerçekleşen söylemi, iki farklı dilsel ortamda üretilen kelime ve cümle düzeyinin ve sözlü çevirmenin ediminin ötesinde, dilsel/dil-dışı olarak daha geniş bir bağlam çerçevesinde ele almak faydalı olabilir. Zira, salt çeviribilim söyleminden olmak üzere, çevirmenin tercihlerini sorunsallaştırmak ve sadece sözlü çevirmenin dilsel tercihlerini incelemek, o etkileşim anında üretilen söylemi incelemek için yeterli gelmeyebilir. Çeviri çalışmalarının disiplinlerarasılığını vurgulayan söylemler (Snell-Hornby 1988, Toury 1995) ile paralellik oluşturacak şekilde, sözlü çeviri alanının katı bir şekilde korumaya çalıştığı bir çerçeveye sahip olmayışı da bu noktada bir artı değer olarak görülebilir.

İkili konuşma veya söyleşime dayalı (diyalojik) bakış açısında, anlam tüm katılımcıların ortaklaşa çabaları ile inşa edilir. Bundandır ki bir ‘sözce’nin (utterance) anlamı, diğer

konuşan öznelere (inter-locuters) bu sözceye verdikleri tepki, ilgili sözceden önce gelen veya onu takip eden diğer sözceler ile girdiği etkileşim, sözel olmayan (non-verbal) iletişim davranışları ve o sözlü iletişim ortamını tanımlayan veya o ortamın gerekliliğince tanımlanmış olan dil-dışı (extra-linguistic) özellikler ile yakından ilintilidir.

Sözlü dil yapısını sağlıklı bir zeminde ele almak için, dilbilim ve edimbilim söyleminde olmak üzere, sözlü dilde yer alan belli başlı kavramlara aşağıda açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Edimbilimin, iletişimin doğal ortam ve bağlamlarında dil kullanımı odaklı bir araştırma zemini sağladığından ve edimbilimsel yaklaşımların, çeviribilim söyleminde daha rahat kabul gördüğünden söz edilebilir (Bulut, 2010: 329).

1.2.1. Yazı diline karşı sözlü dil

Yazılı ve sözlü olmak üzere temelde iki ayrı dil düzlemi mevcuttur. Günay’a göre “yazılı dil sözlü anlatımın daha kalıcı olmasına yönelik bir etkinliktir” (2004:97). Sözlü dil çevirisi olarak da adlandırabileceğimiz sözlü dil yapısının ve kullanımının yazıya aktarılması, sözlü çeviri alanında derlem çalışması yapan araştırmacılar için de vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Zira gerçek zamanlı bir sözlü çeviri ortamının görsel-işitsel kaydının transkripsiyonu³, sözcelerinin sadece sözdizimsel ilişkisi ile ilgili değil aynı zamanda sözlü dilin ses ve sese dair tüm olguları içine alan bürünsel (prosodic) özellikleri ve diğer dil-dışı özellikler ile de yakından ilgilidir. Belirli bir bağlamda, gönderici ve alıcının etkileşimi doğrultusunda, dilin sözlü olarak kullanımı ve dilin sözlü olarak gerçekleştiği anın ve durumun kendi koşulları içerisinde değerlendirilmesi söz konusudur.

Konuşma çevirisi üzerine çalışan bir araştırmacının, bildirişim ortamının kendi doğallığında üretilmiş konuşmaları görsel ve işitsel kayıt altına alması kaçınılmazdır. İşitsel verinin tartışılabilir, incelenebilir hale getirilmesi, kayıt altına alınan sözlü girdinin yazılı ortama aktarılması ile mümkündür. Bu noktada araştırmacı, yüzeyde var olan yapıdan sıyrılmalı ve ifade edilenin sözcelemsel değerini yorumlama yoluna gitmelidir. Sözcenin üretildiği an yani sözcelem durumunun saptanması araştırmacının özgün becerisine bağlıdır.

³ Vardar, B. “transkripsiyon” sözcüğüne karşılık “çevriyazı” terimini önermektedir (2002: 60).

Sözlü dilin en belirgin farkı, alıcı ve vericinin⁴ bir arada bulunmasıdır. Yazılı dilin aksine, alıcı-verici etkileşimi aynı zaman dilimi içinde gerçekleşmektedir. Yapısal olarak sözlü dilin yazılı göre daha özensiz olduğundan söz etmek mümkün olsa da, söz tekrarları, tamamlanmamış cümleler, çokça zengin olmayan bir anlatım gibi unsurlar sözlü dile özgüdür ve o iletişim ortamında belli bir amaca hizmet ediyor olabilir. Bundandır ki iki düzlemde birinin diğerine kıyasla daha karmaşık bir yapıya sahip olduğundan söz etmek doğru olmayabilir. Halliday’e göre “her iki dil düzlemi de kendi yolunda bir tür karmaşıklığa sahiptir” (1989: 62). Her iki düzlemde de belli normlardan bahsetmek mümkün olsa da, sözlü dil, devingen yapısından ötürü belli normlar ile sınırlandırılmaz.

Sözlü dilin daha iyi anlaşılması için, Saussure’ün *dil* ve *söz*⁵ dikotomisine –birbirini var eden ikili yapılara- değinmek faydalı olabilir. Söz, dilin bireysel tarafıdır. Dil, üzerinde toplumsal bir uzlaşma sahip bir işleyiş iken, sözün bireyselliğinde belli bir norm aramak doğru olmaz. Zira her konuşan öznenin belli bir dilsel edimi söz konusudur. Buna karşın dil, söz ile somut bir hal alır. Dili var eden ve ona belli bir anlam, değer kazandıran ve dilin dinamizmini besleyen sözdür (Özsöz ve Boy, 2015: 38). Bu noktada, dil-söz karşıtlığından hareket etmesine karşın *sözcelem* ile *sözü* karıştırmamak gerekir. Kıran (2010: 183)’a göre sözcelem belli bir bağlam ve durum içinde bir sözce üretme edimi iken, söz ise dilin birey tarafından kullanımının somut sonucu olarak dilin gerçekleşmesidir.

1.2.2. Sözlü dil yapısının kendi içinde incelenmesi

Sözlü dile yönelik bir incelemede, yola biçim-anlam ilişkisi üzerinden çıkılması elzem olsa da bu ilişkisel dizge derinleştirilmeli ve dilsel kullanımın yüzey yapısından derin yapısına inilmelidir ki bu ancak Sözdizim-Bürünbilim-Sözcelem/Edimbilim üçlü ilişkisel dizgenin göz önüne alınması ile mümkün olabilir (Yılmaz, Yılmaz ve Özsöz, 2014: 263-265). Edimbilimsel yaklaşımda, sözlü dil yapılarının üretildikleri bağlam ve dilin sözlü olarak gerçekleşme anı (sözcelem durumu) ile dil-dışı etkenler çerçevesinde ele alınması önemlidir. Sözlü dilde üretilen bir sözcenin gerçek değerine ulaşmak ve

⁴ *Dinleyici* yerine *alıcı* kavramının tercih edilmiş olması rastlantı değildir. Zira alıcı ve verici, birbirini etkileyen bir çerçeve içerisinde bir eylem gerçekleştirmektedir.

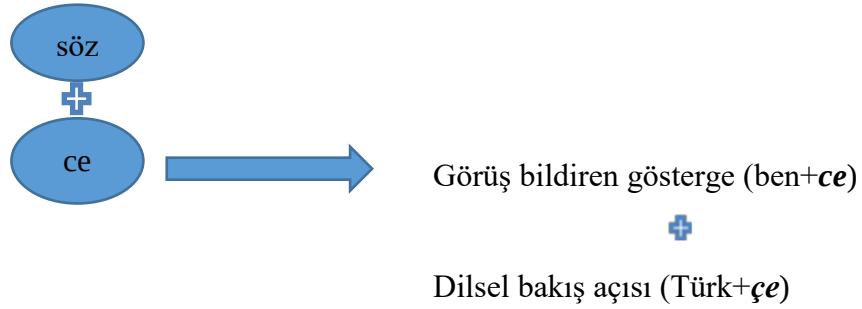
⁵ “*Dil herkesin ortak malıdır, ayrı ayrı her bireyde de bulunur. Söz ise bireylerin söylediklerinin toplamıdır. Sözün tüm gerçekleşmeleri bireysel ve anlıktır. Bundandır ki dille sözü aynı görüş çatısı altında toplamak mümkün değildir*” (1985: 22-23).

sözcenin üretildiği etkileşim durumuna göre sağlıklı bir biçimde yorumlanabilmesi için, edimbilimsel yaklaşıma dayalı sözcelem çözümlemesi oldukça önemlidir. Bu noktada, sözcenin unsurlarının ve sınırlarının tanımlanması ve bunların dil-dışı ve bürünsel etkenler ile olan etkileşiminin bir dizgesel ilişki dâhilinde derlem çalışmaları ile ortaya koyulması elzemdir.

1.2.2.1. Sözcenin Tanımı

Sözcenin unsurlarını sağlıklı bir zeminde ele alabilmek ve yüzey yapıdan derin yapıya inebilmek için sözce ve tümce/cümle ayrı ayrı ele alınmalıdır. Vardar’a göre sözce: “Bir konuşan öznenin ürettiği, iki susku arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem [...]. (2002: 181). Sözce, fiziksel ve sessel bir eylemdir (Doğan, 2014: 49). Biçimsel açıdan aynı özellikte olan bir sözce, sözlü dilde bir bağlam dâhilinde değerlendirildiğinde birbirinden farklı işlevler taşır. Bundandır ki sözce ve tümce arasındaki fark her birinin farklı dil kullanım alanlarına ait olmaları değildir. Örneğin; dışarıdan vurulan bir kapıya içeriden “geldim!” diye ses veren kişi kapıyı açmakta gecikir ve kapı dışarıdan vurulmaya devam ederse ve içerideki kişi bu duruma aynı biçimsel özellikleri taşıyan “geldim!” sözü ile yeni bir tepki verirse, sözlü dil açısından elimizde bir ‘tümce’ lakin iki ayrı ‘sözce’ var demektir. Zira yapısal özellikleri bütünüyle birbirinin aynı olan bu iki sözce, işlevsel açıdan birbirinden oldukça farklıdır. Aynı tepkiyi ikinci defa veren konuşan özne, ısrarla dışarıdan kapıya vuran kişinin sabırsız tavrına karşılık bu kez daha kızgın bir duygu içerisinde ve farklı bürünsel özelliklerde bir tepki vermiş olabilir. Bu durumda ikinci sözce, gelenekçi bir yaklaşımdan farklı olarak, üretildiği an ve durum bağlamında değerlendirilmelidir. Konuşan özne, oluşturduğu sözce ile kendisini, öznelliğini ortaya koyar (Günay, 2002: 14). Kıran ve Kıran (2010: 210)’ın “sözce belli bir yerde, belli bir bağlamda, belli bir kişi tarafından söylenen veya yazılan dilsel bir olgudur. Bir sözcenin üretildiği koşullar (sözceleme anı) sözcenin kendisinden daha anlamlı olabilir” sözünden hareketle, sözcenin oluşturduğu bağlamın somutlaştırıldığı anın kendi üretim koşullarında incelenmesinin önemli olduğu yargısına varmak mümkündür. Bu, bir bakıma sözün kişiye mâl edilişidir. Sözceyi, sözlü dilde bireysel/kişisel dil kullanımı olarak

tanımlamak ve “söz+ce”⁶ olmak üzere anlamlı biçimbirimlere ayırmak suretiyle farklı yorumlama yoluna gitmek mümkündür.

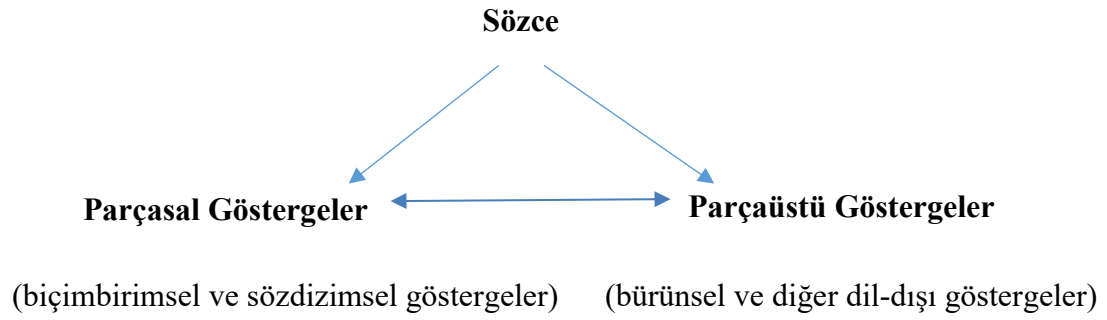
Şekil 1. ‘Söz+ce’nin Biçimbirimsel İncelemesi

Dilin iç yapısından ziyade dilin dış yapısıyla ilgilenen ve tümceyi sözdizimsel çözümleme ötesinde, metinsel bağlamı ve dil-dışı çevreyi dikkate almak suretiyle inceleyen sözcelem ve edimbilim kuramlarını özdeşleştiren görüşler yaygın olmakla birlikte, Kıran (2010: 181) sözcelem kuramının söylemsel öğeler ve kiplikler ile, edimbilim kuramının ise daha çok dil edimi sorunu ile ilgilendiğini ifade eder.

1.2.2.2. Sözcenin Unsurları

Vardar’ın yukarıdaki sözce tanımlamasında sözcenin sınırlarının belirlenmesinde kullanılan yegâne göstergenin susku –durak- olduğu sonucuna varmak mümkün. Buna karşın, sözceyi başlatan ve sonlandıran biçimsel göstergeler –parçasal yapı (segmental)- ile susku da dahil olmak üzere o yapının bürünsel ve dil-dışı özellikleri –parçaüstü özellikler (suprasegmental)- hem ayrı ayrı hem de birbiriyle olan ilişkileri dâhilinde ele alınmalıdır. Basit bir ifade ile, sözceyi genel olarak parçasal ve parçaüstü yapılar meydana getirir (Yılmaz, 2012: 174).

⁶ Nisan-Mayıs 2017 tarihlerinde, Marmara Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Selim Yılmaz ile farklı zamanlarda yapılan görüşmelerden esinlenerek kaleme alınmıştır. Sözcenin biçimbirimsel olarak ele alınması ve bu biçimbirimlere getirilen öznel yorumlar S. Yılmaz’a aittir.

Şekil 2. Sözcenin Parçasal/Parçaüstü Yapıları

Sözlü dili anlamak, sözlü dil yapısını meydana getiren parçasal ve parçaüstü yapıları tanımak ve kavramaktan geçer ve bu da ancak dilbilimsel söylem ve bakış açısı ile mümkündür (Yılmaz, Yılmaz ve Özsöz, 2011: 588). Dil-içi yapılan sözlü dil çevirisi dışında, sözlü dili diller-arası başka bir dile çevirmek için de sözlü dil yapısını meydana getiren bu dizgesel ilişkiyi kavramak bir ön gerekliliktir.

Parçasal bileşenleri sözdizimsel yapı içerisinde ele aldığımızda sözcenin sırasıyla: *Konu (Söylemde Sözü Edilen Konu)-Yorum (O Konu Üzerinde Görüş Bildirme, Yargıda Bulunma)-Artyorum (Yoruma Eklemede Bulunma)* olmak üzere 3 temel unsurdan meydana geldiğini değerlendirebiliriz. Yılmaz (2012: 170), sözlü dile özgü devrik yapıları sözcelerinde *yorum* sonrası (yüklemden sonra gelen) unsurların –artyorum (post-rheme)-çevriyazı sürecinde çoğu zaman gözden kaçırıldığına işaret eder. Yorum sonrası unsurlar, bir sözdizimi sorunu olarak karşımıza çıkarken, kendinden önceki diğer iki unsur –konu ve yorum- üzerinde anlamsal açıdan söz sahibidir.

1.2.3. Türkçe Sözlü Derlem Çalışmaları

Sözlü derlem olmaksızın, söylem ve sözcelem dilbilimi alanlarında araştırma yapmak olası değildir (Yılmaz, 2012:166). Avrupa’da sözlü dilde derlem odaklı çalışmaların ilk olarak 1960’lı yıllarda dil öğretimi amacı ile başladığı, 1990’lı yıllarda ise, ses tanıma, bürünsel çözümleme, konuşma çözümlemesi gibi farklı amaçlarda olmak üzere sözlü derlem çalışmalarının yapıldığına şahit oluruz (Balanche-Benvenieste, 2006:35). Türkiye’de sözlü dil alanında çalışan araştırmacılar sayıca çok olmadığı gibi, Türkçe’nin sözlü dil yapısı üzerine yapılan derlem çalışmaları sınırlıdır veya kişisel

girişimlerin⁷ ötesine geçememiştir. Bu alanda, buna karşın, uluslararası işbirliği zemininde olmak üzere 2005 yılından bu yana Japon Milli Eğitim Bakanlığı tarafından maddi açıdan desteklenen ‘Global COE’ Programı⁸ kapsamında Türkçe sözlü derlem⁹ oluşturma projesi yürütülmektedir. Global COE programında Türkçe’nin yanı sıra batı dillerinden Fransızca ve İspanyolcanın da bulunduğu çeşitli dillerde derlem oluşturma çabaları mevcuttur. Projede, yapısal ve derlem dilbilim kapsamına giren “sesbilim, biçimbilim, sözlü dil, sözcelem ve edimbilim” alanlarına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Günümüzdeki en kapsamlı sözlü dil derleminin 10 Milyon kelimelik *Britanya Ulusal Derlemi* olduğunu söylemek mümkündür. Derleminiz ne denli geniş ise, sözlü dilin yapısal ve işlevsel özelliklerine dair genellemelere varmak da o denli olasıdır (Blanche-Benveniste, 2006: 38). Blanche-Benveniste, farklı sözlü dil derlemlerine yönelik edintilerinden şu şekilde bahseder:

- *Sözlü dil, bilindik konuşma kalıplarına sokulamaz. Devingen bir içyapıya, sapmalara ve çeşitliliğe sahiptir.*
- *Konuşmacılar, kendi öznelliklerinde olmak üzere sözceler kurarlar. Belli söz dağarına ve tonlamaya bağlı kalmazlar.*
- *Gündelik dilde çok sayıda sözcük tekrarı mevcuttur. Bundandır ki sözlü dilde; yazılı dile kıyasla sözcük yoğunluğu daha azdır.*
- *Kalıplaşmış ifadeler sözlü söylemde önemli bir yer tutar.*
- *Birçok dilde, sözlü söylem yapıları önemli retorik içeriğe sahiptir.*
- *Konuşmanın doğal akışındaki bozulmalar ve onarma sözcükleri hiç de tesadüf olarak kabul edilemeyecek derecede sıkça tekrarlanır.*
- *Sözlü dilin yazıya aktarılması işleminde, birçok dilsel ve dil-dışı olgu gözden kaçabilir (konuşma sırası, anlamın müzakeresi, boşluk tamamlayıcılar, türlü*

⁷ 2008-2010 yılları arasında, TÜBİTAK destekli bir proje ile ‘Sözlü Türkçe Derlemi’ adı altında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Yabancı Diller Bölümü’nce sınırlı olarak başlatılan derlem çalışmaları genişletilmeye çalışılmaktadır. Detaylı bilgi için: <https://std.metu.edu.tr/hakkında/>
Salt sözlü dil yapısına yönelik çalışmalar dışında, çok sayıda hem yazılı hem de sözlü dil örnekleri içeren geniş çaplı ‘Türkçe Ulusal Derlemi’ (Turkish National Corpus) için: www.tnc.org.tr/index.php/tr/anasayfa

⁸ www.coelang.tufts.ac.jp/english/index.html

⁹ www.coelang.tufts.ac.jp/turkish/index.html

söylem göstergeleri, söylemde incelik stratejileri, 'ben' gibi kişisel görüş bildiren göstergeler) (Blanche-Benveniste, 2006: 39-40).

1.3. Konuşma Çevirisinde Sözlü Çevirmenin Rolü

İki dilli bir iletişim ortamında, çevirmenin rolünden söz etmeden önce, alıcı ve vericinin bir arada bulunduğu tek dilli ortamın yapısal ve etkileşimsel özelliklerinden kısaca bahsetmek faydalı olabilir. Konuşma çözümlemesi bir ağaç ise konuşmanın ayrıntılı yapısal örgütlenmesi de onun ilk halkasıdır ilkesini benimsemiş olan Sacks, Garfinkel ve Schegloff'un bu konudaki çalışmaları 60'lı yılların sonuna kadar uzanır (Schegloff, 1968; Garfinkel ve Sacks, 1970). Roy (2000: 4-5)'a göre, sözlü çevirmenlerin yaptığı iş söylemi veya konuşmayı çevirmek olduğu için, sözlü çevirmenler aslında 80'li yıllardan bu yana tek dilli farklı ortam ve bağlamlarda çalışılan ve çözümlenen bir sürecin katılımcılarıdır. Heritage (2004) ve Sacks (1992), konuşma çözümlemesine dayalı olarak katılımın nasıl örgütlendiğine yönelik çalışmalardan öne çıkanlardır.

Konuşma esnasında alıcı ve verici birbirinin edimlerinde karşılıklı etki sahibidir. Her konuşan özne, sözceyi karşı tarafın karşılıklı sözceleme durumundaki varlığına göre şekillendirir. Herhangi bir konuşmada, her iki katılımcı da hem konuşmacı hem de dinleyicidir ve konuşma, akışı itibarı ile hiçbir katılımcıya pasif kalma fırsatı vermez (Roy, 2000: 5). Bundandır ki, belli bir amaca yönelik olarak anlamın birlikte müzakere edildiği karşılıklı sözceleme anında alıcı ve vericinin rollerine dair kesin hudutlar çizmek olası değildir. Örneğin Schegloff (2007: 1), konuşma sırasının bir ip üzerine dizilmiş birbirini takip eden benzer boncuklardan ibaret olmadığını dile getirir. Yine de, bir takım dil-dışı göstergeler, katılımcıların sahip olduğu türlü artalan bilgisi, alıcının tepkileri, etkileşimsel ortamın yerleşik fiziksel ve toplumsal bağlamının özellikleri ile birlikte işleyen düzenin parçası olan sözcenin temel amacının karşı tarafı bir eylem içerisine sokmak olduğu düşünüldüğünde, konuşan öznenin karşı tarafı an be an yönlendirdiğinden söz edilebilir (Linell, 2005: 17). Benzer bir düşüncüyü ortaya koyan Schegloff (2007)'a göre, etkileşim ortamının oluşmasına sebep olacak şekilde *çağrı sahibi (caller)* veya *başlatıcı*¹⁰ (*initiator*) gerekliliğine işaret eder. Konuşma sırasının sıklıkla değiştiği karşılıklı sözceleme ortamında, konuşma sırasının kimde olduğuna yönelik net bir paylaşımdan söz etmek olası olmayabilir. Bunun en açık göstergesi,

¹⁰ Bknz. Erözden, A. (2008). *Türkçe Terim ve Sözcükler*. Yalın Yayıncılık: İstanbul.

konuşma boyunca üst üste binen, katlanan sözcelerdir. Linell, etkileşim içerisinde konuşmanın öne çıkan özelliklerini şu şekilde ifade eder:

- *Konuşma gerçek zamanlı olarak dağıtılan devingen bir davranıştır ve her iki katılımcı tarafından da anlık olarak izlenmeli ve çözümlenmelidir*
- *Karşılıklı etkileşimde konuşma, kimi zaman sözü kuvvetlendirmek için yapılan ve dikkate değer bir iletisi olan el, yüz veya vücut hareketlerini içerir (bakış, duruş, mekânsal yönelim)*
- *Birbiri hakkında belli bir artalan bilgisine ve üzerinde konuşulan konuya dair belli bir girdiye sahip katılımcılar, yüz-yüze etkileşim ortamının duygu paylaşımına ve toplumsal ilişkiye dayalı baskısı altında sözce üretme ediminde bulunurlar*
- *Konuşan bir varlık olan insanın sözlü dil uzlaşımlarına yönelik farkındalığı ve gelişimi bir parçası olduğu dilsel topluluğun kültürü içerisinde şekillenir (Linell, 2005: 17-19).*

Konuşma esnasında fikir beyan eden konuşmacılar farklı dilsel yapılar kullanırken, aynı zamanda bu yapıların kullanımına yönelik bir dizi uzlaşımı da farkında olmaksızın takip ederler (Roy, 2000: 5). Açılış ve kapanışlar, konuşma sırası, duraklar, araya girmeler, konuşmanın bitmediğine veya anlamının gerçekleşip gerçekleşmediğine dair dilsel ve dil-dışı göstergeler, konuşmanın yapısal örgütlenmesine yönelik bu yapılardan bazılarıdır. Açılış gibi kapanış da konuşma esnasında cereyan eden etkinliklerden biridir ve sadece konuşmayı durdurarak veya o ortamdan uzaklaşarak konuşmayı uygun şekilde sonlandırmak mümkün değildir (Schegloff ve Sacks, 1973). Zira konuşmanın sonlandırılması dahi işbirliğini gerektirir.

Robinson (2013: 276), sadece kurumsal bağlamdaki konuşmaların değil kimi sıradan konuşmaların da belli bir konu etrafında olmak üzere en başından belli bir kalıba sokulmuş olabileceğinden bahseder (telefonda yapılan acil servis aramaları). Hastanın kendi şikâyetlerini anlattığı, hekimin ilave bilgi toplamak adına hastaya sorular yönelttiği ve akabinde teşhis ve tedavi yollarından bahsettiği aile hekimi-hasta arasında geçen etkileşim ortamını ise kendi içinde yapısal bir örgütlenmeye sahip, önceden belli bir kalıba alınmış kurumsal konuşmalara örnek olarak verir. Bir bütün halinde

konuşmanın yapısal örgütlenmesi, konuşma sırası gibi yerel kaynakların ötesinde, o iletişim ortamındaki katılımcıların sözlü üretim ve anlayışını kısıtlayan, şekillendiren bir bağlamsal kaynak içerir (Robinson, 2013:278).

Konuşma çevirisi gibi yüz-yüze çeviri ortamlarında, sözlü dile özgü tüm dilsel ve dil-dışı unsurlara aracı olan çevirmenin rolü, katılımcıların salt dilsel paylaşımda birbirini anlamasını mümkün kılacak şekilde basit bir anlam iletimi ile sınırlı değildir. Konuşma çevirisine yönelik çalışmalarda çevirmenin rolünün ne denli karmaşık bir yapıya sahip olduğu açıkça kabul görmektedir (Wadensjö, 1998; Mason, 1999; Krystallidou, 2016; Angelelli, 2004; Malmkjaer, 2018). Özellikle kendi doğallığı içerisinde meydana gelen sözlü çeviri etkileşim ortamlarından elde edilen verilerin çözümlemesi, çevirmenin görevinin, ötekinin konuşmasını çevirmekten öte, ortak bir katılımcı olarak anlamın ortak bir şekilde inşa edilmesine katkı vermek olduğuna işaret etmektedir (Wadensjö, 1998; Roy, 2000). Wadensjö (1998: 145)'nin tabiriyle “hayati bir koordinasyon görevi” gören çevirmenler, bildirişim durumunda konuşma sırası, konuşmayı açığa kavuşturmaya yönelik diğer konuşmacılara yöneltilen sorular, konuşmanın tamamının veya bir kısmının tekrarına dair talepler gibi eylemler ile kendini daha görünür kılarlar. Davitti (2012: 37)'ye göre çevirmen: katılımcılar arasındaki münasebeti güçlendirme, yanlış anlamaları asgariye indirme, katılım düzeyini arttırma, kişiler-arası ilişkiyi kolaylaştırmaya yönelik edimlerde bulunurken, konuşmaya bir biçimde düzen getirmektedir. Sözlü çevirmenin konuşmada ortak bir katılımcı (co-participant) olduğu söylemi, Goffman (1959)'ın toplumsal bir etkileşimdeki katılımcıların içinde bulundukları katılımcı çerçeve dâhilinde belli bir bağlamı birlikte oluşturdukları, tanımladıkları ve yine ortaklaşa olmak üzere o bağlam üzerinde bir denetim kurdukları fikri ile örtüşmektedir. Goffman (1981) rollerin statik bir yapıda olmadığından ve etkileşim sırasında katılımcılar arasında sürekli müzakere edildiğinden bahseder. Goffman'ın bu yaklaşımını sözlü çeviri ortamına uyarlayan Wadensjö (1998), söylem çözümlemesine dayalı bir yaklaşım benimsemek suretiyle, sözlü çevirmenin etkileşimde hatırı sayılır ölçüde sorumluluk ve katılım gerektiren yönlendirme ediminde bulunduğu dikkat çeker.

Sözlü çevirmenler, birer konuşmacı oldukları kadar aynı zamanda da birer dinleyicidirler. Her iki eylemi de süregelen konuşma içerisinde değişmeli olarak ifa ederler. Kimi zaman diğer katılımcıların konuştuklarını yanıtlayan, cevap veren kişi

rolündedirler. Baraldi ve Gavioli, sözlü çevirmenin etkileşimdeki yanıtlayan veya tepki veren kişi (responder) rolüne şu sözlerle dikkat çeker:

Çevirmen öteki katılımcıların duygularına erişim sağladığı noktada, kendini diğerlerinin söylemlerini destekleme ve yeri geldiğinde onama konumunda bulmakta gecikmeyecektir. Sözceleme anında diğerlerince üretilene tepki veren, çeviri yapan ve katılımı yönlendiren kişi rollerini bir arada harmanlayan çevirmen karşılıklı konuşmaya dayalı bir arabulucu olarak addedilebilir (Baraldi ve Gavioli, 2007: 173).

Yine tek dilli tıbbi ortama yönelik çalışmalarda olmak üzere Mishler (1984) tarafından ilk kez dile getirilen konuşan öznenin söz hakkı (voice) kavramı, Merlini ve Favaron (2005) tarafından sözlü çevirmenin bildirişim durumundaki etkin varlığını ifade etmek amacıyla ödünçlenmiştir. Merlini ve Favaron (2005: 267), çok dilli ve çoklu- kültürel bir ortamda, üçüncü bir sesin (çevirinin ve çevirmenin) varlığı ile etkileşim ortamının devingenliğinin daha karmaşık bir hal aldığına işaret ederler. Çevirmenin rolünün salt konuşmayı aktarmak ile sınırlı olmadığı düşünüldüğünde, bağımsız bir etkileşimsel konuma sahip olan çevirmen, kendi sesi üzerinden, o etkileşim ortamında söz sahibi olacak şekilde an be an kararlar almaktan geri durmayacaktır. Wadensjö (2004: 119) de çevirmeni tümüyle tarafsız ve diğer katılımcılardan kopuk bir aktör olarak görmenin sözlü çeviriyi monoloğa dayalı bir yapı olarak görmek olacağına işaret eder. Bu haliyle *tarafsızlık* kavramının sözlü çevirideki geleneksel tanımının ötesinde farklı bir yaklaşım ile ele alan Baraldi ve Gavioli (2008: 319)’ye göre, “tarafsızlık pasif konumda olmak değildir: diğerlerinin varlığını güçlendirecek şekilde yansız bir eylem içinde bulunmaktır. Sözlü çevirmen tüm konuşan öznelerin katılımını sağlamaya yönelik eylemlere fırsat yaratacak edimlerde bulunan kişi olmalıdır”. Özkaya, *sözlü çeviride tarafsızlık* kavramını irdelediği doktora tez çalışmasında şöyle bir tanımlamada bulunur:

[...] Tarafsızlık kavramı mutlak ya da tam yansızlık durumuna işaret etmemektedir. İngilizce kullanımından hareketle ‘impartiality’ kavramının karşılığı olan ve Türkçede tarafsızlık şeklinde kullandığımız kavram, sözlü çeviri bağlamında iletişim taraflarına eşit uzaklıkta durmak ve herhangi bir tarafın karşısında diğer tarafın yanında bulunmama durumu şeklinde tanımlanabilir (Özkaya: 2015).

Bu çalışmada, yukarıdaki söylemler ile paralel olarak, sözlü çevirmenin ediminde olmak üzere dilsel ve dil-dışı gereçler ile çevirmenin ortaya koyduğu belli başlı eylemlerin diğer katılımcıların kendi seslerini var etmesi bakımından teşvik edilip edilmediğinin araştırılacağına vurguda bulunmak önem arz edebilir.

Mason (2009: 53), SÇA gerçekleşen etkileşim ortamında çevirmenin ve diğer katılımcıların tutum ve türlü işlevlerini tanımlamak için Davies ve Harre (1990)'ye dayandırdığı *konumlandırma* (positioning) kavramını ortaya atar. *Rol* kavramı tanımı itibarı ile daha önceden belirlenmiş belli bir kalıp içinde yerini bulan davranış olarak kabul edilebilir (Davitti, 2012: 41). Buna karşın, konumlandırma kavramı (çevirmenin etkileşimde kendini nasıl konumlandığı) daha devingen bir olguya denk işaret ediyor olmasından ötürü bu çalışmanın amacına daha çok hizmet edebilir.

Böylesi devingen bir bildirişim ortamına yönelik bir araştırma, hem dilsel hem dil-dışı olana aracılık eden çevirmenin sözceleme durumundaki varlığına, diğer bir deyişle kendini nasıl konumlandığına yönelik detaylı bir çalışma ile gerçekleştirilebilir. *Kültür*, dil-dışı bir olgudur ve çevirmen bu olguya da aracıdır. Kondo ve Tebble (1997: 150) “sözlü çevirmenin bulunduğu her bildirişim ortamını, bir gereklilik olarak kültürler-arası bir iletişim durumu” olarak tanımlar. Wadensjö (1998: 75), yüz-yüze etkileşimde “çevirmenlerin, edimlerinde birer kültürler-arası arabulucu işlevi görmekten kaçamayacaklarını” ifade eder. Göktürk (2000: 182)'e göre kültür, “bulanıklıktan, belirsizlikten kurtulamamış kavramlardan” biri olmakla birlikte, “dural (statik) bir olguyu ya da birikimi değil, tarih içinde gelişen, geleceğe doğru akan bir süreci belirler”. Kılıç (2002: 29), kültür kavramını tanımlarken belli uzlaşımlardan söz eder. Ona göre, insanlar topluluk biçiminde yaşamaya başladıklarında, o topluluğu oluşturan bireylerin ortak bir biçimde uymaları, paylaşımları gereken kimi kurallar, ilkeler, inançlar, ortak kullanılacak kamusal alanlar, görüşler ve benzeri özellikler oluşturmuşlardır. Ekinler-arası bir ortam olan sözlü çeviri ortamlarında, farklı dilsel toplulukların bu uzlaşılarının çatışabileceği unutulmamalıdır.

Yüz-yüze etkileşimde *kültür*ün nasıl bir etki sahibi olduğunu ifade etmek için Sacks (1992: 226), “ekin, tanınabilir eylemlerde bulunmak için kullanılan bir gereçtir” tanımlamasını getirir. Bu çalışmada olmak üzere, sözü edilen bu eylemler katılımcıların soru sözceleri ve bakış üzerinden irdelenecektir. Zira kültürel değerler nihai olarak

dilsel ve dil-dışı özelliklerde kendilerini açık ederler (Davitti, 2012: 31). Kültürler-arası arabulucuk ayrı bir araştırma alanı olarak kabul görüyor olsa da sözlü  eviri bu alanın önemli bir cephesidir. Zira böylesi arabulucu kimliği taşıyan kimselere dilsel zorlukların yaşıandığı kurumsal ortamlarda ihtiyaç duyulur (Baraldi, 2006: 226). Sözlü  eviri yolu ile arabuluculuk yapmak ve k lt relel bir paylaşımı güvence altına almak için dilsel edincin tek başına yeterli olmadığı yaygın bir görüş olmakla birlikte,  eviri ediminin önemini azaltacak şekilde kültürel arabulucuk kavramını  ne çıkarmak dengeli bir yaklaşım olmayabilir (Davitti, 2012: 31). Baraldi, her iki etkinliği de ortak bir önemle kucaklayacak bir tanımlama ile şöyle bir saptamada bulunur:

Sözlü  eviri, kültürel açıdan kabul görmeye dair olası sorunsalların oluşumuna yol açarken, bu sorunlar yine  eviri yolu ile aşılabilir; buna karşın, arabulucuk müessesesi hiçbir vakit sözlü çeviriden sonra tezahür etmez; her daim sözlü  eviri vasıtasıyla yaşam bulur (Baraldi, 2006: 227).

Arabulucu kavramı, üçüncü bir kimliğin diğer iki katılımcının kendi çözümlerini bulmaları için anlaşmazlıkları çözme noktasında etkin bir koordinasyon görevi üstlenme durumunu çağrıştırır. Arabulucu konumundaki sözlü çevirmene yönelik algı, onun farklı kültürel yargı ve beklentilerin yol açabileceği gücül çatışmaları yönetebilme yetisine sahip olması olarak algılanmaktadır (Davitti, 2012: 32). Konuşma çevirisinde arabuluculuk kavramı ise, sadece çatışmanın çözümüne yönelik eylemlerde bulunmak olarak değil, olası çatışmaları daha ortaya çıkmadan bertaraf etmek olarak ele alınabilir. Merlini (2009: 59)'ye göre işbirliğine açık en dostane ortamda bile, gerilim riski tamamıyla ortadan kaldırılamaz. Bu çalışmanın derlemine oluşturan sözlü  eviri ortamında da, etkileşimde sorunsuz bir paylaşım gerçekleşiyor olsa da, müzakere edilen konuların kişinin sağlık ve estetiği ile yakından ilgili olan konular olması hasebiyle belli bir hassasiyete, kırılganlığa sahip olduğu söylenebilir.

Arabuluculuk, toplumsal bir dönüşümün önünü açmaktan ziyade mevcut durumun devamını sağlamak olarak algılanabilir. Buna karşın, Baraldi (2009: 122)'nin *dönüşümsel arabuluculuk (transformational mediation)* kavramı, özellikle göçmen topluluklara yönelik sözlü  eviri ortamlarında göçmenlerin topluma intibakını, bilgiye kolay ulaşmalarını sağlayacak fırsat eşitliğinin yaratılması için bir gereç olarak kullanılabilir. Konuşma  evirisi bağlamında bu kavramın yerini bulması için iki

gereklilikten söz edilebilir: etkileşim esnasında her konuşan özneye etkin katılım için fırsat eşitliği, diğerlerinin ihtiyacına yönelik hassasiyet göstermek olarak yorumlayabileceğimiz duygudaşlık (Baraldi, 2006: 62). Bu şekilde, bir diğerinin asimilasyonuna izin vermeksizin, farklı kültürel iletişim biçimlerinin yaşamasına imkân tanınabilir. Gavioli ve Baraldi (2011: 208) üçlü etkileşim ortamlarında bu koşulların, herhangi bir katılımcıya konuşma hakkı tanımak adına bilinçli bir şekilde araya girmek, katılımcıları belli konuları ele almaları için teşvik etmek, sözceleme anının duygu değerini yakalamak gibi eylemlerde bulunmakla mükellef sözlü çevirmen tarafından sağlanması gerektiğine işaret ederler. Tüm bunlar, çeviri ürün üzerinden değil, diğer katılımcıların varlığı eşliğinde, çevirmenin an be an aldığı kararlar ve davranışları üzerinden incelenmelidir. Daha önce de bahsedildiği üzere, bu anlayıştaki çalışmalar sayıca sınırlıdır. Davitti (2012: 35), farklı eylemlerin farklı iletişim biçimlerine yol açacağını; sözlü çevirmenin ediminin gerçek manada ne gibi anlamlar ifade ettiğine dair sağlıklı bir görüş kazabilmenin tek yolunun, ilgili bildirişim ortamının hem makro hem de mikro özelliklerinin birlikte olmak üzere irdelenmesi ile mümkün olabileceğine işaret eder. Konuşma çevirisi gibi yüz-yüze bildirişim ortamlarında sözlü çevirmenler, anlık ihtiyaca binaen farklı kimliklere bürünürler. Bu kimlikler, diğer katılımcılar ile sürekli olarak müzakere edilir ve bu süreç kendini dilsel ve dil-dışı göstergeler ile açığa vurur, gözlemlenebilir hale duruma getirir.

1.4. Türkiye’de Toplum Çevirmenliği

Diriker (2015: 949)’e göre, bir ülkenin resmi dili dışında diğer dillerde olmak üzere iletişimi sağlamak adına devlet tarafından gerekli ilgi ve niyet ortaya koyulmadıkça toplum çevirmenliğinin o toplumda yerleşik bir düzen alması mümkün değildir. Sözlü çeviride ortam ve onun gerekliliklerinin ötesinde etkileşim biçimine odaklanan konuşma çevirisinin aksine, toplum çevirmenliğinde ortam ve kurum vurgusu öne çıkar. Rudvin ve Tomassini (2011: 21), kurumsal varlığın ön plana çıkarıldığı ortamlarda, konuşma çevirisi kavramının kullanımının uygun olmayabileceğine işaret eder. Wadensjö de benzer bir söylem ile farklı kurumsal ortamlara yer vererek toplum çevirmenliğini şu şekilde tanımlar:

[...] Polis merkezleri, göç büroları, sosyal yardım kurumları, tıp merkezleri, akıl sağlığı merkezleri, okullar ve benzeri kurumlarda, resmi kurum çalışanları ile

meslek-dışı sıradan kimseler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak adına kamu hizmeti alanında ifa edilen sözlü çeviri faaliyetleridir (Wadensjö, 2009: 43).

Çoklu-kültürel ve küreselleşen toplumlar içerisinde giderek artan bir öneme sahip olan toplum çevirmenliği ve buna yönelik uygulamalar, farklı ülkelere farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Davitti (2012: 25) bu alandaki profesyonel uygulamaların ve algının ülkelerin yerel koşullarına göre şekillendiğinden bahseder. Bundandır ki kitlesel veya kısmi göç anlamında geçmiş birikimleri fazlaca olan Birleşik Krallık, İsveç, Avustralya ve Kanada gibi ülkeler toplum çevirmenliğini özerk bir meslek olarak gelişimine, profesyonel standartların oluşturulmasına, kurumsal hizmet tedarikçileri ve çevirmenler için eğitim şema ve programları hazırlanmasında öncülük etmişlerdir. İngiltere örneğinde, ilgili niteliklere haiz bir sözlü çevirmen, 1994 yılında kurulan *Kamu Hizmeti Çevirmenliği Ulusal Siciline* (NRPSI¹¹) kayıt yaptırabilir. Yaklaşık 2000 üyesi bulunan bu kurum, 2011 yılında, sözlü çeviri faaliyetlerinin profesyonel anlamda düzenlenmesine yönelik bir kılavuz çalışma ortaya koymuştur.

Diriker (2015: 94), Türkiye’de toplum çevirmenliğine yönelik farkındalık ve kurumsallaşmanın konferans çevirmenliğine kıyasla arzulanandan çok uzakta olduğunu, sağlık ve eğitimde olmak üzere profesyonel çevirmenlerin neredeyse hiçbir varlığının olmadığını, mahkemeler gibi hukuki alanlarda ise kısmi varlık gösterdiklerini ifade eder. 2013 yılında resmi gazetede¹² yayımlanmasının ardından yürürlüğe giren kanuna göre, özellikle ceza davalarında görevlendirilmek üzere tüm vilayetlerin bu hizmette bulunabilecek sözlü çevirmenleri kayıt altına almasına hükmedilmiş olmasına karşın, adayların dilsel yetkinliğini uygun bir belge ortaya koyması yeterli bulunmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olan Türkiye’de, yabancı dil sorunu olan kimseler mahkeme salonuna ve mahkeme dışı görüşmelere çevirmen çağırma hakkına sahiptirler (Doğan, 2004: 4). Ankara ve Bursa gibi vilayetlerde sözlü çevirmen ihtiyacını karşılamak için Tercüme Büroları mevcuttur. Bununla birlikte, sözlü çevirmenin mahkemeye nasıl çağrılacağı noktasında keyfi durum ve uygulamalardan söz edilebilir (Diriker, 2015: 96).

Çeviri Derneği’nin katkıları ile Türkiye’de 1999 depreminin ardından başlatılan özgün bir proje olarak Afette Rehber Çevirmenlik (ARC), “bir afet durumunda Türkiye’ye

¹¹ <http://www.nrpsi.co.uk/> (son erişim Nisan, 2018)

¹² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130305-6.htm> (son erişim Nisan, 2018)

gelecek yabancı arama kurtarma ekiplerine ve diğer yardım kuruluşlarına çeviri hizmeti vermek üzere kurulmuş gönüllü bir organizasyondur”¹³. Temelde, belli bir eğitim düzeyine sahip gönüllüler tarafından sağlanan ARÇ, kendine özgü bir toplum çevirmenliği türü olarak kabul edilir (Kurultay ve Bulut, 2015: 110). Proje kapsamında, gönüllü çevirmenlere deprem hakkında, deprem öncesi ve sonrası ne yapmaları gerektiğine dair ve afet durumunda sözlü çeviri tekniklerine yönelik bilgilendirici eğitimler de verilmektedir. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi bünyesinde ARÇ üzerine yazılmış bir yüksek lisans tezi de mevcuttur (Kahraman, 2003).

Toplum çevirmenliği alanının da dâhil olduğu toplam 6 farklı alanda, çevirmenlerin mesleki yeterliliklerinin belirlenmesi için Mesleki Yeterlilik Kurumu ile İstanbul Üniversitesi arasında “Ulusal Yeterlilik Hazırlama İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. Eşgüdüm çalışmaları sonucunda oluşturulan taslak yeterlilikler, 2019 yılının ilk çeyreği itibarıyla sürece katkı verebilecek kurum ve kişilerin dikkatine sunulmuştur. Gelen görüşler doğrultusunda, çalışmalara son şekli verilmektedir¹⁴.

1.5. Sağlık Çevirmenliği

Tıbbi çevirmenlik olarak da bilinen *sağlık çevirmenliği*, farklı sağlık hizmeti ortamlarında ifa edilen bir sözlü çeviri etkinliğidir (Hsieh, 2015: 177). Çoğunlukla tıbbi çevirmenlik ile eşanlamlı olarak kullanılıyor olsa da, rehabilitasyon ve akıl sağlığı gibi doğası itibarı ile sadece tıbbi uygulamalar ile sınırlı kalmayan ortamlardaki etkileşimi de içine alan bir tabir olması hasebiyle, sağlık çevirmenliği son dönemlerde daha fazla kabul görmektedir (Roat ve Creeze, 2015: 237). Sağlık hizmetinde sözlü çevirmenliği tanımlayan üçüncü bir etiket olarak ise *hastane çevirmenliği* terimi kullanılmaktadır (Pöchhacker, 2004: 15). Sağlık hizmeti tedarikçisi ve göçmen hastalar arasında SÇA gerçekleşen etkileşimi ele alan çalışmaların oldukça yaygın olduğundan söz edilebilir (Angelelli, 2004; Baraldi & Gavioli, 2007; Bolden, 2000; Cambridge, 1999; Davidson, 2000, 2001; Meyer, 2002; Pöchhacker ve Kadric, 1999). Göçmen hastalar dışında, turizm gibi sağlık hizmeti alanlarında sözlü çevirmene ihtiyaç duyulan ortamlara yönelik çalışmaların ise sınırlı olduğundan söz etmek mümkündür. Rusça ve İsveççe dil çiftinde oluşturduğu bir derlem üzerinden, sağlık ve çocuk kliniği ortamında hizmet

¹³ www.ceviridernegi.org/arc/ (son erişim Nisan, 2018)

¹⁴ <https://www.myk.gov.tr/index.php/tr/haberler/34-meslek-standartlar-dairesi-bakanl/3466-cevirmenlik-alanna-ait-6-adet-taslak-yeterlilik-goeruee-ckt> (son erişim Mart, 2019)

veren hemşire ve doktorlar ile gerçekleştirdiği 13 ayrı görüşme ile, sağlık hizmetinde sözlü çeviri ortamlarına yönelik ilk çalışmalardan biri Wadensjö (1992)'ye aittir. Wadensjö'nün sözlü çeviride söylem odaklı yaklaşımların önünü açtığı bu çalışmasından önce, çevirinin doğruluğu ve çevirmenin dilsel yeterliliği üzerine akıl sağlığına yönelik hizmet veren bir klinikte olmak üzere, Hindi-Urdu dilinde konuşan hastalar ile yapılan psikiyatrik görüşmelere dayalı daha erken dönem nicel bir çalışma ise Price (1975)'a aittir. Bir diğer erken dönem çalışma ise sözlü çevirmenin ediminde kültürel zorluklara yöneliktir (Kaufert ve Koolage, 1984). Hale (2007: 200), sağlık çevirmenliğine yönelik çalışmaların ekseriyetle profesyonel olmayan çevirmenlerin ediminde olmak üzere hayati önem taşıyabilecek, bilginin yitimi üzerine olduğunu ifade eder. Bundandır ki araştırmacıların, sağlık profesyonelleri ve hastalar arasındaki etkileşim üzerinde sağlık çevirmeninin ne denli tesir sahibi olduğu ve ne gibi roller üstlendiğine dair çalışmalar sayıca fazladır (Wädensjö, 1998; Cambridge, 1999; Bolden, 2000; Flores, 2005). Buna karşın, SÇA gerçekleşen sağlık hizmetlerine yönelik ortamlarda ne olup bittiğine dair empirik çalışmaların sayıca az olduğundan söz etmek mümkündür.

Sağlık çevirmenleri; hastane, klinik, bakım evleri, akıl sağlığı merkezleri, sağlık ocakları, acil servisler, özel bakım merkezleri, eczaneler, rehabilitasyon merkezleri, okul revirleri ve hatta hapisane revirleri olmak üzere farklı sağlık hizmeti ortamlarında ayakta veya yatarak hizmet alan hastalara yönelik sözlü çeviri faaliyetlerinde bulunurlar (Roat ve Creeze, 2015: 244). Her alanda, kurumsal bildirişim ortamlarının giderek çok dilli ve çoklu-kültürel ortamlar haline dönüştüğü günümüz dünyasında, ister eğitilmiş olsun ister eğitimsiz, sözlü çevirmenin varlığına daha çok ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. 1970 öncesinde, Birleşik Devletler ve Avrupa'daki birçok gelişmiş ülkede sağlık çevirisi hizmeti, çocuklar da dâhil olmak üzere aile üyeleri veya arkadaşlar ve çiftidilli olduğu için eğitimsiz bir kurum çalışanı tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak verilmekteydi (Roat ve Creeze, 2015: 238). 90'lı yılların sonunda yaptıkları bir çalışmada Pöchhacker ve Kadric (1999: 161), diğer birçok ülkede olduğu gibi Anglo-Amerikan ülkelerde de sağlık çevirmenliğinde profesyonelleşmeye yönelik giderek aratan çabaların olduğuna değinmekle birlikte, sağlık hizmetinde sözlü çeviri faaliyetlerinin ekseriyetle eğitimsiz, çiftidilli aile üyeleri veya hastane çalışanları

tarafından verildiğine işaret eder. Sağlık çevirmenliğinin her şeye rağmen profesyonelleşme istikametinde oldukça yol aldığından söz eden Roat ve Creeze'e göre:

Avustralya'da ulusal çapta telefonda sözlü çeviri hizmeti 1973 yılında devreye sokulmuş olması, bazı Amerikan ve Kanada hastanelerinde sağlık çevirmenliği hizmeti 1980'lere kadar dayanması, [...] bazı Avrupa ülkelerinde 1990'lı yıllardan itibaren sağlık çevirmenlerinin hangi koşullarda ve nasıl tedarik edileceğine dair politikalar üretilmiş olması, [...] bu gelişmelerin süreklilik arz ettiği anlamına gelmemektedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta Ulusal Sağlık Hizmetleri'nin hastalara kendi çevirmenlerini getirmelerine yönelik söylemlerde bulundukları dair duyurular gelmektedir (Roat ve Creeze, 2015: 278).

Creeze (2013: 11), sağlık merkezlerinde, eğitilmiş ve yetkin sağlık çevirmenlerine yönelik talep giderek artarken, profesyonel sağlık çevirmenlerinin kimi zaman kurumlarca niçin tercih edilmediğini ise hastaya hiç vakit kaybetmeksizin müdahale edilmesi gerektiği durumları örnek göstererek açıklar.

1.5.1. Türkiye'de Sağlık Çevirmenliği

Türkiye bağlamında sağlık çevirmenine duyulan ihtiyaç üç alt başlık üzerinden ele alınabilir: (i) ülkenin resmi dili Türkçe olmasına karşın ilk dili (A dili) Türkçe olmayan, kendini bu dilde yeterince veya hiç ifade edemeyen ülke vatandaşları, (ii) coğrafi konumu göz önüne alındığında, çatışma bölgelerine yakınlığından ötürü geçici veya kalıcı olarak düzensiz göç ile ülkeye gelen göçmen topluluklar ve (iii) makul bedeller karşılığında saç ekimi, diş estetiği ve sağlığı ve dahi çeşitli cerrahi müdahaleler için sağlık turizmi kapsamında değerlendirilebilecek yabancı turistler.

2008 ve 2010 yılları arasında, sözlü çevirmenlerin kendi rol ve edimlerine yönelik bakış açısını ortaya koymak suretiyle kayıt dışı (informal) sözlü çeviri faaliyetlerine dair daha derinlemesine bir anlayış geliştirmek adına Avrupa Birliği destekli bir projede (TRICC¹⁵) ortak bir çalışma yürütmek için 5 Avrupa ülkesi işbirliğine gittiler. Hollandalı ve Türk ortaklar, farklı sağlık çevirmenliği ortamlarında, kayıt dışı çevirmenlerin tutumları ve uygulamalarında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar bulunduğunu belirlemek amacıyla her iki ülkeden eşit sayıda olmak üzere toplam 30

¹⁵ www.tricc-eu.net/index.html (son erişim Nisan, 2018)

çevirmen ile görüşmede bulundular (Schouten ve diğerleri, 2012: 311). Yukarıdaki üç alt başlıktan birincisi çerçevesinde değerlendirilebilecek bu çalışmada, Türkiye’de görüşülen ve Kürtçe veya onun farklı diyalektlerinde sözlü çeviri yapan kayıt dışı çevirmenlerin büyük kısmının, 11-16 yaş aralığında çeviri ediminde bulunmaya başladığı gözlemlenmiştir (Schouten ve diğerleri, 2012: 318). Güven (2014: 116), bir toplum çevirmenliği türü olan sağlık çevirmenliğine yönelik ilk çalışmanın Ross ve Dereboy (2009) tarafından bu proje kapsamında olmak üzere gerçekleştirildiğini bildirir ve çalışmanın sonuçlarına atıfta bulunarak, dil engelinin hasta-doktor iletişimine ket vuran önemli bir etmen olarak öne çıktığından söz eder. Ross ve Dereboy (2009), çalışmalarında bir takım çözüm önerileri sunarlar:

(i) bölgede çift dilli doktorların görevlendirilmesi (ii) doktorlara dil eğitiminin verilmesi, (iii) farkındalığın artırılması, (iv) ekseriyetle Kürtçe konuşulan bölgelerde Kürtçe konuşabilen doktorların görevlendirilmesi ve doktorların Kürtçe yeterliliğinin geliştirilmesi, (v) doktorlarda, SÇA gerçekleşen iletişim ortamının doğası, gelişim süreci ve zorluklarına yönelik farkındalık oluşturmak (Güven, 2014: 116).

Corsellis (2005: 156-157) kamu hizmet alanlarında görev alan sözlü çevirmenlerin alacağı, doktorlar ve hemşireler gibi farklı alanlardan profesyoneller ile daha uyumlu çalışmalarına imkân tanıyacak bir eğitimin, sözlü çeviri sürecine nasıl uyum sağlayabilecekleri ve ekinler-arası bir bildirişim ortamında nasıl daha etkin hizmet verebilecekleri hususunda diğer kamu hizmet personelinin eğitimi için de bir fırsat olarak kabul eder. Sözlü çevirmenlerin, farklı profesyonel ortamların devingenliğine ve sözlü çeviri ediminde bulunacakları sözlü dil ortamlarının gerekliliklerine dair bir farkındalığı da ancak bu şekilde geliştirebilecekleri de unutulmamalıdır.

Türkiye’deki kamu sağlığı kurumlarında eğitimli sağlık çevirmenlerinin istihdamına yönelik ihtiyaca ve sağlık çevirmenliği açısından, Türkiye’de içinde bulunulan durumun gerekliliklerine ve sınırlamalarına dikkat çeken Güven (2014: 117), uzaktan eğitimin bu iş için uygun bir gereç olabileceğini öne sürer. Türkiye örneğinde, daha ziyade toplum çevirmenliği başlığında az sayıda çeviribilim/mütercim-tercümanlık önlisans ve lisans programında, çoğunlukla da seçmeli olmak üzere sağlık çevirmenliği dersinin sunulduğunu ve çalışma dili çiftinden biri Türkçe iken diğerinin ağırlıklı olarak

Almanca, Fransızca, İngilizce, Rusça olduğunu ve bu dillerin, bölgedeki göçmen toplulukların (Arap, Farsi, Afgani ve benzeri) dilleri ile örtüşmediğini ve dolayısı ile de ilgili toplulukların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğunu ifade eder (Güven, 2014: 119). Ayrıca uygun dil çiftinde olmak üzere yeterli sayıda sözlü çevirmen eğitimcisinin de olmadığına ve eldeki az sayıdaki eğitimcinin de uzaktan eğitim ile daha etkin olarak kullanılabileceğine işaret eder (Güven, 2014: 120).

Sağlık Hizmetlerinde Sözlü Çeviri başlıklı kitap çalışması ile Dilek Turan (2016), Almanca konuşulan ülkeler örneğinden yola çıkarak Türkiye’de sağlık çevirmenliğinin mevcut durumunu değerlendirmiş ve sözlü çeviri hizmetlerinde istihdam edilecek profesyonel sağlık çevirmenlerinin eğitimi ile profesyonel ve gönüllü sağlık çevirmenleriyle çalışmanın avantaj/dezavantajlarını kuramsal temeller çerçevesinde ele almıştır. Sağlık hizmeti veren kurumlar kadar sözlü çevirmen yetiştiren örgün eğitim kurumlarının da mevcut sorunların neler olduğunun tespitine ve bu sorunların çözümüne yönelik bir farkındalık geliştirmeleri gerekliliğine dikkat çeken Turan, bu sorunsalın çözümüne dair iki öneride de bulunur:

[...] Birincisi, kurum ve kuruluşların istihdamlarında çevirmenliği özel bir mesleki alan olarak görmelerinin sağlanması ve çeviri hizmetlerini farklı alanlarda eğitim almış ancak dil bilen mevcut personele yaptırmak yerine, alanda eğitim almış ve tercihen toplum çevirmenliği ve kamu hizmeti çevirmenliği konularında da özel olarak eğitilmiş ya da kendini eğitmiş kişileri seçmelerinin sağlanması; ikincisi mütercim-tercümanlık konusunda eğitim verilen bölümlerin müfredatlarında bu konunun daha derin ele alınmasıdır (Turan, 2016: 229).

Üniversitelerin ilgili bölümlerinin müfredatlarının uluslararası yoğun göç hareketleri nedeniyle ihtiyaca binaen yeniden düzenlenmesi gerektiğine işaret eden Kurultay ise, şu ifadede bulunur:

Üniversitelerin Lisans ve Lisansüstü ders programları günün koşulları doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir. Jeopolitik konumu açısından tarihsel süreç içerisinde göç hareketlerinden en çok etkilenen ülke Türkiye, diğer gelişmiş ülkeler örnek alınarak toplum çevirmenliği ile ilgili eğitim ve akreditasyon standartlarının konulması ve farklı dil gruplarının devlet

hizmetlerine erişimi ve sosyal sistemin işleyişi düzenlenmelidir (Kurultay, 2012:84).

Düzensiz göçmen hareketlerinin devlet nezdinde etkin yönetiminin önemine dikkat çeken Kurultay (2012: 82), çeşitli Avrupa ülkelerinin ilgili alanlarda çeşitli yasal düzenlemelere gittiğine işaret eder. Düzensiz göçmen hareketleri ile mücadele T.C. İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü¹⁶ bünyesinde yer alan Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu tarafından yurtdışı ve 81 ildeki taşra teşkilatı ile birlikte yürütülmektedir. Düzensiz göçmen sorununun çözümünde toplum tercümanlığının rolüne yönelik doktora tez çalışmasını yakın zamanda tamamlayan Doğan (2017: 94), düzensiz göç hareketlerinin toplum tercümanlığı destekli iyi yönetildiği takdirde, ikna yolu ile göçmenlerin geldikleri ülkelere geri döndürülmelerinin önünün açılabileceğini ifade eder. Doğan aynı çalışmasında, çoğunluğunu Ortadoğu kökenli Suriyelilerin oluşturduğu göçmenlerin Türkiye'ye ilk geldikleri dönemde temel iletişim ihtiyaçlarını başta İngilizce olmak üzere farklı dillerde karşılamaya çalıştıklarına işaret eder ve göçmen topluluklara Türkçe'nin öğretiminin önemini vurgulamak adına şu ifadede bulunur:

Çalışmada birçok göçmen Türk dilini iletişim kurabilecek kadar bildiklerini belirtmişlerdir. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti "Türkçe" dil kursları açarak Düzensiz Göçmen konumundaki kimselerin Türk dilini öğrenmeleri ve gönüllü olarak dil sorunları olanlara sosyal yaşamda yardım etmeleri konusunda olanak sağlamaktadır (Doğan, 2017: 241).

Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Dernekleri Federasyonu tarafından finanse edilen ve 2018 yılının başında ulusal teşkilatlanma manasında 18. Merkezini açan Kızılay Toplum Merkezi, göçmenlere yönelik devlet eliyle açılan geçici veya kalıcı konaklama tesislerinin dışında, kendi imkânları ile yaşamaya çalışan Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal uyum desteği sağlayan bir kurumdur. Kurum, geçim kaynağı geliştirmenin yanı sıra sağlık çevirmenliği içerisinde ele alınabilecek gerekli psikolojik desteğin sağlanmasına yönelik de çalışmalar yapmaktadır. Kamp dışında bulunan yetişkin ve çocuk nüfusa yönelik meslek ve lisan kursları da düzenleyen kurum bünyesinde çalışan ve verilen sosyal hizmetlerde toplum çevirmeni olarak çalışan çok sayıda Suriyeli

¹⁶ <http://www.goc.gov.tr/main/> (son erişim Nisan, 2018)

göçmen de bulunmaktadır. Bu durumdaki toplum çevirmenlerinden birine (Mohamad Ayoub), Çeviri Derneğinin 2017 Elif Ertan Genç Soluk Ödülü takdim edilmiştir.

Sağlık görevlileri ve hastalar arasında geçen görüşmelerin ses kayıtları ile tercüman ve hastalar ile yapılan röportajlardan yararlanmak suretiyle gerçek ortamdan alınan bulgulara dayandığı Türkiye’de hastane çevirmenliğine yönelik bir yüksek lisans tez çalışmasında Şener (2017), Türkiye’de çevirmenin rolünü belirleyen etik kuralların ve standartların eksikliğinin hastane çevirmenlerinin rolüne ilişkin toplumsal açıdan bir değerlendirme yapmaktadır.

1.6. Sağlık Turizminde Sağlık Çevirmenliği

Alternatif bir turizm alanı olarak son yıllarda öne çıkan sağlık turizmi, küresel hareketliliğin bir sonucu olarak uluslararası arenada sağlık alışverişinin başlaması ile hız kazanmıştır. 23.07.2013 tarihli ve 25541 sayılı Bakanlık Onayı ile yürürlüğe konulan sağlık turizmi ve turist sağlığı kapsamında sunulacak sağlık hizmetleri hakkındaki yönergede¹⁷ sağlık turizmi, “sağlığına kavuşmak veya sağlığını geliştirmek için kişilerin herhangi bir sebeple ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye seyahat etmesi olarak tanımlanmaktadır.” Bu amaçla seyahat edene ise *sağlık turisti* denir. Sağlık turizminde ilgili tüm düzenlemeler Sağlık Bakanlığına bağlı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (SHGM) eliyle yürütülmektedir. SHGM tarafından 2012 yılında *Sağlık Turizm El Kitabı*¹⁸ hazırlanmıştır. Bu kitapta olmak üzere sağlık turizminin hangi başlıklar altında ele alınabileceği şu şekilde değerlendirilir:

Sağlık turizmi sadece hastanelerde tedavi için gidilen bir turizm çeşidi olarak değerlendirilmemesi gerekir. Sağlıklı yaşam sunan her türlü turizm sağlık turizmi kabul etmek gerekmele birlikte sağlık turizmi 3 ana başlıkta değerlendirilmektedir. (i) Tıp Turizmi (Hastanelerde tedavi ve ameliyat vb. işlemler) (ii) Termal Turizm (Termal Tesislerde rehabilitasyon ve dinlenme vb. hizmetler) (iii) Yaşlı ve Engelli Turizmi (Geriatrik tedavi merkezi veya yaylalar da sosyal aktivitelerle birlikte uzun süreli konaklamalar) (2012: 64).

Sağlık turizminin temel sebepleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:

¹⁷ <https://khgm.saglik.gov.tr/Dosyalar/27be688e17d744ecb89ed1f792b09e9b.pdf> (son erişim, Nisan 2018)

¹⁸ <http://saglikturizmi.gov.tr/TR,1117/saglik-turizmi-el-kitabi-2012.html> (son erişim Nisan, 2018)

(i) Ülkesinde yüksek teknolojili sağlık hizmetleri ve profesyonel insan kaynaklarının azlığı veya yokluğu, (ii) Tedaviyle birlikte tatil yapma arzusu, (iii) Sağlık hizmetlerinin kendi ülkelerinde pahalı olması, (iv) Çok daha kaliteli sağlık hizmeti almak istenmesi, (v) Kendi ülkesinde herhangi bir sebepten dolayı ameliyatının bilinmesinin istenmemesi (Estetik Cerrahisi, İnfertilite tedavisi vb.), (vi) Ülkesinde iklim ve coğrafi olarak tatil için kısıtlı imkân olduğu durumlarda yapılan turizm hareketliliği (ormanlık, yaylalar, tarihi ve kültürel zenginliği olan ülkelere gidiş), çoğunlukla termal tesisin ve Termal Turizm imkânlarının çok olduğu bir ülkede tatil yapma talebi, (vii) Kronik hastaların, yaşlıların ve engellilerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma isteklerinin oluşması, (viii) Uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan kişilerin farklı veya daha uygun ortamlarda olma istekleri, (ix) Kişinin hayata tutunma ve yaşam isteği (2012).

Sağlık hizmetleri türlerinden estetik cerrahi başlığında kendine yer bulan saç, sakal veya bıyık ekimi için ülkemizin sağlık turistleri tarafından sıklıkla tercih edilmesinin temel sebebinin bu hizmetlerin görece daha az maliyetli olmasıdır. Ülkemizde saç ekimindeki düşük maliyete değinen Kördeve (2016: 60), saç ekimi ve kalp damar hastalıklarındaki ucuz fiyat politikasını diğer alanlarda da yaygınlaştırmak suretiyle ülkenin sağlık turistleri için bir cazibe merkezi haline dönüştürülebileceğine değinir. Türkiye’de sağlık turizmine dair devlet eliyle hazırlanmış detaylı bir çalışma olan bu el kitabında, sağlık çevirmenlerine yönelik herhangi bir başlık altında bir tanımlamada bulunulmamış olması düşündürücüdür. Sağlık turistinin ihtiyaç duyabileceği her türlü bilgilendirme için sağlık personelinin dil yeterliliğine sahip olduğu ifadesinin geçtiği metnin şu bölümünü, gerçekçi bir yaklaşımla özdeşleştirmek oldukça zor görünmektedir:

Türkiye, sağlık sektöründe çok iyi yetişmiş ve eğitilmiş insan gücüne sahiptir. Yabancı dil bilen doktor ve sağlık çalışanlarıyla iletişim konusunda sorun yaşanmamaktadır. Sağlık turisti, kafasında oluşan her türlü soruya kolaylıkla cevap alabilir. Ayrıca ameliyat öncesi ve sonrasında gerek doktorlar gerekse hemşireler tedavi olan sağlık turistini yeterli düzeyde bilgilendirerek moral olarak iyi olmasını sağlamaktadırlar (2012: 71).

Ayrıca, ülkemize gelen tüm sağlık turistlerine “444 47 28 numaralı Uluslararası Hasta Yardım Birimince 7/24 saat 4 dilde tercümanlık destek hizmetinin” verildiğine dair bir

söylem de ilgili hattın ulaşamıyor olması nedeniyle artık geçerliliğini yitirmiş gibi görünmektedir (2012: 69).

1.6.1. Saç Ekimi Merkezinde İletişimsel Ortam

Bu çalışmadaki araştırma ortamı, sağlık turizminde estetik cerrahi başlığında ele alınabilecek saç ekimi merkezleridir. Sağlık hizmetleri ve sağlık çevirmenliği konusunda SÇA gerçekleşen bildirişim ortamına yönelik birçok referans çalışmadan (Angelelli 2003, Bot 2005, Pöchacker ve Shlesinger 2007) söz etmek mümkün iken, saç ekimi merkezlerinde olmak üzere sözlü çevirmene ihtiyaç duyulan ortamların iletişimsel özelliklerine yönelik referans niteliğinde özgün derlem çalışmalarının olmayışı bu çalışmadaki sözlü çeviri ortamının etkileşim esnasında öne çıkan özelliklerinin saptanmasını zorlaştırmaktadır. SÇA gerçekleşen veli toplantılarına yönelik çalışmada benzer zorluklar ile karşılaşan Davitti (2012:42) sözlü çevirmene ihtiyaç duyulmayan tek dilli veli toplantısı ortamlarından elde edilen verilerin, SÇA gerçekleşen ortamın belirleyici iletişimsel özelliklerinin saptanmasında kullanılabileceğini ifade eder. Benzer bir yaklaşım benimsenmiş bu çalışmada, SÇA gerçekleşen diğer hasta-doktor (hizmet alan-hizmet veren) bildirişim ortamlarının iletişimsel özelliklerine de başvurulacaktır. Saç ekimi gibi bir sağlık hizmeti ortamının iletişimsel özelliklerini anlamak için katılımcıların bu toplumsal etkinliği karşılıklı sözceleme durumunda nasıl inşa ettiklerini anlamak gerekir. Davitti (2012: 51) böylesi bir yaklaşımın, bildirişim anını tüm yönleriyle ifşa etme imkânı tanıyan *etkileşimsel* (interactionist) yaklaşım içinde değerlendirilebileceğini ifade eder. SÇA saç ekimi merkezlerinden elde edilen yaklaşık 50 dakikalık gerçek zamanlı verilere dayalı bir durum çalışması olmasına karşın, bu çalışma gelecekte sağlık turizminde sağlık çevirmenliğine yönelik çalışmalara olduğu kadar, saç ekimi özelinde sözlü çevirmene ihtiyaç duyulmayan sözlü dil ortamındaki sözceleme anının anlaşılmasına da katkı verebilir. Hasta-doktor görüşmesinde konuşulan konuların çoğu zaman mahremiyet ve gizlilik gerektirebilecek konular olmasının sağlık hizmetinde sözlü çeviri ortamlarının görsel-işitsel kayıt altına alınmasını zorlaştırdığı da unutulmamalıdır. Creeze (2013: 7) geniş bir derlem üzerinden yapılan çalışmaların sağlık çevirmenleri ve sağlık çevirmenliğine dair sorunsallaştırılan konuların çözümünde ihtiyaç duyulan yeterli veriye ulaşmakta oldukça faydalı olabileceğine belirtmekle birlikte, araştırmacıların

çalışmadaki değişkenleri daha rahat manipüle edebildikleri küçük ölçekli derlem çalışmalarının öneminin de küçümsenmemesi gerektiğine dikkat çeker.

Yarı resmi doğasından ötürü, tüm katılımcıların her an katkı verdiği bir bildirişim ortamı olan saç ekimi ortamları, diğer kurumsal ortamların aksine sıklıkla tekrar eden yapısal bir örgütlenmeye sahip değildir. Başka bir kurumsal ortam olan veli-öğretmen görüşmesinde, örneğin, konuşmanın genel akışı üstünde tesir sahibi olacak şekilde öğrencinin durumunu müzakere etmeye yönelik değerlendirme cümlelerine yoğunlukla rastlamak mümkündür. Buna karşın, bu çalışmada dilsel ortamdan inceleme birimi olarak seçilen *soru sözceleri*, görsel işitsel kayıt altına alınan ve SÇA gerçekleşen saç ekimi ortamının olduğu kadar, hemen her sözlü dil ortamının da vazgeçilmezidir.

Hasta ve doktor arasındaki tıbbi görüşmeler bir dizgesellik ve belli iletişim kuralları içerisinde gelişir. Heritage (1997) ve Drew ve Sorjonen (1997)'in çalışmalarında bu iletişim protokolü şu maddelerle özetlenir: (i) katılımcılar belli rollere sahiptir, (ii) kurumsal bağlamdan kaynaklı olmak üzere bir dizi sınırlamalar mevcuttur, (iii) kurum ile bağlantılı olmak üzere belli başlı prosedürler ve çıkarıma dayalı bir çerçeve mevcuttur. Heath (1992: 237) ise, doktor-hasta arasındaki etkileşime dair genel bir yapısal çerçeve çizer: (i) ön karşılama, (ii) hastanın durumuna dair değerlendirme ve tartışma, (iii) tedavi sürecine dair tartışma ve (iv) konuşmanın sonlandırılması. Coupland (2000: 6), *küçük konuşmalar* olarak adlandırabileceğimiz ve esas konunun tartışmaya açılmadan önce genellikle ön karşılamada kullanılan paylaşımların ister kurumsal ister gündelik olsun hemen her türlü konuşmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtir. Göçmen nüfusa yönelik tıbbi görüşmelerde çok sayıda hastayı kısa zamanda muayene etmek durumunda kalan doktorların söz konusu küçük konuşmaları atlamak durumunda kaldığı ve bunun hasta ile doktor arasında duygudaşlık bağlamında bir engel teşkil ettiğinden söz edilebilir (Valero-Garces, 2014: 126). Benzer bir zaman sınırlaması, hastanın hastalık öyküsüne yönelik konuşmalarda da yaşanabilir.

Yaklaşık 40 yıl kadar önce, doktor-hasta arasındaki etkileşime yönelik çalışmaları tasvir eden ve iki dilli sağlık hizmeti ortamlarında dil engeli sorununu öne çıkaran Lang (1975), bu alanda yapılanların dil engeli ve sözlü çevirmenin kullanımı hususlarını tamamen göz ardı ettiğini ve bu konulara alışıldık olunduğu üzere hiç değinilmediğini ifade ederken, Pöchhacker ve Shlesinger (2007: 5) bu konuda oldukça yol alınmış

olmasına karşın bir bütün olarak tıp alanyazınında bu ve benzeri konuların temel ilgi alanı olmaktan uzak olduğuna işaret ederler. Hizmeti alan ve hizmeti verenin aynı dili konuşmadığı durumlarda, hastaların sağlık merkezlerine kabulünde yaşanabilecek olası sıkıntılardan, yanlış tedaviye yol açabilecek şekilde hastalara eksik veya yanlış teşhis koyulmasına varıncaya kadar bir dizi sorunu aşabilmenin yolunun alan diline hâkim profesyonel bir sözlü çevirmen ile çalışmak olduğuna değinen Leanza'ya göre:

Çalışmalar, sağlık kurumlarında istihdam edilen sözlü çevirmenlerin gönüllü çevirmenler olduklarını ortaya koymaktadır. Bu kişiler, hastanın ailesinden eğitimsiz biri veya görüşmenin yapıldığı kurumun bir çalışanıdır (tıbbi personel harici). Dil sorununun bu şekilde aşıldığı bir ortamda, başka sorunların ortaya çıkma riski mevcuttur (Leanza, 2007: 12).

Estetik bir cerrahi uygulama olan saç ekimine dair kurumsal temsilci tarafından SÇA operasyona dair hastanın bilgilendirildiği bir sözlü çeviri ortamında da benzer sıkıntılar yaşanma olasılığı vardır. Zira uygulama süresinin 6 ile 8 saat arasında değiştiği ve sözlü çevirmene uygulama sırasında olduğu kadar uygulama öncesinde ve sonrasında da etkin biçimde ihtiyaç duyulduğu göz önüne alınacak olursa uygulamanın gün boyu devam ettiği bir ortamda profesyonel sağlık çevirmenlerinin oldukça maliyetli olabileceği ve ülkeye sağlık turisti çekmek adına uygulama masraflarının (sözlü çeviri de dâhil) olabildiğince düşük tutulmaya çalışıldığı bir ortamda tam profesyonel olmayan sağlık çevirmenlerinin tercih edilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Hasta mahremiyetinin gereğince sağlanamaması, hastanın karmaşık olay ve duygulardan bahsederken sözlü çevirmenin bu süreci kolaylaştırıcı bir tavırda olmaması, eğitimsiz çevirmenlerin kısmı stres altında olmaları gibi risklerin yaşanması olasıdır (Leanza, 2007: 12). Creeze (2013: 11), sağlık personelinin, hizmet verilen ortamda eğitimli sözlü çevirmen kullanmamanın yol açabileceği sorunlara ve bir bütün halinde sözlü çevirinin ne olduğuna dair tutarlı bir bilgi sahibi olmayışını, eğitimli sağlık çevirmenleri talep etmiyor olmalarının temel sebebi olarak görür. Bununla birlikte, profesyonel çevirmenlerin aldıkları eğitime karşın, tıbbi görüşmelerin yapısal örgütlenmesi, o süreçte yaşanan farklı aşamalar veya doktorların başarmak için çaba harcadığı iletişimsel amaçlar gibi hemen her tıbbi görüşmeye özgü karmaşık özelliklere dair bir farkındalıklarının olmadığını ortaya koyan çalışmalar da yok değildir (Krystallidou, 2014).

Doktor-hasta görüşmesi, bir hekimin profesyonel iş yaşamında sayıca en fazla karşı karşıya kaldığı iletişim durumu olmasına karşın, hasta ile etkin bir iletişim kurabildiğinden söz etmek mümkün değildir (Asnani, 2009: 357). Valero-Garces (2014: 1)'e göre, bir hekim ne denli bilgili olursa olsun, hastası ile etkin bir iletişim kanalı açmakta başarısız olursa, hastasına yeteri kadar yardımcı olamaz. Saç ekimi merkezleri de dâhil sözlü çevirmene ihtiyaç duyulan çok dilli ve çoklu kültürlü sağlık hizmeti ortamlarında ise durum doğal olarak daha karmaşık bir hal alabilir. Dilin ve/veya kültürün bir engel teşkil ettiği bir ortamda yeni çözümlerin geliştirilmesinin önemine dikkat çeken Valero-Garces, bir dizi öneride bulunur:

Hizmet tedarikçisi ve hasta arasında bir bağ kurabilecek şekilde her iki dili ve ekini de tanıyan üçüncü bir kimseden yararlanılması; broşür, sözlük gibi kaynakların farklı dillerde olmak üzere kullanıma sunulması; sağlık hizmeti tedarikçilerinin çoklu-ekinsel ortamların gerekliliklerine dair eğitilmeleri; toplum arasında sosyo-kültürel farklılıklara ve bu farklılıkların yaşamı ve gündelik iletişimi nasıl etkileyebileceğine yönelik bir farkındalık yaratılması (Valero-Garces, 2014: 2).

Saç ekimi merkezleri gibi sağlık hizmetinin verildiği ortamları diğer sözlü çeviri ortamlarından ayıran en temel özellik tüm katılımcıların temelde aynı sonucu hedefliyor olmalarıdır; hizmet alan kişinin ihtiyacının karşılanması ve sorununun çözüme kavuşturulması. Dolayısıyla, tüm katılımcıların etrafında birleştikleri temel amaç, etkileşim sırasında ürettikleri sözcelerin anlaşılması ve aksi durumda ciddi sonuçları olabilecek şekilde diğer katılımcılarca da üretileni anlamaktır. Maynard (1991: 486) doktor-hasta görüşmelerinin kurumsal gereklilikler dâhilinde işleyen bir yapıya sahip olmakla birlikte etkileşime dayalı temel ilkeler üzerinden işlediğinin unutulmaması gerektiğine işaret eder. Doktor-hasta iletişimde kontrolün büyük ölçüde hizmet tedarikçisi tarafından elde tutulduğu bir ortamda, hastanın etkileşim üzerinde fazlaca bir tesiri olmadığından söz edilebilirken (Roat ve Creeze, 2015: 243), hastaların sağlıklı bilgi almak adına daha çok soru sormaya teşvik edildiği günümüz değişen yaklaşımlarında ise hastanın konuşmanın gelişimi üzerindeki tesiri konusunun tartışmaya açıldığını vurgulamak da fayda olabilir (Valero-Garces, 2014: 2). Neuliep'e göre,

Hasta ile olan iletişimde daha fazla yönlendirici güce sahip olduğu düşünülen doktorlar karşısında, hastaların pasif katılımcılar olarak kabul gördüğü yaklaşımlar daha ziyade 20. yüzyılın baskın yaklaşımlarıdır. Karar alma mekanizması içinde hastanın da doktor kadar etkin bir rol oynadığı ve hemen hemen eşit sorumluluk aldığı tüketiciden yana, ortak katılımı teşvik eden yaklaşımlar ise yeni yüzyılın popüler modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Neuliep, 2015: 420).

Saç ekimi uygulaması öncesi, hastaya yöneltile sorular kadar hastanın da uygulama hakkında ve dahi haricinde çeşitli sorular yöneltmesi hastanın bu tür bir sağlık hizmeti ortamında diğer doktor-hasta ortamlarının aksine kısmen de olsa konuşmanın katılımcı çerçevesi üzerinde etki sahibi olduğu algısını yaratmaktadır. Cerrahi müdahale gerektiren (acil müdahale durumları hariç) hemen her türlü uygulamada da olduğu üzere, saç ekimi uygulaması öncesi ve sonrasında olası durumlara yönelik sorulara cevap arandığı bir görüşme gerçekleştirilir. Lakin bu sorular ağırlıklı doktor kaynaklıdır. Creeze (2013: 93), operasyon öncesi sıkça sorulan soruları şu şekilde özetler: (i) özellikle anestezi açısından her şeyin yolunda gidip gitmediğini öğrenmek için hastanın daha önce benzer bir operasyon geçirip geçirmediğine yönelik sorular, (ii) hastanın genel sağlık durumunu öğrenmeye yönelik sorular, (iii) hastanın ani tepki vermesine yol açabilecek herhangi bir maddeye karşı alerjik bir durumunun olup olmadığına dair sorular.

Kurumsal ortamlarda soru-cevap gibi kısa dil kalıpları ve biçimleri, kendi içinde belli eylemler besleyen bir çeşit kurumsal söylem türü meydana getirirler (Bührig ve Meyer, 2004: 46). Örneğin eğitim kurumlarında, sınıf içi etkileşimde öğrencisine ders konularına dair sorular yönelten öğretmen, sorduğu sorunun cevabını bilmiyor değildir. Buna karşın, sağlık kurumlarında hastaya yöneltile soruların esas amacı soru-cevap kalıbı dâhilinde bilgi aktarımı sağlamaktır.

Göç yolu ülkemize gelen topluluklara verilen sağlık hizmeti ortamından farklı olarak saç ekimi için ülkemize gelen sağlık turistlerine, hizmet almak üzere geldikleri ülkenin sağlık sisteminin nasıl işlediğine dair ön bilgilendirme yapılmaktadır. Zira bu tür bilgiden yoksun olan göçmenlerin sağlık hizmetlerinden nasıl faydalanabileceği noktasında özgüvensizlik yaşadıklarından ve dolayısıyla da sağlık hizmetinin verildiği

kurum ve kuruluşlardan uzak durmayı tercih ettikleri söylenebilir. Martin (1997), hastaların sağlık hizmetlerine ulaşım noktasında karşılaştıkları sorunları ele aldığı çalışmasında, üç sınıflandırmaya gider: sistem kaynaklı engeller, sağlık profesyonelleri kaynaklı engeller ve hasta kaynaklı engeller. Aşırı bürokrasi ve hizmete ulaşılabilirlik başlıkları birinci sınıflandırma içinde yer alırken, aşırı kontrolde olma arzusu ve hizmet alan ile yeterince empati kuramama ise ikinci tür engeller içinde kabul görmektedir. Duygusal kırılmalar, dil sorunları, sosyo-kültürel mesafe ise hasta kaynaklı engeller içinde ele alınmaktadır.

Sağlık çevirmenlerinin iki dilde de belli bir akıcılığa sahip olmanın yanı sıra, yine her iki dilde de olmak üzere bir üst dil (metalanguage) olarak kabul edebileceğimiz sağlık ile ilgili terminolojik bilgiye de hükmetmek gibi bir yükümlülükleri mevcut olmasına karşın (Roat ve Creeze, 2015: 246), sağlık hizmetinin tek dilli bir ortamda verildiği durumlarda ise, hizmet veren, dilde yalınlaştırma (simplification) yoluna gidebilir ve dilini hizmet alanın seviyesine göre ayarlayabilir. Benzer şekilde, saç ekiminde de kendine özgü bir terminolojik girdiye başvuruluyor olması şaşırtıcı bir durum değildir. Örneğin, saç ekimi için hastadan alınan sağlıklı saçların bulunduğu bölge için erek dilde *donor area* tabiri kullanılır. Sözcüğü sözcüğüne bir çeviri ile bu tabir kaynak dilde olmak üzere *bağışlayan alan* olarak çevrilebilir. Alınan sağlıklı saçların ekildiği uygulama bölgesine ise *recipient area* denilmektedir. Sözlü çevirmenin saç ekimi ortamının işleyiş biçimine, o ortamda kullanılan olgulara dair dünya bilgisine sahip olmalıdır. Doğan (2014: 52-53), belirli bir durumsallığı tanımlayan genel kültür ile olgu, yaşayış ve işleyiş biçiminden bahseden dünya bilgisinin karıştırılmaması gerektiğine dikkat çeker. ‘Anlamadığın şeyi çeviremezsin’ ilkesinden hareketle, sağlık çevirmenlerinin iyi düzeyde sağlık terminolojisi bilgisine sahip olmaları gereklidir (Creeze, 2013: 21).

Sözlü çevirmen ihtiyacının karşılanamadığı durumlarda, hizmeti alan ve hizmeti veren kendi dilleri dışında kısmen de olsa belli bir hâkimiyetleri olan üçüncü bir dilde iletişim kurmaya çalışabilirler. Benzer bir durum Türkiye’de saç ekimi ortamlarında sıklıkla yaşanmaktadır. Özellikle Ortadoğu coğrafyasından saç ekiminde yoğun talep gören Türkiye’ye gelen Arap sağlık turistleri, saç ekimi merkezinde Arapça-Türkçe dil çiftinde sözlü çeviri imkânı olmadığı durumlarda, uygulamayı yapan sağlık ekibi ile üçüncü bir dilde, ekseriyetle de İngilizce olarak iletişim kurmaya çalışabiliyorlar.

Valero-Garces (2014: 31), bu ve benzeri durumlarda olası üç sonuç ile karşılaştıldığını ifade eder: (i) hasta ile sözlü iletişimi sağlamak adına gereğinden fazla zaman harcanması, (ii) hastadan uygulama öncesi yeterli bilgi alımında sorun yaşanması, (iii) istenilen ölçüde sağlık hizmetinin verilememesi.

Doktor-hasta görüşmesinin genel yapısı üzerinde söz sahibi olan en temel unsurlardan biri de doktor tarafından kullanılan dil-dışı kaynaklardır. Önceden alınmış notlar veya çizerek anlatım için kullanılan kâğıtlar dilsel ortamda yapılan açıklamaları desteklemek için doktorlarca sıklıkla başvurulmuş kaynaklar arasında sayılabilir. Burada amaçlanan, iletinin sağlıklı bir biçimde karşı tarafa ulaşmasını kolaylaştırmaktır. Bir bildirişimde, iletinin düz anlamının ötesine geçebilmek için dilsel ortamda üretilen ile dil-dışı ortamda üretileni birbirinden bağımsız olarak ele almak sağlıklı bir yaklaşım değildir. Neuliep (2015: 282), dil-dışı içeriğin dilsel olanı nasıl yorumlamamız gerektiğine dair ipuçları beslediğinden söz eder. Dil-dışı unsurlar kimi zaman dilsel ortamda üretileni doğrularken, kimi zaman da dilsel olanın yerini alır veya onunla çelişebilir. Tonlama, iç çekme, yutkunma, gülme gibi ses ve ses üretimine dair bürünsel özellikler, sessizlik anları ile duraksamalar dil-ötesi (paralanguage) unsurlardır. Vücut dili ile ortaya koyulan el kol hareketleri, yüz ifadeleri, bakış, göz kırpması ve duruş ise söz dışı iletim (kinesics) başlığında ele alabileceğimiz dil-dışı özelliklerdir. Bu unsurlar üzerinde her toplumun aynı uzlaşıya sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Kültür, ortak bir geçmiş ile dilsel ve dil-dışı göstergeler dizgesine sahip tanımlanabilir bir grup insan tarafından paylaşılan değer, inanç ve davranış biçimleri olarak tanımlanabilir ise, bu unsurların bir kültürden diğerine farklılık gösterdiği düşünüldüğünde, belli bir kültür dizgesinde yoğrulmuş her hasta, doktor-hasta görüşmesine birbirinden farklı dilsel ve dil-dışı unsurlar taşıyacaktır (Neuliep, 2015: 415-416). Valero-Garces dil-dışı ve dil-ötesi unsurların farklı kültürel uzlaşılarla sahip doktor-hasta etkileşiminde ne gibi tesiri olabileceğine dair şu örneklerden bahseder:

Katılımcılardan birinin sessizliği konuşma sırasının diğer katılımcıda olduğuna işaret etmiyor olabilir. Zira Asya kültüründe sessizlik, nezaket göstergesidir [...]. Konuşma sırasının doktorda olduğu esnada hastanın doktor ile göz teması kurmaması o iletişim ortamına yönelik ilgisizliğin göstergesi olmayabilir. Zira yine Asya kültüründe olmak üzere kendinden daha saygın bir mevkide gördüğün

bir kimsenin gözlerine doğrudan bakmak saygısızlık olarak kabul edilmektedir (Valero-Garces, 2014: 16-17).

İletişimde dil-dışı ve dil-ötesi unsurların kültürel farklılıklarına dikkat çeken Creeze'e göre:

Kadın-erkek ilişkisi babında yanlış anlaşılmalara yol açmamak için bazı kadınların erkekler ile doğrudan göz temasından kaçınır. Yüz-yüze görüşmelerde kimisi konuştukları kişi ile yakın bir mesafeyi muhafaza ederken, kimileri bundan hoşnut olmayabilir. Bazı kültürlerde, konuşma esnasında diğer katılımcıya dokunmak kabul edilir bir davranış iken, kimi kültürlerde ise yanlış anlaşılmalara yol açabilir (Creeze, 2013: 24).

Saç ekimi merkezlerinde hasta ile uygulama öncesi yapılan görüşmelerde de dil-dışı kaynakların kullanımına başvurulur. Örneğin, alın bölgesindeki saç ekimi çizgisi bir kalem yardımı ile çizildikten sonra oluşan görüntü bir başka dil-dışı kaynak olan ayna yardımı ile hastaya gösterilir.

Dil-dışı unsurların ve kaynakların da söz sahibi olduğu bir ortam olarak çeviriyi toplum konumlu bir etkinlik temelinde ele alan Eraslan, çoklu-seviyeli bir çerçeve olarak tanımladığı *bağlamın*, sözlü çevirmenin etkileşimde kendini nasıl konumlandığı veya diğer katılımcılarca nasıl konumlandırıldığına dair sahip olduğu etkiyi şu sözlerle ifade eder:

Çeviri; sosyo-kültürel, kurumsal ve etkileşimsel bağlamlarca koşullandırılmıştır. [...] Bundandır ki, SÇA gerçekleşen karşılaşmalar, etkileşim esnasında tüm katılımcılarca sürekli müzakere edilen konuşma tarafından şekillendirilen mikro-bağlamın olduğun kadar, sosyo-kültürel, kurumsal ve etkileşimsel bağlamları içine alan makro-bağlamı da kapsayan çoklu-seviyeli bir çerçevedir (Eraslan, 2011: 205-206).

Benzer bir yaklaşım ile dilsel araçların toplumsal çerçeve içinde değerlendirilmesi gerektiğine değinen Roy (2000: 42) ise, katılımcıların farklı dilsel topluluklara ait olmalarına karşın, aralarındaki görüşmenin sadece tek bir dilsel topluluğun kural ve normlarına göre yapılabileceğini belirtir. Bu durumda kabul edilebilir olan, hizmet almak amacı ile gidilen ülke toplumunun uzlaşılarının dikkate alınmasıdır.

Aynı kurumsal bağlamda dahi sözlü çevirmenin bireyselliğinde olmak üzere farklı edimlerin ortaya çıkması olasıdır. Bu durum, aynı zamanda bir sözlü dil ortamı olan sözlü çeviri ortamının kendi devingenliği içinde hem dilsel hem dil-dışı unsurların birbiriyle olan etkileşimi noktasında incelenmelidir (Heath, 1984: 313). Konuşan öznenin sözcelerini, alıcının verdiği tepkilere bağlı olarak şekillendirdiği düşünüldüğünde hasta-doktor görüşmesi gibi tıbbi ortamlarda doktor, hastanın vereceği tepkilerin bir sonucu olarak kendi sözlerini oluşturacak ve karar mekanizmasını çalıştıracaktır. Belli bir rutin üzerinden gidiyor gibi görünse de hasta-doktor görüşmeleri detaylara yönelik kesin bir dikkat gerektirir (Heath, 1984: 313). Bu çalışmada, benzer bir amaç doğrultusunda, söylem çözümlemesinin kavramsal gereçlerine başvurulacaktır. Zira Roy (2000: 41)'a göre, katılımcıların aynı dili konuşmuyor olması dışında, sözlü çeviri ortamları olağan söylem durumları ile aynı özellikleri paylaşmaktadır.

BÖLÜM 2: KONUŞMA ÇÖZÜMLEMESİ ODAKLI ÇEVİRİ ORTAMI

2.1. Sözlü Dilde Konuşma Çözümlemesi

Konuşma çözümlemesi, Harvey Sacks, Emanuel Schegloff, Gail Jefferson gibi önde gelen dilbilimcilerin 1970 yıllardaki çalışmalarında ortaya çıkmış bir alandır. Başlangıçta günlük konuşmaları ele alan konuşma çözümlemesi, daha sonra ise kurumsal söyleme sahip ortamlara odaklanmıştır. Konuşma çözümlemesi bakış açısında, etkileşimde bir dizgesellik içerisinde yapısal bir örgütlenmenin geliştirilmesi amaçlanır (Heritage ve Maynard, 2006: 12). Edimbilim ve eleştirel söylem çözümlemesi gibi ilgili diğer alanlar ile birlikte konuşma çözümlemesi alanının da gösterdiği gelişim, insanların konuşma yolu ile nasıl iletişim kurduklarına yönelik araştırma yapmayı mümkün kılmıştır (Garcia, 2013: 5). Bu yaklaşımlar, konuşmanın yapısal özelliklerinin yanı sıra kendi içinde bağdaşıklığı (coherence) olan bir etkileşim ortamı üretebilmek için katılımcıların eylemlerini nasıl koordine ettiğine de odaklanırlar. Gündelik dildeki konuşmaların doğasını anlamak iki açıdan önemli olabilir: (i) gündelik dil ve söylemler insanların yaşamları boyunca en sık kullandığı etkileşim modudur, (ii) gündelik dil, kurumsal ortamlardaki konuşma ve söylemleri daha kolay anlayabilmemiz için bir anahtardır. Drew ve Heritage ise, gündelik konuşmaların önemine şu sözlerle dikkat çeker:

Konuşma çözümlemesine dayalı araştırmaların başlangıcı kısmen, günlük konuşmaların toplumsal dünyadaki etkileşimde baskın bir araç olduğunun farkına varılmış olmasına dayandırılır. Her ne kadar basitleştirilmiş de olsa, bir çocuğun toplumsallaşma sürecinde ilk olarak karşılaştığı temel etkileşim biçimi de yine gündelik konuşmadır. Sıradan konuşma biçimleri, kurumsal ortamlar gibi daha resmi etkileşim türlerini kavrayabilmemiz ve tecrübe edebilmemiz için bir nevi temel ölçüt görevi görür. [...]. Tercihen akranlar arasındaki gündelik konuşmalara yönelik çalışmalar, hastane veya okul gibi söz dil ortamlarına özgü özelliklerin saptanması noktasında ilkeli bir yaklaşım önerisi getirilmesine vesile olabilir. Kurumsal etkileşim ile gündelik konuşma arasında yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, kuramsal ve deneysel gelişim için en azından bir yol açılmasına katkı verecektir (Drew ve Heritage, 1992: 19).

İster kurumsal olsun ister gündelik, konuşmalar örgütlü etkinliklerdir. Toplumsal yaşamın temelini oluşturan bu örgütlü eylemler, insanın ulaşabildiği her sözlü dil ortamında kolaylıkla gözlemlenebilir. Sacks (1987: 56), “insanlar genellikle aşikâr olanı dahi gözlemlemekten uzak dururlar. Zira o gözlemler ile daha sonra ne yapacakları onlar için net değildir” şeklinde bir ifade ile, herkes için kolaylıkla ulaşılabilir olan gündelik konuşmaya dair fiziksel malzemenin gözlemlenmesinde hiç de abartılacak bir zorluğun bulunmadığına dikkat çeker.

Konuşmanın nasıl örgütlendiğine yönelik çalışmalarda temel vurgu: ortak bir amaca yönelik olarak işbirliği halinde konuşmanın katılımcılar tarafından başarıya ulaştırılmasıdır (Lee, 1987: 21-22). Bu noktadan hareketle, konuşma çözümlemesinde bulunan araştırmacı, konuşmacıların karşılıklı bir müzakere içerisinde, bir bütün olarak konuşmayı ve içinde bulundukları ortamı ne şekilde anlamlandırdıkları ve eyleme geçtiklerine dair bir farkındalık geliştirmelidir.

Heritage ve Maynard’a göre, konuşma çözümlemesi bir dizi temel kuramsal varsayıma dayanır:

(i) toplumsal etkileşim; katılımcıların belli başlı demografik, psikolojik ve motivasyona dayalı özelliklerinden bağımsız örgütlü bir otonom alandır, (ii) el kol hareketleri, sözceler, konuşma sırası ve tüm bu unsurların alt bileşenleri bağlam tarafından şekillendirilen ve yenilenen tanımlanabilir eylemler gerçekleştirirler, (iii) ilk iki noktadan hareketle, konuşmadaki hiçbir ayrıntı katılımcıların ortak çabalarından izole, rastlantısal veya dağınık olarak kabul edilerek göz ardı edilemez, (iv) konuşmanın belli bir sıra dahilinde örgütlendiği yaklaşımını kabul etmek yapılan çözümlemeyi daha güvenilir ve geçerli kılmak adına günlük konuşmaların çözümlemesinde önemli bir yöntemsel ilerleme anlamı taşıyabilir (Heritage ve Maynar, 2006: 9).

Konuşma çözümlemesinin dayandığı temel taşlardan biri dizidir (sequence). Söz sırası alma (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974) ve soru-cevap gibi bitişik çiftler (Schegloff ve Sacks, 1973), *dizi düzenine* (sequence organization) dair araştırmacılarca ele alınan ilk iki konu başlığı olmuştur. Heritage ve Maynard (2006: 10), söz sırası alma ve bitişik çiftlere yönelik çözümlemelerin hangi toplumsal çevreden geliyor olurlarsa olsunlar katılımcıların ortak bir eylem içerisinde konuşmayı nasıl yönlendiklerini anlama imkânı

sağladığını ifade ederler. Günlük hayattaki tüm konuşma biçimleri bir bütün halinde bir söyleşi içinde gerçekleşmiyor olabilir. Örneğin kişinin psikiyatristi ile olan konuşması tam anlamıyla karşılıklı söyleşiye dayanmaz. Buna karşın, konuşma çözümlemesinin konuşmanın dizi düzenine dayalı örgütsel yapısına yönelik bakış açısı ile herhangi bir etkileşim ortamında olmak üzere tüm konuşma biçimlerine yönelik konuşma çözümlemesi uygulanabilir.

Yüz-yüze olsun ya da olmasın, birbirimizle olan ilişkilerimizi, başkalarının karşısında kendimizi nasıl algıladığımızı, yani yaşamımızdaki sıradan olayları nasıl gerçekleştirdiğimizi konuşma yoluyla belirler ve sürdürürüz. İnsanlar yine konuşma esnasında meydana gelen etkileşim ortamındadır ki kimlik algısına ve kendilerine biçilen rollere yönelik karşılıklı müzakerelerde bulunurlar. Davette bulunma, şikâyet etme, karşı taraf ile uzlaşma veya ters düşme gibi eylemler toplumsal ilişkilerimizi nasıl yönettiğimizi belirleyen ve açıklanmayı bekleyen olgulardır. Bundandır ki, konuşma üzerine yapılan çalışmalar, toplumsal yaşantıyı düzenleyen bu tür eylemlerin ifşa edilmesine yönelik araştırmalardan ibarettir.

2.2. Sözlü Çeviride Konuşma Çözümlemesi

Konuşma çözümlemesinin inceleme birimi olarak sözlü dile yönelmesinin sebebi, toplumsal etkileşimin karmaşık yapısına bir düzen dâhilinde açıklama getirebilmektir. Sözlü dildeki söz konusu konuşmalar ile kast edilen ise etkileşim esnasında karşılıklı olarak yapılan konuşmalardır. Konuşma çözümlemesi ekseriyetle tek dilli ortamlarda uygulanagelmisse de sözlü çeviri çalışmalarında da araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (Baraldi ve Gavioli, 2012; Bot, 2005; Roy, 2000; Wadensjö, 1998). Konuşma çözümlemesinde geçen *konusma* kavramı sadece dilsel olanı ifade etmez. Duruş, el-kol hareketleri, yüz ifadeleri ve ortamın gerekliliğinde olmak üzere ifa edilen tüm eylemler de konuşma çözümlemesinde ele alınır. Bu karşın, konuşma çözümlemesi odaklı sözlü çeviri çalışmalarında dilsel olan ile dil-dışı olanın aynı etkileşim ortamına verdikleri katkıyı bir arada ele alan çalışmalar sayıca fazla değildir.

Konuşma çözümlemesinde amaçlanan, konuşmacıların edinçlerinin, ne bildiklerinin ölçülmesi değildir. Konuşmacıların örtük olarak ne demek istedikleri veya o toplumsal paylaşımda hangi stratejik niyetler beslediklerini ortaya çıkarmak da değildir. Benzer şekilde, sözlü çeviriye konuşma çözümlemesi odaklı bir yaklaşımda amaçlanan, çeviri

ürün üzerinden sözlü çevirmenin dilsel ortamdaki hatalarının ele alınması değil, o hataların etkileşim anında, o paylaşımda olmak üzere ne gibi etkilerinin olduğunun keşfedilmeye çalışılmasıdır. Detaylı bir inceleme için, birer sözlü dil ortamı olan sözlü çeviri ortamlarının görsel-işitsel olarak kayıt altına alınması elzemdir. Dilbilimcilerin alışık olduğu üzere sıkı sıkıya tanımlanmış kategorilerden farklı olarak, türlü uygulama alanlarında türlü sonuçlar alınması da konuşma çözümlemesi odaklı çalışmalar da yadırganmaması gereken bir noktadır.

Konuşma çevirisinin öne çıkan özelliklerinden biri de bağlamın sadece dile yön vermesi, onu belirlemesi değil, dilin de bağlamı oluşturmasıdır. Drew ve Heritage (1992: 12)'a göre bağlam, katılımcıların eylemlerinin hem bir ürünü hem de bir sonrası için tasarladıklarıdır. Zira her bir sözce ağızdan çıktığında o anki bağlamın bir ürünü olarak kabul edilirken, aynı zamanda da bir sonraki sözcenin ne olacağını belirlediği noktada aslında o sözcenin anlam kazanacağı bağlamın da oluşmasına katkı vermiş olur (Davitti, 2012: 68). Bu bakımdan, etkileşim dâhilinde gelişen bağlam, birbirini takip eden eylemler ile sürekli olarak yeniden şekil almaktadır.

Konuşma çözümlemesine yönelik eleştiriler de yok değildir. Konuşma çözümlemesi makro-ölçekli konulardan ziyade mikro-ölçekli yapılara odaklanır. Sözlü çeviri ortamlarının büyük ölçüde kurumsal ortamlarda cereyan ettiği ve bu kurumların da eğitim, hukuk, sağlık gibi daha geniş toplumsal dizgeler çerçevesinde konumlandırıldıkları düşünüldüğünde, makro-toplumsal yapıların etkileşim üzerindeki etkilerini dikkate almayan konuşma çevirisine yönelik eleştiriler olağan karşılanabilir. Bu çalışmada ele alınan saç ekimi merkezleri de sağlık sistemi gibi daha geniş ölçekli bir toplumsal oluşum içinde konumlanmıştır. Bu toplumsal dizgelerin makro düzeydeki kültürel uzlaşıları, sözlü çeviri ortamlarının yapısı üzerinde kısmen de olsa söz sahibi olacaktır. Bununla birlikte, bu çalışmanın amacına uygun olarak konuşma çözümlemesi, sözlü çeviri ortamının devingenliğini yorumlama hususunda oldukça güçlü araçlar sunar. Bu araçlar, söz sırasının kimde olduğunun müzakere edilmesi, konuşan öznenin sözlerine açıklık getirmesine yönelik talepte bulunma, taraflardan birini cevap vermeye sevk etme veya bir tarafın diğerini anlamadığına dair açıklamalarda bulunma gibi eylemleri, sözlü çevirmenin nasıl ele aldığına yönelik araştırmalar için oldukça faydalı olabilir (Roy, 2000: 5-6). Ayrıca bu çalışmada kültürlerarası ve dil-dışı iletişim

alışmalarına da başvurulmuş olması, konuşma çözümlemesinin sunduğu sınırlı çerçeveyi zenginleştirme ve daha kapsamlı bir yaklaşım sergileme amacını gütmektedir.

Konuşma zmlemesi, bulgularının evrenselliğine yönelik bir iddiada bulunmaz. Genellemelere varmak adına daha geniş ölçekli sözlü dil derlemlerinin çevriyazısına ihtiyaç duyulurken, konuşma zmlemesi sınırlı veri kümesine dayanır. Bundandır ki, küçük ölçekli nitel çalışmalar için daha uygundur. Buna karşın, geniş ölçekli bir derlem üzerinden yapılacak çalışmalarda kolaylıkla gözden kaçabilecek olan küçük detaylar, konuşma çözümlemesinin etkileşim anı üzerinde söz sahibi olan dilsel ve dil-dışı unsurların en ince ayrıntısına kadar ifşa edilmesine imkân veren doğası gereği, daha sağlıklı bir zeminde olmak üzere ele alınabilir (Davitti, 2012: 70). Ayrıca, karşılıklı konuşma esnasında araştırmacı, gözlem amacıyla o iletişim ortamında bedensel olarak bulunsa dahi o etkileşim anında almaya çalışacağı saha notları, o ortamın devingenliğini ortaya koymak için yeterli gelmeyecektir. Hlbuki konuşma zmlemesi, sözlü dilin görsel ve işitsel kayıt altına alınıp ardından çevriyazısının yapılmasına imkân tanıyor olmasından ötürü bu sorunun aşılmasını sağlayabilir. Ayrıca bu kayıtlar üzerinde farklı araştırmacılar tekrardan çalışabilir ve bir önceki çalışmayı doğrular veya o çalışma ile farklı noktalarda çelişen sonuçlar ortaya koyabilirler. Böylelikle aynı malzeme üzerinden olmak üzere, bir araştırmacının gözünden kaçan bir ayrıntı diğer bir araştırmacının çalışmasında ele alınabilir (Sacks, 1984; Heath, 1997). Gerçek veriye dayalı bir sözlü dil ortamına yönelik bir çalışmada o etkileşim anının tüm yönleriyle yakalanması ve aynı çalışmada olmak üzere ele alınması oldukça meşakkatli ve aynı zamanda da çokça zaman alan bir süreçtir. Bu sebeple bu çalışma, dilsel ve dil-dışı ortamdaki sadece birer unsur ile sınırlandırılmıştır.

İşitsel ve görsel olarak kayıt alınan etkileşimin çevriyazısı, o ortamın tüm devingenliğini yansıtmakta yeterli olmayabilir. Zira evriyazılar, görsel-işitsel kayıtların yerini almak amacını değil, onları olabildiğince yazılı olarak temsil etme amacını güderler. Burada sözlü konusu olan, sözlü dilin yazılı dile çevrilmesidir. zsz ve Boy, sözlü dil çevirisinde araştırmacının özgün becerilerinin önemine şu sözlerle atıfta bulunurlar:

Sözlü dil çevirisinde çevirmen, [...], dilce ifade edilenin sözcelemsel değerini yorumlama yoluna gitmelidir. İşte eviri sürecinin başladığı nokta tam da

burasıdır. Yapısal alandaki yerleşik kurallar, kullanım alanında – sözcenin üretildiği an – yerini sözcelem durumunun saptanmasından sonra yorum ve özgünlük becerilerine bırakır. Her iki beceriden yoksun, sözcenin, dilsel olduğu kadar dil-dışı çevrede gerçek sözcelemsel değerine kavuşabileceğinin farkında olmayan çevirmenin olası bir başarısından söz edilemez (Özsöz ve Boy, 2015: 43).

Çevriyazı süreci, araştırmacının çalışmanın amaçlarına uygun olarak farklılık gösteren ve neyin bu sürece dâhil edileceği, neyin dışarda bırakılacağını cevabının araştırmacının öznelliğinde olmak üzere müzakere edildiği bir süreçtir. Çevriyazı, belli uzlaşım sal sembollere içerir. Bu noktada amaçlanan, çevriyazının erek kitle tarafından anlaşılabilirliğinin kolaylaştırılmasıdır.

2.2.1. Konuşma Çevirisinde Söylem Odaklı Yaklaşımlar

Gündelik dilde ve yazılı metinlerde kazandığı anlam zenginliği bakımından bir şemsiye kavram olan *söylem*, Van Dijk (1997: 2)’e göre “toplumsal etkileşimde dil kullanımı” olarak tanımlanırken, Vardar (2002: 179)’a göre “dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi”dir. Kocaman (2003: 5-6)’ın doktora öğrencileri (1996 Bahar dönemi) ile yaptığı bir çalışmasına bakacak olursak, özellikle kitle iletişim araçlarında, politik dilde ve türlü toplumbilimleri alanlarında batıdakine benzer bir anlam zenginliği taşıyan *söylem*, şu anlamlarda kullanılmaktadır: sözbilim, etkili söz söyleme sanatı; anlatım biçimi, görüş açısı, öğreti; ideoloji, kavramsal dizge; sözlü veya yazılı anlatım türü, iletişim değerli birim; bireydil (idiolect), biçem; dil, bakış açısı; sav, görüş. Konuşma çözümlemesi bakış açısıyla *söylem*, nihai bir üründen ziyade kendiliğinden gelişen bir süreçtir. Konuşma çözümlemesi gibi söylem odaklı yöntemsel yaklaşımların sözlü çeviri çalışmalarında 1980’lerden itibaren kendini gösterdiği söylenebilir (Mason, 2015: 112).

Sözlü dilde, dilimizden dökülen her sözcede, kendi söylemimizi yaratırız. Başkalarının söylemleri ile kendi söylemimizi, diğer bir deyişle dünyayı nasıl algıladığımızı ve yorumladığımızı, yeniden şekillendiririz. Karşılıklı sözce üretme ediminde, hali hazırda bildiklerimize –kendi söylemimize- dayalı olarak duyduklarımızı anlamlandırırız. İki katılımcı arasında geçen tek dilli bir ortamda, her iki konuşmacının da sahip olduğu iki ayrı söylem söz konusu iken, SÇA gerçekleşen bir sözlü çeviri ortamında ise

çevirmenin üçüncü bir söylem ile sürece dâhil olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmacının, üçlü katılımlı bir sözlü çeviri ortamına yönelik çözümlemeleri ise işin içine dördüncü bir söylemin dâhil olması anlamına gelir. Zira başkalarının söylemlerini çözümlemek için kendi söylemimizi kullanırız (Hale ve Napier, 2013: 119). Sözlü çeviri sürecini söylem çözümlemesi sürecine benzeten Roy’a göre:

Sözlü çeviride çevirmenin esas ilgilendiği konu, birinin bir şey söylediği zaman aslında ne demek istediğini anlamak ve bunu bir başka kişiye olmak üzere aktarmaktır. Bir şeyin nasıl söylendiği ve ne demek istendiği bir dizi ilişki çerçevesinde düzenlenmiştir ki söylem çözümleyicisi de konuşmacının ne demek istediğini ortaya çıkarmak noktasında bu ilişkilerden faydalanır. Niyet edilenin ifşasına yönelik uzlaşım sal stratejiler, dilsel biçimlerin anlam ve işlevleri, sözcelerin sıralamaya dayalı bağlamsal özellikleri, söylemin üslubu, toplumsal bağlam ve inanç ve eylemlerin kültürel çerçevesi gibi bu ilişkiler, söylem ve sözlü çevirinin karmaşık süreçlerini temelini oluşturur. Bundandır ki, bir yönüyle, sözlü çevirmenler söylem çözümleyicileridir ve sözlü çeviri durumu da bir söylem sürecidir (Roy, 2000: 21).

Sözlü çevirinin çoklu-katmanlı süreçlerini açıklamak için, sadece sözlü çevirmene yönelik yapılan çalışmalar yeterli olmayacaktır. Bir sözlü çeviri ortamında her katılımcının kendi söylemi üzerinden katkı verdiği bir etkileşimde, her katılımcı konuşmanın hem yönünü hem de çıktılarını ortaklaşa tayin edecektir. Sözlü çeviri çalışmalarında bilişsel yaklaşımlardan uzaklaşılmasının ve etkileşimsel yaklaşımların benimsenmesinin sebebini de burada aramak gerekir (Mason, 2015: 115). Bundandır ki, Wadensjö (1992, 1998)’nın yüz yüze çeviri ortamlarına yönelik etkileşimsel yaklaşımı, söylem çözümlemesi odaklı yaklaşımlarda yenilikçi bir çalışma olarak kabul edilir.

Schiffrin (1994: 391-405), *Söylem Yaklaşımları* adlı kitabında, üç farklı iletişim modellemesinden söz eder: (i) düzenekçi modelleme, (ii) çıkarımsal modelleme, (iii) etkileşimsel modelleme. Tüm bu modellemeler içerisinde, tüm katılımcıların bildirişim ortamındaki eylem ve davranışlarını odak noktasına alarak, konuşmacı veya dinleyiciyi bir başına ön plana çıkarmayan tek modelleme etkileşimsel modellemedir. Bu modelleme, Watzlawick, Beavin ve Jackson (1967: 48)’ın “iletişim kişiden bağımsız bir durumdur” sözünden hareketle iletişim kurmamanın tercih noktasında insanın elinde

olmadığına işaret eder. Etkileşimsel modellemede temel inceleme birimi, ne sözlü çeviri ne de sözlü çevirmenin kendisidir. Wadensjö (2001: 189)'nın tanımlamasıyla, “SÇA gerçekleşen bir karşılaşma”dır. Bu minvalde, sözlü çeviri ortamlarının doğasını anlamaya yönelik sorular, sözlü çevirmen ve diğer katılımcılar arasında denetim ve sorumluluğun bir müzakere dâhilinde nasıl dağıtıldığına yönelik olmalıdır. Bu yaklaşımda, iletişimin olduğu kadar iletişimsizliğin de sözlü çeviri ortamında nasıl gerçekleştiği önem arz eder. Wadensjö (1992, 1998)'nın çalışmalarını değerlendiren Roy (2000: 30), sözlü çevirmenin aynı anda iki ayrı konuşma ürettiğine işaret eder: iletinin çevrilmesi yolu ile üretilen konuşma ve konuşmanın akışını yönlendirme noktasında sözlü çevirmenin sebep olduğu katılımcı çerçeve içinde şekil alan konuşma. Söyleneni aktaran rolünden uzaklaşan çevirmen, çevirmenlerinin işlerini nasıl yapmaları gerektiğine yönelik ideal bir pedagojinin sözlü çeviri ortamlarının gerçekliği ile örtüşmediğinin farkına varabilir. Bu uzaklaşmayı başardığını bireysel ediminde olmak üzere gösterebilen bir çevirmen, bize sahip olduğu çeviri stili hakkında fikir sahibi olma fırsatı verir (Roy, 2000: 31). Anlaşılan o ki, sözlü çeviri ve sözlü çevirmenin işi, sözlü çeviri ortamının kendi gerçekliğinde, karşılıklı sözceleme anında ele alınmalıdır. Roy (2000) ve Wadensjö (1992, 1998)'nin çalışmaları, Pöhhacker (2004: 79)'in *diyalojik söylem odaklı etkileşim* olarak adlandırdığı yeni bir paradigmanın önünü açmıştır.

2.3. Sözlü Dilin Yapısal Bileşenleri ve Konuşma Çözümlemesinde Kavramsal Gereçler

Konuşma çözümlemesi genellikle verilerin çevriyazısı için bir yöntem olarak addediliyor olsa da, etkileşim ortamının betimlenmesi ve o ortamda sıklıkla yer bulan olguların ayrıntılarıyla açıklanması için konuşma çözümlemesinin sahip olduğu temel ilke ve gereçler bu çalışmanın kavramsal desenini oluşturmaktadır.

Konuşma çözümlemesi sıradan bir konuşma esnasında katılımcıların karşılıklı sözceleme durumunda yaşadıkları tüm dilsel ve dil-dışı süreçleri tanımlamaya odaklanır. Bundandır ki çalışmalar, gerçek etkileşim ortamlarında olmak üzere konuşmanın gözlemlenebilir örgütsel özelliklerine yönelmiştir. Söz sırası (turns), dizi düzeni, onarım (repair) ve bitişik çiftler gibi örgütlü birimler, konuşma yapısına yönelik başta gelen inceleme konularıdır. Söz sırası ve bitişik çiftler gibi daha küçük birimler, konuşmanın *diziye* (sequence) dayalı örgütlü doğasını anlamak için bir ön gerekliliktir

(Davitti, 2012: 72). Bu sebepten, konuşmada *dizi* ve *eylem* kavramlarından bahsetmeden önce söz sırası alma (turn-taking) ve bunun nasıl yönlendirildiğine yönelik mekanizmalar irdelenecektir. Ayrıca tüm bu kavramsal gereçlerin bu çalışmada sözlü çeviri alanı ve üçlü katılımcı çerçeve içinde nasıl konumlandırılacağını örneklendirmek için, çalışmanın derleminden olmak üzere belli parçalara başvurulacaktır.

2.3.1. Söz Sırası

Belli bir dizi düzeni dâhilinde gerçekleşen söz sırası ve ona dair gözlemlenebilir mekanizmalar konuşma çözümlemesinde öne çıkan olgulardan biridir (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974). Roy (2000: 36)’a göre, söz sırası gözlemlenebilir, çözümlenebilir ve yorumlanabilir bir söylem özelliğidir. Konuşma çözümlemesinde temel bir çözümleme birimi olarak kullanılan söz sırası, söz sırası alma yarışı olarak tanımlanabilecek *örtüşme* (overlap), sessizlik, onarım stratejileri gibi olguları konu edinir. Söz sırası, çaba gerektiren bir süreç değildir. Konuşmacıların yüz yüze etkileşimde bir düzen dâhilinde konuşma zincirini nasıl örgütlediklerini anlamaya yöneliktir. Levinson (1983: 295-296) söz sırası kavramını “tek bir katılımcının konuştuğu süre” olarak tanımlar. Tanımı basit bir görüntü çizse de çeşitli unsurların söz sahibi olduğu karmaşık bir düzen söz konusudur. Zira söz sırasının sınırlarını çizmek ve buna kapsamlı bir tanım getirmek kolay olmadığı gibi, bu çalışmanın amaçlarının da ötesindedir. Bununla birlikte bu çalışmada olmak üzere söz sırası, konuşmada ele alınan konuyu belli bir yere taşımak için katılımcılardan biri tarafından üretilen sözce olarak değerlendirilecektir. Sözcenin bitiminin ardından –ki bu söz sırasının değişimi anlamı taşır- başka bir konuşmacı söz sırasını alacaktır. Söz sırasının başka bir katılımcı tarafından alınmadığı durumlarda ise, bir boşluk oluşabilir. Birden fazla konuşmacının aynı anda konuştuğu örtüşme de diğer bir olasılıktır.

Bu düzende, her seferinde tek bir söz sırası ele alınıyor olsa da sırası gelen her konuşmacı bir sonraki söz sırasını tayin eder. Konuşmacı sırasının etkileşimde nasıl gerçekleşebileceğine dair olası tüm yolların irdelendiği söz sırası kavramı “konuşmanın tam anlamıyla etkileşime dayalı özelliğinin ispatıdır” (Sacks, Schegloff ve Jefferson 1974: 728).

Sacks, Schegloff ve Jefferson (1974: 700-701)’ın söz sırası modellemesi temelde şu noktalara dayanır: (i) genellikle her defasında tek bir katılımcı konuşur, (ii) örtüşmeler

sık rastlanır olsa da uzun süreli değildir, (iii) geçişler; belli boşluklar ve örtüşmeler ile gerçekleşiyor olsa da, hiç bir boşluğun verilmediği veya örtüşmenin yaşanmadığı durumlarda da sıklıkla geçişler meydana gelebilir, (iv) dizi düzeni çeşitlilik gösterir, (v) sıranın ne denli uzun olup olmadığı farklılık gösterir, (vi) etkileşimde söz sıranın dağıtımını önceden belirlenmiş bir kalıp içine alınamaz. Söz sırasının tanımını belli bir dizgeye oturtan bu modellemeye yönelik eleştiriler de yok değildir (Tannen, 1984; Bennett, 1981). Örneğin, aynı anda konuşma olgusunun bazılarınca diğerinin sözünü kesmek olarak yorumlanmadığı öne sürülür. Bu olgunun, iletişimin kendi durumsallığında olmak üzere ele alınması gerektiğine işaret edilir. Zira bir kutlamanın yapıldığı bir ortamda, aynı sevinç söylemlerinde bulunan insanların bir sıra gözetmeksizin aynı anda konuşması, karşısındakinin sözünü kesmeye yönelik bir eylem olarak kabul edilmemelidir.

Bir iletişim ortamının başarısı, katılımcıların yalnızca sözce üretme edimi ile değil aynı zamanda da üretileni anlamlı bir şekilde koordine etmeleri ile sağlanabilir. SÇA gerçekleşen üçlü katılımlı ortamda, sözlü çevirmenler hem dinleyici hem konuşucu durumundadır. Diğer iki katılımcıdan ziyade, koordinasyon sürecini üstlenen kişinin, ortamdaki her iki dile de hâkim olan sözlü çevirmen olduğundan söz edilebilir (Davitti, 2012: 73). Sözlü çevirmenin hem dilsel hem dil-dışı olana aracı olduğu bir bildirişim ortamında, katılımcı çerçeve üzerinde nasıl bir etki sahibi olduğunu anlamak için, çevirmenin ediminde *söz sırasına* yönelik incelemeler önem taşır. Bununla birlikte, SÇA gerçekleşen etkileşimin devingen yapısının daha iyi anlaşılması için tek dilli iki kişilik etkileşim ortamının temel ilkelerinin anlaşılması da önemlidir.

Söz sırasını tanımlamaya yönelik çabalar katılımcılar arasında söz sırası dağılımının nasıl örgütlendiğini belirleyen bir dizi mekanizmanın anlaşılması ile mümkün olabilir. Sıra değişiminde, katılımcılar sadece bilgi aktarımında bulunmaz aynı zamanda da karşılıklı rol ilişkileri, dayanışma ve anlamın birlikte müzakeresi gibi belli başlı amaçları gerçekleştirmeye çalışırlar. Sacks, Schegloff ve Jefferson (1974)'ın modellemesinde amaçlananın, söz sırasına kesin bir tanım getirmek değil, *sıra* kavramının devingen yapısına ve esnekliğine dikkat çekmektir. Zira kesin çizgilerle sabitlenmiş bir düzenden söz etme olasılığı yoktur. Yine de, söz sırasının iç içe girdiği üst üste binen konuşmalarda dahi, genellikle katılımcılardan biri diğerine söz vermek için konuşmasını

yarıda keser (Schegloff, 2002: 2). Böylelikle ‘her seferinde tek bir konuşmacı’ ilkesi, gecikmeli de olsa uygulanmış olur.

Tüm bu devingen yapı içerisinde sınırlarının saptanması hiç de kolay olmayan söz sırası, temel yapısal birimler çerçevesinde olmak üzere tanımlanabilir. Konuşmacının *söz sırası oluşturma* girişiminde bulunduğu bu yapısal birimler (turn-constructive units), cümle, yancümle, sözcük öbeği veya sözcük düzeyinde olmak üzere gözlemlenebilir. Bununla birlikte, en küçük anlamlı birimler olarak kabul edilen biçimbirimler (morpheme) gibi önceden belirlenmiş temel dilsel birimlerin aksine, sıra oluşturmaya yönelik bu yapısal birimler tüm konuşmacılar tarafından ortaklaşa olmak üzere ve o anın gerekliliğinde üretilirler. Sözlü dil yapısının doğası gereğince de, ses ve sese dair tüm bürünsel özellikler, göz teması ve bakış, vücut hareketleri ve duruş gibi dilsel olmayan etmenler de bu anlamlı yapısal birimlerin üzerinde söz sahibidir (Cook, 1989: 53). Söz sırasının, konuşma içerisinde katılımcılar tarafından birlikte üretilen birimler olarak kabul edildiği düşünüldüğünde, bu yapısal birimlerin doğru bir şekilde yorumlanması “konuşmacılar tarafından arzulanan olası çıktılara ve katılımcıların birbirleri ile olan münasebetlerindeki statüleri gibi türlü toplumsal değişkelere bağlıdır” (Davitti, 2012: 75).

Konuşmacılardan biri tarafından kendine söz sırası oluşturmak için kullanılan bu temel yapısal birimlerin nasıl ve hangi noktada sona ereceği ve bir sonraki konuşmacı için yaratabileceği boşluklar, katılımcılar tarafından dilsel ve bağlamsal uzlaşılar sayesinde öngörülebilir. Söz sırasını belirleyen bu anlamlı birimlerin sona erdiği nokta bir sonraki konuşmacının sözü alması için *geçişe uygun nokta* (transition relevance place) olarak kabul edilir ve “kimi zaman bir durak (pause) buna işaret edebilir” (Cruse, 2006: 37). Söz sırasının bir diğerine geçebileceği bu alanda, hâlihazırda konuşan kişi bir sonraki konuşmacının kim olacağını belirler. Öyle ki, seçilen kişi konuşma hakkına sahip olabilecek tek kişidir ve hatta bir anlamda konuşmaya mecbur bırakılmıştır. Konuşmacılardan biri, söz sırası kendine bırakılmaksızın da sırayı alabilir. Çoklu katılımlı bir ortam ise, söze ilk giren kişi konuşma hakkına sahip olur. Konuşmacı, söz sırasını başka katılımcılara bırakmaya hazırlandığı *geçişe uygun nokta*, diğer katılımcılardan hiç biri söze girmez ise, aynı konuşmacı konuşmaya devam edebilir ve bir başka *geçişe uygun nokta* beklenir (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974: 704). Sacks ve diğerlerinin, bu modellemedeki uzlaşımlara, gerçek etkileşim ortamlarındaki

katılımcıların davranışlarının gözlemlenmesi yolu ile ulaştıklarını hatırlatmakta fayda olabilir.

Söz sırasının başka bir katılımcıda olduğu bir anda, sözel (verbal) veya sözel olmayan (non-verbal) göstergeler yolu ile tek taraflı olarak dinleyici kaynaklı tepkiler üretilebilir. *Hıhı, hım, vay* gibi sözel göstergelerin amacı konuşmayı kesmek, başarısızlığa uğratmak veya söz sırasını konuşmacıdan almak değildir. Aksine, konuşmacıyı konuşmaya devam etmesi için teşvik amaçlı olarak üretilmiş olabilirler. Kimi zaman ise, konuşmacı söz sırasını kaybetmemek için konuşma içerisinde kimi gereçlerden, göstergelerden faydalanabilir.

Buraya kadar konuşma sırası ve onun devingenliğine dair değinilen bazı konuları örneklendirmek için, bu çalışmanın sözlü derleminden alınan bir söz kesitinin belli bir parçası kullanılacaktır¹⁹. Daha önce yaptırdığı saç ekimi uygulamasına yönelik tarih bilgisi veren hastanın sözcüsü, sözlü çevirmen tarafından kurum temsilcisine aktarıldıktan sonraki kesit ele alınacaktır. Çift bölme işareti (//) ile işaretlenen yerler, konuşmacının söz sırasını bir başkasına bırakma potansiyeli olan yerleri göstermektedir. Çift bölme işaretlerinin uygun görüldüğü yerlere karar vermek için, sözcenin tamamlanmış olması, tonlama ve duraklar gibi yukarıda bahsedilen bazı geçiş birimleri temel alınmıştır. Söz sırasını kaybetmemek adına kullanılan bazı dilsel göstergeler ise koyu karakterler ile yazılmıştır.

[Alıntı 2. 1.-HTG1a]²⁰

T1- ee ne zaman saç ekti (.) # ilk saç ekimini ne zaman yaptırdı (?)

Ç1- e when did you do your first hair pla (.) transplan (.) tation (?)

ne zaman yaptınız sizin ilk saç ekimini

H1- november two thousand fifteen # (//) so about eighteen months ago

kasım iki bin on beş yani yaklaşık on sekiz ay önce

¹⁹ Çevriyazı uzlaşımları çalışmanın 3. Bölümünde detaylıca verilmiştir; kullanılan alıntılar sadece ele alınan kavramsal gereçleri örneklendirmek amacını taşımaktadır. Bu ve benzeri tüm alıntılarda, T kurumsal temsilciyi, Ç sözlü çevirmeni ve H hastayı temsil etmek için kullanılmıştır.

²⁰ Alıntıları numaralandırmak için ilk önce çalışmanın ilgili bölümü ve ardından da kaçınıcı alıntı olduğunu gösteren sayı verilmiştir. Son olarak da alıntının kaçınıcı Hasta-Temsilci Görüşmesi (HTG) olduğunu belirtir şekilde sayılar verilmiştir.

Konuşmacıların söze başlamadan önce veya konuşmanın her hangi bir yerinde düşüncelerini toplamak için telaffuz ettikleri *e* gibi sesler, konuşmacının söz sırasını başkasına vermek istemediğine veya konuşmaya devam edeceğine işaret eden göstergelerdir. Verilen örnek ile benzer şekilde, ilk sözcesini tamamlayan hasta, ikinci sözcesine başlamadan önce bir durak verir ve bu eylem diğer katılımcıların söz sırasını alması için geçişe uygun nokta olarak kabul edilebilir. Buna karşın, durak veren konuşmacı söz sırasını kaybetmemek için *yani* anlamına gelebilecek *so* gibi bir başka söylem göstergesi (discourse marker) ile niyetini karşı tarafa aşikâr eder. Gözlemlenebilir tüm bu olgular bize söz sırasının katılımcılar tarafından etkileşimsel bir ortamda, ortaklaşa nasıl şekillendirildiğine dair ipuçları verir. Bir katılımcının, konuşmacı-dinleyici rollerinden hangisini üstleniyor olduğu, katılımcıların koordineli eylemlerinin bir sonucu olarak tezahür eder.

Gündelik bir karşılaşmada, konuşmanın ne kadar süreceği ve kimin hangi sıra ile bu konuşmaya katkı vereceği önceden belirlenmemiştir. Tek dilli ortamdaki söz sırası ve onun devingenliğini yansıtan unsurların, SÇA gerçekleşen ortamlara uyarlanması basit bir süreç değildir. Davitti'ye göre:

Konuşma esnasında söz alan ve söz sırasını yönlendiren sözlü çevirmenin fiziksel varlığından ötürü sözlü çeviri ortamları ikili katılımlı ortamlar değildir. [...] sözlü çevirmenin rolü diğer katılımcılardan farklıdır ve onun söz sırası da tamamen bağımsız olarak gelişmez. Çevirmenin konuşma sırasına dair sözcelemsel varlığını diğer katılımcılar belirler (Davitti, 2012: 78).

Tek dilli söz dil ortamının aksine sözlü çeviri ortamında, konuşma her katılımcı için eşit ulaşılabilir bir mesafede değildir. Zira çift dilli doğasından ötürü sözlü çeviri ortamlarında bir diğerinin söylediğini anlayamayan bir başka tarafın mevcudiyeti söz konusudur. Karşılıklı sözceleme anında, birinin diğerinin dilini konuşmadığı bir ortamda, kimi zaman iki tarafın hiç aracısız doğrudan birbirine hitap ediyor olduğu izlenimi oluşsa da, sürekli olarak söz sırası dağıtımı yapan sözlü çevirmen ile katılımcılar arasında sıranın kimde olduğuna dair bir müzakere devam etmektedir.

Konuşma çevirisinin diyaloga dayalı doğasından ötürü, Metzger (1995), Roy (200) ve Wadensjö (1998) gibi araştırmacıların bu alanda sorunsallaştırdığı ilk konu başlıklarından biri söz sırası olmuştur. Tek dilli sözlü dil ortamları ile benzerlik

gösterecek şekilde, sözlü çevirmenin söz sırasını nasıl yönlendirebileceğine dair kesin kurallardan söz etmek olası değildir. Bu, sözlü çevirmenin bir dizi dilsel ve dil-dışı edimi ile açıklanabilecek bir olgudur. Bununla birlikte, Davidson (2002) tarafından sözlü çeviri ortamında söz sırasının nasıl işlediğine yönelik işbirliğine dayalı, eylem-odaklı bir model geliştirilmiştir. Davidson (2002: 1275)'a göre sözlü çevirmen, alıcıdan arzulanan tepkiyi edinmeye yönelik üretilen anlamlı sözcelerin karşılıklı olarak var edildiği bir ortama, kendi sözceleriyle katkı veren bir aracıdır. Söz konusu bu katkı, söz sırası değişimi gerçekleşmeden önce sözlü çevirmenin bir söz öbeği, bakış veya işaret ile sıra değişimi üzerinde bir biçimde söz sahibi olmasıdır.

SÇA gerçekleşen bir üçlü katılımlı ortamda, bölünme (schism) olarak kabul edilen konuşma içinde alt konuşmalar (sub-conversations) meydana gelebilir (Goodwin 1984). *Bölünmenin* yaşandığı durumlarda, o alt konuşma esnasında katılımcı çerçevenin dışında kalan taraf kendini dışlanmış hissedebilir. Katılımcılardan biri ile çevirmen arasında, genellikle de çevirmen ile aynı A dilini konuşan kurumsal temsilci arasında geçen alt konuşmalarda katılımcı çerçevenin dışında kalan hasta, bu duruma yönelik ilgisiz tavrını bakışlarını başka yöne çevirmek suretiyle gösterebilir. Bir süreliğine de olsa katılımcı çerçevenin dışına itilen hastanın, tekrar katılımcı çerçeveye dâhil edilmesi ve mevcut durumun onarımı ancak çevirmenin hastaya yönelik dilsel veya dil-dışı bir edimde bulunması ile mümkün olabilir.

2.3.2. Eylem ve Dizi

Konuşmanın sıraya dayalı yapısının ne hakkında olduğundan ziyade ne gibi işlevleri olduğuna yönelik sağlıklı söylemler geliştirmek için, konuşmada daha uzun bölümlerin ele alınması önemlidir. Zira *sıra* olgusu, konuşmada yalnız bir katılımcının konuşma sırası olarak tek başına ele alınacak bir olgu değildir. Daha ziyade bir sarmal halinde kümelenmiş bir olgudur (Schegloff, 2007: 1). Konuşma boyunca her hangi bir kişinin söylediği her hangi bir şey aslında daha önce başkası tarafından söylenmiş olana veya o anda söylenmekte olana dayanır (Paltridge, 2006: 108) ve bir sonra ne söylenebileceğine dair uygun koşulların yaratılmasına zemin hazırlar. Konuşmacıların kendilerine daha önceden verilmiş bir yazılı metin üzerinden sözlü edimde bulunmadıklarına dikkat çeken Lee şu ifadede bulunur:

[...] Konuşmanın doğaçlama üzerinden ilerleyen bir yapısı vardır. Konuşmacıların, konuşma boyunca, bir sonra ne geleceğini veya ne söyleyeceklerini ve bunu tam olarak ne zaman yapmaları gerektiğini kestirmeye çalışmak gibi bir yükümlülükleri vardır. Konuşmadaki konu başlıklarının neler olacağı ve konuyu değiştirmek için ne zaman veya nasıl harekete geçileceği, [...] diğer birçok husus gibi konuşmacılar tarafından konuşma esnasında çözüme kavuşturulur (Lee, 1987: 32).

Katılımcılardan biri tarafından söylenen bir sözce tek başına ele alınabilecek bir olgu değildir ve sözce üretme ediminde amaç, karşı tarafı *eyleme* geçirmektir. Dinleyicinin, konuşmacı tarafından üretilen sözceyi anlamak ve bu sözcenin kendi açısından ne gibi sonuçlar doğurabileceğine karar vermek ve nihai olarak da uygun şekilde *eyleme* geçmek gibi bir sorumluluğu vardır. Konuşmada bir sonraki *sıranın* gerçekleşmiş olması bir önceki söz sırasına sahip konuşmacının sırayı alacak olan konuşmacıyı uygun şekilde *eyleme* soktuğunun göstergesidir. Diğer bir deyişle, her bir konuşma sırası aslında, artgörümlü (retrospective), geçmişe dönük bir etkiye sahiptir ve daha önce söylenmiş olana ışık tuttuğu gibi, bir sonra söylenecek olanın üzerinde de sınırlayıcı bir özellik besler. Zira sırayı alacak olan kişiden beklenen, bir önce söylenmiş olana uygun şekilde tepki vermesidir. Böylelikle, bir sıralama dâhilinde gelişen *dizi düzeni* uygun bir şekilde tamamlanmış olur. Sözcelerın birbiri üzerinden bağlayıcı bir etkiye sahip olması, Davitti (2012: 82)'ye göre “koşullu ayırıcılık ilkesi”²¹ ile açıklanabilir. Bu ilkeye dayalı olarak, bir önceki sırayı takip etmesi gereken uygun bir sıranın eksikliği fark edilir bir durum yaratır. Lee (1987: 33), üretilen sözce ile ne amaçlandığının anlaşılabilmesi için, konuşmacıların sözcelerın bir sıralama dâhilinde ele alındığı dizilere başvurdıklarını ifade eder. Birbirine halkalar ile bağlanmış bu eylemsel kesitler ancak, etkileşimin an be an gelişiminin gözlemlenmesi yolu ile anlaşılabilir. Konuşma esnasında bir eylemde bulunmak diğer katılımcıların da sizin eyleminize karşılık vermesini yani bir başka eylemde daha bulunmasını gerektirir. Örneğin alıcıya yönelik bir istekte bulunduğunuzda, bir eylemde bulunmuş olursunuz. Lakin bu isteğin karşı tarafça olumlu karşılanması ve ancak isteğin yerine getirilmesi-yani karşı bir eylemde bulunulması- durumunda sizin eyleminiz başarıya ulaşmış sayılır.

²¹ Principle of conditional relevance

Yukarıda tek dilli ortam dâhilinde ele alınan bu kavramlara konuşma çevirisi bağlamında da başvurulabilir. Zira bir sözlü dil ortamı olan konuşma çevirisi ortamında katılımcıların birlikte var ettiği belli eylemler ancak belli bir dizi düzeni içerisinde ele alındığında gerçek değerini bulur. Örneğin konuşma esnasında bir soru sözcüğü ürettiğinizde bir eylemde bulunmuş olursunuz. Lakin bunun, muhatabınızdan cevap bekleyen, yani söz sırasını ona bırakmanızı gerektiren bir eylem mi olduğu, yoksa kendi argümanınızı kuvvetlendirmek için üretilmiş ve kısa bir duraktan sonra söze kaldığınız yerden devam etmenize imkân sağlayan bir eylem mi olduğunun yanıtı, konuşmanın ancak belli bir kesitinde ve hem dilsel hem de dil-dışı ortamda olmak üzere ortaya çıkacaktır.

Etkileşim ortamları birbirini izleyen eylemlerin kesintisiz bir süreç içinde ele alındığı toplumsal dizgeler olarak kabul edilir (Davitti, 2012: 84). Sözlü çeviri ortamları da dâhil, etkileşimin her anında her bir katılımcının eylemini, söz konusu dizge tamamlanıncaya kadar bir diğer katılımcının eylemi takip eder. Bu çalışmada, katılımcılardan biri tarafından yöneltilen soru sözcüğü içerikli eylemlere sözlü çevirmen aracılığıyla olmak üzere diğer katılımcı tarafından bir dizi düzeni içerisinde nasıl tepki verildiğinin çözümlemesine odaklanılacaktır. Soru sözcüğü üreten katılımcının amaçladığı eylemin karşı taraftan yanıt almak olup olmadığı ve bunun sözlü çevirmenin ediminde olmak üzere katılımcı çerçeveyi nasıl etkilediği de çalışmanın diğer bir odak noktasıdır.

Çözümleme birimi olarak kaynak metin ile erek metnin bir arada kullanılabildiği yazılı çevirinin aksine, konuşma çevirisi ortamları, sözlü çevirmen dâhil tüm katılımcıların ürettiği sözcüklerin “iç içe geçmiş sözcük dizisi” halinde var olduğu ortamlardır (Wadensjö, 2004: 108). Katılımcıların dilsel ve dil-dışı kaynaklar ile etkileşimde belli bir işbirliği sağlamayı başarıp başaramadıkları, söz konusu “sözcük dizisinde” ele alınmalıdır. Sözü edilen sözcük dizisi üzerinde katılımcı çerçeve dâhilinde söz sahibi olan dil-dışı özelliklerden biri de *bakıştır* ve bu çalışmadaki diğer bir odak noktasıdır.

2.3.3. Bitişik Çiftler

Belirli bir dizi düzeninde, bir eylemin diğer bir eylem ile ne denli bağıntılı olduğuna yönelik mekanizmaların araştırılmasına imkân veren diğer bir kavramsal gereç ise bitişik çiftlerdir. Farklı konuşmacılar tarafından ardışık olarak üretilen iki sözcüğün ilki,

söylenmesi gereken ikinci sözcenin belirleyicisi konumundadır (Schegloff ve Sacks, 1973: 295); bundandır ki, bitişik çiftlerin ilk bölümü ile bir sonraki konuşmacının kim olacağına da, hangi eyleme girmesi gerektiğine de bir bakıma karar verilmiş olur. Coulthard (1985: 69)’a göre, bitişik çiftlerin ilk bölümü soru, selam, teklif, rica, şikâyet, davet, bilgi verme gibi eylemler içerebilir iken, ikinci bölüm için kimi zaman birden fazla eylem uygun olabilir. Örneğin, bir *soru* sözcesinin bitişik çiftin ilk bölümünü oluşturduğu durumda, ikinci bölümde beklenen uygun eylem *cevaptır*. Buna karşın, bir teklif, kabul veya ret ile karşılanabilir.

Bitişik çiftleri söz-eylem kuramı açısından edimsözlerle de tanımlayabiliriz (Doğan, 2014: 250). John Austin ve John Searle tarafından geliştirilen söz-eylem kuramına göre, “dil, sadece dünyayı tanımlamak için değil, sözcenin kendi ediminde olmak üzere bildirilen bir dizi diğer eylemleri de ifa etmek için kullanılır” (Schiffrin, 1994: 6). Örneğin, “bu kitap kirlenmiş” sözcesi bir bildirme/belirtme (assertion) eylemidir. Bununla birlikte, bir sözce birden fazla eylem gerçekleştirebilir. Bu durum aşağıdaki örnekte şu şekilde ele alınabilir:

Konuşucu: Şu parayı uzatabilir misiniz?

Dinleyici: /parayı alır ve uzatır/

Konuşmacının sözcesi, dinleyicinin becerisine yönelik bir soru olarak anlaşılabilceği gibi konuşmacının parayı alıp uzatmasına yönelik bir rica olarak da anlaşılabilir. Sözcenin içinde yer aldığı durumsal bağlam (sözcenin anlaşılmasında rol oynayan dilsel ve dil-dışı unsurların tümü; sözcenin içinde yer aldığı uzam ve zaman) sözcenin edimsözünün (konuşucunun niyetinin) ayırt edilmesine imkân verecek ve dinleyiciyi uygun eylem içine sokacaktır. Doğan (2014: 250), sözedimler ile tanımladığı bitişik çiftlere şu örnekleri verir: “selam-selamla karşılanır, soru-yanıt ile, şikâyet-özür ile ya da gerekçe sunma ile, suçlama-genelde inkar ile, teklif-kabul ya da ret ile, özür-takdir ile, bilgi verme-teşekkür ile, ayrılma-ayrılma ifadeleri ile karşılanır”.

Bitişik çiftler, uygun eylemin yerine getirilmesine yönelik bir bakıma kuralcı bir çerçeve sağlar (Heritage, 1984: 249). Etki-tepki etkileşiminde olduğu gibi, toplumsal etkileşimin gelenekselleşmiş ifadelerinde bazı edimsözler (illocutionary acts), bazı etkisözleri (perlocutionary act) beraberinde getirmektedir (Doğan, 2014: 212). Örneğin, bitişik çiftin ilk bölümünde birine “çok yaşa” denildiğinde “sen de gör” veya benzeri bir

karşılık beklenmektedir. Beklenen karşılığın gelmemesi iletişimde bir eksiklik varmış gibi hissedilir (Doğan, 2014: 250). Konuşmadaki temel yapısal birimlerden biri olan bitişik çiftler, konuşmanın açılması ve kapanması için de kullanılabilir (Coulthard, 1985: 70). Bununla birlikte, istatistiki hesaplamalara dayalı bir yapıya sahip olmayan etkileşim ortamında, eylemlerin sıralaması asla tamamıyla tahmin edilebilir değildir (Davitti, 2012: 86).

Sözlü çeviride bitişik çift kavramı, Merlini ve Favaron (2005: 271)'un üç ayrı katılımcının edimine işaret ettiği *üç ses* kavramına göndermede bulunacak şekilde *bitişik üçlü* (adjacency trio) olarak ayrı bir dizge içerisinde ele alınabilir. Davitti (2012: 87) soru-cevap bitişik çiftinin, SÇA gerçekleşen bir etkileşimde şu şekilde temsil edilebileceğini ifade eder:

K1 soru sözcüğü → SÇ çevirisi → K2 cevabı

K2 cevabı → SÇ çevirisi → K1 değerlendirmesi/bir sonraki soru sözcüğü

(K= Katılımcı; SÇ= Sözlü Çevirmen)

Buna karşın, SÇA gerçekleşen bir etkileşimde bitişik çiftin ilk bölümü ile ikinci bölümü arasındaki bağlantı koşulları önceden belirlenmiş bir dizi düzeni içerisinde ele alınamaz. Zira K1 tarafından söylenen ve bir soru-cevap bitişik çiftinin ilk bölümünü teşkil eden soru sözcüğünün çevirisi K2'nin bağıntılı olarak cevap vermesine imkân tanımayacak şekilde çevirmen tarafından geçici olarak askıya alınabilir (Gavioli ve Baraldi, 2005: 14). Çevirmen, K1'in soru sözcüğünü çevirip K2'den bir tepki alma arayışına girmeyip K1'in konuşmaya devam etmesine neden olacak biçimde, baş ile onama gibi küçük tepkilerde bulunabilir. Çevirmenin bu eylemi, K2'nin etkileşim ortamına verebileceği olası katkının da bir süreliğine ertelenmesi anlamını taşır. Benzer biçimde, K1'in soru sözcüğünün hemen ardından sorunun daha net anlaşılması için K1'e yönelik bir veya birkaç soru soran çevirmen, K2'yi katılımcı çerçevesinin dışında bırakacak bir başka eylemde de bulunabilir.

Bir dilde veya kültürde günlük hayatta kullanılan bir sözcüğü takiben diğer katılımcıdan beklenen sıradan bir karşılık, bir başka dilde veya kültürde aynı ölçüde sıradan olmayabilir. Paltridge, Fransız ve İngiliz çalışanların aynı iş ortamında karşılaştıkları

iletişim sorunlarını ele alan Beal (1992)'in çalışmasının bu durumu açıklamak için iyi bir örnek olabileceğine şu sözlerle işaret eder:

Fransız alışanlar, İngiliz alışanların “Hafta sonu nasıl geçti?” sorusuna tüm hafta sonu yaptıklarına dair etraflıca bilgi verdikleri bir cevap ile karşılık verirler. Bu durumdan bir bakıma rahatsız olan İngilizlerin farkında olmadıkları şey ise, Fransızların gerçek anlamda bir cevap istemediklerinde bu tür sorular sormadıklarıdır. Bu tür sorular Fransızların günlük konuşmalarında birbirlerine sordukları alışıldık sorulardan değildir. Dahası, bu tür sorular karşı taraflın özel hayatına müdahale olarak kabul edilmektedir (Paltridge, 2006: 118).

Çeviride bitişik çiftlerin, kültürel ve yöresel kullanımlarına dikkat edilmesinin büyük önem taşıdığını ifade eden Doğan ise, şu rneği verir:

Film evirilerinde sık sık karşılaştığımız bitişik çiftlerden biri “I am sorry” diye başlayanıdır. Çevirmen, söylem zmlemesi yapmadan bunu “zr dilerim” ya da “zgnm” şeklinde çevirmektedir; oysa, bunun çevirisi bir alttaki sözce ile uyumlu olmalı, verilmiş ve yeni bilgiye, tema ve odak bölümlerine dikkat edilerek yapılmalıdır. Kimi zaman buna dikkat edilmediğini birbirini takip etmeyen cümleler kurulduğunu görüyoruz: [...]. Çevirmen, kaynak metindeki bitişik çifti bağlamıyla ve edimbilimsel değeri ile birlikte zmlemeli ve bunu çevirirken daima çevireceği bölümün özellikle bir altı ve style birbirini takip etmeli [...]. Ses tonlamaları da aynı şekilde anlama hizmet eden unsurlardır. Genelde verilmiş bilgi daha zayıf vurguyla, yeni bilgi ise, daha kuvvetli vurguyla söylenir (Doğan, 2014: 251).

Bitişik iftler ile ilgili diğer bir kavram ise *yeğlemedir* (preference). Söz sırası, bitişik çift, onarma gibi temel dizisel yapılara bağlı konuşma mekanizmasının tamamlayıcı bir parçasıdır. Bitişik çiftin ilk bölümü ikinci bölümü üzerinde söz sahibi olmasına karşın, ikinci bölümü için biçilen tüm olasılıklar aynı değere sahip değildir. Örneğin, “nasıl gidiyor?” gibi bir soru sözcesi, ikinci bölümde iki farklı tepkiye zemin hazırlar: (i) “iyidir, ne olsun veya fena değil” gibi bir anlamda diziye kapatan ve devamında ilave yorum gerektirmeyen bir cevap (ii) “ok iyi değil, kötü” gibi, devamında “hayırdır?” ve benzeri ilave sorular ile dizi de genişlemeye yol açan bir başka cevap. Bu örnekteki olumsuz yanıt *yeğlenmeyen* (dispreferred) sıra düzenini, olumlu yanıt ise *yeğlenen*

(preferred) sıra düzenini işaret eder. Bu iki kavram, katılımcının emel ve isteğini değil, söz sırasının dizisel özelliklerini nitelendirmek için kullanılır (Schegloff, 1988: 455). Bitişik çiftin ilk bölümüne verilen yeğlenen biçimindeki cevaplar, konuşmacılar arasındaki toplumsal dayanışmayı destekleyen olumlu eylemler olarak kabul görürler (Heritage, 1984: 267).

Konuşmaya dayalı etkileşim ortamını, söz sırası alma, soru-cevap gibi bitişik çiftler, onarım, yeğleme gibi dizi düzenine dair kavramlar ve diğer söylem özellikleri nitelendirir. Bir araya gelen katılımcılar, bulundukları ortamda belli amaçları başarmak için karşılıklı anlam müzakeresine girerler. Bu müzakere dilsel ve dil-dışı ortamda olduğu kadar, kültürel ve toplumsal düzlemde de gerçekleşir. Sözlü çevirmenin bu bildirışim ortamını daha etkin yönetebilmesi, söylem sürecinde daha etkin rol olması ile mümkün olabilir (Roy, 2000: 44).

2.4. Çalışmanın Sözel Boyutu: Sözlü Dilde Soru Sözceleri

Günay (2002: 47-48)'a göre, dilde kullanılan tümceler, kiplik bakımından genel olarak dört biçimde bulunur: yargı, emir, bildirim, soru. Demir (2004: 220-223) ise taşıdıkları anlamlara göre tümceleri şu çeşitlere ayırır: (i) bildirim tümcesi, (ii) istek tümcesi, (iii) buyurma tümcesi, (iv) koşul tümcesi, (v) ünlem tümcesi, (vi) soru tümcesi. Vardar (2002: 179) “soru tümcesini” şöyle tanımlar: “Konuşucunun dinleyiciye bir şey sormak için kullandığı, özel öğelerin yanı sıra kendine özgü bir titrelemeyle (intonation) belirlenen tümce türü”. Kocaman ve Osam (2000: 106) da soru sözcelerini “soru tümcesi” adı altında ele alır ve şu şekilde tanımlarlar: “Soru sormak amacıyla kullanılan, kendine özgü ezgisi olan, soru takısı ya da soru adılı içeren tümcedir”. Bu çalışmada, edimbilimsel yaklaşım ile bağlam durumu çerçevesinde, soru olgusu, “soru tümcesi” olarak değil “soru sözcesi” biçiminde ele alınacaktır.

Soru sözceleri, bir şey öğrenmek, bir açıklama istemek, bir kuşkuyu gidermek için kurulur (Demir, 2004: 223). Bu çalışmada, sözel ortamdan soru sözcelerinin temel çözümleme birimi olarak seçilmesinin nedenlerinden biri de sözlü iletişimde soru sormadan uzun süre konuşmanın oldukça zor olmasıdır. Ayrıca, çalışmanın derlemine oluşturan ve görsel-işitsel kayıt altına alınan görüşmelerin temel amacı, hastaya saç ekimi uygulaması öncesi sürece dair bilgi aktarımında bulunmaktır. Bu çalışmanın derleminde, soru sözcelerine her üç katılımcı tarafından da sıklıkla başvurulmaktadır.

Diğer bir neden ise, konuşmanın doğal akışı içinde soru sözceleri sıra düzeninin (sequence organization) bitişik üçlü (adjacency trio) yapı içerisinde sınırlarının kolaylıkla belirlenebilmesidir. Başka bir deyişle, soru sözceleri, sözlü dilde daha geniş eylem öbeklerinin bölümlenmesine ve belli başlı söz sırası ve dizilerin üçlü katılım çerçevesinde incelenebilir birimler olarak izolasyonuna imkân veren, tanımlanabilir bloklardır. Konuşma çözümlemesinin sunduğu kavramsal gereçler ile soru sözcelerinin hangi dizi düzeni (sequential order) içinde bulundukları kolaylıkla tanımlanabilir.

Soru sözceleri izole bir ortamda tek başına ele alınamaz. Soru sözcüsü, onun anlam ve işlevini oluşturan diğer sözceler ile birlikte değerlendirilmelidir. Soru sözcelerinin belli bir dizisel yapı içinde ele alınmasının gerekliliği de burada yatmaktadır.

Soru sözceleri ve onların tanımlanabilir dizisel ortamları, diğer bir inceleme birimi olarak seçilen ve bir dil-dışı unsur olan *bakışın* da etkileşimsel özelliklerinin belirlenmesine imkân tanımaktadır. Zira *bakış*, sözel davranışı destekleyici olduğu gibi, sözel olana alternatif olabilecek etkileşimsel bir kaynak olarak da işlev görebilir.

Soru sözceleri, sözlü çevirmenin etkileşim ortamında bir duruş sergilediği etkin katılım anlarıdır. Sözlü çevirmen kimi zaman kendini, *yanıtlayan* (respondant) olarak konumlandırır. Kimi zaman ise bir katılımcının soru sözcüsüne kendi soru sözcüsü ile karşılık verebilir. Sözlü çevirmenin soru sözceleri dizi düzeninde sergilediği tutum ve duruş, katılımcı çerçeve içerisinde ele alınmalıdır. Sacks (1995: 54)'in “soru sorma konumunda olan kişi, kısmen de olsa konuşmanın kontrolünü elinde tutar” söylemine atıfta bulunacak şekilde, katılımcılardan birinin bildirim sözcüsünü soru sözcüsü haline getiren çevirmenin söz sırasını diğer katılımcıya vererek katılımcı çerçeve üzerinde bir kontrol sağladığı söylenebilir. Bu durum, *betimleyici hata* (descriptive fallacy) başlığıyla sonraki bir bölümde detaylıca ele alınacaktır. Lakin öncelikle, Türkçenin sözlü dil yapısı içerisinde, soru sözcelerinin nasıl sınıflandırılacağına değinilecektir.

2.4.1. Soru Sözcelerinin Sınıflandırılması

Yazı dilinde “soru”nun belli bir kullanım biçimi vardır ve Türkçe dilbilgisi kitaplarında yer alan soru tümceleri ekseriyetle yazı diline göre sınıflandırılır (Yılmaz, Yılmaz ve Özsöz, 2014: 263). Yapılan sınıflandırmalar, gelenekçi bir yaklaşım ile biçimbilim ve sözdizim yapıları göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Buna göre, biçimbilime dayalı bir

sınıf ayrımı ile başlıca iki ulamdan söz edilir: (i) –mi soru eki ile kurulanlar, (ii) soru sözcükleri ile kurulanlar. Demir (2004: 223-225), soru tümcelerinin, şu yollarla kurulabileceğini ifade eder:

1. Soru Sıfatlarıyla:

- Bizi *hangi* dağda bekler?

1. Soru Adlarıyla:

- *Hangisinden* ayırayım gönlümü?

2. Soru belirteçleriyle:

- *Niçin* böyle salınırsın?

3. “mi” ile

- Yârinden ayrı *mi* düştün?

4. Şaşma belirten ünlemler, soru ilgeçleri, ses tonu ile

- Ayağı kırılmış *ha?*

- Firavun nerde?

- Boğulmuş

- *Ya* bu kan rengi boya?

- -Dolmuş, taksi bulamadım.

- *Eee?*

Soru sözcelerinin, yazı dilindeki biçimsel haliyle sınıflandırılması sözlü dil için yeterli olmaz. Soru sözceleri, edimbilimsel ve dil-dışı değerleri göz önünde bulundurularak sınıflandırılmalı, yorumlanmalıdır. Ancak sözlü dilde soruları sınıfsal ayrıma tabii tutmak da kolay bir işlem değildir. Bu bakımdan, soru sözcelerinin biçimlerine göre sınıflandırılmasına, soruların sözcelem değerlerinin edimbilimsel olarak saptanabilmesi için bir çıkış noktası olarak başvurulabilir. Bir başka deyişle, biçimden yola çıkılmakla birlikte dilsel kullanımın (soru sözcelerinin) derin yapısına (deep structure) bakılacaktır. “Kuşkusuz, dilsel olguları doğru irdelemek ve yorumlamak için, ilgili sözlü dil

kullanımının bürünsel (prosodic) özellikleri de incelenmelidir” (Yılmaz, Yılmaz ve Özsöz, 2014: 263). Bu yaklaşımda, bir sözlü dil oluşumu olarak soru sözcelerinin üretildikleri bağlam çerçevesinde sözcelem anı (sözcenin üretildiği an) ve durumu ile dil-dışı etkenlerin önemine dikkat çekilmektedir. Konuşma anında karşılıklı sözcelemenin (co-enunciation) çözümlenmesi, konuşan özne (speaking subject) tarafından söylenmek istenenin alıcı tarafından doğru algılanması için belirleyici bir yaklaşımdır. Bundandır ki, sözlü dilin farklı bağlamlarında üretilen sorular, “konuşan özne-muhatap” ilişkisi ve etkileşimi çerçevesinde sözcelemsel işlevleri bakımından ele alınmalıdır (Yılmaz, Yılmaz ve Özsöz, 2014: 264).

Sözcelerin üretildikleri etkileşim durumuna göre yorumlanması, söylemsel değerlerinin saptanması için karşılıklı etkileşimde bulunan konuşmacılar tarafından sözcelem anında üretilen sözcenin yanı sıra, bu sözcenin öncesi ve sonrasında oluşan diğer sözcelerin - genel olarak sözcelem durumunun da verilmesi gerekir. Konuşan özne ve muhatap arasındaki sözcelem anı şu şekilde şematize edilebilir:

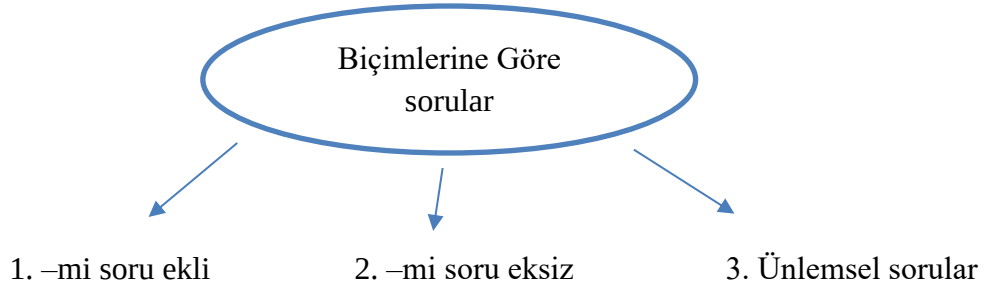
Sözceleme Anı (Karşılıklı Sözceleme)

K1 (önceki sözce) → K2 (soru sözcisi) → K1 veya K2¹ (sonraki sözce)

Şekil 3. Konuşan Özne- Muhatap İlişkisi

2.4.1.1. Biçimlerine Göre Sorular

Biçimlerine göre soru sözceleri, Türkçede “mi” soru ekinin varlığına ve yokluğuna sınıflandırılabilir. Morfolojik bir dil olan Türkçede, bu biçimbirimin (morpheme) soru sözcisi oluşturulmasında sıklıkla kullanılıyor olması, böylesi bir sınıflandırmanın sebebi olarak kabul edilebilir. Biçimbilimsel yapılarına göre oluşturulan sınıfları bir şema halinde verebiliriz (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 564) :

Şekil 4. Soru Sözcelerinin Biçimsel Sınıflandırması

Yapısal açıdan biçimlerine göre 3 temel sınıfta ele alınabilecek soru değeri taşıyan sözceler, edimbilimsel bir yaklaşımla, dilin sözlü olarak gerçekleştiği anın içinde sözcelem değeri ve işlevi açısından incelenecektir.

1. “-mi” soru eki ile kurulan soru sözcelerini dört alt başlıkta ele almak mümkündür: (i) onaylama gerektiren sorular, (ii) sorgulama değeri taşıyan sorular, (iii) alıcıya yöneltilen sorular, (iv) odaklama yapan sorular.

- (i) Onaylama gerektiren sorular, konuşan öznenin alıcıdan *onaylama* talebini bildirir ve genellikle “değil mi?”, “doğru mudur?”, “anladın mı?” gibi sözcenin sonunda yer alan eklenti sorularıdır (question tag). Konuşmacı alıcıdan söylediklerini onaylamasını bekler. Bu soru kalıpları ile konuşmacı, muhatabı ile söyleminin konusu üzerinde bir anlaşma eğiliminde olduğunu gösterir (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 558).

(1) Soru göstergesi: “değil mi?”

MN37- oturup yazıp çizelim bir şeyler

SY 39- haa onu diyorduk # *or(a)da kalmıştı değil mi* {konu} (?) # yani yazıp çizme meselelerinde ## yani biz aslında # bu meslekteki almış olduğumuz yol itibariyle baktığımız zaman # fena çalışmadık {aslında} (...)

Yukarıdaki örnekte, “biz” kişi adılı, “diyorduk/almış olduğumuz/baktığımız zaman/fena çalışmadık” gibi yüklemsel biçimler, karşılıklı anlaşma (consensus) eğilimine dayalı söylem göstergeleri olarak kabul edilebilir.

(2) Soru göstergesi: “doğru mudur?”

BÖ5- ee özellikle iletişim çağında bulunduğumuz şu dönemlerde iletişimin çok önemli olduğu şu dönemlerde televizyonun özellikle medyanın # *görsel medyanın etkisi tartışılmaz herhalde doğru mudur* (?)

ZS4- <evet doğrudur>

Bu örnekteki “tartışılmaz” sözü kesin yargı değeri taşımaktadır. Bununla birlikte, bu sözü takip eden ve bir belirsizlik kipi olan “herhalde”, konuşmacının, düşüncesini karşı tarafa dayatma eğilimde olmadığına işaret eder ve hemen devamında alıcının konuya dair düşüncesi sorulur.

(3) Soru göstergesi: “(sen) anladın mı?”

BK2- geri planda kalıyo(r)lar işte bunu göstermek için ya da kadınların kendi seslerini duyurabilmeleri için # *çünkü başka zamanlar duyuramıyo(r)lar {anladın mı} (?) (...)*

Bu örnekte ise, gizil adıl “sen”, söylemin karşılıklı anlaşma çerçevesinde geliştiğini gösteren bir belirteç olarak kabul edilebilir. Karşı taraftan onay bekleyen konuşmacı, bu onayı almaksızın söylemine devam etmiştir.

- (ii) Sorgulama değeri taşıyan sorular, konuşan öznenin sözcelem anında soruyu sorduğu ve hemen arkasından yanıtını kendisinin verdiği sorulardır ve olumlu/olumsuz yapıda kullanılabilir. Konuşmacının genellikle uzun süreli söyleminin içinde gelişir ve muhatabın sorudan önce veya sonra bir müdahalesi olmaz (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 559).

(4) Soru göstergesi: “verebiliyor muyuz?”, “görsün mü?”

MN126- şunu kastetmiyorum # biz zaten bur(a)dan maaş alıyoruz onu yapıyoruz # *yani hakikaten bir şeyler verebiliyor muyuz (?) # yoksa gelişigüzel # dostlar alışverişte görsün mü (?) # onu ondan uzak durmamız lazım diye söylüyorum*

Bu örnekte, “hakikaten” sözü gerçeklik değeri taşıyan bir kiptir. “ver-ebil-iyor muyuz?” sorusunda bulunan “-ebil” eki mümkün olma(ma) durumunu sorgulayan bir biçimbirimidir ve 1. çoğul kişi “-uz” ekini içeriyor olması sorgulama (questioning) ile birlikte bir anlaşma niyeti olduğunu ortaya koymaktadır.

(5) Soru Göstergesi: “kötü mü olur?”

MN91- hâlbuki insan sormaz mi (?) # ne yapıyorsun neyle ilgileniyorsun (?) # bu yazdıkların çizdiklerin neler (?) # en azından gelen insandan ülkeyle ilgili konularla ilgili bir konuşma yapmasını isteseler # bir toplantı olsa bir tartışma ortamı yaratılsa # kötü mü olur (?) # ama kimsenin um(u)runda değil (!) (...)

Bu örnekte, “ol-sa” ve “yaratıl-sa” içinde yer alan “-se/-sa” biçimbirimleri dilek kipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Takip eden “kötü mü olur?” soru sözcüğü ise duygusal bir değer (emotive expression) taşıyan ünlemsel bir anlatım ifadesidir. Konuşmacının sorunun hemen ardından “ama kimsenin umurunda değil (!) sözcüğü söylemin duygusal değerini pekiştirmekte, alıcının da bu duruma karşıt bir fikir öne sürmesinin de önüne geçmektedir. Bir anlamda, karşı taraf anlaşmaya zorlanmaktadır. “kötü mü olur?” ile “kötü olur mü?” arasında önemli söylemsel bir fark vardır. Birinci ifadede konuşmacı alıcıya durumun “kötü olmadığı-olmayacağına” yönelik bir mesaj verirken (aslında iyi olabilir!), ikinci ifade biçiminde durumun hem iyi hem de kötü olma olasılığı sorgulanmaktadır.

(6) Soru göstergesi: “geldin mi?”

AUY51- sen bakalım bir kere mezun olabilecek # eee şeyin var mı {senin} # bilgi seviyesine geldin mi (?) # farz et ki mezun oldun # acaba o bilgi seviyesini kazanmadan ne vereceksin {çalıştığın işyerine} (?) # (...)

Bu soru sözcüğü, bir örtük (implicit) anlam barındırır. Zira asıl kastedilen anlamın “senin alandaki bilgi seviyen tartışılır” olduğu anlaşılmaktadır.

Kimi sorgulama değeri taşıyan soru sözcüklerinde, olumlu ve olumsuz yapılar bir arada kullanılır. Arka arkaya olumlu + olumsuz yapı şeklinde dizilen alternatifli sorular, karşı tarafa seçenek sunularak sorulan ve bir anlamda da verilebilecek yanıtı sınırlayan soru sözcükleridir (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 560). Bu durum aşağıdaki kesitte örneklendirilmiştir:

(7) Soru göstergesi: “yapıyor mu yapmıyor mu?”

MN88- kesinlikle bir denetim olacak # inanır inanmaz # o onun meselesi # *ama benim verdiğim işi yapıyor mu yapmıyor mu* (?) # onu denetlemem lazım # (...)

• (iii) Alıcıya yöneltile sorular, konuşmacının muhatabı ile anlaşma veya anlaşmazlık eğiliminde olduğunu gösteren soru sözcükleridir. Olumlu veya olumsuz yapılarda kullanılabilir.

(8) Soru göstergesi: “yok mu?”

AUY47- eee # ben genç nesilleri de orta yaşlı nesilleri de gördüğüm zaman aynı fikirde değilim {yani} (!) #

MN94- *ama arada bir fark yok mu {yani} (?) #*

AUY48- bence insanlar eskiden daha birbirlerine saygılılardı

Bu örnekte, “aynı fikirde değilim” sözdizimsel yapısı, söylemde somut bir anlaşmazlık olduğuna işaret eden bağlamsal bir göstergedir. “ama arada bir fark yok mu {yani}” sözcesindeki yüklem sonrası bir kullanım (post-rheme) olan “yani” ise, söylenmek istenen olgunun tersini işaret eder. Konuşmacı, örtük olarak aslında “arada bir fark olmalı” düşüncesini, bir soru sözcesi vasıtasıyla karşı tarafa açmak ve durumu sorgulamak istemektedir. Sözceleme durumuna göre, bu söylem bir anlaşmazlık eğilimi olduğunu gösterir.

(9) Soru göstergesi: “düşünebiliyor musun?”

MN155- Türk ahlakına uygun # üstelik ben Türkçe biliyorum # *o nedenle yani düşünebiliyor musun (?) #* çünkü Fransızca öğretirken Türk ahlakı öğretilmez ki (!) # Fransızın ahlakı # Fransızın kültürü öğretilir # (...)

Konuşmacı, örtük olarak böyle bir şeyin aslında düşünülemez olduğuna dolaylı bir söylem ile işaret ettiği “-ebil + mı” soru kalıbını kullanmaktadır. Sorgulama değeri taşıyan olumsuz bir yapı olmasına karşın, konuşmacının karşı taraf ile uzlaşma arayışında olduğuna yönelik bir ileti söz konusudur.

• (iv) Odaklama yapan sorular, sözlü dilde sıklıkla karşılaşılan ve sözdizimsel biçimi itibariyle oldukça uzun sözcelerdir (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 561).

(10) Soru göstergesi: “var mı?”

ZS1- ee bizim gibi yabancı dili ünivers(i)telerde ee özellikle akademik ilerlemelerde kullanan pek fazla ülke yok parmakla sayılabilecek eee bi(r)kaç tane ülke var # *<mesela Japonya’da acaba böyle bir zorunluluk var mı (?)> evet Japonya’da var mı yaaani Amerika’da var mı yaani bi(r) aa(.) Almanya’da <Avrupa Birliği ülkelerinde var mı (?)> var mı {yani} (?)*

Bu sözlü dil kesitinde, “var mı?” soru yapısının 5 kez tekrarlanarak kullanılmış olması, bu soru üzerinde bir odaklama yapılmak istediğine işaret eden sözdizimsel bir göstergedir. Son tekrarın hemen ardından kullanılan {yani} sözü, konuşmacının söz sırasını alıcıya bırakmak istediğinin ve konuyu açıklamak için doğrudan alıcıya hitap ettiğinin somut bir göstergesidir. Bu süreçte, alıcının da iki kez aynı soru göstergesinden

sonra araya girmiş olması, o soru göstergesini söz sırası alma açısından geçişe uygun yer (transition relevance place) olarak kabul ettiğine de işaret eder. Lakin konuşmacı, söz sırasını ancak 5. tekrardan sonra alıcıya bırakır.

2. “-mi” soru eksiz kurulan soru sözceleri üç alt başlıkta ele alınabilir: (i) sorgulama (kendi kendine sorma), (ii) muhataba(alıcıya) yöneltilen sorular, (iii) aktarılan söylemde sorular.

- (i) Sorgulama yapılan soru sözcelerinde, konuşan özne kendini sorguluyormuşçasına, soruyu sorduktan hemen sonra söz sırasını alıcıya bırakmaksızın cevabı da kendisi verir. Verdiği cevap sözcesinde, soruda yer alan bir unsuru tekrar eder veya “çünkü” gibi bir bağlaç ile “sebeup-sonuç” ilişkisine yönelik bir sözce ile söylemine devam eder (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 562).

(11) Soru göstergesi: “...ne?”

MN- aslında nesil gitgide hakikaten tek yüzlü oluyor # bu güzel bir şey # sevindirici bir şey düşündüğünü söyleyebiliyor # *eksik olan ne* (?) eksik olan orta öğretimin iflas etmesi (!) # (...)

Soru sözcesindeki soru göstergesini tekrar eden konuşmacı, soruyu kendisi sorup cevabı da kendisi vermektedir. Bu durum, “kendine dönüşlü bir sorgulama sözcesinin” örneğidir (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 562).

- (ii) Muhataba yöneltilen sorularda, sorudan hemen sonra kısa da olsa bir duraklama olur. Bu duraklama söz sırası oluşturma birimi (turn construction unit) olarak kabul edilebilir. Alıcı, sözü alır ve soruyu cevaplar. Muhataba yönelik soruların büyük kısmının “açımlamalı sorular olduğundan söz etmek mümkündür. Bu soru sözcesi de, “yani” bağlacı ile açımlandıktan sonra, kısa bir durağı takiben söz sırası alıcıya geçer.

(12) Soru göstergesi: “yüklem/yorum (rheme) + -mi?”

SY67- **yani** görevimizi yapmak *çözüm mü* (?) *bitiyor mu* (?) görevi yapmak *tek sebep mi* (?) **yani** *tek çözüm mü*(?)

AUY67- eee işte or(a)da ben de onu demek istiyorum

Yukarıdaki açımlamalı sorulara verilen örneğin birden fazla soru sözcesi içerdiği görülmektedir. {yani} bağlacı da aynı örnekte olmak üzere soru sözcesinin açılanması

için kullanılmıştır. Açıklamanın birkaç kez tekrar etmesi, soru sözcisini oluşturan konuşan öznenin soruyu alıcı için daha açık bir dille ifade etme kaygısı olarak yorumlanabilir. “Yani” bağlacının iki tekrarlanarak birinci ve dördüncü soru sözcelerinin başında yer alması ve toplamda dört kez farklı soru sözceleri ile açıklama yapılmış olması, sözclem durumu açısından bakıldığında, karşılıklı anlaşmanın sağlanmasına yönelik edimler olarak kabul edilebilir.

- (iii) Aktarılan söylemde sorular, başkası tarafından oluşturulmuş soru sözcelerinin konuşmacı tarafından alıcıya aktarıldığı durumlardır. Aktarılan söylemde üretilen soru sözcelerin sonunda genellikle ünlem değeri taşıyan bir sözc kullanılır.

(13) Soru göstergesi: “... hangi ... ?”

MN139- “geldi” zaman diyor # geldiği zaman demeyi bilmiyor # bu liseyi bitirmiş # “oğlum” diyorum # “evde hangi dili kullanıyorsunuz (?)” # “Türkçe kullanıyoruz {hocam}” diyor # e peki bu Türkçe mi (?) # öyle garip durumlar ki (!)

“Aktarılan sorular + ünlem sözcəsi” kullanımı, konuşmacının alıcıya aktarmak istediği söylemin şahsi düşüncesi olduğunu ve bu düşüncüyü karşı taraf ile aktarma yoluyla paylaşmak niyetinde olduğunu gösterir (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 563). Ayrıca, aktarılan söylem ardından kullanılan “öyle garip durumlar ki” ünlem içerikli sözc, alıcıya karşı gelme fırsatı tanımaz ve muhtemel bir anlaşma zeminine işaret eder.

3. Ünlemsel soru sözceleri veya bürün odaklı sorular: daha ziyade tonlama farkı ile verilen ve ünlemsel değeri taşıyan ezgisel soru sözceleridir (Yılmaz ve Özsöz, 2010: 563). Bu tür soru sözcelerinin, hem biçimsel hem de bürünsel (prosodic) özelliklerinin de irdelenmesi gerekir.

(14) Soru göstergesi: “peki niye... yani niye... peki?”

BK78- insanların yaşadıkları ya da ne bileyim # başka bi(r) şey # modern # kültüre dayalı bi(r) şey # o yüzden # o daha başka farklı (...)

ÖM68- **peki** niye seyrediyoruz (?) # **yani** niye dizileri seyrediyoruz {**peki**} (?)

ÖÖ71- aslında evet bi(r) dizi ne kadar sürüyo(r) (?) bi(r) saat sürüyo(r) değil mi (?)

İki soru sözcisinin {yani} bağlacı ile bağlanıyor olması bir açıklama isteğinin ötesinde bir “pekiştirme/vurgulama” niyeti taşımaktadır. Sözü edilen pekiştirmeyi/vurgulamayı

sorunun tonlama yapısı desteklemektedir. Alıcının soruya soru ile karşılık verirken, sözcesine “aslında evet” ile başlamış olması anlaşmanın çoktan sağlanmış olduğunun açık bir işaretidir.

2.4.2. Sözcelem Değeri Açısından Soru-Cevap Bitişik Çifti

Bu bölümde, biçimsel yapılarından yola çıkılarak sınıflandırılan ve sözcelem değerleri açısından incelenen soru sözcelerinden sonra, bir bitişik çift yapısı içinde, “ne olur?” sorusunun cevabı aranacaktır.

Önceki bölümde ele alınan örneklerde de görüldüğü üzere, “gönderici-alıcı” etkileşimi bakımından değerlendirildiğinde, doğrudan muhataba yöneltilen sorular olduğu gibi kendine dönük yargı geliştirici sorular veya somut bir duruma yönelik ünlemsel sorular ile karşılaşmak mümkündür. Muhataba yöneltilen soru sözcelerinde amaç, kimi zaman karşı taraf ile bir uzlaşmaya varmak iken, kimi zaman da anlaşmazlığa yönelik sorular sormak mümkün olabilir. Karşılıklı söylemlemeye dayalı sorularda ise, bilgi veya düşünce alışverişinden söz etmek olasıdır. Soru sözcesinin sonunda kullanılabilecek “acaba” gibi bir sorgulama kipi, böylesi bir alışveriş niyetinin somut bir göstergesi olarak kabul edilir ve söz sırasının karşı tarafa geçmesine imkân verecek şekilde, bir geçişe uygun yer (transition relevance place) olarak işlev görebilir. Bir görüş kipi zamiri olan “sen” de benzer bir işlev ile söz sırasının karşı tarafa verildiğinin bir göstergesi olabilir.

(15) Soru göstergesi: “sen ... -sun?”

BÖ3- peki Türkçeyi *sen* nasıl görüyo(r)*sun* (?) # yaani bu noktadan hareketle Türkçenin dünyadaki konumunu nasıl değerlendiriyo(r)*sun* (?)

ZS3- Türkçeyi şöyle düşünüyorum (...)

Örnekte de görüldüğü üzere, “sen” görüş kimi zamiri ile karşılıklı söylemleme içerisinde bir fikir/düşünce alışverişi arayışı içinde olduğunu gösteren konuşmacı, söz sırasını alıcıya bırakmadan önce kendi ürettiği soru içerikli sözceyi açıklamak yolu muhatabı için daha anlaşılır hale getirmeye çalışmıştır.

Kimi öznel sorularda ise, konuşmacı soru sözcesini kendi üzerine alır veya kendine odaklar. Konuşan özne kişisel yargısını geliştirmek amacıyla, soruyu kendi sorup kendi

cevaplayabilir. Sözcelem değeri bakımından bu tür sorular belli bir konu hakkında sorgulama görevi görürler (Yılmaz, Yılmaz ve Özsöz, 2014: 274). Örneğin:

(16) Soru göstergesi: “niçin?”

AUY47- o yüzden # kısa sürede de değişebileceğini {bu bakış açılarının} sanmıyorum

MN94- kısa sürede mümkün değil (!) # ancak ben umutluyum # *niçin* umutluyum (?)
çünkü millet hayatında elli yılın yüz yılın bir önemi yok (!) (...)

“Niçin?” gibi bir soru sözcüğü ile kurulan soru sözcesinden sonra, soruyu soran konuşmacı bir tür kendine odaklama eylemine girmiş ve “çünkü...” gibi bir biçimbirimsel göstergedenden sonra sorduğu sorunun cevabını kendisi vermiş ve böylece söz sırasında bir değişiklik meydana gelmemiştir.

Kimi sorular ise anlam etkisi yaratmak için kullanılan yanıt beklemeyen tümce değerli sorulardır. Bu grup sorular, “retorik sorular” başlığında ele alınabilir. Retorik sorular sözlü dilin vazgeçilmezlerindendir ve kimi retorik sorular, hafızada bir kalıp halinde saklanmış, karşılıklı sözceleme anında ihtiyaç durumunda kolaylıkla hatırlanıp kullanılabilen ve alıcı tarafından da aynı kolaylıkla algılanabilen ifadelerden oluşur. Bunlar, “kalıplaşmış retorik sorular” başlığında ele alınabilir. “Önüme baksana, kör müsün?” sözcesi, biçimsel olarak “-mi” soru eki ile kurulmuş bir soru sözcesi olsa da, işlevsel olarak karşı taraftan cevap bekleyen bir soru değildir. Zira soru sözcesini oluşturan konuşan özne, muhatabının ‘kör olup olmadığını’ pek tabi görmekte, bilmektedir. Kalıp bir retorik soru olarak, alıcı tarafından da konuşmacının niyeti kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bu soru sözcesinde alıcıdan beklenen ise, yine bir bitişik çift içinde ele alınabilecek şekilde, karşı tarafın ‘özür’ içerikli bir söz eylemde bulunmasını sağlamaktır.

Tüm bu anlatım ve örneklerden hareketle, soru sözcesinden sonra sözlü etkileşimde 3 farklı sözcelem durumunun ortaya çıktığından söz edilebilir:

(i) Konuşan özne söylemini kesmez ve söze kendi devam eder. Bu durum söylemde devamlılık (discursive continuity) olarak kabul edilir.

(ii) Alıcı söze girer ve bu, söylemde kesintiye (discursive intervention) yol açar.

(iii) Alıcı, konuşan özneye cevap verir (discursive coherence).

Söylemde akıcılık olarak da tabir edebileceğimiz şekilde, soru-cevap bitişik çiftinin tamamlandığı tek sözcelem durumu, alıcının, konuşan özneye cevap verdiği durumdur. Goodwin (1996: 373), herhangi bir sözcenin bir cevap statüsünde kabul görüp göremeyeceğine, o sözceyi tek başına ele almak suretiyle karar verilemeyeceğinden ve bunu belirleyebilmenin tek yolunun, o sözcenin bir sıra düzeni içerisinde bir soru sözcesinden sonra gelip gelmediğine bakmak olduğunu ifade eder. Soru-cevap ilişkisini bitişik çiftlerin başlıca örneklerinden biri olarak nitelendiren Schegloff ve Sacks (1973: 295-7) ise “bir soru sorulduğunda, soruyu takiben uygun bir cevabın verilmesi en beklendi tepkidir” ifadesi ile konuşmada dizi düzeninin (sequential organization) önemine işaret ederler. Söz sırasına dayalı dizi düzeni, tek dilli konuşma ortamlarının etkileşimsel durumunu açıklamak için uygun bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Bu çalışmanın amaçlarına uygun olarak, sorulması gereken soru ise: üçlü katılımlı, çift dilli bir ortamda soru-cevap bitişik çiftinin, sözlü çevirmenin sözcelemsel varlığında katılımcı çerçeveyi etkileyecek şekilde nasıl ele alınabileceğidir?

SÇA gerçekleşen bir etkileşim ortamında, katılımcılardan biri tarafından üretilen soru sözcesi, diğer katılımcı tarafından verilebilecek uygun bir cevap ile buluşmadan önce sözlü çevirmenin süzgecinden geçer. Sözlü çevirmen, soru sözceleri karşısında ortaya koyduğu tutum ve davranışlar ile, etkileşim esnasında kimin sesinin duyulacağına karar veren konumuna geçebilir. Örneğin, SÇA gerçekleşen bir doktor-hasta etkileşiminde, *epistemik otorite* olarak görülen doktor, hastanın sesinin çokça duyulmasına fırsat tanımayacak bir etkileşim ortamına neden olabilir (Krystallidou, 2016: 172). Epistemik otoriteden kastedilen, doktor-hasta etkileşiminde kimin sözcelemsel varlığının - özellikle sözel (verbal) açıdan- daha baskın olduğudur. Böylesi bir ortamda, sözlü çevirmenin dilsel ve dil-dışı tüm eylemleri, epistemik otorite tarafından kısmen de olsa dışlanmış olan hastanın, katılımcı çerçeve içine tekrar dâhil edilip edilmeyeceğini belirleyebilir. Dilsel ortamdan, bir dizi düzeni (bitişik çiftler) içerisinde yer aldığından dolayı devam eden bir konuşmada başı ve sonunun kolaylıkla saptanabilir olması hasebiyle seçilen soru sözcelerinin, sözlü çevirmenin sözcelemsel varlığında nasıl ele alındığından ve bunun katılımcı çerçeveyi nasıl etkileyebileceğinden bir sonraki bölümde bahsedilecektir. Sözlü çevirmenin dil-dışı edimlerinin (bu çalışmada olmak üzere *bakışın*) söz sırası ve doğal olarak da katılımcı çerçeve üzerinde nasıl bir etki

sahibi olabileceği ise çalışmanın sözel olmayan boyutunun ele alındığı bölümde (2. 5. 2.) irdelenecektir.

2.4.3. Betimsel Hata

Betimsel hatadan (descriptive fallacy) bahsetmeden önce, Doğan'ın “zihinde bir düşüncenin canlanmasından aktarılmasına kadar olan aşamaları” kısaca nasıl değerlendirdiğine bakmak faydalı olabilir:

Çevreyle etkileşim sonucu birçok yeni duruma ve sözel bilgiye maruz kalırız. Bu bilgileri belleğimize kaydederiz. Bilgiler belirli özellikleri bakımından bir araya gelerek kavramları oluştururlar. [...] belirli bir bağlam çerçevesinde serbest ya da bağlantılı çağrışımlarla bellekten geri çağrılır ve bir düzen içerisinde organize olmaya başlarlar. Böylece düşünceler oluşur. [...]. Düşünceler önermeleri (propositions) tetikler. Önergeler [...] soyutlama halindeki anlam oluşumlarıdır [...] ve henüz dilbilgisel bir yapılanma içinde değildirler. Birey ne zaman bunlara sözce olarak ses kazandırmak ister, o zaman kullanmak istediği dilin dilbilgisi kuralları işe koşulur. Bireyin doğuştan öğrenmeye başladığı dilin dilbilgisi yapıları ve anlam haritaları onun [...] tüm düşünce sisteminin oluşum ve yapılanma biçiminde etkili olur (Doğan, 2014: 191).

Doğan'ın yukarıdaki söyleminden de anlaşılacağı üzere, önermeler zihindeki anlam soyutlamalarıdır ve üç temel tümce yapısı veya *kip* içinde değerlendirilebilir: emir tümceleri (imperatives), bildirim tümceleri (declaratives), soru tümceleri (interrogatives). Emir tümceleri bir işin yapılmasını istemek, kişiyi bir davranışa yönlendirmek için buyurma kipiyle kurulan tümcelerdir (Demir, 2004: 222). Bildirim kipindeki tümceler, duygularımızı, düşüncelerimiz açıklamak, bir şey hakkında bilgi vermek, bir olayı anlatmak, bir nesneyi tanıtmak için kurulan tümcelerdir (Demir, 2004: 220). Örneğin, “kollarımdan tutarak beni ayağa kaldırdılar”, “ortam giderek ısınıyor” gibi tümceler, bildirim kipindeki tümcelerdir ve belli bir durumun varlığını veya yokluğunu bildirir. Soru tümceleri ise, bir şey bildirmekten ziyade, bir durumun varlığını veya yokluğunu sorgular.

Bir bildirim tümcesinin tek işlevinin bir durumun varlığı veya yokluğunu bildirmek olmadığını ileri süren ve durumsal fiiller (constatives) ile edimsel fiiller (performatives) arasında bir ayrıma giden Austin (1975: 5), tümceleri sadece gerçeklik koşulu (truth

condition) açısından değerlendirmenin yeterli olmayacağını, edimsel fiillerin bildirim yapmaktan öte işlevleri olabileceğini ve aksi bir düşünce içinde olanların ise betimsel hata yaptıklarını ifade eder. Doğan, bu durumu şu örnekle ele alır:

“Burası soğudu” dendiğinde, havanın gerçekten soğuyup soğumamış olması önemli değildir. Önemli olan bunu söyleyen kişinin bizi havanın soğuduğu konusunda mı bilgilendirmek istediği yoksa bununla başka bir şey mi söylemeye çalıştığıdır. [...]. Hoşa gitmeyen espriler yapan birine “burası soğudu” denildiğinde bu, “sus artık” anlamında bir emir cümlesi ya da “esprilerin konusunda seni uyarıyorum” gibi bir uyarı ya da eleştiri ifadesi olabilmektedir” (Doğan, 2014: 192-3).

2.4.3.1. Kip Kaydırmaları

Yapısal dilbilim temelli *kaydırma* (shift) yaklaşımı, en genel tanımıyla, Catford (1965) tarafından iki dilin yapısal dizgesi arasındaki aktarımlarda “erek metnin” “kaynak metne” göre değerlendirilmesine vurgu yapan, kaynak dilden erek dile gerçekleşen aktarım sürecinde yaşanan değişikliklere işaret eden bir kavram olarak yorumlanmıştır. Catford’un kaydırma kavramına getirilen en büyük eleştiri ise kaydırmaların metniçi yapısal değişiklikler temelinde ele alınmış olması ve bu yapısal değişikliklerin söylemde ne tür farklılıklara yol açtığına değinmemiş olmasıdır. Halliday (1994)’in “dizgeci işlevsel dilbilgisi” (systemic functional grammar) ise dili toplumsal bağlamdan tamamen soyutlanmış yapısal bir dizge olarak değil, toplumsal bir bağlam içerisinde bir bildirişim aracı olarak ele alır. Bu dizgede dil, kullanıcılarına dilbilgisel öğelerden oluşan seçenekler sunar. Çeviri sürecinde, kaynak metin ve erek metin arasındaki farklılıklar ise, dil kullanımındaki tercihlerden kaynaklı sadece yapısal değişiklikler boyutunda değil, bu kullanımın o toplumsal etkileşim ortamının söylemi üzerindeki somut etkileri bakımından da değerlendirilir.

Popoviç (1970)’in çeviride çözümleyici bir yaklaşımla ‘deyiş kaydırmaları’ (shift of expression) kavramına ise ayrı bir paragraf açmak gerekebilir. Popoviç (1981: 160-161), çeviri ediminde bulunan çevirmenin, kaynak metinde var olanı, içinde bulunduğu zaman ve topluma uygun şekilde ve temelde biçim düzeyinde olmak üzere değişiklikler, kaydırmalar yapmak suretiyle erek metinde yeniden şekillendireceğini öne sürer. Popoviç (1987: 34), yazınsal metinlerin çevirisinde yapılabilecek deyiş kaydırmalarını

beş temel sınıflandırma içinde ele alır: (i) bireysel kaydırma; (ii) bünyesel kaydırma; (iii) konusal kaydırma; (iv) olumsuz kaydırma; (v) türsel kaydırma. Bireysel kaydırma, çevirmenin birey dilinden (idiolect) kaynaklanan, çevirmenin bireysel eğilimlerine vurgu yapan kaydırmalardır. Çevirmenin öznelliğine dikkat çekiyor olması nedeniyle de, bir sözlü çeviri bildirişim ortamında, kendi sözcelerini kendi öznelliğinde üreten sözlü çevirmenin kip dizgesinde yaptığı değişiklikler, bu sınıflama içinde ele alınabilir.

Bu çalışmada, sözlü çeviri ortamında kip dizgesinde yapılacak kaydırmaların yani yapısal değişikliklerin, genel olarak durum bağlamına ve konuşmacıların (özellikle de sözlü çevirmenin) katılımcı çerçevede söz sırası değişimine olan etkilerinin ele alındığı düşünüldüğünde, Catford'un kaydırma kavramına yönelik yaklaşımından ziyade, Halliday'in, insanların bir bilgiyi aktarırken dili bir araç olarak nasıl kullandıklarını ortaya koymayı amaçladığı işlevsel yaklaşımına daha yakın durulmaktadır.

Belli bir toplumsal bağlamda, kişilerarası işlevin birleşenlerinden birisi olan kip, karşılıklı etkileşimde tarafların konumunu belirlemeye yardımcı olan bir dilbilgisel ulamdır. Halliday (1994: 69), bildirişim ortamındaki tarafların konumunu, karşılıklı etkileşimde üstlendikleri dört temel rol üzerinden açıklar: bilgi sağlayan, bilgi talep eden, hizmet sağlayan, hizmet talep eden. Kip dizgesindeki emir, bildirim, soru gibi tümce yapıları Halliday tarafından ortaya koyulan roller ile eşleştirilebilir. Kansu-Yetkiner ve diğerleri (2014: 86) göre, dil kullanıcısı, yaptığı kip seçimi ile kendine bir rol seçerken alıcıya da bir rol yüklemiş olur. Örneğin, soru kipinde bir tümce yapısını tercih ettiğinizde (ki bu durum da soru türü bakımından kendi içinde bir başka seçimi gerekli kılar) kendiniz için bilgi talep kişi rolünü seçtiğiniz gibi alıcıya da bilgi sağlayan kişi rolünü biçmiş olursunuz. Diğer bir deyişle, farklı kip kullanımları için farklı konuşma işlevlerinin tanımlandığına şahit oluyoruz. Kansu-Yetkiner ve diğerlerinin ifadesiyle:

Örneğin; konuşucu bir soru sorarken kendine bilgi akışı rolünü, dinleyiciye ise bilgi aktarma rolünü yüklediği için her soru kipinde etkileşimsel bir boyut söz konusudur. Yani, konuşucu bir taraftan dinleyiciye bir soru yöneltirken diğer taraftan ondan bu sorunun yanıtını beklemektedir (Kansu-Yetkiner ve diğerleri, 2014: 87).

Buyrum kipleri ise, bir anlamda konuşan öznenin otoritesini ortaya koymasını sağlayan kullanımlardır. Dinleyiciyi bir şey yapmaya sevk etmek için kullanılabileceği gibi, dinleyici ile birlikte ortak hareket etmeye yönelik bir eylem çağrısı (“Let’s.../Haydi...”) şeklinde de kullanılabilir. Kansu-Yetkiner ve diğerleri (2014: 87)’ne göre, toplumsal ilişkiler, diğer bir deyişle konuşucu ve dinleyici arasındaki kişilerarası ilişkiler, tümce düzeyinde kiplik dizgesiyle temsil edilmektedir.

Sözlü çeviri ortamında, kip dizgeleri arasında yapılan kaydırma hareketleri şu şekilde gerçekleşebilir: (i) bildirim kipinden soru kipine doğru yapılan kaydırmalar, (ii) soru kipinden bildirim kipine doğru yapılan kaydırmalar, (iii) bildirim kipinden buyrum kipine doğru yapılan kaydırmalar, (iv) buyrum kipinden bildirim kipine doğru yapılan kaydırmalar, (v) buyrum kipinden soru kipine doğru yapılan kaydırmalar.

2.5. Çalışmanın Sözel Olmayan Boyutu: ‘Bakış’

Sözel olmayan iletişim çalışmaları, insanların vücut hareketleri, göz teması, dokunma, sese dair özellikler, zaman ve uzam kullanımı, giyim ve hatta koku yoluyla birbirlerine yolladıkları ve dil göstergelerine dayanmayan iletilere odaklanır (Neulip, 2015: 280). Söz-dışı iletim (kinesics) olarak da adlandırılabileceğimiz vücut ile iletişim, el, kol, bacak ve yüz kullanımını içerir. Dil ötesi (paralinguistic) kullanımlar ise daha ziyade insanların içinde bulundukları duygu durumunu (dürüstlük, içtenlik) ifade ettikleri ses perdesi, ses hızı gibi ses ve sesin kullanımı ile ilgilidir. Sözel olmayan iletişime dair kapsamlı tanımlamalardan biri de Kendon’a aittir:

“Sözel olmayan iletişim” terimi, şimdilerde kullanıldığı haliyle, sözcükler dışında başka araçlar ile, aynı ortamda bulundukları düşünülecek olduğunda, kişiler arasında gerçekleşen bildirimin hangi biçimlerde etkilendiğine göndermede bulunmak için kullanılmaktadır. Vücut hareketlerinin, el-kol-baş hareketlerinin, yüz ifadelerinin ve yönelimlerinin, duruş ve konuşma mesafesinin ve sözcüklerin, söylenenin göndergesel (referential) içeriğinin haricindeki yönlerinin, etkileşimsel işlevleri olarak tanımlanabilir (Kendon, 1981: 3).

Sözel iletişim iletinin sözcüklere bağımlı içeriğini (literal content), sözel olmayan bileşenler ise iletinin nasıl yorumlanması gerektiğini, yani biçemi (style) temsil eder (Neulip, 2015: 282). Fiziksel açıdan aynı ortamda bulunan katılımcılar tarafından, sözel olduğu kadar, sözel olmayan iletilerin de eşzamanlı olarak gönderildiği düşünülürse,

böylesi bir etkileşim ortamı üzerinde etkili olabilecek tüm dilsel ve dil-dışı unsurlar, o etkileşim ortamına yönelik yapılacak bir çözümlemede mutlaka birlikte olmak üzere ele alınmalıdır. Zira sözel olmayan içerik, sıklıkla, sözel iletiyi tamamladığı, tekrar ettiği veya vurguladığı gibi, kimi zaman da onun yerine geçer veya onunla ters düşer.

“Sözel olmayan iletişim” ifadesi, özellikle göstergebilim çalışmaları bağlamında dilbilim alanında olduğu kadar iletişim teorisi, deneysel psikoloji ve sosyal antropoloji gibi alanlarda da 50’li yılların ortalarında kullanılmaya başlanmıştır (Bühler, 1985: 49). Geleneksel bir yaklaşımla, sözel olmayan iletişim, sözel olmayan davranışın kişiler arası bildirişimle olan ilgisine yönelik çalışmalar yapan ruhdilbilimciler (psycholinguists) ve sosyologlar tarafından tek dilli ortamlarda olmak üzere ele alınmıştır. Yüz-yüze etkileşim ortamında bir sözlü çevirmenin varlığı ise, tek dilli ortamda dilsel ve dil-dışı olanın birlikte incelenmesinin getirdiği zorluklara farklı bir seviyede ilave zorluklar eklenmesine sebep olacaktır. Zira sözlü çevirmen, sözel içeriğe olduğu kadar sözel olmayan içeriğe de aracıdır. Konuşma çevirisinde, anlamın karşılıklı müzakeresi, koordinasyon ve karşı tarafın gözlemlenmesi gibi konularda sözel olmayan özellikler önemli bir yer tutuyor olmasına karşın, konuşmanın akışında sözel olmayanın sözel olanla ilişkisinin, hangi dizi düzeni içerisinde gerçekleştiğine ve sözlü çevirmenin, sözel olmayan içeriği, sözel olanı tamamlaması ve/veya onun yerini alması için hangi biçimlerde kullandığına yönelik araştırmalar sayıca sınırlıdır (Davitti, 2015: 169). Bir başka çalışmada Davitti (2012: 96-7), SÇA gerçekleşen bir etkileşim ortamının her iki boyutunu da hesaba katan ve gerekli kuramsal ve kavramsal gereçler ortaya koyan yerleşik bir paradigmanın olmayışına dikkat çeker. Görsel-işitsel kayıt yolu ile gerçek verilerin toplanmasına yönelik karşılaşılan zorluklar da bu konuların toplumsal ortamlar içinde ele alınmasının önündeki en temel engellerdendir.

2.5.1. Tek Dilli Ortamda Sözel Olmayan İletişim

“Sözel olmayan iletişim” ifadesinin kullanılmaya başlandığı 1950’li yıllar ve müteakip iki on yıl içerisinde yapılan çalışmalar, sözel olmayan iletişim ortama yönelik yapılacak çalışmalarda kullanılabilecek yeni yaklaşım ve yöntemlerin geliştirilebilmesine imkân sağlamıştır. Farklı araştırmacılar, sözel olmayan iletişimin farklı yönlerine odaklanmıştır: “bakış” (Exline, 1963), “bedensel iletişim” (Argyle, 1975), duraklama ve duraksamalar (Goldman-Eisler, 1972), beden hareketi ve söz (Kendon, 1972). Sözel

olmayan tutumun, birlikte hayat bulduğu sözel tutum ile bağdaştırılmaksızın tam anlamıyla anlaşılmasının mümkün olmadığı kanısı 1980’li yıllarda gelişmeye başlamış ve yine o yıllarda, her iki boyutun da sistematik olarak etkileşimsel bir ortamda ele alındığı, bireyin tutumundan ziyade tüm katılımcıların tutum ve davranışlarının odak noktası haline getirildiği bir anlayış benimsenmiştir (Davitti, 2012: 98-9). Bireyden ziyade etkileşimi ön plana alan yaklaşımlar, toplumsal etkileşimle olduğu kadar, etkileşimsel süreçler üzerinde söz sahibi olan sosyo-kültürel etmenler ile de ilintilidir. “Gerçekliğin toplumsal olarak inşa edildiği etkileşim odaklı araştırmalarda” (Hale ve Napier, 2013: 15), katılımcıların tutum ve davranışlarındaki anlık değişimin betimlenmesine yönelik nitel gözlemler önem arz eder.

Davranış bakımından, etkileşim ortamlarının örgütlü birer yapı olduklarına dikkat çeken Kendon, etkileşim sürecine dair belli başlı sayılıtlarda (assumptions) bulunulabileceğine şu sözlerle dikkat çeker:

Hiçbir etkileşimsel durum yoktur ki yeni baştan yaratılmış olsun. Her bir etkileşim ortamı katılımcıların davranışsal teamül ve norm dağırınca (dilsel birimler, el-kol hareketleri, yönelim, duruş, mesafe) şekillendirilir. Bu davranışsal teamüller, herhangi bir iletişim toplumunca sıkı sıkıya bağlı kalınan belli başlı örgütsel ilkeleri takip ederler. Etkileşim, devam eden, çoklu kanaldan yürüyen bir süreçtir ve etkileşim ortamının tanımlanabilir yapısal özellikleri mevcuttur (Kendon, 1990: 15).

Sözel olmayan davranışların gerçek değerinin ancak karşı tarafın verdiği tepkiler ile anlaşılabilmesine dikkat çeken “bağlam çözümlemesi” (context analysis) yaklaşımına göre, bakış, duruş değişikliği, el-kol hareketi gibi eylemler içsel bir anlam taşımazlar. Bu eylemlerin anlaşılması, etkileşimde bulunulan diğer insanların davranışları ile ilişkili olarak ele alınmasına bağlıdır. Anlamanın, belli bir ortam ve bağlamda, toplumsal etkileşim süreci içinde biçimlendiğine işaret eden bu yaklaşımın önemine, Birdwhistell (1952) gibi yine bu yöndeki bağlam odaklı çalışmalara öncülük etmiş olan Bateson (1979: 15) şu sözlerle değinir, “ bağlam olmaksızın, sözcükler (dilsel göstergeler) ve sözel olmayan eylemlerin bir anlamı yoktur”.

Sözel ve sözel olmayan iletişim modundan birinin, diğerine göre daha önemli olmadığı, aksine, katılımcılar tarafından ortaya koyulan dilsel/dil-dışı eylemlerin varlığını iç içe

sürdürdüğü etkileşimsel ortamların kapsamlı bir şekilde betimlenmesine yönelik ihtiyaç ve çalışmalar, gerçek iletişim ortamlarından elde edilecek verilerin öneminin artmasına yol açmıştır. Doğal, toplumsal ortamdan elde edilecek bu verilerin, kendi akışı içerisinde sahip olduğu tüm karmaşıklığa rağmen, tüm yönleriyle (sözel ve sözel olmayan boyutuyla) çevriyazısının yapılmasına ve davranışsal kalıpların inceleme birimi olarak ele alınmasına imkân verecek çok yönlü bir yaklaşım ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Görsel-işitsel kayıt teknolojisindeki gelişmeler, toplumsal etkileşimin doğasına yönelik kapsamlı çalışmalara fırsat tanıyan çoklu-model yaklaşımının (multimodal approach) önünü açmıştır.

Tüm etkileşim ortamlarının çoklu-model olduklarını ileri süren Norris, şu örneği verir:

İki kişi arasında, örneğin, arkadaşınızla sizin aranızda geçen sıradan bir konuşmayı düşünün. Bu etkileşimde, [...] onun sözel tercihlerinin farkında olarak, onun ses ve sese dair ürettiklerini duyabilirsiniz. Arkadaşınızın nasıl oturduğu veya ayakta durduğunun, nasıl kafa salladığının veya öne-arkaya eğildiğinin, hangi yüz ifadeleri takındığının ve nasıl giyindiğinin de farkındasınızdır. Tıpkı o etkileşimin gerçekleştiği çevreye yönelik bir farkındalığına olduğu gibi. Tüm bu unsurlar, konuşmada belli roller oynar. Zira arkadaşınızın sözlerine tepki verdiğiniz gibi, onun yüz ifadelerine veya size karşı sergilediği duruşa da tepki verirsiniz. Örneğin arka fonda çalan bir müzik, sizin daha hızlı veya daha yavaş konuşmanıza sebep olabilir (Norris, 2004: 1).

Dilin (yazılı veya sözlü), daha fazla bilgilendirici içeriğe sahip olduğu düşünülse de, dilsel olanı merkeze alan yaklaşımlar, etkileşimi tüm karmaşıklığı ile anlayabilmemizin önündeki en temel engeller olabilir. Çoklu model etkileşime yönelik çözümlemeler, içinde barındırdığı bir takım zorlukları da beraberinde getirecektir. Bu zorluklardan en temel olanı, farklı birer iletişim modu olan dil, bakış, el-kol hareketi ve cansız nesnelerin, farklı biçimlerde farklı yapısal özelliklere sahip olmalarıdır. Örneğin sözlü dil, dizisel olarak (sequentially) yapılandırılmıştır. Kurulu bir cümleye, bir yan cümle ekleyebilir ve daha karmaşık bir cümle elde edebilirsiniz. Lakin aynı durum el-kol hareketleri için geçerli değildir. Zira bir dizi düzeninde yapılandırılmamış bir el-kol hareketinin üstüne öylece bir başkasını getirip ekleyemezsiniz. Bakış ise, konuşma esnasında belli bir niyet ve amaç doğrultusunda belli bir dizi düzeni içinde ele alınabilir.

Konuşma çözümlemesi, her ne kadar çözümleme birimi için çıkış noktası olarak etkileşimin sözel birleşenlerini ele alıyor ve temelde, konuşmanın örgütlü söz sırası alma (turn-taking) gibi dizisel düzeni ile ilintili konular ile alakadar olsa da, etkileşim durumunda konuşmanın dizisel çözümlemesine yönelik yöntemsel yaklaşımını, tüm görsel-işitsel ayrıntıları ile birlikte bedensel etkileşimi de kapsayacak biçimde genişletmiştir. Böylesi bir yaklaşımı çalışmalarında ilk uygulayanlardan biri olan Goodwin (1981), söz sırası geçişlerinde, alıcı-verici ilişkisi dâhilinde, katılımcıların bakış, bedensel yönelim ve duruşu nasıl kullandıklarını incelemiştir. Benzer şekilde Schegloff (1984) da konuşmada söz sırası ile el-kol hareketleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sözlü dilin devingen yapısının sözel ve sözel olmayan boyutunun birlikte olmak üzere araştırılmasına yönelik bu ve benzeri çoklu-model odaklı çalışmalar (Strivers ve Sidnell 2005; Mondada, 2006) ekseriyetle tek dilli ortamlarda yürütülmüştür. Sözlü çevirmenin varlığında, iki dilli ortamlarda çoklu-modeli benimsemiş çalışmaların sayıca çok olduğundan ise söz etmek olası değildir.

2.5.2. İki Dilli Ortamda Sözel Olmayan İletişim

Heath (1986, 8-18)'e göre, konuşma çözümlemesinin geleneksel bir yaklaşımla öncelediği söz sırası alma ve konuşmanın yerel örgütlenmesinin ötesinde, konuşma çözümlemesinin odak noktasını genişletecek çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar, başından sonuna, farklı *aşamalarda* (phase), bir etkileşim ortamının tüm yapısal özelliklerini incelemelidir. Heath, bir sözlü dil ortamında meydana gelen söz sırası dizilerinin (sequences of turns) önemini kabul etmekle birlikte, sözlü dil karşılaşmalarının yapısının, sadece söz sırası zemininde ele alınmasının yetersizliğine değinir. Heath, *aşama* kavramı ile etkileşimin sadece mikro-ölçekli çözümleme birimlerinin önemine değil, aynı zamanda da ele alınan sözlü dil ortamına özgü, o ortamda sürekli tekrar eden eylem kesitlerinin gözlenebildiği konuşma sürelerinin de önemine dikkat çeker. Heath'in bu yaklaşımı, bu çalışmanın amacı ile örtüşmektedir. Zira katılımcı bakışı özelinde, sözel olmayan boyut da çalışmaya dâhil edilmiş ve herhangi bir sözlü dil ortamının vazgeçilmezi olan ve bu çalışmanın derleminde de sıklıkla tekrar eden bir sözel unsur olan soru sözceleri, bir dizi düzeni içerisinde ele alınmıştır. SÇA gerçekleşen iki dilli ortamlarda, hem sözel hem de sözel olmayan boyutun birlikte olmak üzere incelendiği yerleşik bir araştırma deseninin olmaması nedeniyle, tek dilli ortamlara yönelik sözel olmayan iletişim çalışmalarında ortaya

koyulan yaklaşımlar, iki dilli etkileşim ortamlarında uygulanabilecek kuramsal çerçeve için bir zemin oluşturabilir.

Sözlü çeviriye en kapsamlı göstergebilimsel tanımı getiren araştırmacı olan Poyatos (1993), sözel olmayan iletişim çalışmaları alanında da önde gelen isimlerden biridir. Poyatos, göstergebilimsel olguları, sözel ve durumsal boyutla birlikte olmak üzere inceler. Onun çalışmaları, özellikle konferans çevirmenliği alanında, sözlü çevirmenin ediminin niteliği üzerine çalışan sözlü çeviri araştırmacılarını etkilemiştir. Sözel olmayan iletişimin disiplinlerarası bir yaklaşım ile ele alınmasının önemine değinen Poyatos (1997: 256), sözlü çeviri alanında çalışanların da bu alandaki araştırmalardan yararlanabileceğine dair açık bir çağrıda bulunur. Sözlü çeviriyi, bağlam içinde bir etkinlik olarak değerlendiren araştırmacılar, çalışmalarına sözel olmayan unsurları (bürün, tonlama, uzam) da dâhil etmişlerdir. Buna karşın, tüm bu unsurları bireysel olarak ele alan araştırmacılar, bağdaşık söz eylemleri ile sözel olmayan unsurların bütünleşmesini sağlayamamışlardır. Sadece sözlü çevirmenin edimi üzerinden yapılan çeviri ürün odaklı bu araştırmalar, bir sözlü dil düzlemi olan sözlü çeviri ortamının devingenliğini tam olarak anlamak için yeterli olmayacaktır. Zira bu yönde yapılan araştırmalarda, ağırlıklı olarak görüşmeler ve anket çalışmalarına başvurulmuş ve veri çözümlemesinde, görsel ve işitsel ortamdan elde edilen veriler ile sözel boyutun çevriyazısının birlikte olmak üzere değerlendirilmesi gibi etkileşimsel yöntemlerden faydalanılmamıştır (Davitti, 2012: 104). Diğer bir deyişle, genel formatı itibarı ile karşılıklı sözcelemeye dayanmayan konferans çevirmenliği ortamlarının etkileşimsel boyutunun, konuşma çevirisi gibi üçlü sözceleme ortamlarına kıyasla daha sınırlı olduğu düşünüldüğünde, sözel olmayan boyutun çokça ön plana çıkmamış olması oldukça anlaşılır bir durumdur. Bu çalışmada konu edilen ve üçlü katılımcı çerçevede ele alınan konuşma çevirisi ortamında ise, her bir katılımcının diğer katılımcılardan biri ile doğrudan göz teması kurma potansiyeline sahip olması veya bakışlarını diğer katılımcılardan bilinçli bir şekilde kaçırması, o etkileşim ortamı için bir anlam ifade edebilir. Bu durumun önemine değinen Wadensjö, şu ifadede bulunur:

Karşılıklı söylemlemeye (co-enunciation) dayalı diyalojik kuramsal çerçevenin temel taşlarından biri, sözlü dilde hayat bulan unsurlara açık kapı bırakmaktır. Bu yaklaşımın konuşma çevirisine yönelik araştırmalarda uygulanabilir

kılınması, katılımcıların bedensel yönelim, jestler ve bakışlarının önemine dikkat çekmenin gerekliliği anlamını taşır (Wadensjö, 2004: 108).

Yüz-yüze karşılaşmaları, söylem veya konuşma çözümlemesi yaklaşımı ile ele alan sözlü çeviri araştırmacıları, sözel çıktının çevriyazısı ile yetinmekle kalmış ve sözel olmayan boyuttan herhangi bir unsurun, bir dizge içerisinde, sözel olan ile birleştirilmesine imkân tanıyacak çalışmalar üretmekte başarılı olamamıştır. Bu durumun altında yatan en temel sebep, hassas ve gizli doğası gereği, ekseriyetle kurumsal ortamlarda yürütülen sözlü çeviri faaliyetlerinin etkileşimsel yönlerini açığa çıkarmak için gerekli olan görsel-işitsel kaydın alınmasının önündeki sınırlamalardır. Diğer bir sebep ise, sözel olmayan özelliklerin çevriyazıda dizgesel olarak nasıl kodlanabileceğini tanımlayan kabul edilebilir bir modelin var olmayışıdır. Shlesinger (1998: 3) de, meşakkatli bir süreç olarak tanımladığı çevriyazının, sözlü çevirmenin dilsel çıktısını temsil noktasında bize gerekli ortamı sağlar iken, dilsel olana eşlik eden dil-ötesi unsurların (paralinguistic features) temsilinde başarısız olmasının ise önemli bir dezavantaj teşkil ettiğine dikkat çeker. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta da, sözlü çeviri ortamlarının etkileşimsel unsurlarından (sözel+sözel olmayan) herhangi birinin göz ardı edilmemesine yönelik bir yaklaşımın, çevriyazının anlaşılabilirliğine olumsuz etkileyecek bir ayrıntı yumağına dönüşmesine yol açmaması gerekliliğidir.

Sözlü çeviri ortamlarında, iletinin yarısının, konuşmacının konuşma edimi esnasında istem dışı olarak ürettiği göstergelerden teşkil olduğunu belirten Malmkjaer, iletinin anlamlandırılmasında ses ve sese dair bürünsel özelliklerin önemine dikkat çekerken, görsel ve söz-dışı iletim (kinesics) özelliklerini ise şu şekilde sınıflandırır:

(i) anlık gelişen jestler: bastırılmış duyguyu açık eden algılanabilir mikro jestler, baskılanamayan duygulardan kaynaklanan bedensel hareketler, (ii) istem dışı lakin kültürel olarak koşullanmış jestler: genellikle belli başlı sözlü ifadeler ile beliren özel bir pozisyon ve şekil almış parmak ve eller, (iii) yüz ifadeleri: göz kırpması, kaş çatması ve benzeri ifadeler ile, konuşmacının gizlediği ironi veya bıkkınlık gibi gizli duygular, (iv) belli bir fikri vurgularken veya belli bir kişiden teyit almak amacıyla, iletişim ortamındaki herhangi bir kimseye yönelik kasıtlı bakışlar (Malmkjaer, 2018: 82).

Görüldüğü üzere bu göstergeler arasında, sözel olmayan iletişim ortamına katkı veren istemli jest ve hareketlerin yanı sıra kültürel alışkanlıklardan kaynaklı dil veya parmak oynaması gibi istem dışı rastlantısal sesler de yer almaktadır. Sözlü çevirmen, tüm bu göstergeler arasından, sözel unsurların kavranmasında hangilerinin ne ölçüde söz sahibi olduğunu sezmek ile yükümlüdür.

Konuşma çevirisi özelinde, sözel olmayan iletişimin kimi yönlerini, SÇA gerçekleşen yüz-yüze ortamların çözümlemesine dâhil eden sınırlı sayıdaki bir dizi çalışmadan söz etmek mümkündür. Örneğin, Roy (2000), konuşma çözümlemesinin kavramsal gereçleri vasıtasıyla işaret dili çevirisi üzerine, Ticca (2008) ise, sözel olmayan etmenlerin gönüllü çevirmenlerin davranışları üzerindeki etkilerine yönelik çalışmıştır. Wadensjö (2001a), SÇA gerçekleşen psikoterapik karşılaşmalarda, sözlü çevirmenin iletişim halindeyken diğer katılımcılar ile olan mesafe bilgisine yönelik çalışmalara imza atmıştır. Konuşma çevirisi alanında, bu çalışmanın da sözel olmayan boyutunu oluşturan *bakışa* yönelik çalışmalar arasında ise, Bot (2005) ve Mason (2012)'ın çalışmaları sayılabilir. Bot, SÇA gerçekleşen terapatik karşılaşmalarda, farklı *bakış* örüntülerinin, katılımcı çerçeveyi nasıl etkilediğini incelemiştir. Mason ise, benzer bir çalışmayı, sığınmacılar ile yapılan yüz yüze görüşmelerde gerçekleştirmiştir. Konuşma çözümlemesi yaklaşımı ile, doktor-hasta etkileşiminde, doktorların sözel olmayan kaynakları ne ölçüde kullandıklarına yönelik çalışmış olan Pasquandrea (2011)'yı takiben Davitti (2012), öğretmen-veli görüşmelerinde sözlü çevirmeni çalışmasının odak noktasına yerleştirir ve sözlü çevirmenin kültürlerarası arabulucu rolünü ele alır. Son dönem çalışmalardan birinde ise, Krystallidou (2016), doktor-hasta etkileşiminde sözlü çevirmenin sözel olmayan kaynaklara (bakış da dâhil olmak üzere) başvurmak suretiyle, hastanın katılımcı çerçeveye nasıl etkin bir biçimde dâhil edilebildiğine yönelik bir araştırmaya imza atmıştır.

2.5.3. Yüz-yüze Etkileşimde *Bakış*

Toplumsal bildirişim ortamlarında, farklı başlıklar altında, *bakışın*, etkileşimsel değerine yönelik çalışmaların 1960 ve 1970'li yıllarda ivme kazandığı söylenebilir. Bu çalışmalarda, katılımcıların bildirişimde birbirlerinin yüzlerine baktıkları anların, etkileşimin sözcelemsel değerinin ortaya koyulmasında önemli bir rol oynadığına yönelik söylemlerde bulunulmuştur (Kendon, 1967; Argyle ve Cook, 1976; Goodwin,

1981). Argyle ve Cook (1976), etkileşimde, katılımcılar arasında aynı anda gerçekleşen *karşılıklı bakış* (mutual gaze) olgusu ele almışlardır. Exline, Gray ve Schuetz (1965)'nin çalışmaları ise daha genel bir çerçevede, *görsel davranış* (visual behaviour) üzerinedir. Kendon (1967) ise katılımcıların bakışlarını nereye yönelttiğine (gaze direction) dair çalışmalar ortaya koymuştur.

Bir sözlü dil ortamında katılımcılardan birinin, *bakışını* bir diğer katılımcıya yöneltmesi veya ondan uzaklaştırmasını, katılımcı çerçevede ne gibi anlamlar ifa ettiğine yönelik yapısal ve örgütlü ilk çalışmanın Kendon (1967)'a ait olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın da kuramsal zeminini oluşturan ve söylem çözümlemesi yaklaşımlarından biri olan konuşma çözümlemesini ve onun ortaya koyduğu kavramsal gereçleri benimsemek suretiyle, tek dilli ortamlarda katılımcı bakışının sözcüksel değerini ele alan üç farklı çalışmaya (Goodwin, 1981; Kendon, 1990; Rossano, 2012), SÇA gerçekleşen sözlü çeviri ortamlarında, sözlü çevirmenin sözel çıktısı ile katılımcı *bakışını* birlikte olmak üzere ele alan dizgesel çalışmaların nicelik olarak sınırlı olduğu düşünüldüğünde, farklı sözlü çeviri ortamlarında *bakışın* nasıl ve hangi amaçla kullanıldığına yönelik araştırmalarda başvurulabilir. Sözlü çeviride katılımcı *bakışını*, sözlü çevirmenin dilsel edimi ile bir ilişki düzeyinde ele alan ve araştırmacılara, katılımcıların dilsel edimlerinin çevriyazısı üzerine katılımcı bakışını ekleme imkânı veren ve bu çalışmada da aynı amaçla başvuru alan ilk bakış kodlama dizgesi, Davitti (2012) tarafından ortaya koyulmuştur. Davitti, daha ziyade üçlü katılımcı çerçeve için geliştirdiği bu kodlama dizgesini oluştururken, Rossano (2012)'nin tek dilli ortamda ikili katılımcı çerçeve için geliştirdiği kodlama dizgesinden yararlanmışır.

Rossano, insanların bildirişim sırasında gözlerini nasıl kullandıklarına yönelik araştırmaların ağırlıklı olarak göz ve algı veya gözler ve duygular arasındaki ilişkiye dair olduğunu ifade eder. Rossano, kendi çalışmasının önceki çalışmalara kıyasla farkını şu sözlerle ifade eder:

Konuşma çözümlemesine dayalı son çalışmalar da dâhil, yüz ifadelerine yönelik araştırmalar ekseriyetle, gözlerin, yüz ifadelerinin oluşumunda ne denli önemli rol oynadığına odaklanmış ve göz hareketlerinin yanı sıra, göz çevresi kaslarının da hareketlerini ele almıştır. Duygu ve yüz ifadelerinin oluşumunda gözler önemli bir yer tutuyor olsa da, bu çalışma daha ziyade, toplumsal

etkileşimde bakış yönelimi (gaze orientation) ve toplumsal bir edimde bulunmak için söz sırası alma gibi eylemlerde, bakışın iletişimsel ve yönlendirici (regulatory) işlevlerini araştırmaya yöneliktir (Rossano, 2012: 308).

Rossano'nun çalışmalarında da vurguladığı, bakış ve katılımcı çerçeve arasındaki ilişki ile *bakışın* yönlendirici işlevi, bu çalışmanın amacı ile doğrudan ilgilidir. Katılımcıların (alıcı-verici) rolleri ile ilişkin olarak, söz sırası dizisinde gelişen, detaylı bir bakış örüntüsüne (gaze pattern), Goodwin (1981)'in çalışmasında rastlamak mümkündür. Goodwin, *bildirişime katılım çerçevesi*²² (participation framework) ve *ilgiyi odaklama çerçevesi* (engagement framework) arasında bir ayrıma gider. Ona göre bildirişime katılım çerçevesinde, katılımcılar kendi bedensel yönelimleri ile kendilerini veya diğer katılımcıları katılımcı çerçeve içine dâhil etmek amacıyla, etkileşim için hazır olup olmadıklarını açıkça gösterirler. Öte yandan, ilgiyi odaklama çerçevesinde ise, katılımcılardan biri, sözel olarak etkileşime geçmek istediği kişiye bakışını yöneltmek suretiyle bildirişime hazır olduğunu belli eder (Krystallidou, 2016: 178-179). Goodwin (1981: 31-32)'e göre, “konuşmacı söz sırasının başında yüzünü yana çevirir, lakin söz sırasını tamamlamaya yaklaştıkça, bakışlarını hitap ettiği kişiye yöneltir. Dinleyici, tam da o noktada, bakışlarını konuşmacıdan uzaklaştırır ve zira artık kendi söz sırası gelmektedir”. Her iki durumda da, konuşmacılar kendi söz sıralarında karşı tarafa ne söyleyeceklerini planlamak için bakışlarını hitap ettikleri kişiden uzaklaştırırlar. Bu durumu bilişsel planlama açısından ele alan Kendon (1967), konuşmacı kendi söz sırasında bakışlarını hitap ettiği dinleyiciden ne sıklıkla uzaklaştırırsa, dinleyicinin de aynı ölçüde bakışlarını konuşmacıdan uzaklaştıracağını öne sürer (Kendon, 1990).

Küçük bir derlem üzerinden bir durum çalışması yapan ve katılımcı bakışının birbirinden bağımsız olmadığını, aksine birbiri ile bağlantılı olduğunu öne süren Goodwin (1981: 57), konuşmada söz sırası boyunca katılımcıları yönlendiren bir dizi normlar olduğundan bahseder. Ona göre, konuşmacının sadece kendine bakan bir dinleyiciye bakması beklenir iken, dinleyici söz sırası boyunca kendine bakan veya bakmayan bir konuşmacıya bakışlarını yönlendirebilir. Bu söylemi destekleyen benzer içerikli bir söylem ise Kendon (1967: 33)'a aittir: konuşmacı sözcesinin hemen başında

²² Temmuz 2018'de Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim bölümü Öğretim Üyesi Aymil DOĞAN ile yapılan sözlü görüşmede “participation” ve “engagement” kavramlarına Türkçe kavramsal karşılık olarak önerimizdir.

bakışlarını başka bir yere yöneltmiş olmasına karşın, dinleyici normal koşullarda bakışlarını konuşmacıya yöneltir. Eğer dinleyici konuşmacıya bakmıyor ise, dinleyicinin bakışını elde etmek için konuşmacı tarafından kullanılabilecek bir dizi telafi kaynakları mevcuttur (araya girmeler, duraklar, söz sırası yinelemeleri. İkili etkileşimde soru sözcelerine yönelik çalışan Rossano (2012), önceki araştırmaların aksine, farklı bulgulara ulaşmıştır. Ona göre, katılımcıların bakışlarını bir resim gibi herhangi nesneye odakladıkları bir durumda, konuşmacı karşı tarafa bir soru sorar iken bakışlarını ona yöneltme eğilimi sergilemesine karşın, dinleyici konumunda bulunan katılımcının konuşmacıya bakması gerekli olmayabilir. Bu durumda, dinleyicinin bakışını sağlamak için, konuşmacının herhangi bir telafi eyleminde bulunma gerekliliği de yoktur. Diğer bir deyişle, katılımcılardan birinin soru sözcüsü ürettiği bir durumda, gerekirse her iki konuşmacı da bakışlarını birbirinden uzaklaştırıp, başka bir yöne veya başka bir nesneye odaklayabilir.

Kimi araştırmalarda (Kendon, 1967: 26; Goodwin, 1981: 32), konuşmacılara kıyasla dinleyicilerin karşı tarafa daha fazla bakma eğiliminde olduklarını öne sürerler. Etkileşim esnasında gerçekleşen bakış değiş tokuşu, eğer çok sıklıkla yapılıyor ise katılımcılardan birinde endişe ve kaygıya, eğer oldukça az gerçekleşiyor ise, o zaman da iletişim ortamından uzaklaşma veya o ortama olan ilginin kaybedilmesi anlamında yorumlanabilir. Bu durumu söz sırası alma süreci açısından ele alan araştırmacılar (Garfinkel, 1967), eğer konuşmacı kendi söz sırası boyunca hiçbir biçimde dinleyiciye bakmıyor ise, dinleyicinin konuşmacıya yönelik bakışının söz sırası dizisi bağlamında ne anlam ifade ettiğini çözümlemenin de olası olmadığını ifade ederler.

Kendon (1967: 24)'a göre, etkileşim ortamında *bakış*, diğer katılımcıların davranışlarının gözlemlenmesi ve yine karşı tarafın davranışlarının etki altına alınması için bir araç olarak kullanılabilir. İletişim kanalının açık olup olmadığı, toplumsal ilişkilerin kurulup kurulamayacağı da, *bakışın* anlatım işlevi (expressive funtion) çerçevesinde ele alınabilir. Örneğin, bildirişim anında çoğu zaman alışıldık olduğu üzere katılımcıların birbirine bakması gereken bir durumda, başka yöne bakıyor olmak “düşmanca” bir tavrın göstergesi olabilir (Argyle ve Cook, 1976: 74).

Rossano (2012), *bakışın* konuşma esnasında sadece söz sırasına dayalı olarak örgütlendiği söylemlerini kabul etmez. Ona göre, *bakışın* tüm işlevleriyle daha iyi

anlaşılabilmesi için, konuşma esnasında cereyan eden belli eylemlerin dizisel çözümlemesi ile mümkündür. Diğer bir deyiş ile katılımcı *bakış*ındaki değişikliklerin büyük bölümü, bir veya birkaç konuşma dizisi (soru-cevap bitişik çifti gibi) yolu ile gerçekleştirilen belli başlı yapıların başı ve sonunda meydana gelir. Bu yaklaşım, soru sözceleri dizi düzeninde olmak üzere, sözlü çevirmen de dâhil, katılımcıların *bakış*ındaki değişimlerin katılımcı çerçeve üzerinde ne gibi etkileri olduğunu ortaya çıkarmaya dönük bu çalışmanın amaçları ile örtüşmektedir.

Her bir katılımcı *bakış*ının diğerinin yüz ifadeleri, duruş ve jestleri gibi davranışlarını etkileyebilecek özellikte olduğunu öne süren Bavelas, Coates ve Johnson (2002: 570), “ortak *bakış* penceresi” (gaze window) terimini ortaya atarlar. Bu ortak pencere vasıtası ile konuşmacı ve dinleyici birbirinin etkileşim esnasındaki eylemlerini gözleme ve koordine etme imkânı bulur. Ona göre, dinleyici, konuşmacının *bakış*ları kendine yöneldiği vakit tepki verme eğilimine girer. Konuşmacı ise dinleyici tepki vermeye başladığında *bakış*larını başka yöne çevirir. Yani hem konuşmacı hem de dinleyici belli eylemleri koordine etmek için ortak bir *bakış* penceresinden faydalanırlar. Rossano (2010) da, konuşmacının *bakış*ını karşı tarafın bir tepki vermesine yönelik bir arayışı temsil eden bir araç olarak kabul eder.

Buraya kadar, tek dilli ortamdaki katılımcı *bakış*ı ve onun işlevlerini ele alan çalışmalara değinilmiştir. Bu çalışmalar, toplumsal karşılaşmaların ilk adımında ve bunların sürdürülmesinde, anlamın müzakeresinde ve bildirişime katılım çerçevesinin oluşturulmasında *bakış* ve onun yönünün önemli bir yer tuttuğuna işaret eder. Bu çalışmalarda ortaya koyulan varsayımlar SÇA gerçekleşen ortamların araştırılması içinde kullanılabilir (Davitti, 2012: 113; Krystallidou, 2016: 172). Buna karşın, özellikle konuşma çevirisinde katılımcı *bakış*ına yönelik az sayıda çalışmadan söz edilebilir. Bu çalışmalardan bazıları ileriki bölümlerde karşılaştırma olarak ele alınacaktır (bknz. 4. 2).

SÇA gerçekleşen bir ortamda katılımcı *bakış*ına yönelik ilk araştırma Lang (1978)’a aittir. Lang’ın çalışması, *bakış*ın bildirişim ortamına katılım veya ortamdaki dışlanmaya yönelik bir gösterge olarak önemine dairdir. Mahkeme ortamından elde ettiği görsel – işitsel kayıtlar vasıtasıyla, katılımcıların *bakış*, duruş, belli kalıplara dayalı jestleri ve oturma düzenine dair çözümlemelerde bulunmuştur. Önceden belirlenmiş bir oturma düzeni, katılımcı *bakış*ının sıra düzeni üzerinde etki sahibi olduğunu ifade eden Lang,

sözlü çevirmenin nötr bir tavır takındığı, bakışını başka bir yöne çevirmeyi tercih ettiği durumların söz sırası geçişlerinin sorunsuz şekilde yerine getirilmesinde bir engel teşkil ettiğini öne sürer.

Lang'ın öncü niteliğindeki çalışmasından sonra, konuşma çevirisinde *bakışa* yönelik bir diğer çalışma Wadensjö (2001a)'ye aittir ve Lang (1978)'in çalışması ile bu çalışma arasında zaman açısından oldukça uzun bir boşluk vardır. Wadensjö'nün çalışması, sözlü çevirmenin uzamsal konumu ve bu konumun terapatik görüşmelerde katılımcı bakışı üstündeki etkilerine odaklanır. Wadensjö (2001a: 71), sözlü çevirmenin etkileşim ortamındaki konumunun, diğer katılımcıların konuşma sırasında belli bir düzende senkronize olmasını kolaylaştırabileceği gibi zorlaştırabileceğine de işaret eder.

BÖLÜM 3: VERİ TOPLAMA VE ÇÖZÜMLEME YÖNTEMİ

Bu bölümde, sağlık turizmi kapsamında, bir sözlü çeviri ortamı olan saç ekimi merkezlerinde gerçekleştirilen ve gerçek ortamdan elde edilen yaklaşık elli dakikalık görsel-işitsel verinin toplanmasında ve bu verinin çözümlenmesinde benimsenen yöntem irdelenecektir. Ayrıca, doğal bildirişim ortamından veri toplayan araştırmacıların karşılaşılabilecekleri etik sorunlar ve bu sorunların nasıl aşılabileceği, gerçek sözlü dil ortamından elde edilen verilerin yazılı dile hangi uzlaşımlar dâhilinde aktarılabileceği ve çevriyazısı yapılan sözlü dil kesitlerinin (soru-cevap bitişik çiftleri) nasıl saptandığı da ele alınacaktır. Son kısımda ise, çalışmanın sözel olmayan boyutunu teşkil eden *bakışın*, elde edilen verilerin çevriyazısına hangi yöntemle dâhil edileceği üstünde durulacaktır.

3.1. Ön Saha Çalışması: Etik Unsurlar

SÇA olsun ya da olmasın, sözlü dilin devingen yapısının bilinmesi, insanlar arası etkileşim ortamlarından görsel ve/veya işitsel kayıt yolu ile edinilen verilerin yazılı dile dökülmesi ve belli bir amaç doğrultusunda incelenebilmesi için bir ön gerekliliktir. Zira sözlü dilin, yazılı dilden farklı olarak, kendine özgü normları vardır. Bu normlara yönelik bir farkındalığı olmayan bir araştırmacının, nihayetinde bir sözlü dil ortamı olan herhangi bir sözlü çeviri ortamına yönelik bir incelemede bulunması sağlıklı olmayacaktır. Benzer bir görüşü savunan Wadensjö (2001b: 192) de, gerçek ortamdan hangi dil çiftinden veri elde edilecek ise, bu verilerin çözümlenmesine başlamadan önce, o dil çiftinin kullanıldığı sözlü dil ortamlarına yönelik gözlemler yapılmasının faydalı olacağına işaret eder.

Gerçek yaşamdan veri toplar iken, çalışmanın amacına bağlı olarak, ilgili sözlü dil ortamları görsel ve/veya işitsel kayda alınabilir. Çalışmanın derlemine oluşturacak bu verilerin işitsel olduğu kadar görsel olarak da kayda alınması, araştırmacıya, verileri hem sözel hem de sözel olmayan boyutları ile detaylı olarak inceleyebilme fırsatı sunacaktır. İşitsel kayıt yolu ile elde edilen veriler, bildirişim ortamının tüm yönleri ile irdelenmesine imkân tanımaz. Bununla birlikte, çalışmanın amacına uygun olarak, ilgili sözlü dil ortamının yalnızca bürünsel özelliklerine odaklanan bir araştırmacının,

özellikle zamanı etkin kullanmak adına görsel kayıttan uzak durması doğru bir yaklaşım olacaktır.

İletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte, insanların kameraların varlığında diğer insanlar ile daha rahat bir şekilde etkileşimde bulundukları söylenebilir. Yine de, gerçek bir ortama yönelik bir görsel-işitsel kayıt yapılmadan önce sözlü çevirmen de dâhil o ortamda bulunan tüm katılımcılardan usulünce izin alınmalı ve bu izin uygun bir şekilde belgelendirilmelidir. Zira etik sorumluluk, katılımcının gönüllü olarak sürece dâhil olduğunun yazılı bir biçimde beyan edilmesini zorunlu kılar. Bu çalışmanın derlemine oluşturan ve SÇA gerçekleşen sözlü çeviri ortamlarından elde edilen gerçek yaşam verilerinin hangi amaçla kullanılacağı katılımcılara bizzat araştırmacı tarafından anlatılmış ve tüm katılımcılara ayrı ayrı birer onam formu²³ imzalatılmıştır. Ayrıca, kayıt sürecinin herhangi bir noktasında cayma hakkına sahip oldukları bilgisi kendilerine verilmiştir. Kayıt başlatıldıktan sonra dahi kameranın ve/veya araştırmacının varlığından rahatsızlık duymaları halinde kayda tamamen son verilmesini talep edebilecekleri kendilerine açıkça anlatılmıştır. Onam formunun kısa ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir.

Onam formunun girişi itibarı ile katılımcılara araştırmaya dair bir takım bilgiler verilmiştir (araştırmanın amacı, konusu, araştırmaya dâhil edilen katılımcıların hangi kıstaslar doğrultusunda seçildiği gibi). Çevirmen ve hizmet talebiyle gelen kişiler ile irtibatı sağlayan kurumsal temsilciye ilgili onam formları önceden bırakılmıştır. Çevirmen dâhil tüm katılımcılardan formları dikkatle okumaları ve yazılı olarak onaylamaları istenmiştir.

“Görsel-işitsel kayıt için uygun adaylar ile irtibatı sağlayan kurumsal temsilci olduğu için, sağlıklı bilgi akışı anlamında yerleşik bir bağınızın olduğu kurumlar tercih edilmelidir” (Wadensjö, 2001b: 191). Sağlık turizminin bir parçası olarak saç ekimi maksadıyla ülkemizdeki ilgili sağlık kurumlarına çok sayıda başvuru olmasına karşın, ilk dili veya “A” dili İngilizce (bu araştırmadaki dil çiftinden biridir) olan uygun katılımcılara ulaşmak için, araştırmacının kurumsal temsilci olan müspet ilişkileri önemli rol oynamıştır.

²³ Onam formunun bir kopyası için bkz. Ek 1.

Sözlü çevirmenin nitelikleri konusunda kurumsal temsilci ile herhangi bir ön konuşma yapılmamıştır. Sözlü çevirmenler ile kayıt öncesi yapılan görüşmelerde, sözlü çevirmen, bu çalışmanın amacının onun ne ölçüde başarılı bir sözlü çeviri ediminde bulunup bulunmadığının ortaya çıkarılması olmadığı hususunda bilgilendirilmiştir. Zira bu araştırmada, sözlü çeviride hata avcılığına değil, sözel ve sözel olmayan boyutu ile bir bütün olarak karşılıklı sözceleme anına odaklanılmaktadır. Ayrıca tüm katılımcılara, bu çalışmada olmak üzere, konuşmanın içeriğinden ziyade, dilin sözlü olarak gerçekleştiği etkileşim anının önemli olduğu bilgisi de verilmiştir. Wadensjö (2001b: 191), bu nevi bir bilgilendirmenin, araştırmacının katılımcıları ikna etme noktasında elini kolaylaştıracağını ifade eder.

3.2. Görsel-İşitsel Kayıt İşlemi

Görüşmelerin tümü kurumsal temsilci tarafından örgütlendiğinden, görüşmelerin hangi ortamda yapılacağına da kurumsal taraf karar vermiştir. Oturma düzeninin nasıl olması gerektiğine dair bir yönlendirme yapılmamıştır. Tüm çekimler tek bir kamera ile gerçekleştirilmiştir. Özellikle sözel olmayan unsurların çözümlemesine yönelik araştırmalarda, etkileşim ortamını görsel açıdan daha iyi kayıt altına alabilmek için birden fazla kamera tercih edilebilir. Buna karşın, sayıca birden fazla kamera, katılımcılar tarafından bir tehdit olarak da algılanabilir (Davitti, 2012: 122). Görsel kayıt sırasında, katılımcıların kameranın varlığından bir biçimde huzursuz olması, toplanan verinin doğrallığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilir.

Katılımcılara çekim boyunca neleri yapabilecekleri veya neleri yapmamaları gerektiğine dair bir söylemde bulunulmamıştır. Örneğin, görüşmenin bir yerinde kurum temsilcisi ayağa kalkmış ve uygulama sonrası saç çizgisinin nasıl olacağını hastaya gösterebilmek için bir ayna arayışına girmiştir. Çekim boyunca kamera, katılımcıların hareketlerine göre yerinden oynatılmamış ve sabit bir konumda muhafaza edilmiştir.

Araştırmacı, tüm katılımcıların onayı alındıktan sonra, görsel kaydın devam ettiği süre boyunca diğer katılımcılarla aynı odada bulunmuştur. Araştırmacının, kayıt altına alınan bildiririm ortamındaki fiziksel varlığı, olası beklenmedik sorunların veri kaybına yol açmadan çözülebilmesinin önünü açar. Örneğin, kamera kaydı bir nedenden ötürü durabilir veya güneş ışığı çekimin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir.

Şekil 5. Görsel-işitsel Kayıt Malzemesinin Ekran Görüntüsü Örneği

Toplumdilbilimcilerin, doğal toplumsal ortamlarda dilbilimsel araştırma yapmalarının nedenlerinden biri, katılımcıların bir başkası tarafından gözlenme duygusundan uzak doğal bir ortamda nasıl konuştuklarını betimleyebilmektir. Lakin böylesi gerçek yaşam verisini toplayabilmenin yolu ise, o bildirişim ortamlarına yönelik yapılacak sistemli gözlemlerdir. Bu durum bir bakıma bir paradoks teşkil eder ve literatürde Labov (1972: 209)’un adını koyduğu bir terim ile “gözlemci paradoksu” (observer’s paradox) olarak bilinir.

Kameranın, her üç katılımcıyı da çekebileceği bir mesafede konumlandırıldığı düşünüldüğünde, işitsel ortamda bir kayba uğramamak adına, katılımcılara daha yakın bir pozisyonda olmak üzere küçük bir dijital ses kayıt cihazı yerleştirilmiştir. Ses kalitesi açısından kamera kayıtlarında temel bir sorun yaşanmamış olmakla birlikte, konuşmanın ses değeri sağlamasının yapılması için kimi zaman bu ses kayıtlarına başvurulmuştur. Özellikle iki kişinin aynı anda konuştuğu binişen, örtüşen konuşmaların çevriyazısında ikinci bir işitsel kayıt cihazının varlığı önem arz edebilir.

Tüm görsel-işitsel malzeme, araştırmacının kişisel dizüstü bilgisayarında mp4 dosyası halinde tutulmuş ve tez izleme süreci boyunca tez izleme komitesi dışında başka biri ile paylaşılmamıştır. Katılımcıların gerçek isimlerinin gizlenmesi amacıyla çevriyazılarda isimlerin sadece baş harflerine yer verilmiştir.

3.3. Görsel-İşitsel Malzemenin Temel Özellikleri

Bu çalışmanın özgün veri kümesini, sağlık turizmi amacıyla saç ekimi için ülkemize gelen sağlık turistleri ile saç ekimi merkezini temsilen görüşmeye katılan kurumsal temsilci arasında SÇA gerçekleşen 3 ayrı bildirişim ortamından elde edilen, yaklaşık 50 dakikalık görsel-işitsel kayıt malzemesi oluşturmaktadır.

Verilerin karşılaştırılabilirliği açısından görüşmelere katılan her üç sağlık turistinin de ilk dilinin İngilizce olması önemlidir. Ayrıca tüm görüşmelerdeki katılımcı sayısı aynıdır: sağlık turisti, kurumsal temsilci ve sözlü çevirmen olmak üzere toplam üç kişidir. Farklı katılımcı sayısının, konuşmada farklı söz sırası dizilerine yol açabileceği olasılığı göz önüne alındığında, veri kümesinin aynı sayıda katılımcının yer aldığı bildirişim ortamlarından elde edilmesi önem taşır.

Her üç görüşmede de aynı dil çifti –İngilizce/Türkçe- kullanılmıştır. Sağlık turistlerinin etkin dili İngilizce, kurumsal temsilcilerin etkin dili ise Türkçedir. Kurumsal temsilciler, eşik düzeyinin (threshold level) altında İngilizce bildiklerini ifade etmişlerdir. Eşik düzeyinin altında bir dil bilgisinin sözlü ortam üzerindeki etkisinin minimum düzeyde olduğu varsayılmıştır. Dil çiftinden birinin Türkçe olması, bu çalışmanın özgün taraflarından biridir. Zira sözlü çeviride bildirişim ortamının sözel ve sözel olmayan boyutu ile bir bütün olarak ele alındığı çalışmalarda, dil çiftinden biri sıklıkla İngilizce iken diğerinin Türkçe olduğu durumlara sık rastlanmamaktadır.

Görüşmelerde yer alan çevirmenlerden hiç biri, profesyonel sözlü çevirmen değildir. Lakin her iki çevirmen de akademide örgün bir programda olmak üzere çeviri eğitimi almakta ve yarı zamanlı olarak farklı sağlık kuruluşlarında sağlık çevirmenliği yapmaktadırlar. Çevirmenlerin birinin ilk dili Türkçe ve ilk yabancı dili İngilizce iken, bir diğerinin ilk dili Arapça, ilk yabancı dili İngilizce ve ikinci yabancı dili ise Türkçedir. Bu sözlü çevirmenin kendi ifadesinden olmak üzere, o ve ailesi Suriye'deki çatışma bölgelerinden yaklaşık 5 yıl önce Türkiye'ye göç etmişlerdir. Göç öncesi kendi ülkesinde, akademide mühendislik eğitimi almakta olduğunu, göç sonrası belli bir zaman sonra ise bir mütercim-tercümanlık (İngilizce) bölümünde eğitim almaya başladığını beyan etmiştir. Türkiye'de bulunduğu süre göz önüne alındığında, Türkçeyi de ilk dili olan Arapça kadar etkin kullanmaktadır. Birlikte çalıştıkları kurumsal temsilci, Arap ülkelerinden saç ekimi için yoğun talep ile karşılaştıklarını, bu yüzden

İngilizcenin yanı sıra Arapçayı da bilen bir sözlü çevirmenin tercih edilebileceğini ifade etmiştir.

Görüşmelerden biri, saç ekimi uygulaması sonrasında tertip edildiği için uygulamanın yapılacağı tıbbi kliniğin görüşme salonunda gerçekleştirilmiştir. Aynı katılımcı, saç ekimi kurumuna doğrudan saç ekimi uygulaması talebi ile gelmemiş, bir başka estetik operasyon (diş estetiği) için ülkemizde bulunduğu halde, başvurduğu ilgili kurum tarafından, işbirliği içinde oldukları saç ekimi merkezine yönlendirilmiştir. Bu katılımcının saç ekimi sürecine dair bilgilendirildiği görüşmenin kaydı, uygulamanın yapılacağı klinikte değil saç ekimi merkezinin irtibat ofislerinde gerçekleştirilmiştir. Kurumsal temsilcilerin her ikisi de görüşme öncesinde sağlık turisti ile hiç bir vesile karşılaşmamış olmasına karşın, çevirmenlerden biri, sağlık turistinin, saç ekimi uygulamasının yapılacağı kliniğe kolay ulaşımını sağlamak için sağlık turisti ile klinikte dışında merkezi bir konumda buluşmuştur. Sözlü çevirmen, sağlık turisti ile klinik dışında geçirdikleri zaman boyunca, saç ekimi sürecinden ziyade günlük yaşama dair konuşmalarda bulunduklarını bildirmiştir. Kurum adına, sözlü çeviri edimi dışında, sağlık turistine sözlü çeviri ortamı dışında da eşlik eden sözlü çevirmenin, bir bakıma refakat çevirmenliğinde bulunduğundan söz edilebilir.

Görüşmeler arasındaki en temel farklardan biri, her bir görüşmenin farklı sürelerde gerçekleşmiş olmasıdır. Görüşme öncesinde, kurumsal temsilci tarafından görüşmenin ne kadar sürebileceğine dair bir süre tahmini belirtilmiş olmakla birlikte, araştırmacı tarafından görüşme süresine dair kısıtlayıcı bir söylemde bulunulmamıştır.

Oturma düzeninin, bu çalışmanın sözel olmayan boyutunu oluşturan *bakış* üzerinde belli bir etki sahibi olabileceği ön görülmüş olmakla birlikte, daha önce de belirtildiği üzere kimin hangi düzende oturması gerektiğine dair bir yönlendirmede bulunulmamıştır. Üç görüşmenin oturma düzenini temsilen Şekil 5'te verilen ekran görüntüsünden de anlaşılabileceği üzere, kurumsal temsilci dışındaki diğer iki katılımcı da *bakışını* bir diğer katılımcıya yöneltmek için belirgin bir baş-boyun hareketi ile bakışlarının yönünü değiştirme durumundadırlar. Kurumsal temsilci ise, oturma düzeninin kendine sağladığı konum itibarıyla, belirgin bir baş-boyun hareketine ihtiyaç duymaksızın, sadece göz takibi ile bakışının yönünü değiştirebilme kabiliyetine sahiptir.

Kuramsal ve kavramsal çerçeve olarak konuşma çözümlemesi, katılımcıların artalan bilgilerinden bağımsız, sadece etkileşim ortamında olan biten ile ilgilidir. Örneğin, görüşmelere katılan sözlü çevirmenlerin, benzer bildirişim ortamlarında düzenli olarak sözlü çeviri faaliyetlerinde bulunan ve çeviri edincinin kazandırılmaya çalışıldığı bir örgün programda olmak üzere belli bir eğitim sürecinden geçmiş birer “profesyonel” olmaları şartı aranmamıştır. Rudvin (2007: 51), çevirmenlerin profesyonel statüde kabul görmelerini, kendi çıkarlarını gözetmeyen bir eş düzey topluluk tarafından, nesnel ölçütlerde olmak kaydıyla ücret, eğitim ve uzmanlık zemininde mesleki yeterlilik ve gerekliliklerin tanımlanmış olması ile koşulu ile bağdaştırır. Belirtildiği üzere, örgün bir çeviribilim programında eğitim alan iki çevirmen de yarı zamanlı olarak sağlık turizminde sağlık çevirmenliği yapmaktadır. Profesyonel çevirmenlerden farklı olarak, bu profildeki sözlü çevirmenlerin ilgili bildirişim ortamının gerektirdiği etik konulara olan yaklaşımları büyük ölçüde, işveren konumunda olan kurumsal temsilci tarafından şekillendirilmektedir. Martinez-Gomez göre:

Dünyadaki milyonlarca insanın yaşamının bir parçası olan profesyonel olmayan sözlü çevirmenler, mahkeme çevirmenliği gibi profesyonel çeviri ortamlarının dahi bir parçası olmasına karşın, alandaki akademisyenler ve sahadaki uzman çevirmenler tarafından eleştirilmektedir. [...]. Buna karşın, değişen kavramlar ve ihtiyaçlar, sözlü çevirinin ve çevirmenin “nasıl olması” gerektiğinin ötesinde, gerçekte var olanı idrak etmemize imkân sağlayacak yeni çalışma alanlarının önünü açmaktadır (Martinez-Gomez, 2015: 417-418).

3.4. Veri Kümesi Çevriyazısı

Bir etkileşim ortamının kayıt altına alınması, o ortamın sistematik olarak incelenmesi için tek başına yeterli değildir (Uçar, 2014: 1). Zira sözlü etkileşimin gösterimi ve incelenmesi için işitsel veya görsel veri kümesinin, çevriyazı (transcription) yoluyla yazılı metin haline getirilmesi gerekir. Valero-Garces (2015: 155), çevriyazıyı, sözlü söylemin yazı biçimine dönüştürülmesi olarak tanımlar. Wadensjö (2001b: 193-194), sözlü etkileşimin çevriyazısını, kaydedilmiş seslerin yazılı metne dönüştürülmesi olarak kabul eder. Yapılan işlem, sözlü dilin yazıya aktarılması, diğer bir deyişle “sözlü dil çevirisidir”. Lakin çevriyazı, sözcük ve tümcelerın sözdizimsel bir ilişki içerisinde yazıya dökülmesinden ibaret değildir. Sözlü dile özgü, durak, ünlü uzamaları, konuşma

hızı, tonlama ve ezgi gibi bürünsel özellikleri de içinde barındıran kapsamlı bir çalışmadır (Yılmaz, 2012: 169).

İnsanlar arası etkileşimin sözlü ve yazılı dili içeren metinlerinin toplamı bütünce veya derlem (corpus) olarak adlandırılır. Sözlü derlemelerin ekseriyeti, veri kümesini aynı fiziksel ortamda sundukları için metin temellidir (text-based). Etkileşim ortamını metnin ötesine taşıyamayan derlemler kapsam bakımından sınırlıdır. Zira etkileşim, sözel ve sözel olmayan unsurların birleşimi üzerine kurulur ve tekli (mono-modal) değil çoklu ortamlıdır (multi-modal). Çoklu ortamlı derlemler, doğal bir etkileşim ortamının video, ses ve metin kayıtlarından oluşur ve dolayısıyla, jest, bürün gibi sözel olmayan özelliklerin de dikkate alınmasını gerekli kılar.

Wadensjö (2001b: 192), sözlü dil çevirisi çalışmalarının, sözlü dil uzlaşımlarının yazı dilinden ne denli farklı olduğunu fark etmesini sağladığını ve zaman içinde yazı dilinin yerleşik normlarını içselleştirmiş olmasının, sözlü çeviri edimi üzerinde de olumsuz anlamda bir etki sahibi olduğunu ifade eder. Yazı dilindeki yerleşik noktalama işaretleri, çevriyazıda kullanılmaz. Kimi uzlaşımsal noktalama işaretleri ise yazı dilindeki kullanımlarından farklı anlamlar içerir. Sözlü dile özgü ses düşmeleri çevriyazıda da olduğu gibi muhafaza edilir. Karşılıklı sözcelemede, yazı dilinin heceleme uzlaşımlarının aksine “nerede” sözcüğü “nerde” şeklinde telaffuz edilmiş ise sözcüğün etkileşimsel ses değeri çevriyazıda da olduğu gibi muhafaza edilir ve ilgili ses düşmesinin olduğu yer, çevriyazı uzlaşımları dâhilinde okuyucuya gösterilir.

Etkileşim ortamının tüm özelliklerinin aynı çevriyazıda yansıtılması olası değildir. Çevriyazıda önemli olan “okunabilirliğin/takip edilebilirliğin²⁴” (readability) sağlanmasıdır. Sözel olmayan eylemlerin bir sistem dâhilinde çevriyazıyı yapmaya yönelik girişimlerde bulunan ilk araştırmacı olan Birdwhistell (1970), her vücut hareketinin meydana geldiği bağlam içinde bir anlam ifade ettiğini ve tüm bu eylem ve ifadelerin çevriyazıda belirtilmesi gerektiğini ifade eder. Bu yaklaşım, çevriyazı sürecini zora koşar. En küçük ayrıntının dahi çevriyazı sürecine dâhil edilmesi, okunması imkânsız bir metnin oluşumuna yol açar. Bu noktada yapılması gereken, araştırmanın amaçları doğrultusunda seçici davranmasıdır. Uçar (2014: 1)’a göre, “çevriyazılar,

²⁴ Aralık 2018’de Sakarya Üniversitesi Çeviribilim bölümü Öğretim Üyesi A.Nursen DURDAĞI ile yapılan sözlü görüşmede “readability” kavramına Türkçe kavramsal karşılık olarak önerimizdir.

verinin çalışmanın amacından bağımsız olarak oluşturulan yansız gösterimleri değildirler ve farklı aşamalarda farklı yollarla araştırmaya hizmet ederler”.

Çevriyazı, oldukça vakit alan bir işlemdir. Gerçek etkileşim ortamında nelerin olup bittiğini görmeyi öğrenmek yavaş ve külfetli bir süreçten geçmeyi gerektirir (Rendle-Short, 2006: 22). Bundandır ki, kimi araştırmacılar çevriyazı işini bu konuda geçmişte tecrübe sahibi olmuş kişilere yaptırırlar. İlk çevriyazı, asla nihai çevriyazı olarak kabul edilmez. Zira her incelemede eklenecek bir şeyler mutlaka çıkar. Çevriyazılar, etkileşim ortamlarının ikinci el yorumları olarak görülebilir (Jenks, 2011: 4). Araştırmacılar, kayıtlı malzemeyi her defa yeniden oynattığında, etkileşim ortamının ancak belli bir parçasına odaklanabilirler. Diğer bir değişle, araştırmacıların sözlü dili tüm yönleriyle, meydana geldiği an içinde ele almaları mümkün değildir. Bucholtz (2000: 1440)’un deyimiyle “çevriyazılar, bilimsel araştırmanın saydam ve sorunsuz belgeleri değildir”. Bu sebeple, etkileşim anı olup bitenin daha iyi anlaşılması için başka kaynaklar ile birlikte ele alınmalıdır. Örneğin, kayıt altına alınan etkileşim ortamını takiben, katılımcılar ile etkileşim anına dair kısa bir görüşme yapılabilir veya kayıt sırasında araştırmacı tarafından belli bir erek gözetilerek not tutulabilir.

Çevriyazı, gerçek yaşam verilerinin yerine geçmez, o verileri sadece temsil eder. Bir bildirişim ortamı kendi organik ve devingen yapısı içinde gerçekleşirken, çevriyazı ise o bildirişim ortamı olup bittikten sonra oluşturulur. Buna karşın, anlık *bakış* gibi, etkileşim anında kolaylıkla gözden kaçabilecek bir dil-dışı unsur, uygun bir çevriyazı ile kâğıt üzerinde somutlaştırılabilir ve o sözceleme anına yaptığı katkı bakımından ele alınabilir bir biçime dönüştürülebilir. Ayrıca çevriyazısı yapılan her dilsel ve dil-dışı unsur, diğer araştırmacılar için paylaşılabılır kılınmış inceleme verisidir. Farklı araştırmacılar aynı etkileşim ortamına yönelik kayıt malzemesini farklı bir zaman ve uzamda olmak üzere ele alabilir ve aynı malzemedan farklı bir çevriyazı oluşturabilir. Böylelikle, farklı zamanlarda aynı malzemedan elde farklı çevriyazılar, mukayese amacıyla diğer araştırmacıların hizmetine sunulmuş olur.

3.4.1. Sözel İçeriğin Çevriyazısı: Çevriyazı Uzlaşımları

Çevriyazı uzlaşımları (transcription conventions) konuşma çözümlemesi geleneği üzerine temellendirilir. Sözlü verilerin çevriyazısı için araştırmacılar özellikle Jefferson (2004) tarafından zaman içinde geliştirilmiş uzlaşımları kullanırlar. Bu uzlaşımlar,

sadece “ne söylendiğini” değil, aynı zamanda da bir şeyin “nasıl söylendiğinin” ayrıntılarını çevriyazıda olabildiğince verebilmeyi amaçlar. Konuşma çözümlemesi odaklı bir çevriyazı, etkileşimde katılımcılar tarafından ortaya koyulan bir eylemi araştırmacının bir sistem içerisinde tanımlayabilmesine imkân sağlayacak şekilde detaylı bir biçimde vermelidir.

Bu çalışmada kullanılacak çevriyazı uzlaşımları ise “Sözlü dil yazım kuralları” (SDYK) başlığı altında olmak üzere ele alınmıştır. Aşağıda bir tablo halinde verilen SDYK, 15 farklı işaretten ibarettir. Bu işaretler, Türkçe’nin sözlü dil yapısı gözetilerek, Türk dilinin çevriyazısı için geliştirilmiştir²⁵. SDYK’nın oluşumunda, dilin bürünsel özelliklerini yansıtan bir takım özel işaretler de kullanılmıştır. Tablodaki son işaret, araştırmacı tarafından “ara söz(ce)ler” için önerilmiştir.

Tablo 1
SDYK Tablosu

<i>İşaret</i>	<i>Anlamı</i>
Ad/Soyad Harfleri	Her konuşmanın başına, kim konuşuyorsa adının ve soyadının baş harfleri büyük harflerle numaralandırarak yazılacaktır. (örneğin “Burak Özsoz” için BÖ1, BÖ2, BÖ3 gibi). Özel isimlerin dışında, büyük harf kullanılmayacaktır
(?), (!)	Soru söylemi olduğunu düşündüğünüzde soru işareti, ünlem değeri olan bir söylemse ünlem işaretini parantez içinde kullanınız “(?), (!)”.
-	Konuşmacının söze başladığını gösterir. Her konuşma (söylem) başlangıcı, konuşma sırasına göre numaralandırılacaktır (ör : BÖ1-, BÖ2-, BÖ3-).
#, ##, ### ...	Söz arasında bir durak(lama) olduğunu gösterir. Durak uzadıkça gösterge sayısı da artar.
ooo, aaa, ...	Ünlü uzunluğunu ve ünlemsel değeri olan sözleri olduğu gibi yazınız. (yook, haayır, evvet, yaaa).
(.)	Bir sözcüğün ya da bir sözün tamamlanmadığını, yarım veya eksik kaldığını gösterir.

²⁵ Paris III – Sorbonne Nouvelle Üniversitesi Dilbilim Bölümünde kullanılan işaretlerden yola çıkılarak, Yuji Kawaguchi ve Selim Yılmaz tarafından geliştirilmiştir. Tokyo Yabancı Diller Üniversitesi’nde profesör olan Kawaguchi, “Çoklu Dilli Sözlü Derlem” projesinin sorumlusudur.

(....)	Parantez içindeki harfler veya sözcükler söylenmeyen, ancak okumayı ve anlamı kolaylaştırmak için yazılan bölümleri gösterir. Ör. : bur(a)da, gelmekte(dir), bi(r) gün, ... gibi sözlü dile özgü kullanımlar.
__ (Alt Çizgi)	Altı çizilen söz parçasının vurgulu bir üslupla telaffuz edildiğini gösterir.
e, ee, eee, ...	Bir söylem esnasında, söz aralarında yer alan ve konuşmacının o an tereddüt ettiği (dil-düşünce ilişkisi açısından), ya da düşüncesine en uygun söz zincirini bulabilmek ve kendine süre tanımak için kullandığı bir sestir. Bu ses uzadıkça “eee” şeklinde yazılabilir.
m, mm, mmm, ...	Dudaklar kapalı durumda, doğrulama, kabul, tasvip amacıyla kullanılan sesi gösterir. Uzunluğuna göre, “m, mm, mmm” şeklinde yazılabilir.
{ }	Söylemin sonunda, yüklemden sonra gelen unsurları gösterir. Sözlü dile özgü olup, yazı dilinde “devrik yapı, düşük cümle” denilen oluşuma karşılık gelir. Ör. : hava güzel {bugün}, yarın gideceğim {okula}.
[....]	Gülme, gülümseme, öksürme, hapsirme,... gibi gürültüye neden olan çeşitli (dil dışı) eylemler “[...]” işaretleri arasına yazılacak; açıklama gerekiyorsa, bir dipnotla verilecektir. Ör. : [gülüşmeler].
< >	Günlük konuşmada aynı anda konuşulduğu durumlar olabilir; bu durumda, ses katlaması veya ses örtüşmesi oluşur. Konuşmacının sözünü keserken, ya da söz arasına girerken de meydana gelen ses katlamasının olduğu bölümü “< >” işaretleri arasına yazınız.
* *	İki yıldız arasına alınan bölümün, söylemin diğer bölümlerine nazaran daha hızlı bir şekilde telaffuz edildiğini gösterir.
(...)	Bu işaret anlaşılmayan ya da tam olarak duyulmayan bölümü gösterir.
% %	Konuşma ezgisinin veya tonlamanın önemli olduğunu düşündüğünüz bölümleri “%...%” işaretleri arasına alınız.
/.../	Ara söz(ce): Tek başına kullanılmayan; ancak bir cümlenin anlamını tamamlayan yargısız anlatımları gösterir.

Doğası gereği, sözlü çeviri ortamları iki dilli ortamlardır. Bu çalışmadaki dil çifti Türkçe ve İngilizcedir. Çevriyazı sürecinde, karşılıklı sözcelemede üretilen İngilizce sözceler tümü geri-çeviri yoluyla Türkçeleştirilmiştir. Geri-çeviride, söylenen sözcenin edimsel değerine olabildiğince dikkat edilmek kaydıyla, büyük ölçüde kaynak sözceye bağlı kalınmış ve ekseriyetle sözcüğü sözcüğüne çeviri yolu tercih edilmiştir.

Çevriyazıda karşılaşılan, sözdizimsel kaynaklı en temel sorunlardan biri, sözceyi meydana getiren yapısal üç unsurdan (konu-yorum-yorum sonrası) biri olan yorum sonrası bölümdür. Türkçe sözdizimsel yapı içerisinde genellikle yüklemden sonra gelen söz parçası olan yorum sonrası bölüm, “artyorum” olarak da adlandırılmaktadır. Artyorum ile ilgili çevriyazı sorunları, devrik yapıli sözcelerde yüklemden sonra gelen unsurların belirlenmesinde yaşanır. Artyorumlar, kendinden önce gelen sözcenin anlamsal değeri üzerinde söz sahibi olabilir. Tamamen sözlü dile özgü bir unsur olan artyorumlar, çevriyazıda kolaylıkla gözden kaçırılabilir. Aşağıdaki sözceler, yüklem sonrası unsur içeren iki farklı konuşma kesitine örnek olabilir:

(1) XX1-Öğretmenliğin bazı olumsuz yönleri de yok değil # {her meslekte olduğu gibi}

< artyorum >

(2) XX2- annemler yarın uçakla geliyo(r)lar # {yani sanırsam}

< ...artyorum...>

3.4.2. Bakış Kodlama Dizgesi

Bahsedildiğı üzere (bkz. 3. 4. 1), konuşma çözümlemesi alanında, araştırmacılar sözel verinin bir dizge dahilinde incelenebilmesi için genellikle Jefferson (2004) tarafından geliştirilen çevriyazı yöntemini kullanırken, etkileşimin sözel olmayan boyutuna yönelik dizgesel çevriyazı uzlaşımlarından söz etmek pek de olası değildir (Rendle-Short, 2006: 22). Buna karşın, etkileşimde sözel olmayan verinin çevriyazısı için, Goodwin (1981) tarafından tasarlanan bir dizgeden yararlanılır. Bu dizgede ana prensip, temel yapı olarak sözel çevriyazıyı kullanmak ve alt veya üst satırına ise sözel olmayan eylem bilgisini eklemektir. Sözel olmayan içeriğın çevriyazıda temsili noktasında, parantez aralığı veya kutucuklar kullanılagelmıştır. Son dönemlerde ise, sözel olmayan unsurların anlık ekran görüntülerine başvurulmakta ve bu görüntüler çeşitli çizim tasarımları ile desteklenmektedir.

Şekil 6. Katılımcı Bakışı Değişimi ve Temsili Yön İşaretleri²⁶

Yukarıdaki görselde, SÇA gerçekleşen doktor-hasta etkileşiminde, katılımcı bakışının yönünü belirtmek için ince ve kalın çizgilerden faydalanılmıştır. Görseldeki kalın yatay çubuk konuşmacının bakış yönünü gösterirken, ince yatay çubuklar dinleyicilerin bakış yönünü göstermektedir. Dikey eğik çubuklar ise katılımcıların vücut duruşlarını temsil etmektedir. Bu ve benzeri yön işaretleri ile, bir sözlü dil ortamının çevriyazısı üzerine eklenecek şekilde tüm katılımcıların bakışlarının hangi yöne çevrildiğini temsil eden bir uygulamada bulunmak olası görünmemektedir. Zira bakış, anlamın karşılıklı müzakere edildiği bir sözceleme ortamında anbean değişim gösterir. İhtiyaç duyulanın, sözlü dil ortamının devingen yapısına uygun şekilde geliştirilmiş kullanımı kolay bir kodlama dizgesi olduğu aşikârdır.

Geniş derlem çalışmalarının amacına uygun olacak şekilde Goodwin (1981), Jefferson'un çevriyazı uzlaşımlarından faydalanmak suretiyle, katılımcı bakışının bu uzlaşımların üzerine eklenmesine imkân tanıyan dizgesel bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu bakış dizgesinde, konuşmacı bakışları söz parçalarının çevriyazısının üst satırında olmak üzere konumlandırılırken, alıcının bakışları ise ilgili sözcenin çevriyazısının alt

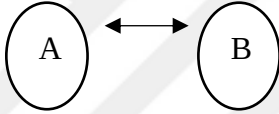
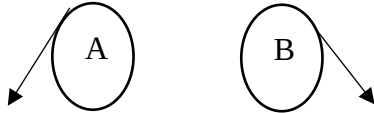
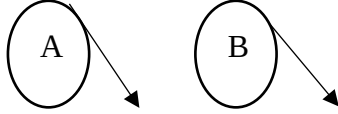
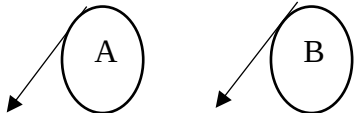
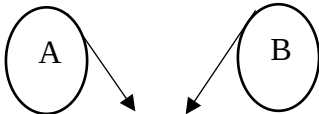
²⁶ Bknz. Krystallidou (2016).

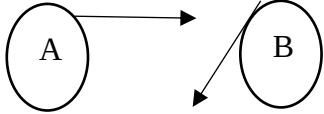
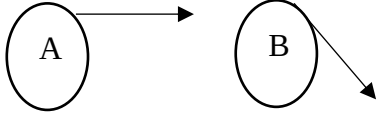
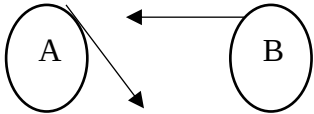
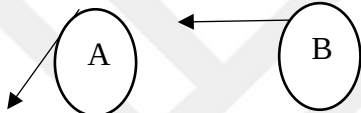
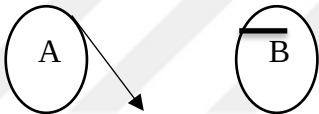
satırında olmak üzere konumlandırılmaktadır. Benzer bir dizgesel yaklaşımı, Heath (1984)'in çalışmalarında da bulmak olasıdır.

Bu çalışmada ise, tek dilli ortamda iki katılımcının bakış örüntüsünü haritalandıran Rossano (2012)'nin bakış kodlama dizgesini, üçlü katılımlı sözlü çeviri ortamlarında katılımcı bakışlarının belli bir dizgesellik içerisinde ele alınmasına imkân verecek şekilde yeniden tanımlayan Davitti (2012)'nin bakış kodlama dizgesinden yararlanılmıştır. Ne Rossano'nun ne de Davitti'nin ortaya koyduğu kodlama dizgeleri, bakış dışında bir başka sözel olmayan unsurun çevriyazıda temsili için uygundur. Bu durum, bir handikap gibi görünebilir. Lakin bu kodlama dizgelerinin, katılımcı bakışının detaylı bir biçimde temsilini gerektiren çalışmalarda, araştırmacıların işini kolaylaştırabileceği de gözden kaçırılmamalıdır.

Tablo 2

Rossano (2012)'nin bakış kodlama dizgesi örnekleri

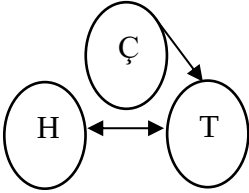
	= Karşılıklı Bakış
	= A bakışını kaçırıyor ve B bakışını kaçırıyor
	= A yönünü B'ye çevirmiş aşağıya bakıyor ve B bakışını kaçırıyor
	= A bakışını kaçırıyor ve B yönünü A'ya çevirmiş aşağıya bakıyor
	= A ve B aşağıya önlerine bakıyor

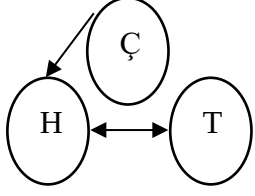
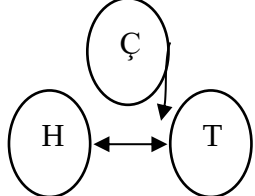
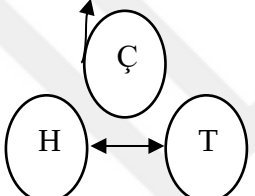
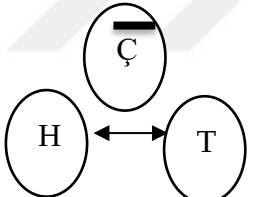
	= A, B'ye bakıyor ve B aşağıya bakıyor
	= A, B'ye bakıyor ve B bakışını kaçırıyor
	= B, A'ya bakıyor ve A aşağıya bakıyor
	= B, A'ya bakıyor ve A bakışını kaçırıyor
	= A aşağıya bakıyor ve B'nin gözleri kapalı

Yukarıdaki şekilde, tek dilli yüz yüze bildirişim ortamında iki katılımcının bakış örüntüsünü temsilen, Rossano (2012) tarafından geliştirilen bakış kodlama dizgesinden örnekler verilmiştir. Sözlü çevirmenin üçlü katılımda diğer iki katılımcının ortasında konumlandırıldığı sözlü çeviri ortamlarına uygun olarak katılımcıların bakış örüntüsünü temsilen Davitti (2012) tarafından geliştirilen dizgesel modellemelerden örnekler ise alttaki şekilde verilmiştir.

Tablo 3

Davitti (2012)'nin bakış kodlama işaretleri örnekleri

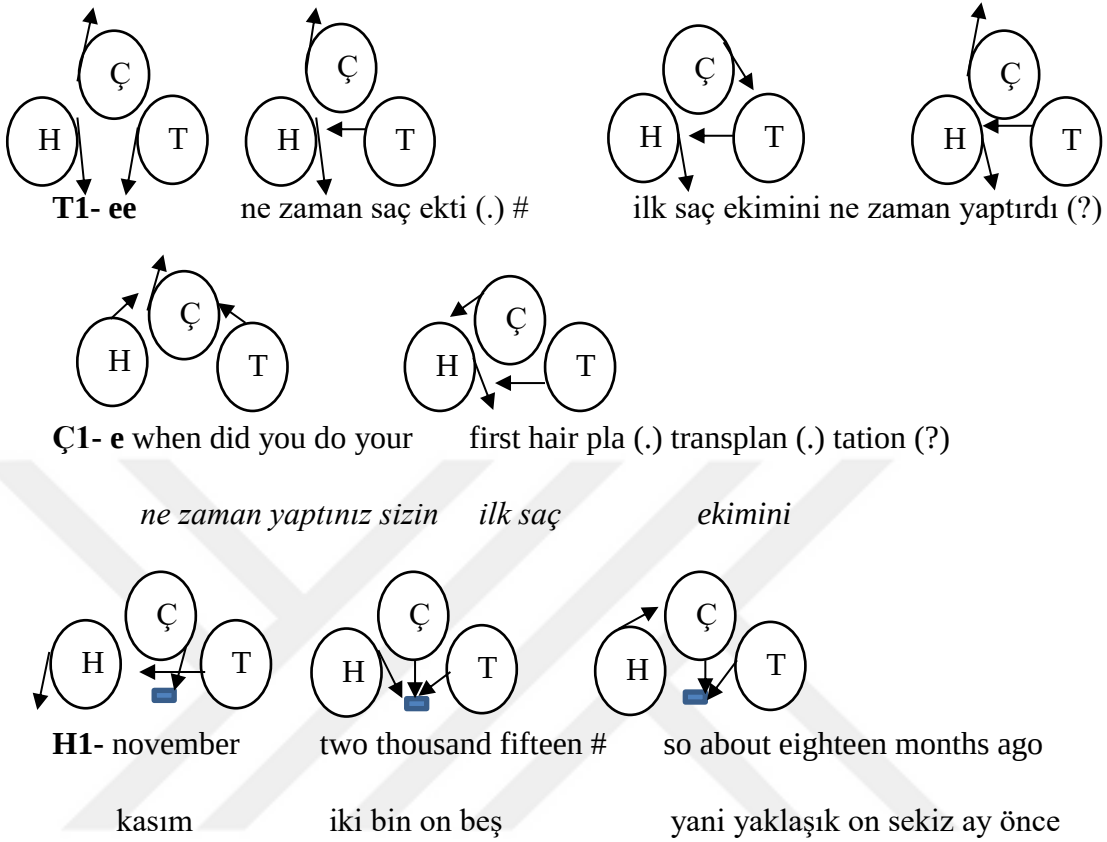
	= H/T karşılıklı bakış, Ç T'ye bakıyor
---	--

	= H/T karşılıklı bakış, Ç H'ye bakıyor
	= H/T karşılıklı bakış, Ç aşağıya bakıyor
	= H/T karşılıklı bakış, Ç bakışını kaçırıyor
	= H/T karşılıklı bakış, Ç'nin gözleri kapalı

Rossano (2010)'nın bakış kodlama dizgesini konuşma çevirisinin SÇA gerçekleşen üçlü bildirişim ortamının gereklilikleri doğrultusunda yeniden ele alan Davitti (2012: 137), ortaya koyduğu dizgenin etkileşim esnasında ne olup bittiğine dair dolaysız grafiksel temsil sağladığını belirtir. Bu temel dizgeyi kullanacak araştırmacılar, sözel boyutun çevriyazısı ile paralel olarak üç katılımcının da bakışlarını nereye veya kime yönlendirdiğini ve bu sözel olmayan eylemin bildirişime katılım çerçevesinde ne anlam ifade ettiğini bir dizge dâhilinde ele alma ve yorumlama imkânına kavuşabilirler.

Bir sonraki örnekte, Davitti (2012) tarafından geliştirilen işaretlerin, çalışmanın sözel boyutunun (soru sözceleri sıra dizilerinin) çevriyazısına eklendiği bir örnek uygulamayı temsil etmektedir. Bu örnekte, soru-cevap bitişik çiftinin çevriyazısı yapılmış ve söz

parçalarının üzerine bakış kodlama dizgesinden olmak üzere katılımcı bakışını temsilen ilgili işaretler yerleştirilmiştir.

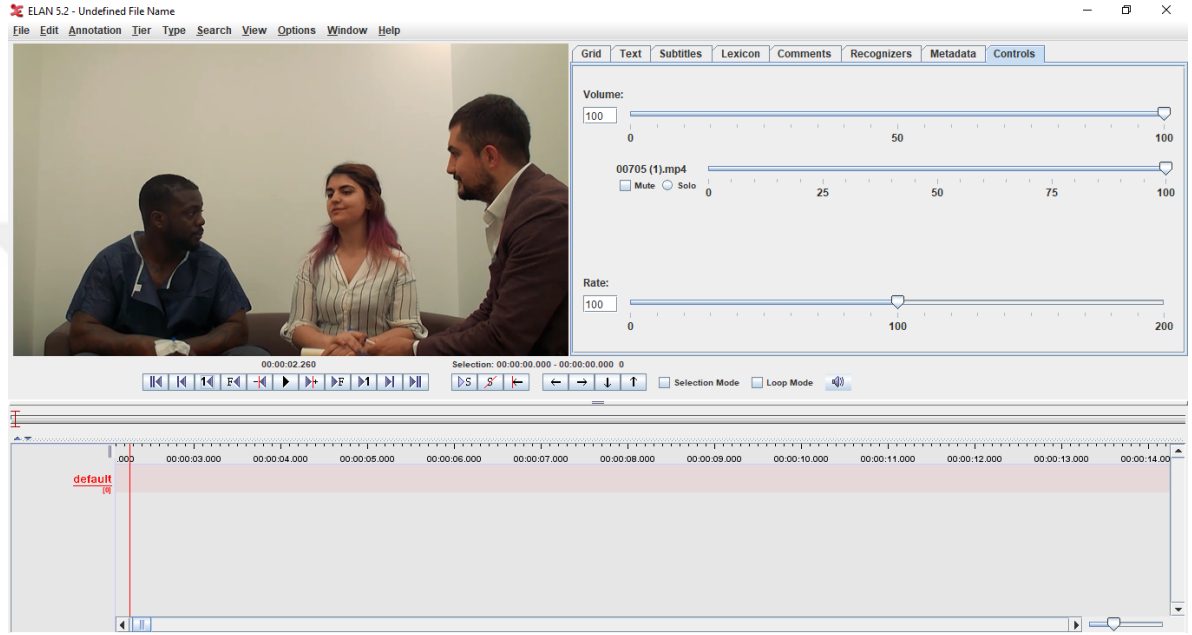

Davitti (2012: 139), katılımcı bakışını bir dizge dâhilinde çevriyazısı yapılan konuşmaların üstüne yerleştirme imkânı veren *bakış kodlama işaretlerinin* geliştirilmeye açık olduğunu ifade eder. Bu işaretler, temelde üç katılımcının yer aldığı konuşmaların çözümlemesi için geliştirilmiş olmakla birlikte, daha fazla sayıda katılımcının yer aldığı konuşmaların çözümlenebilmesi için geliştirilebilir bir altyapı teşkil edebilir.

3.4.3. Görsel-İşitsel Malzemenin Bir Araya Getirilmesi ve Çözümleme Yöntemi

Teknolojik gelişmeler ile paralel olarak, sözel ve sözel olmayan boyutun yazıdaki görünümünün bir arada incelenmesini kolaylaştıracak çözümleme araçlarının da geliştirilmesinde önemli ilerlemeler kaydedildiğinden söz edilebilir. Çevriyazının digital kayıt ortamında ele alınmasına imkân tanıyan günümüz yazıya aktarım araçları (annotation tools) arasında, CHILDES, SALT, CLAN, ELAN, PerLA, EXMARaLDA, syncWRITER, Transcriber, Transana and WinPitch gibi programlar sayılabilir. Uygun programın seçimi ancak araştırmanın amaçları doğrultusunda belirlenebilir. Bu

çalışmada, merkezi Hollanda Nijmegen’de olan Max Planck Enstitüsü tarafından geliştirilen ELAN (EUDICO Linguistic Annotator) programından faydalanılmıştır. ELAN, sadece dilsel olanın değil, işaret dili ve sözel olmayan unsurların da çözümlenmesi için tasarlanmış, çoklu model çözümleme için uygun bir dijital çevriyazı yazılım sistemidir. ELAN²⁷ tamamen ücretsiz bir programdır. ELAN, kullanıcılara aynı görüşmenin toplamda dört farklı video kaydını yükleme imkânı verir.

Şekil 7. ELAN Programından Alınmış Ekran Görüntüsü

ELAN vasıtasıyla görüşmedeki her bir katılımcının etkileşim sırasında söylediği sözcelerin farklı konuşma çizgileri ile katmanlar halinde alt alta aynı ekranda gösterilebilmesi mümkündür. Bu özellik, üst üste binen söz parçalarının sağlıklı bir biçimde tanımlanmasında araştırmacılara büyük kolaylıklar sağlar. ELAN, özellikle işitsel malzemenin çevriyazısı için, kaydın istenilen hızda yavaşlatılmasına imkân tanır. Saniyenin yüzde biri oranında olmak üzere, kayıtlı malzemenin ileri veya geri oynatılabiliyor olması katılımcıların bakış dâhil dil-dışı eylemlerinin gözlemlenebilmesi için büyük önem arz eder. Kısacası ELAN, söz sırası seviyesinin ötesinde, konuşmanın dizi düzeninin etkileşimin sözel ve sözel olmayan özellikleri üzerinde ne denli etki sahibi olduğunu ortaya koyan bir çevriyazı çözümlemesini mümkün kılar.

²⁷ <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/> (ELAN, bu linkten ücretsiz olarak indirilebilir.) (Son Erişim: 30.07.18)

Derlemi oluşturan her üç görüşmenin de baştan sona çevriyazı uzlaşımları dâhilinde yazıya aktarımı mümkündür. Buna karşın, oldukça fazla zaman alan bir süreç olması sebebiyle, görüşmelerin çevriyazısının tamamına, üçlü etkileşim ortamı çerçevesinde anbean katılımcı bakışını temsil eden kodlama işaretlerinin ilave edilmesi ise olası değildir. Bu durum, nicel bir çözümlemeden ziyade nitel bir çözümlemeye uygun bir zemin hazırlamaktadır. Sözel boyutun, sözel olmayan boyuttan seçilen *bakış* ile bir arada incelenmesine imkân tanımak için, sözel boyutun daha ölçülebilir birimlere indirgenmesi amacıyla, bu çalışmada bir dizi düzeninde tanımlanabilecek olan soru sözcelerine yönelinmiştir.

Soru sözceleri, soru-cevap bitişik çiftleri dâhilinde ele alınacak olmakla birlikte, bu sözcelerin dizi düzeni belirlenirken, ilgili sözcce üzerinde etkileşim ortamında etki sahibi olabilecek önceki veya sonraki sözceler de göz önünde bulundurulmuş ve çevriyazıları yapılmıştır. Örneğin, hasta ile çevirmen arasındaki bir anlaşmazlık üzerine çevirmen tarafından üretilen bir soru sözcəsi, anlaşmazlığın çözülmesine yönelik karşılıklı üretilen sözceler –ki bu sözcelerin bazıları da yine soru kipindedir- ile birlikte ele alınmıştır. Bu durum, soru sözcésinin çevriyazıdaki sınırlarının doğru bir yaklaşım ile saptanmasını gerekli kılar. Bu doğrultuda Pomerantz ve Fehr (1997: 71) ilk olarak, etkileşim esnasında, katılımcılardan biri tarafından başlatılan ve diğer katılımcılarca sahip çıkılan veya sürdürülen bir eylemin yer aldığı söz sırasının saptanmasının önemine dikkat çekerler. İkinci olarak ise, katılımcıların önceki eylem veya konu başlıklarına artık tepki vermeyi bıraktığı yerlerin konuşmada tespit edilmesi gerektiğini öne sürerler. Bu çalışmada da, benzer bir yaklaşım sergilenmiş ve sözcenin amacının karşı tarafı eyleme geçirmek olduğu ifadesinden hareketle, soru sözcəsi bitişik çiftlerinin sınırları yapısal bir dizi düzeninin ötesinde etkileşim ortamının kendine özgü devingenliği içerisinde belirlenmeye çalışılmıştır.

Tüm katılımcılar tarafından üretilen soru sözcelerinin tamamı çalışmaya dâhil edilmiş ve bildirişime katılım çerçevesinde soru sözcelerinin diğer katılımcıların eylemlerine ne gibi etkilerde bulunduğu irdelenmiştir. Zira bir katılımcı tarafından üretilen sözcce de var olan eylem diğer bir katılımcının bir başka eylemde bulunmasına yönelik bir çağrıdır (Davitti, 2012: 142). Bununla birlikte, konuşmacı hangi niyet ile sözcce üretmiş olursa olsun, bu sözcenin devam eden bir etkileşim ortamı ve tüm katılımcıların dâhil olduğu bir müzakere içerisinde anlamlandırılabilceği ve söz sırasını da içine alan alternatifli

bir dizi düzeni içerisinde gelişim gösterebileceği de unutulmamalıdır. Örneğin bir katılımcı tarafından üretilen her soru sözcüğü, diğer katılımcının söz sırasını almasına ve soru sözcüğüne karşılık bir eylem teşkil edecek şekilde bir cevap üretmesine imkân tanıyacak bir dizi düzeni içerisinde, çevirmen tarafından soru kipinde olmak üzere aktarılmayabilir.

Sözlü dilin kendine özgü devingen yapısının farkında olan bir araştırmacı, dizisel sınırların (sequential boundaries) bir eylemin başlatılması ve sonlandırılması ile çizildiğini ve katılımcıların anbean karşılıklı müzakeresinin sonucu olarak nihai şeklini aldığını bilmelidir. Sözlü dilde, ortaya atılan bir konu, tüm katılımcılarca yönetilir ve çözüme kavuşturulur. SÇA gerçekleşen bir etkileşimde de benzer bir yapısal örgütlenmeden söz etmek mümkündür. Zira tüm sözlü çeviri ortamları her şeyden önce birer sözlü dil ortamlarıdır.

BÖLÜM 4: TARTIŞMA: ÇEVİRMENİN SÖZCELEMSEL VARLIĞI

Yüz yüze bildirişimde, katılımcılar kendi bireyselliklerinde olmak üzere söz aracılığı ile kimi dilsel işlevleri aktarırlar. Burada amaçlanan, sözün ilişkiindeki işlevler ile sözü üretenin alıcı üzerinde bir etkide bulunmak istemesi ve onu belli bir eylemin içine sokmaya çalışmasıdır. Konuşan öznelere bu amaç doğrultusunda, eylemin gösterdiği kılış, durum veya oluşun nasıl gerçekleştiğini gösteren bir tür söyleyiş kalıbı olan kiplerden faydalanırlar. Yargı, emir ve bildirim dışında dilde kullanılan dördüncü temel kip olan soru kipindeki sözcelerin van Ek (1986: 103-116)'e göre söz aracılığı ile aktarılan dilsel işlevlerinden bazıları şunlardır: görüş almak için soru sormak; birisinin bir olayı anımsayıp anımsamadığını sormak; bir şeyin olabilirliğini sorgulamak; birisinin bir konuda yetkin olup olmadığını sormak; birisinin belli bir konuda ne denli emin olup olmadığını sormak; başkalarının bir şeyi yapmaya zorunlu olup olmadığını sormak; duygusal tavırları ortaya çıkarmak için birisinin durumdan hoşnut olup olmadığını sormak; olası seçenekler hakkında soru sormak; karşıdaki kişinin niyetini veya istek ve arzusunu sormak; birisinin bir şeyi onaylayıp onaylamadığını sormak.

Sözcelerin kullanıldığı bağlama (gönderici, alıcı, ileti, yer ve zaman bileşenlerinden oluşan yapı) göre birden çok işlev üstlenebileceğini ifade eden Kılıç (2002: 89-93) ise benzer bir sınıflandırma ile soru sözcelerinin işlevlerinden şu şekilde ifade eder: anımsamaya ilişkin soru sormak; birisinin belli bir konuda emin olup olmadığını sormak; hoşlandığınız şeyleri sormak; birisinin fikrini sormak; bir konuyla ilgilenip ilgilenilmediğini sormak; aynı görüşte olup olmadığını sormak; bir şeyin yapıp yapılmadığını sormak; hal hatır sormak.

Soru sözcelerinin olası işlevlerini tanımlayan tüm bu olgular tek dilli ortamda olduğu kadar sözlü çeviri bildirişim ortamları içinde geçerli olmakla birlikte, sözlü çevirmenin karşılıklı sözceleme durumundaki varlığı düşünüldüğünde, katılımcılardan biri tarafından bu işlevlerden herhangi birini gerçekleştirmek için üretilen bir soru sözcisinin sözlü çevirmenin süzgecinden geçeceği gerçeği de unutulmamalıdır.

Bu bölümde, çalışmanın derlemine oluşturan görsel-işitsel malzemenin çevriyazısı yolu ile elde edilen soru sözcelerinin, üçlü katılımlı bildirişim dâhilinde yukarıda tanımlanan dilsel işlevlerden hangilerini yerine getirmek üzere üretildiği belirlenmeye çalışılacaktır. Üretilen bu soru sözcelerinin sözlü çevirmen tarafından nasıl ele alındığı ve sözlü

çevirmenin ediminin katılımcı çerçeveyi nasıl etkilediği, yönlendirdiği ise olası soru-cevap bitişik çiftleri üzerinden irdelenecektir. Son olarak, sözel boyutta ele alınan örneklere sözel olmayan boyuttan seçilen katılımcı *bakışı* bir dizge dâhilinde eklenecek ve *bakışın* bildirişim ortamına ne gibi katkıları olduğu ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

4.1. Muhatabı Açısından Soru Sözceleri

Sözlü dilde soru sözcelerinin sınıflandırılmasının yazılı dil düzlemindeki gibi biçim ve sözdizim yapıları açısından yapılamayacağı vurgulanmıştı. Zira soru sözcelerinin sözcelem değerlerinin saptanması ve ilgili dilsel kullanımın edimbilimsel olarak doğru biçimde yorumlanabilmesi için, o sözlü dil kullanımının bürünsel özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bundandır ki, soru sözcelerinin üretildikleri bağlam çerçevesinde ele alınması yani farklı sözlü dil bağlamlarında üretilen soruların sözcelemsel işlevleri açısından irdelenebilmesi, ilgili sözlü dil kullanımının “konuşan özne-muhatab” ilişkisi içerisinde yorumlanmasını gerekli kılar. Kimi zaman muhataba yöneltile soruların ardından söz sırası sorunun muhatabına bırakılır iken, kimi zaman da soru sözcisini kullanan konuşmacı kendi ürettiği soruya kendisi cevap vermek suretiyle sözü karşı tarafa bırakmaksızın kendisi devam edebilir. Kimi sözceler biçimsel açıdan soru değeri taşıyor olsa da aslında muhatabın herhangi bir cevap vermesinin beklenmediği, anlam etkisi yaratmak için kullanılan sorulardır. Kimi sözceler ise biçimsel açıdan soru değeri taşımıyor olsa da tonlama farkı ile verilen, bürün odaklı soru sözceleri olarak yorumlanabilir.

Sözlü çevirmenin aracılığında gerçekleşen üçlü katılımlı bir bildirişim ortamında soru sözceleri işlevlerinden bağımsız olarak muhatabı açısından iki farklı alt başlıkta ele alınabilir: (1) muhatabı açısından çeviriye ihtiyaç duymayan soru sözceleri, (2) muhatabı açısından çeviriye ihtiyaç duyan soru sözceleri.

4.1.1. Muhatabı Açısından Çeviriye İhtiyaç Duymayan Soru Sözceleri

Bu tür soru sözceleri, muhatabı diğer iki katılımcıdan biri olmak üzere sözlü çevirmen tarafından üretilbildiği gibi, muhatabı sözlü çevirmen olmak üzere diğer iki katılımcıdan biri tarafından da üretilir.

4.1.1.1. Çevirmen Yönelimli Soru Sözceleri

Bu başlıkta, hasta veya temsilci tarafından çevirmene yönelik oluşturulan soru sözceleri, çalışmanın derleminden elde edilen ve Ek 2’de tam çevriyazısı yapılmış farklı sözcelem durumlarının kısmi alıntılanması yoluyla incelenecektir.

[Alıntı 4. 1.- HTG1h] 05:56-06:10

T20- ilk yıkamayı yine bur(a)da yapı(a)ca(ğ)ı

Ç22- the first shampooing is going to be here

ilk şampuanlama burada olacak

H11- the first what (?)

ilk ne?

Ç23- shampooing # ehmm clea(.) %washing% (?)

şampuanlama eee temiz yıkama?

H12- washing (?)

yıkama

Ç24- yeah washing or <e wa(.)> shampooing

evet yıkama ya da yıka şampuanlama

H13- <ohh (...)> okay

tamam

T21- ilk yıkama {sadece}

Yukarıdaki alıntıda, sözlü çevirmen ile hasta arasında karşılıklı üretilen soru sözceleri aracılığıyla, sözlü çevirmen tarafından “ilk yıkama” kelime öbeğine karşılık olarak üretilen “first shampooing-ilk şampuanlama” (Ç22) kelime öbeğinin müzakeresine yönelik bir sözcelem durumu söz konusudur. Hastanın “shampooing-şampuanlama” kelimesini anlamlandırmadığını ifade etmek için ürettiği soru sözcisini (H11) takiben sözlü çevirmen tarafından ‘yıkama’ sözcüğünü karşılayabilecek iki seçenek daha üretilmiştir. (Ç23) Biçim açısından bir soru sözcisi olmamakla birlikte bürünsel açıdan soru sözcisi değeri taşıyan “washing-yıkama” sözcisi muhatap ile uzlaşmaya yönelik

bir niyetin göstergesi olarak yorumlanabilir. Hastanın çevirmen tarafından kendine sunulan üç seçenektan “washing” sözcesini (H12) seçtiğini düşünen çevirmen uzlaşının gerçekleştiğine işaret eden “yeah washing-evet yıkama” sözcesi (Ç24) ile müzakerenin bir anlamda sona erdiğini ifade eder. Hasta ve sözlü çevirmen arasında geçen ve her iki katılımcının da üçer kez söz sırası aldığı dizi düzeninde temsilcinin kendi dışında gelişen bu müzakereden rahatsız olup olmadığı ve o esnada ilgiyi odaklama çerçevesinde (engagement framework) nasıl bir tutum sergilediği ise sözel boyutta olduğu kadar sözel olmayan boyutta da irdelenmelidir. İlgili sözceleme durumunda, temsilcinin bakışlarını nereye ve/veya kime yönlendirdiği sözel olmayan boyuttan elde edilebilecek temel bir gösterge olarak kullanılabilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde dil-dışı bir gösterge olan ‘bakış’ da katılımcı çerçeve temelinde ele alınacaktır. Sözel boyuta geri dönecek olursak, temsilci “ilk yıkama sadece” sözcesi ile (T21) bildirişime yeniden katılım niyetini ortaya koymaktadır.

[Alıntı 4. 2.- HTG2a] 01:00-01:22

T1- septum tablet ağrı kesici # sabah akşam bir tane kullanacak ee içinde toplam zaten on tane var beş gün sonra bitiyor {sabah bir akşam bir alacak}

Ç1- you need to take this in the morning ee one in the (.) ee in the evening you need to

bunu almanız gerekli sabahtan bir tane akşamüstü bir tane

consume one (...) ee this is going to be finished after five days

tüketmelisiniz bu bitecektir beş günün ardından

H1- so one in the morning one in the evening (?)

yani bir tane sabah bir tane akşamüstü

Ç2- yeah

evet

İlacın hangi şekilde kullanılması gerektiğine dair bilgi sahibi olan tek katılımcı olan temsilcinin bu ve benzeri sözceleme durumlarında epistemik bir otoriteye sahip olduğu söylenebilir. Buna karşın, ilacın uygun kullanım sıklığına dair teyitleşme amacıyla hasta tarafından üretilen soru sözcesi (H1), çevirmen tarafından bir diğer muhataba yöneltilmemiş ve kendisi tarafından cevaplanmıştır (Ç2). Çevirmen bir anlamda kendini

epistemik otorite yerine koymaktadır. Zira ilacın kullanım sıklığına dair gerekli bilgi, epistemik otorite tarafından bu sözceleme durumunun başında açıkça ifade edilmiştir (T1). Aynı sözceleme durumunun devamında ise hasta ilacın kullanım amacına dair bir soru sözcüğü daha üretir:

H2- <is this pain> killer (?)

bu ağrı kesici mi

T3- pain killer yes

ağrı kesici evet

Ç3- pain killer yeah

ağrı kesici öyle

Söz konusu ilacın bir ağrı kesici olduğuna dair bilgi, temsilci tarafından sözceleme durumunun başında açıkça ifade edilmiş olmasına (T1) karşın, sözlü çevirmen tarafından bu bilgi içeriği muhataba çevrilmemiştir. Bu durum, hasta tarafından eksik bilginin tamamlanması yönelik bir soru sözcüğünün üretilmesine sebep olmuştur (H2). Bu soru sözcüğünün muhatabı epistemik otorite olarak kabul ettiğimiz temsilci olmasına karşın, olağan olan, bu soru sözcüğünün çevirmenin süzgecinden geçmesidir. Beklenilen akışın dışında bir sözceleme durumuna yol açan ise, temsilcinin sözlü çevirmenin çeviri edimini beklemeksizin hastanın sorusuna cevap vermesi (T3) ve soru-cevap bitişik çiftinin sözlü çevirmenin varlığına ihtiyaç duyulmaksızın tamamlanmış olmasıdır. Temsilcinin konu bilgisinin bir parçası olarak “pain-killer” terimine aşina olduğu ve bu terimsel kullanımın onun bireysel edincinin bir parçası olduğu çıkarımı yapılabilir. Çevirmen ise, kendi sözcelemsel varlığını ortaya koyarcasına, temsilcinin erek dilde ürettiği sözceğin benzerini bir de kendisi üretir (Ç3).

İki farklı dil düzgüsünde (coding) sözcük veya parça (segment) temelinde benzerliği olan ve bu benzerlik sebebiyle aynı dili konuşamayan kişilerin bir ölçüde birbirini anlamasına imkân tanıyan iki değerli (bivalent) yapısal olgular mevcuttur. “Okey”, “yes”, “no” gibi sözcükler ise evrensel değerleri açısından söz konusu iki değerli sözcükler arasında öne çıkan örnekler olarak kabul edilebilir. Angermeyer (2015: 160), sözlü çevirmenlerin bu tür sözcükleri bir alışkanlık olarak çevirme eğiliminde olduğundan söz eder. Angermeyer (2015: 159-164) ayrıca, bu tür iki değerli yapıların, yanlış anlamaya

yol açabileceğinden ötürü, sözlü çevirmenin imtiyazında olmak üzere değerlendirilmeye alınması gerektiğine ve çevirmenin epistemik otorite olarak bu yapıların çevrilmesine ihtiyaç olup olmadığını belirlemesi gerektiğine işaret eder. Wadensjö (1998: 23-25) ise, belli bir benzerliğe sahip iki değerli bu sözcelerin iki farklı dilde edimsel bir eşdeğerliğe sahip olmayabileceğini ve bu yüzden bu tür sözcelerin çevirisinin bir tercih meselesi olarak değil bir zorunluluk olarak çevrilmesi gerektiğine işaret eder.

[Alıntı 4. 3.- HTG1k] 07:44-08:25

T29- eee şu anda aç mı {kendisi} (?)

Ç33- are you hungry right now?

aç mısınız şu anda?

H20- ## nobe

T29- ee lokal anestezi olacağı için tok olması lazım tokluk hissine sahip <olması lazım

H21-

<yeah it's gonna>

take

evet yapılacak olan

local anesthesia (?) I dont wanna be put to sleep

lokal anestezi ben uyutulmak istemiyorum

Ç34- sorry (?)

anlayamadım

H22- you don't (.) you don't do general anesthesia for hair do you (?) it's local right (?)

saç için genel anestezi yapmıyorsunuz

değil mi

lokal doğru mu

Ç35- yeah it's local

evet lokal

T30- ne <dedi (?)

Bu alıntıda, Alıntı 2'deki iki değerli yapısal olgu (pain killer) ve onun sözcelem durumunu nasıl etkilediği ile benzerlik gösteren iki ayrı durum söz konusudur. Hastanın aç olup olmadığını soran temsilcinin soru sözcesi bir önceki kesitte (bknz. HTG1j)

olmak üzere çevirmen tarafından cevaplanmıştır. Takip eden yukarıdaki kesit ise, hastanın açlık durumundan emin olmak isteyen temsilcinin aynı soruyu sorması ile başlar (T29). Temsilci bir anlamda aynı konuda olmak üzere hastayı bildirişime dâhil etmek adına soruyu tekrarlar. Çevirmen bu defa soruyu alıcısı ile buluşturur (Ç33). Hastanın “hayır” anlamında verdiği “nobe” cevabının (H20) görece evrensel bir “olumsuzlama” değeri taşıması ve hastanın bu sözceyi başını iki yana sallamak suretiyle dil-dışı bir gösterge ile destekler bir edimde bulunması, cevabı muhatabı yani temsilci açısından çeviriye ihtiyaç duymaz bir konuma sokar. Hastanın cevabına müteakip, tokluk hissinin uygulama için bir ön şart olduğundan söz eden temsilcinin (T29) sözcesinde “lokal anestezi” gibi iki farklı dilsel kodlamada da benzer ses değerine sahip olan bir diğer iki değerli yapı, bir önceki soru soru-cevap sıralı çiftinde olduğu gibi çevirmenin sözel boyutta katılımcı çerçeve dışında kalmasına yol açar. Zira hasta, temsilci tarafından üretilen sözcenin çevirisini beklemeksizin, “lokal anestezi” hakkında bir soru sorar (H21). Bir önceki sözceleme durumunda katılımcı çerçeve dışında bırakılan çevirmen, bu yeni sözcelemsel duruma adapte olmakta zorlandığının bir göstergesi olarak hastanın soru sözcesini anlayamadığını ifade eder (Ç34). Hasta tarafından aynı soru sözcesi tekrar edilir. Sorunun içeriğine yönelik bir odaklama niteliğinde olmak üzere birbirini takip eden ve destekleyen iki ayrı soru sözcesi oluşturulur (H22). Bu sorular, çevirmen tarafından muhatabına yöneltilmeksizin cevaplanır (Ç35). Hasta ve çevirmen arasında geçen bu sözceleme durumunda temsilcinin ilgiyi odaklama çerçevesinde nasıl bir tutum sergilediği katılımcı çerçevede onun bakışlarını nereye yönelttiği ile yakından ilgilidir. Kimi zaman çevirmenin bir epistemik otorite olarak sorumluluğunu paylaşmasından memnun olan temsilci, bu kesitte sözel boyutta olmak üzere kendini bildirişime katılım çerçevesi içine sokmak amacıyla çevirmene bir soru yöneltir (T30).

[Alıntı 4. 4.- HTG2j] 05:43-05:52

H23- what's (.) what's this (?) okey just (.)

nedir nedir bu tamam sadece

Ç32- ehm (.)

T18- o ee gazlı bezi (.) %başını ama% öne eğiyor (!)

Ç33- please don't (!) your # your (.)

lütfeñ yapmayın sizin sizin

H24- ah yeah [gölme] I'm leaning down # sorry

evet aşğıya doğru eğiliyorum üzgünüm

Tıpkı Alıntı 2 ve Alıntı 3'deki bildirişimde de tezahür ettiğı üzere, bu sözceleme durumunda da ikili değerli bir parçasal yapı söz konusudur. Hasta, kendisine verilen bir poşet içerisinde gördüğü vakumlu bir nesnenin ne olduğuna dair bir soru sözcesi üretir (H23). Bu soru sözcesi ilk dili Türkçe olan temsilci için farklı bir dil kodlamasında üretilmiş olmasına karşın, temsilci daha önce duyduğu ve işlevinin ne olduğunu bildiğı bir sözce olmasından ötürü sözlü çevirmenin çevirisini beklemeksizin soruya cevap verir (T18). Dikkate değer diğeri bir durum ise, hastanın soru sözcesini takiben çevirmenin "ehm" şeklinde verdiği tepkidir(Ç32). Bu tepki, bir söz sırası oluşturma birimi (turn constructional unit) olarak kabul edilebilir. Belirsiz olan ise çevirmenin söz sırasını aldığında bu soru sözcesini muhatabına yani epistemik otoriteye mi yönlendireceğı yoksa epistemik bir duruş sergileyip soru sözcesine kendisinin mi cevap vereceğidir. Bu sözceleme durumundaki belirsizliğin (ambiguity) giderilmesi için sözlü çevirmenin sözel boyutta söz sırasını aldığı sözceleme anında bakışını hangi katılımcıya yönelttiğı anlamlı bir gösterge olabilir.

[Alıntı 4. 5.- HTG2b] 01:28-01:56

T4- midesine herhangi bi(r) ilaçlar dokunmasın diye {mide koruyucu} sabahları bir tane aç karnına alıp # bırakıyor başka almıyor

Ç4- ee this is for the e stomach protector #

bu şey için mide koruyucu

T5- sabahları # <aç

Ç5- <you only> yeah you only need to use in the morning when you are hungry #

siz sadece evet siz sadece sabahları kullanmalısınız aç olduğunuzda

{just ee just one}

sadece sadece bir tane

H3- *ok what's it* protecting my stomach from (?)

tamam bu midemi nelerden koruyor

Ç6- if you feel any side effect (.)

eğer herhangi bir yan etki hissederseniz

H4- ahh ok ## just one in the morning (?)

tamam sadece bir tane sabahtan

Ç7- yeah # %hungry%

evet aç olarak

H5- one in the morning yeah (?)

bir tane sabahtan öyle mi

Ç8- yeah

İlacın hangi amaçla olduğu kadar hangi sıklıkla ve nasıl alınması gerektiğine dair bilgi veren temsilcinin sözcelerine (T4) müteakip, çevirmen ilacın bir “mide koruyucu” olduğunu ifade eder (Ç4). Bu sözcenin ardından gelen suskuyu temsilci bir ‘geçişe uygun yer’ (transition relevance place) olarak değerlendirir ve yeniden söz sırasını alır ve önceki sözcesinde verdiği bilginin bir kısmını tekrar eder (T5). Temsilci bu tekrar ile önemli olduğunu ve çevirmen tarafından henüz çevrilmediğini düşündüğü iki noktaya bir daha dikkat çeker. Temsilcinin dikkat çektiği ilk noktadan hemen sonra bir susku vermesini (T5) değerlendiren çevirmen söz sırasını tekrar alır (Ç5), lakin temsilcinin dikkat çekmek istediği ikinci bir nokta daha vardır ve bu yüzden temsilci ile çevirmenin konuşmalarında kısa süreli bir üst üste binme yaşanır. Çevirmen konuşmanın üstü üste binen kısmının hemen ardından “yeah” sözcüsü (Ç5) ile çeviriye kısa süreli bir ara verir ve temsilcinin dikkat çektiği ikinci noktanın (“aç”) da çevrileceği hususunda örtülü bir uzlaşıya varılır. Lakin tüm bu karşılıklı sözceleme durumunun değerlendirmesini sadece sözel boyutta olmak üzere yapmak yeterince sağlıklı olmayabilir. Katılımcıların, özellikle de çevirmenin bakışlarının kime doğru yöneltildiği katılımcı çerçeve dâhilinde değerlendirildiğinde aynı sözceleme durumunun farklı bir şekilde yorumlanması mümkün olabilir. Katılımcı bakışının da çalışmaya dâhil edildiği ileriki bölümlerde aynı sözceleme durumu bir kez daha ele alınacaktır.

[Alıntı 4. 6.- HTG2c] 01:57-02:47

T6- %bu% yüzünün şişmemesi için ödem giderici bir ilaç # beş gün kullanıyo(r) ee
birinci gün üç tane birden {tok karnına} <ikinci> gün üç tane birden {tok} üçüncü gün
iki # dördüncü gün iki beşinci gün bir tane alıyo(r) ve bırakıyor

Ç9- <hıhı

Ç10- ok this is a (...) may be (.) it may effect your stomach you need to use it in the
first day

peki bu bir belki bu belki midenizi etkileyebilir bunu ilk gün kullanmalısınız

three pieces {after breakfast} second day three pieces after breakfast and eee it is going
like

*üç adet kahvaltı sonrası ikinci gün üç adet kahvaltı sonrası ve bu devam
ediyor*

that eee

bu şekilde

H6- go back down

tekrar ediyor

Ç11- yeah go back down

evet tekrar ediyor

H7- so I'll take these with me anyway {when I finish} (?)

yani bunları yanıma alacağım her şekilde bitirdiğimde

Ç12- yeah # this is the cortisone {low dose cortisone}

evet bu kortizon düşük doz kortizon

H8- what is this tapped for anyway (?) what does it doo (?)

bu ne için kullanılıyor ki ne işe yarıyor

Ç13- ee it is going to be used for the ee you said <that

şey için kullanılacak bahsetmiştiniz

T7-

<ödem> olmaması için şişkinlik giderici

Ç14- ee possible swellings

olası şişmeler

H9- okey

tamam

Önceki alıntılarda da görülebileceği üzere, ilaçların kullanımına dair gerekli bilgiye sahip olan ve bu sebepten epistemik otorite olarak adlandırılan temsilci tarafından verilen bilgi doğrultusunda, çevirmen ve hasta arasında ilgili bilginin teyidi amacıyla temsilcinin bir süreliğine bildirişime katılım çerçevesi dışında bırakıldığı sözcelem durumları yaşanabilir. Benzer bir durum bu alıntı için de geçerli olmakla birlikte, bir soru-cevap sıralı çiftinde (H7-Ç12), çevirmenin farklı bir epistemik duruş (epistemic stance) sergilediğinden söz etmek mümkündür. Şimdiye kadar ele alınan soru sözcelerinin işlevi, epistemik otorite olarak kabul edilen temsilcinin verdiği bilgiyi çeviren sözlü çevirmen ile hasta arasında bilginin içeriğinin teyidi veya içeriğe dair ilave bilginin hasta tarafından talep edilmesi doğrultusunda idi. Önceki örneklerden farklı olarak bu sözcelem durumunda, hasta tarafından teyit amaçlı olarak üretilen soru sözcesine (H7) verilen cevabın (Ç12) suskudan sonraki bölümünde, çevirmen tarafından ilacın “düşük dozda kortizon” olduğuna yönelik bilgi paylaşılmaktadır. Bu bilgiye epistemik otorite tarafından değinilmemiştir (bknz. T6). Heritage (2013: 376), herhangi bir etkileşim anında, her konuşmacının kendine ait, bilgiye dayalı özel bir alanı olduğunu ve farklı derinlikte olmak üzere aynı konu başlığı üzerinde daha fazla veya daha az bilgili olabileceklerini ifade eder ve belli bir bilgi alanında (domain), ancak belli ölçüde bilgi sahibi olanların öncelikli söz hakkı olduklarına dikkat çeker. Epistemik otorite tarafından verilen bilgi içeriği ile yetinmeyip, hastaya ilacın kullanım amacına dair ilave bilgi çevirmenin, bu ilave bilgiye o bildirişim ortamında nasıl ulaştığının cevabı ise, yine sözel olmayan boyutun katılımcı bakışı özelinde incelenmesi ile ifşa edilebilir.

Sözcelem durumun devamında ise, epistemik otorite tarafından bu dizi düzeninin başında (T6) ifade edilmiş olmasına karşın, sözlü çevirmen tarafından sözcenin o kısmının muhataba çevrilmemiş olması, hastayı ardı ardına iki soru sözcesi daha kurmaya sevk eder (H8). Çevirmen, bu soru sözcelerinin cevabının temsilci tarafından

sözcelem durumunun başında verildiğini anımsıyor olsa da (Ç13, suskuya kadar olan sözce) cevabı tam olarak veremez ve hem sözel hem de sözel olmayan boyutta yardım arayışına girer. Sözel boyutta epistemik otoriteden yardım talep ettiğinin bir göstergesi olarak temsilcinin ilk dilinde yani Türkçe olarak sözcelemesi gereken “demiştiniz ki” sözcesini “you said that” olarak erek dilde sözceler (Ç13). Bu sözcedeki “you” kişi adlı, sözcenin temsilciye yöneltildiğinin açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu sözce temsilcinin ilk dilinde ifade edilmemiş olsa da temsilci söz sırasını alır ve ilacın kullanım amacının ne olduğunu bir kez daha belirtir (T7). Temsilcinin söz sırasını almasını sağlayan unsuru ise sözel olmayan boyutta bulmak mümkündür. Zira soru sözcesine cevap vermek için bir anlamda yardım arayışında olan çevirmen, ilaçların bir kısmının ne amaçla ve hangi sıklıkta kullanılacağına kısa kısa değinen bir listenin yazılı olduğu kâğıdı elini alır. Çevirmenin, sözcelem durumunun bu kısmında, yardım amacıyla temsilciyi bildirişime katılım çerçevesine dâhil etmek niyetinde olup olmadığı ise bakışını o sözcelem anında kime yönelttiği ile yakından ilgilidir.

[Alıntı 4. 7.- HTG2f] 04:26-04:44

T11- ilk üç gün saç su değdirilmiyor sadece boydan aşağı(ıy)a duş alabilir

Ç21- ee in three days you don't need (.) you shouldn't eeee when you're washing your hair or

üç gün gerekli değil yapmamalısınız yıkarken saçınızı

veya

your body you just need to wash your body not your (.)

vücudunuzu sadece vücudunuzu yıkamalısınız şeyi değil

H15- for the first one week (?)

ilk bir hafta için

Ç22- yeah

evet

H16- and I shouldn't eat no salty food (?)

ve tuzlu yemek yememeliyim

Ç23- yeah

Hasta ve çevirmen arasında (H→Ç), hasta tarafından çevirmene yöneltilen soru sözcelerinin işlevinin, ekseriyetle önceki alıntılarda da olduğu üzere, sözlü çevirmenin çeviri edimini takiben çevirmen tarafından paylaşılan bilginin teyidine yönelik olduğunu gösteren bir başka sözcelem durumu söz konusudur. Yukarıdaki sözcelem durumundan önce, temsilci tarafından hastanın ilaç kullandığı sürece tuzlu yiyeceklerden kaçınmasına yönelik bir uyarı yapılır. Sözlü çevirmenin çeviri edimini takiben verdiği suskuyu konuşma sırasını almak için uygun bir yer olarak gören temsilci hastanın nasıl duş alması gerektiğine yönelik bir başka uyarı işlevli sözce ile konuşmasına devam eder (T11). Sözlü çevirmenin çevirisini (Ç21) takiben hasta tarafından muhatabı çevirmen olmak üzere ve bahsi geçen süreye yönelik teyitleşmek amacıyla bir soru sözcesi üretilir (H15). Hastanın soru sözcesindeki ilgili süre (bir hafta), temsilci tarafından verilen süre (ilk üç gün) ile örtüşmüyor olmasına rağmen, sözlü çevirmen tarafından onaylanır (Ç22). Hasta, tuzlu yiyeceklerden kaçınılmasına yönelik sözcelem durumunda çevirmenin verdiği suskuyu söz sırasını almak için temsilciden önce değerlendirememiş olmasını telafi etmek amacıyla daha önceki bu sözcelem durumuna yönelik teyit amaçlı bir soru sözcesi daha üretir (H16). Bu soru sözcesi de önceki soru sözcesi gibi yine çevirmen tarafından cevaplanır (Ç23).

Takip eden üç alıntı da (Alıntı 8-9-10), yine hasta tarafından çevirmene yöneltilen, fakat önceki sözcelem durumlarının aksine, verilen bilginin tekrarı yolu ile teyitleşmek amacıyla üretilen soru sözceleri değil, verilen bilginin kısmen veya tamamen anlaşılamamış olması üzerine üretilmiş soru sözceleri ele alınacaktır.

[Alıntı 4. 8.- HTG2e] 03:21-03:46

T10- şimdi ekim sonrasında yapmaması gerekenleri yapılması gerekenleri söyleyelim

Ç18- now we're going to explain that do's and dont's after the implant ee surgery

şimdi açıklayacaklarım yapılacaklar ve yapılmaması gerekenler ekim ameliyat sonrası

H12- I'm gonna explain this to youu (!) (?)

ben mi bunu size açıklayacağım

Ç19- nope %we% (.)

hayır biz

H13- are you gonna explain it to who did (...) (?) I don't understand

bunu yapana mı açıklayacaksınız *anlamıyorum*

Ç20- no [gülmeler] we will explain the (.) give you clear instructions on after care

hayır *biz açıklayacağız* *size açık talimatlar vereceğiz sonrası bakım hakkında*

H14- okey okey

Temsilci, uygulama sonrası hastanın yapması ve yapmaması gereken hususlardan bahsedeceğine yönelik bir söylemde bulunur (T10). Çevirmenin sözcesinde, ilgili hususların açıklamasını yapacak özne için açıkça “we” yani “biz” kişi adılı kullanılır (Ç18). Hasta, temsilcinin sözcesinde örtük olarak verilmiş olmasına karşın, çevirmenin sözcesinde oldukça belirtik (explicit) olarak verilen “we/biz” öznesini kaçırmış olsa gerek, açıklamayı kimin kime yapacağına dair ardı adına iki soru sözcesi üretir (H12 ve H13). İlk soru sözcesinin (H12) ardından çevirmen tarafından üretilen sözcede (Ç19) “%we%” kişi adılı üzerindeki vurgu anlaşmayı sonlandırmaya yönelik bürünsel bir eylem içermektedir. Anlaşmazlığın devam etmesi üzerine hasta tarafından üretilen ikinci sözceye (H13) çevirmenin verdiği cevap da aynı kişi adılı (we/biz) ile başlamasına rağmen benzer bir bürünsel kullanımdan söz etmek olası değildir. Kıran ve Kıran (2000: 80), kişi adılarının sözcenin önemini ortaya koyan söylem öğelerinden olduğunu ve alıcısı ve göndereni açısından sözceleminin açık izlerini taşıdığını ifade ederler. Çevirmenin, sözcenin göndereni açısından “we/biz” kişi adılını tercih etmiş olması, bu sözcelemler durumunda olmak üzere kurumsal taraf ve hizmet alan arasında kendini nereye koyduğu hususunda bize ipucu vermesi açısından önemlidir. Çevirmenin tarafsızlığı (impartiality/neutrality) kavramı, çevirmenin tüm katılımcılara eşit mesafede olma, denk bir sadakat dürtüsü ile hareket etmesi olarak algılansa da, bu denge çevirmenin ücretini karşılayan taraf adına olmak üzere sarsılabilir (Prunc ve Setton, 2015: 273-275). Yarı resmi kurumsal bir bildirişim ortamı olan saç ekimi uygulamalarında, çevirmeni tedarik eden ve ücretini ödeyen tarafın kurumsal taraf olduğunu hatırlamakta fayda olabilir.

[Alıntı 4. 9.- HTG3o] 25:28-26:27

T50- ee kısa son olarak birkaç # süreçle alakalı (.) onları da anlatayım ee köklerimizi aldıktan sonra # (...) işlemine başlıyoruz # o aldığımız kökleri # o açacağımız kanallara ek(e)ice(ği)z # {farklı bir arkadaşımız gelip onları açacak} # onu da ifade edelim

Ç83- he just wants you to know that # ee after taking the roots ee the follics folli (.)

sizin sadece şunu bilmenizi istiyor aldıktan sonra kökleri saç kö saç kö

H49- follicles

saç köklerini

Ç84- follicles # eee two persons will come and start transplantation

saç köklerini iki kişi gelecek ve ekime başlayacak

T51- ortalama kırk beş dakika falan (.) yarım saat kırk beş dakika sürüyor {kanal işlemi}

Ç85- and this eeee # this process will eee ### will # will takes ee forty fi(.) e forty five

ve bu bu süreç kırk kırk beş

minutes

dakika sürecek

H50- %which% process though (?)

hangi süreç ama

Ç86- the transplant (.) ee transplantation

ekim saç ekimi

Kıran ve Kıran (2000:79-80), sözcenin, en yalın anlatımla, belli bir yerde, belli bir zamanda, belli bir kişi tarafından söylenen ya da yazılan dilsel bir olgu olduğunu ifade ederler. Sözcenin üretildiği koşulların, yani sözceleme durumunun, sözcenin kendisinden (içeriğinden) daha anlamlı olduğu düşünüldüğünde, söylemsel öğelerin ancak ve ancak o bağlama göre değer kazandığından söz edilebilir. Aldıkları kökleri açtıkları kanallara ekeceklerini söyleyen temsilci (T50) aynı sözcenin devamında ‘yorum sonrası’ (post-rheme) olarak kabul edilebilecek ve sözcenin üç yapısal

unsurundan biri olan bir artıyorumda bulunur. Bu artıyorum ile, uygulamanın farklı bir özne tarafından yapılacağı vurgulanmaktadır. Söz sırasını çevirmene bırakmadan önce “onu da ifade edeyim” sözcüğü ile de sözlü çevirmenin dikkati sözün bu yapısal unsurunun muhataba çevrilmesinin önemine vurgu yaptığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, temsilcinin sözcüğü ve onun oluşum koşulları, sözlü çevirmenin çeviri ediminin içeriğinin kısmen de olsa belirleyicisi konumundadır. Bu durumun çevirmenin sözcüklerine yansımaları ise işlemin iki farklı özne tarafından yapılacağını ifade edilmesi ile gerçekleşmiştir (Ç84). Uygulamanın ne kadar süreceğine dair bilgi içeren sözcüğünü (T51) de bir artıyorum ile bitiren temsilci, sözü edilen sürenin “kanal işlemini” kapsadığını belirtir. Bu artıyorumun çevirisini kendi sözcüğünde “process/süreç” olarak ifade eden sözlü çevirmen (Ç85), bu sürecin daha önce ifade edilen iki farklı uygulamadan hangisine yönelik olduğuna dair net bir söylemde bulunmamış ve böylelikle bir yanlış anlamının önünü açmıştır. Hastanın soru sözcüğü de (H50) bu yanlış anlamının giderilmesine yöneliktir.

[Alıntı 4. 10.- HTG3s] 28:29-28:54

T57- sonrasında # yıkama yapıyoruz # sadece ekim yapılan noktaya # arka tarafa değil # %sadece% ekim yaptığımız bölgeye

Ç95- ee and after that they will wash your ee the ee recipient # eee area

ve bundan sonra yıkayacaklar sizin alıcı bölgeyi

H55- recipient area (?)

alıcı bölge

Ç96- # rece (.) you know the area the (.) that (.)

alı bilirsiniz o bölgeyi yani

H56- that's transplanted

ekim yapılmış

Ç97- %yes%

evet

H57- that was operated on

ameliyat edilmiş

Ç98- yes

evet

Temsilcinin “ekim yapılan nokta” şeklinde ifade ettiği (T57) uygulamanın yapılacağı bölge, çevirmen tarafından “recipient area” şeklinde çevrilir (Ç95). Erek dilin (İngilizce) imkânları açısından bakıldığında, çevirmen tercihini bir üst dilden (metalanguage) bir terim kullanmak suretiyle yapmıştır. Lakin hastanın birey dilinde (idiolect) böylesi bir kelime girdisi mevcut değildir. Sözünün amacının karşı tarafı belli bir eyleme geçirmek olduğu düşünüldüğünde, seçilen terimsel kullanımın bir dil içi (intralingual) çeviriye ihtiyaç duyduğu aşîkârdır. Çevirmenin bu yöndeki çabası (Ç96) hastanın işbirliği sayesinde kolayca aşılır (H56 ve H57).

4.1.1.2. Çevirmenin Hasta veya Temsilci Yöneltilimli Soru Sözceleri

Bu başlıkta ele alınacak soru sözceleri, hasta veya temsilciye yönelik çevirmen tarafından oluşturulan soru sözceleridir. Örnek amaçlı seçilen alıntılar, ilgili sözcelem durumunun sadece belli bir kesitini içerir. İlgili sözcelem durumlarının tam çevriyazısı Ek 2’de mevcuttur.

[Alıntı 4. 11.- HTG2g] 04:45-05:04

T12- ilk bir ay (...) sauna jakuzi veya ağır sporlar yasak

Ç24- %nasıl% (?) kaç gün (?)

T13- bir ay

Ç25- bir ay # in the first month you need to avoid doin’ ee sports or the saunas the hot

ilk ayda yapmaktan kaçınmalısınız spor veya sauna benzeri sıcak

places {you need to avoid that}

yerler uzak durmalısınız bundan

Temsilci tarafından hangi tür sporlardan ne kadar süre ile kaçınılması gerektiğine dair bir sözce oluşturulur (T12). Çevirmenin ilk tepkisi (Ç24), verilen bilginin sadece bir kısmına yönelik anlamının (comprehension) gerçekleşmediğine işaret eder. Padilla ve Bajo (2015:71), ‘yapıcı bir bilişsel süreç’ olarak adlandırdıkları *anlamanın*, sesbilimsel

(phonological), sözlüksel,(lexical) veya sözdizimsel (syntactic) düzeyde veya belli bir durumsallık (situationalty) düzeyinde gerçekleştiğini veya gerçekleşmediğini ifade ederler. Temsilcinin tek bir dil göstergesi (sözcük) yani biçim düzeyinde verdiği cevabı (T13) takiben çevirmen tarafından oluşturulan sözce (Ç25), bize sözdizimsel düzeyde anlamanın gerçekleştiğini gösterir. Çevirmenin *anlamanın* gerçekleşmediğine yönelik verdiği tepki ardı ardına iki soru sözcesinden ibarettir(Ç24). İkinci soru sözcesi, anlamanın hangi düzeyde gerçekleşmediğine yönelik açık bir ipucu niteliğindedir.

[Alıntı 4. 12.- HTG3j] 17:42-18:09

T34- üçüncüsü (.) üçüncüsüne geçelim # üçüncüsü de madde kullanımı en son bir ay yapmış ol(a)cak {eğer kullanıyorsa} # bir ay önceden bırakmış olacak

Ç59- ne kullanımı (?)

T35- madde kullanımı

Ç60- madde (?)

T36- eroin gibi madde kullanımı

Ç61- haa #

T37- bir ay öncesinden bırakmış olacak

Ç62- if you take ehm any drugs {any kinds of drugs} you should stop taking them before one

eğer alıyorsanız herhangi uyuşturucu herhangi tür uyuşturucu bırakmalısınız almayı

months of the ee

bir ay öncesinde

H36- ehm okey

Saç ekimi uygulaması öncesi hastanın dikkat etmesi gereken belli hususlara dikkat çeken temsilci, hastanın, eğer kullanıyor ise, uyuşturucu özellikli madde kullanımını uygulamadan bir ay önce bırakmış olması gerektiği uyarısında bulunur. Temsilci bu uyarı için “madde kullanımı” tanımlamasını yapar. Lakin temsilci tarafından üretilen bu sözcenin alıcısı konumundaki çevirmenin dünya bilgisinde bu tabir yer almamaktadır. Doğan (2014: 113), yüzey yapıda bağlaşıklığı (cohesion) kurulmuş bir metnin (yazılı

veya sözlü) içeriği metnin sahibi (yazar veya konuşucu) tarafından belirleniyor olsa da, bunun alımlanmasının okuyucunun veya dinleyicinin dünya bilgisi ile ilgili olduğuna dikkat çeker. Çevirmenin ikinci soru sözcesinden anlaşılacağı üzere (Ç60), çevirmen ilk tepkisi ile (Ç59) basit bir sözcük yinelemesi/tekrarı (reiteration) talebinde bulunmamakta, “madde kullanımının” ne olduğuna dair daha açık bir tanımlama talep etmektedir. Anlam belirtimi (meaning specification) yani anlamın daha ayrıntılı bir biçimde ifade edilmesi, sözlü çeviri bildirilişim ortamlarında çevirmenin ediminde olmak üzere “belirtikleştirme/somutlaştırma” (explication) başlığında ele alınır. Gumul (2015: 156), belirtikleştirmenin daha ziyade bağlaşıklık ile ilgili olduğunu ve anlam belirtimi dışında mecaz kullanımda belirsizliğin giderilmesi gibi işlemlerde çevirmenin bilinçli, stratejik bir tercihi olarak kabul edilmesi gerektiğini söyler.

[Alıntı 4. 13.- HTG3m] 23:09-24:19

Ç74- uyanık mı olucak ee {operasyonda} (?)

T44- operasyon sırasında ee ilk iki saat # herhangi bi(r) şey yapamıyoruz %çünkü% yüz üstü yatıyo(r) # herhangi bir (.) orada uyuyabilir # {söyleyebilirsin}

Ç75- anestezi almıyor ama uyuyor (?)

T45- yok # anestezi almış oluyo(r) # or(a)da da uyuyabiliyor # yüzüstü yatıyor çünkü # ense # şeye gel(e)ceği için

Ç76- <hıhı

T46- <or(a)>da uyuyabilir

Ç77- ee the first two hours you can sleep # because you’ll be lying on ee on your face

ilk iki saat uyuyabilirsiniz çünkü uzanıyor olacaksınız yüzünüz üstünde

Çevirmenin hastanın uygulama (operasyon) esnasında uyanık mı yoksa uyuyor mu olacağına yönelik soru sözcesini (Ç74) yanıtlayan temsilcinin cevabı iki bölümde olmak üzere ele alınabilir. Birinci bölüm temsilci (konuşucu) ve çevirmen (dinleyici) arasındaki ortak bilgi alanıdır. “Operasyon sırasında” diye söze başlayan temsilci (konuşucu) çevirmene (dinleyici) zaten bildiği bir bilgiyi aktarır. Bu bölüm itibarı ile yeni bir bilgi söz konusu olmamakla birlikte sözcenin diğer bölümünü oluşturan, dinleyicinin bilmek istediği yeni bilgi için bir referans noktası olarak kullanılır.

Verilmiş bilginin öncelikli olarak söylenmesinin dinleyicinin söyleneni kavrama konusundaki çabasına katkı sağlayacağını ifade eden Doğan (2014: 75), konuşucunun dinleyicisini iyi tahlil etmesinin ve onun neyi bilip neyi bilmediği konusunda bir anlayış geliştirmiş olmasının önemine değinir. Zira konuşucu verilmiş bilgi ve yeni bilgi yapılandırmasını bu anlayışa göre kurgulayabilir. Temsilcinin cevabının ikinci bölümünü oluşturan yeni bilgi kısmında ise, iki saat boyunca, yüz üstü konumda hastanın isterse uyuyabileceği ve başka bir şey ile meşgul olamayacağı bilgisi aktarılıyor (T44). Verilen yeni bilgiye rağmen, ilave yeni bilgi için çevirmen bir başka soru sözcesi oluşturma ihtiyacı duyuyor (Ç75). Bu yeni soru sözcesi, temsilcinin (konuşucu) çevirmenin (dinleyici) o bildirişim sürecine dair sahip olduğu bilgi durumu hakkında yeterince duyarlı davranmadığına işaret edebilir.

[Alıntı 4. 14.- HTG3f] 08:43-12:04

H17- okey so how %much% does the procedure cost (?)

tamam şöyle ki ne kadar tutuyor bu işlem

Ç30- ## bu operasyon ne kadar ee evet yani ne kadar ee <ücreti> ne kadar (?)

T18- <ücreti> bu ücretimiz (.) eee genel bir şeyi var ortalama fiyatı var ee biz operasyonlarımızı yurt dışı hastalarımıza genellikle iki bin Euro yapıyoruz # onun dışında oteli var # hastaneye araç getirecek hastaneden sonra otele tekrar araç bırakacak şeklinde bütün hepsi içinde paket şeklimiz var #

Ç31- otel ücreti de içine dahil mi (?)

T19- otel # operasyon # artı kullanacağı bir haftalık ilaçlar #

Ç32- hıhı

T20- bunların hepsi iki bin Euro (...)

Ç32- ee it costs two thousand euros e and ee the service ee contains all the ee you know the

maliyeti iki bin euro ve hizmetin kapsamı tüm biliyorsunuz

operation cost and the hotel cost and also your medicines

operasyon maliyeti ve otel masrafı ve ayrıca sizin ilaçlarınız

Saç ekimi uygulamasının maliyetine dair bilgi veren temsilci (T18), sözcesine “bu ücretimiz” sözcükleriyle başlar. Bu tercihi ile önceki konuşmacıya “verilmiş bilgi” üzerinden bir gönderme yapar. Bir anlamda ortak bir bellek yaratılmıştır. Her iki sözcük de bir referans noktası niteliğindedir. Zira hem önceki konuşmacının sözcesine bir öngönderim (cataphoric reference), hem de sözcenin devamı durumundaki yeni bilgi ile bir bağlantı işlevi görürler. Metnin yüzey yapısında, sözdizimsel ve anlambilimsel bütünlüğü sağlamak amacıyla bir takım bağlaşıklık öğeleri kullanılır (Doğan, 2014: 114). Beaugrande ve Dressler (1981) tarafından da sınıflandırılan bu öğelerden biri de bağlaçlardır (junction). Sözcesinin başı itibarı ile konuşucu ve dinleyici arasında ortak bir bilgi alanı yaratmayı başaran temsilci, sözcenin yeni bilgi veren bölümünde kullandığı “onun dışında” bağlacı ile anlamsal bir belirsizliğe yol açar. Zira iki zihinsel önerme arasındaki ilişkinin niteliğini ortaya koyan “onun dışında” bağlacı, bu sözcelem durumunda bir tür çift başlılığa neden olur. Otel maliyetinin belirtilen ücretin içine dâhil olup olmadığı konusunu açıklığa kavuşturmak isteyen, bu belirsizliği gidermek için bir soru sözcesi oluşturur (Ç31).

[Alıntı 4. 15.- HTG3d] 05:51-07:03

T12- ee üçüncü adımımız ise (.) üçüncü adımımız ise # ee saçlarımızın ense kısmından arka %donör% dediğimiz alandan alıyoruz # üçüncü adımımız bu oluyor

Ç18- the ee third step we'll take thee ehm hair ehm follicles ehm from the back of the head

üçüncü aşama alacağız saç köklerini arka tarafından başın

they took more (...)

daha fazla alırlar

H9- okey # what kind of graft is used (?)

tamam ne tür greft kullanılıyor

Ç19- %what kind% (?)

ne tür

H10- of graft

Graft

Hasta saç kökü alımında ne tür bir uygulama yapıldığını sorgulayan bir soru sözcüğü üretir (H9). Çevirmen ise bu soru sözcüğüne tematik (konusal) bir soru sözcüğü ile karşılık verir (Ç19). Bu soru sözcüğü ile çevirmen, odak noktası olan söylem nesnesi (greft) üzerinden ilerlemek istemektedir. Bu soru sözcüğü ayrıca, söylem konusu ile ilgili bir somutlaştırma işlevi görmektedir. Çevirmenin soru sözcüğü bu söylem nesnesi etrafında örgütlenmek istenmiştir. Doğan (2014: 77), temanın (konunun) iki işlevi olduğundan söz eder: (i) cümleyi bağlam içinde kendinden önceki söyleme bağlayan yönlendirme noktası işlevi, (ii) cümleyi kendinden sonraki söyleme bağlayan ve sonraki bölümlerin gelişmesine yardım eden bir hareket noktası işlevi. Burada söz konusu olan yüzey yapıda dilbilimsel bir bölümlendirme değil, tematik olarak konuşucunun (çevirmen) soru sözcüğü ile niyetini net biçimde ifade etmiş olmasıdır. Tema bize konuşmacının ne(ler)den bahsedeceğine söylerken, tema ögesi hakkında bize herhangi bir şey söyleyen öge ise anlam odağı/yorum (rheme) olarak kabul edilir. Bir sözcede anlamı oluşturan ve açıklayan bölüm odak noktasıdır (Doğan, 2014: 79).

[Alıntı 4. 16.- HTG3e] 07:08-07:43

H11- and what does the cost depend on (?) *what factors* that determine the cost of the

ve maliyeti neye bağlı

hangi etmenler belirliyor maliyetini

procedure (?)

işlemin

Ç24- the cost (?)

maliyet

H12- %cost%

maliyet

Ç25- ### mmm bunun ee ###

H13- how much it costs (?)

ne kadara mal oluyor

Ç26- okey # bunun eee ne kadar (.) ne kadara mal olduğunu öğrenebilir miyim (?) yani ücreti ne (?)

T16- tabiyki #

Hasta saç ekimi uygulamasının maliyetini öğrenmek için bir soru sorar (H11). Bu soru sözcesinin temasını (konusu) “cost” yani maliyet sözcüğü oluşturur. Bir önceki alıntı (Alıntı 15) ile benzer bir örgütlenme ile, anlama (comprehension) sürecinin tam gerçekleşmesi amacıyla çevirmen tarafından söylem nesnesinin somutlaştırılmasına yönelik bir soru sözcesi üretilir (Ç24). Hastanın verdiği tepki (H12) ise bürüne (prosody) dayalı bir etkisöze sahiptir. Zira hasta söylem nesnesi olan “cost/maliyet” sözcüğünü yüzey yapıda aynı biçimsel özelliklere sahip olsa da derin yapıda farklı bir bürünsel işlev ile tekrar eder. Hasta aslında “cost” yani maliyet sözcüğünü başka türlü nasıl ifade edebileceğini bilmediğini muhatabına bildirmek niyetindedir. Çevirmenin belli bir süre devam eden suskusu (Ç25), hastanın “how much” ile başlayan sözcesi (H13) son bulur. Hasta, söylem nesnesini (cost) nasıl somutlaştırabileceğine dair bir yol bulmuş ve “how much” ile “cost” arasında bir ilişki kurulmasını sağlamıştır. Kurulan bu ilişkinin başarıya ulaştığının bir göstergesi olarak çevirmen sözcesine (Ç26) “okey” sözcüğü ile başlar.

[Alıntı 4. 17.- HTG3i] 13:53-17:13

H26- and would I have to go back for check-up (?)

ve tekrar gitmem gerekli mi kontrol için

Ç45- ee müracaat için tekrar gele (.) gelmek zorunda mı (?)

T28- müracaat için tekrar gelmek zorunda # şöyle # onun hastamızın bir danışmanı oluyo(r) ondan randevü alıyo(r) # istediği zaman randevü alabilir # %her zaman% işleme gelebilir

H27- I mean %check-up% # like check-up after the procedure

demek istediğim kontrol yani işlem sonrası kontrol

Ç46- ee right after the procedure (?)

hemen işlem sonrasında mı

H28- you know you’ve got operation and after (...) when do I have to see the surgeon again

bilirsin operasyon oldun ve sonra ne zaman görmem gerekli cerrahi tekrar

(?) {the doctor again} after the procedure

doktoru tekrar sonrasında işlemin

Ç47- yani ameliyattan sonra ne zaman ee kontrole gelecek (?) #

Çevirmenin soru sözcüğü (Ç46) söylemde belirsizliği gidermeye yönelik bir işlev görmektedir. Çevirmende örtük bir algılama gerçekleştiği ve bu yüzden soruya soru ile yanıt verdiği anlaşılmaktadır. Önceki iki alıntının aksine (Alıntı 15 ve 16), bu örnekte söylem nesnesinin somutlaştırılmasına yönelik tematik bir soru değil, anlam odağına (rheme) yönelik bir sorgulama söz konusudur. Hasta, çevirmenin oluşturduğu soru sözcüğünün işlevine uygun olarak, anlatmak istediğinin (anlam odağı bölümü) ne olduğunu farklı sözcükler ile yeniden ifade eder (H28). Hasta bu sözcüğün başında, çevirmeni anlam odağına hazırlamak için “you know/bilirsin” sözünü kullanır. Hasta bir bakıma, anlam odağında neler duyabileceğine dair çevirmeni zihinsel bir hazırlığın içine sokmuştur.

[Alıntı 4. 18 (a).- HTG3I] 19:32-21:26

H39- how about other complications (?)

ya diğer komplikasyonlar

Ç68- peki başka zorluklar ne olabilir (?) # {operasyonda}

T41- (...) genel olarak beklentilerimiz hastadan bunlar # eğer bunlar varsa (.) bunları tamamladık # kan testlerine de bakıp güzel sonuçlar aldıysak operasyona alabiliriz

H40- well what I mean (.) I mean after the op (.)what ca(n) (.)what complications<can occur

yani benim dediğim dediğim sonrasında ne gibi ne komplikasyonlar olabilir

Ç69- <after
the (?)

sonrasında

H41- during the operation (?)

operasyon boyunca

Ç70- yani operasyon esnasında ee ne tür problemler <çıkabilir (?)

Hastanın “well what I mean (.)” (demek istediğim şu ki) diye başladığı soru sözcüğü (H40), aynı sözcelem durumunda bir önce sorduğu soruyu (H39) somutlaştırmak üzerinedir. Hastanın soru sözcüğünün (H40) bitmesini beklemeksizin çevirmen tarafından benzer bir amaçla oluşturulan soru sözcüğü (Ç69), sözcelem durumunda bir örtüşmeye (overlapping) yol açmıştır. Hasta, bilgi talep ettiği olası ‘komplikasyonların’ uygulama anına yönelik olduğunu, örtüşmenin hemen bitiminde kesinleştirir (H41). Bu sözcüğü takiben sözlü çevirmen tarafından aktarıma geçilir. Bu aktarım cümlesinin (Ç70) hemen başında kullanılan “yani” sözcüğü, çevirmen açısından anlamının gerçekleştiğini ve çevirmenin aktarıma geçmeye hazır olduğunu işaretini veren bir dilsel göstergedir. “Yani” sözcüğü, konuşma dilinde bir soru sözcüğü bağlacı olarak, anlamsal açıdan eksiltili bir söylem hazırlığı içinde bulunulduğunun göstergesi olarak da kullanılabilir.

[Alıntı 4. 18 (b).- HTG3I] 19:32-21:26

H42- and how many (.) what (.) how many experts does the team consist of (?)

ve sayısı ne ne ne sayıda uzman ekip içeriyor

Ç72- how many (?)

ne sayıda

H43-the team who carries out the operation # how many people (?)how many doctors(?)

ekip operasyonu yapan ne sayıda insan ne sayıda doktor

<{the staff}

personel

Ç73- <peki> operasyon esnasında kaç doktor yani kaç sorumlu olacak (?)

Hasta, uygulamada yer alacak uzman sayısının kaç olduğunu sorgulamak üzere bir soru yöneltir (H42). Bu soru sözcüğünün temasını “how many experts” söz öbeği oluşturur. Çevirmen hastanın soru sözcüğünün söylem nesnesinin somutlaştırılmasına yönelik bir soru sözcüğüyle (Ç72) soruya soru ile karşılık verir. Hasta tarafından söylem nesnesinin somutlaştırılması amacıyla aynı sözcede (H43) üç farklı eşsöz (paraphrase) üretilir. Aktarıma hazır olduğunu somut bir dilsel göstergesi olan “peki” sözcüğü ile çeviriye

başlayan sözlü çevirmen (Ç73), benzer bir eşsöz kullanımında bulunur. “Yani” sözcüğü bu sözcelem durumunda, bir eşsöz kullanımına işaret eden bir dilsel gösterge niteliğindedir.

4.2. Çevirmenin Konumlandırılması ve *Bakış*

Yüz yüze bildirişimde vazgeçilmez bir dil-dışı gösterge olan *bakış* ve onun tek dilli toplumsal karşılaşmalardaki işlevlerinin ne denli önemli olabileceğine değinilmişti (bknz. 2. 5. 3). *Bakış* ve işlevleri, tek dilli ortamların dışında, sözlü çevirmenin varlığında gerçekleşen üçlü katılımlı bildirişim ortamlarında da ele alınmıştır. Bununla birlikte, bu çalışmaların sayıca az olduğu ve odak noktasının ekseriyetle, *bakışın*, muhatabın tutum ve davranışlarını (conversational behaviour) denetleme/gözlemleme (monitoring) işlevlerine yönelik olduğu söylenebilir (Davitti, 2012: 164). Bu duruma istisna teşkil edebilecek iki temel çalışmadan söz etmek mümkündür: Mason (2012) ve Davitti (2012). Mason (2012: 177), *bakışın* sadece konuşmanın dilsel unsurlarına dikkat çekme ve söz-sırası koordinasyonu işlevi değil, başka dil-dışı göstergeler ile birlikte katılımcıların birbirlerini ve kendilerini etkileşim boyunca nasıl yeniden konumlandırıdıklarının anlaşılmasına yönelik bir işlevinin de olduğunu öne sürer. Çalışmalarını Mason’ın yaklaşımı üzerine inşa eden Davitti (2012: 164-169) ise, dilsel olan ile bir arada ele alındığında, *bakışın*, özellikle sözlü çevirmenin karşılıklı sözceleme anında kendini nasıl yeniden konumlandırıdığına veya diğer katılımcılarca yeniden nasıl konumlandırıldığına dair güçlü bir gösterge işlevi görebileceğini ifade eder.

Sığınmacı duruşmalarından elde ettiği görsel-işitsel malzeme ile çalışan Mason (2012: 177), *bakışın* sadece bildirişim ortamına yönelik ilgi veya ilgisizlik göstergesi veya söz sırasını düzenleme aygıtı olarak işlev görmediğini, sürekli bir yeni bağlam oluşturma süreci içerisinde tüm katılımcıların kendini nasıl konumlandırıdığı üzerinde de söz sahibi olduğunu iddia eder. Söz sırası dağıtımının başlı başına sözlü çevirmenin baş hareketi ile dahi yapılabileceğini ifade eden Mason’a göre, ilgili memurun, *bakışlarını* sığınmacıdan sözlü çevirmene yöneltmesi sözlü çevirmenin söz sırasını almasına yönelik bir teşvik olarak yorumlanabilir.

SÇA gerçekleşen veli toplantılarına yönelik bir derlem çalışmasına imza atan Davitti (2012) ise, sözel olmayan ortamdan seçtiği *bakış* ile sözel ortamdan seçtiği, öğrencinin

durumuna yönelik değerlendirme sözcelerini (evaluative assessments) ele almış ve sözlü çevirmenin kültürlerarası arabulucu rolünü incelemiştir. Davitti (2012: 228), sözlü çevirmenin dilsel ve dilsel olmayan bir takım etkileşimsel unsurlar ile epistemik bir otorite sergileyebildiğini ve kendi bağımsız sözcelerini kurup, kendi seçimi doğrultusunda, örneğin *bakış* ile katılımcı çerçevede bir sonra kimin sesinin duyulacağına yönelik bağımsız kararlar alabildiğini ortaya koymuştur.

Genel bir çerçeve ile Mason (2012) ve Davitti (2012)'nin çalışmaları yukarıdaki şekilde özetlenebilir. Bundan sonraki kısımda ise, dinleme ve konuşma modunda ayrı ayrı olmak üzere, bu çalışmanın derleminde yer alan karşılaşmalarda (saç ekimi öncesi ve sonrası görüşmeler), katılımcıların genel bakış dinamiklerini temsil eden bir çerçeve ortaya koyulmaya çalışılacak ve genel katılımcı bakış örüntüsü (gaze pattern) açısından bahsi geçen iki çalışma ile karşılaştırmalı bir yol izlenecektir. Son bölümde ise, çalışmanın dilsel boyutu da tartışmaya dâhil edilecek ve muhatabı açısından çeviriye ihtiyaç duyan soru sözcelerini sözlü çevirmenin nasıl ele aldığı ve bu dilsel edimlerinin katılımcı çerçeveyi nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Aynı esnada, soru-cevap sıralı ikililerinde anlamlı bulunan katılımcı bakışları da belli bir dizge dâhilinde (bknz 3. 4. 2) ilgili sözcelerin üzerine eklenecek ve ilgiyi odaklama çerçevesinde ne tür işlevler gördüğü yorumlanmaya çalışılacaktır.

Daha önce de bahsedildiği üzere, günümüz çalışmalarında sözlü çevirmen, etkileşimin gidişatını doğrudan etkileyebilecek şekilde kendini farklı biçimlerde konumlandırabilen ve bunu sözel olduğu kadar bakış gibi sözel olmayan unsurlar ile de gösteren etkin bir katılımcı olarak kabul görmektedir. Oturma düzeninin bu etkileşim ortamının sağlanmasında ne denli etkili olduğu ise tartışmalı bir konudur. Örneğin Davitti (2012: 168), sözlü çevirmenin etkileşimde nerede oturduğunun değil, diğer katılımcılarca etkileşim boyunca nasıl algılandığının önemli olduğundan bahseder. Buna karşın, sözlü çevirmen kimi bildirişim ortamının gerekliliğince, kısmen görünürlüğüünün sorgulanmasına yol açacak şekilde, diğer iki katılımcıya birbirini doğrudan görme imkânı sağlamak amacıyla, katılımcılardan birinin arkasında konumlandırılabilir. Örneğin, zihinsel engelli hastalar ile yapılan görüşmeleri görsel işitsel kayıt alan Bot (2005: 134), çevirmenden terapistin oldukça yakınında ve lakin bir miktar arkasında kalacak şekilde oturmasının istendiğine değinir. Burada amaç, hastanın tek bakışla hem terapisti hem de çevirmeni görmesine imkân tanımaktır.

Bakış örüntüsünün incelenmesi amacıyla ele alınan verilerin, resmi veya yarı-resmi kurumların hangisinden elde edildiği de bu noktada önem arz edebilir. Çalışmasında farklı terapatik görüşmelerden elde edilen verileri kullanan Wadensjö (2001a: 83), kurumsal açıdan uygulamada genel geçer bir nitelik kazanmış bir davranış olarak, sözlü çevirmenlerden hasta ile doğrudan göz teması kurmaktan ve karşı tarafta söz sırası değişimi açısından bir beklenti yaratacak şekilde başlarını öne ve arkaya doğru hareket ettirmekten kaçınmalarının istendiğini ifade eder. Davitti (2012)'nin çalışma bütüncesi (öğretmen-veli görüşmeleri) ile benzerlik gösterecek şekilde, bu çalışmanın bütüncesi ise saç ekimi merkezleri gibi yarı resmi kurumlardan elde edilmiştir. Davitti (2012: 165)'ye göre, öğretmen-veli görüşmelerinin yarı resmi doğası ve sözlü çevirmenin bir arabulucu olarak görülüyor olması hem kurumsal taraf olarak öğretmenlerin hem de velilerin sözlü çevirmeni doğrudan bir muhatap olarak kabul etmelerine uygun bir zemin hazırlamıştır.

Şekil 8. Saç Ekimi Uygulama Öncesi ve Sonrası Görüşmelerde Oturma Düzeni Şematik Temsili

Şekil 8’de de görüldüğü üzere, kayıt öncesi katılımcılara ne şekilde ve hangi düzende oturmaları gerektiğine dair bir ön uyarıda bulunulmamış olmasına karşın, çalışmanın bütüncesini oluşturan her üç görüşmede de sözlü çevirmen diğer iki katılımcıyla da başını iki yandan birine çevirmek suretiyle göz teması kurabilecek şekilde konumlandırılmıştır. Oturma düzeni gereğince, kurumsal temsilci ve sağlık turisti kendi aralarında veya çevirmen ile bakış yoluyla etkileşime geçmek istediklerinde, çevirmenin aksine, bir baş hareketi yerine bir göz hareketi ile bunu başarabilecek imkâna sahiptirler. Aşağıdaki şemalar, ikisi saç ekimi öncesi ve bir diğeri saç ekimi sonrası olmak üzere, ilgili karşılaşmalarda her bir katılımcı için ayrı ayrı dinleme ve konuşma modunda gözlemlenen genel bakış örüntüsünü temsilen oluşturulmuştur.

Tablo 4
HTG1 Katılımcıların Genel Bakış Örüntüsü

HTG1	TEMSİLCİ	HASTA	ÇEVİRMEN
KONUŞMA MODU	→ (Genellikle) Hastaya (sözcenin sonuna doğru ise genellikle çevirmene)	→ Çevirmene	→ Temsilci veya Hastaya (muhabına)
DİNLEME MODU	→ Hasta konuşurken hastaya → Hastanın sözceleri çevrilirken (genellikle) hastaya → Kendi sözceleri çevrilirken hastaya	→ Temsilci konuşurken temsilciye → Temsilcinin sözceleri çevrilirken çevirmene → Kendi sözceleri çevrilirken temsilciye (karşı tarafın tepkisini gözlemlemek amacıyla)	→ Kimin konuştuğuna bağlı olarak temsilci veya hastaya (nadiren not almak için veya muhabın sözcenin sonuna doğru düşüncelerini toplamak için aşağıya)

Tablo 5**HTG2 Katılımcıların Genel Bakış Örüntüsü**

HTG2	TEMSİLCİ	HASTA	ÇEVİRMEN
KONUŞMA MODU	→ Çevirmene (kimi zaman ise hastaya yöneltile kısı bakışlar)	→ Çevirmene	→ Temsilci veya Hastaya (muhatapına), kimi zaman da hasta ile konuşurken elindeki ilaçlara yöneltile kısı bakışlar
DİNLEME MODU	→ Hasta konuşurken hastaya → Hastanın sözceleri çevrilirken (genellikle) çevirmene → Kendi sözceleri çevrilirken genellikle bir sonra hakkında bilgi vereceği ilaçlara veya kısmen hastaya	→ Temsilci konuşurken temsilciye → Temsilcinin sözceleri çevrilirken çevirmene (veya ilaçlara yöneltile birkaç kısı bakış) → Kendi sözceleri çevrilirken temsilciye	→ Kimin konuştuğuna bağlı olarak temsilci veya hastaya

Tablo 6
HTG3 Katılımcıların Genel Bakış Örüntüsü

HTG3	TEMSİLCİ	HASTA	ÇEVİRMEN
KONUŞMA MODU	→ Çevirmene (ve sıklıkla hastaya yöneltilen kısa bakışlar)	→ Çevirmene	→ Temsilci veya Hastaya (muhatabına), ve temsilcinin sözcesini çevirirken düşüncelerini toplamak için sıklıkla uzaklara yöneltilen bakışlar
DİNLEME MODU	→ Hasta konuşurken hastaya → Hastanın sözceleri çevrilirken çevirmene → Kendi sözceleri çevrilirken hastaya (veya sıklıkla çevirmene yöneltilen kısa bakışlar)	→ Temsilci konuşurken temsilciye (sıklıkla uzaklara yöneltilen kısa bakışlar) → Temsilcinin sözceleri çevrilirken çevirmene → Kendi sözceleri çevrilirken çevirinin başında temsilciye devamında ise sıklıkla temsilciye	→ Kimin konuştuğuna bağlı olarak temsilci veya hastaya

HTG2 ve HTG3'ün aksine, HTG1'de temsilci konuşurken genellikle hasta ile karşılıklı bakış sergiler. Diğer iki görüşmede ise temsilci konuşurken genellikle bakışlarını çevirmene yöneltir. Davitti'nin çalışmasında kurumsal taraf (öğretmen) konuşurken çevirmene bakıyor olmasına karşın, Mason'ın çalışmasında kurumsal taraf (göçmen büro yetkilisi) çevirmenin yerine bakışlarını genellikle sığınmacıya yöneltir. Bu bakımdan, HTG1'deki temsilci konuşma modunda Mason'ın çalışması ile benzerlik

gösterirken, HTG2 ve HTG3'deki temsilciler Davitti'nin çalışması ile benzerlik gösterir. HTG1'de temsilci konuşurken çevrilmesinin önemli olduğunu düşündüğü anlarda²⁸ ve sözel olmayan unsurlar ile bir şey anlatırken (saç köklerinin alınacağı bölgeyi veya alnın hangi bölgesine kadar yüz kaslarının olduğunu gösterirken) ise, çevirmeni bildirişime odaklamak amacıyla bakışlarını ona yöneltir. Temsilcinin (HTG2/3) konuşurken sözlü çevirmene bakıyor olması, sözel olmayan boyutta çevirmeni etkin bir katılımcı olarak bildirişim ortamına odaklama çabasının bir parçası olarak görülebilir.

Her üç görüşmede de (HTG1/2/3), hasta konuşurken, kurumsal temsilci genellikle hastaya bakar. Buna karşın, temsilci dinleme modunda, HTG2 ve HTG3'de hastanın sözceleri çevrilirken çevirmene bakarken, HTG1'de ise bakışlarını genellikle hastaya yöneltir. Hem Mason hem Davitti, kurumsal temsilcinin hizmet alanın sözceleri çevrilirken genellikle çevirmene baktığını ifade ettikleri düşünülecek olursa, HTG2 ve HTG3'deki temsilcilerin bu çalışmaların bulguları ile bu noktada örtüştüğü görülür. Yine dinleme modunda, temsilci kendi sözceleri çevrilirken HTG1 ve HTG3'de genellikle hastaya bakıyor iken, HTG2'de ise kısmen hastaya bakmakla birlikte çoğu zaman da hakkında bilgi vereceği ilaçlara bakar. Mason, Davitti'nin aksine, kurumsal temsilcinin kendi sözceleri çevrilirken hizmet alana (sığınmacı) baktığını söyler. Bu yönüyle, her üç görüşmedeki temsilcinin davranışı Mason'ın çalışması ile örtüşür.

Hastanın her üç görüşmede de konuşma modunda çevirmene baktığı gözlenmiştir. Mason'ın çalışmasında bu konuda bir veri paylaşılmamıştır. Davitti'nin çalışmasında ise kurumsal temsilciye yöneltilen kısmı kaçamak bakışların dışında hastanın konuşurken genellikle çevirmene baktığı görülür. Dinleme modunda hizmet alanın (sığınmacı) kime baktığına dair Mason'ın çalışmasında herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Davitti ise hizmet alanın (veli) dinleme modunda kısmen çevirmene kısmen de kendini bildirişimden soyutlamak suretiyle başka bir yöne baktığını ifade eder. Her üç saç ekimi görüşmesinde ise, hastanın temsilci konuşurken temsilciye baktığı görülür. İlaveten HTG1'de, temsilcinin konuşmasını ona bakmak suretiyle takip eden hasta, temsilci sözcelerinin sonuna doğru bakışlarını çevirmene yöneltir ise, o da

²⁸ İlgili bildirişim anlarında, çevirmeni bakış ile bildirişime odaklamanın yanı sıra, bu tür durumlarda sözel olarak da edim de bulunduğu gözlenmiştir. Örneğin temsilcinin “bunları bir çevir istiyorsan” veya “orayı atlamayalım istiyorum” gibi vurgulu sözceler görülmektedir.

benzer bir davranış ile bakışlarını çevirmene doğru kaydırır. Davitti (2012: 170) de çalışmasında, kurumsal temsilcinin sözcelerini sonlandırırken bakışlarını nihai olarak çevirmene yönelttiğini ve bu davranışın çevirmen tarafından söz sırası almakta geçişe uygun yer olarak değerlendirildiğine değinir. Her üç görüşmede de, temsilcinin çevirisi yapılırken hasta çevirmene bakar. Öte yandan, yine her üç görüşmede de hasta kendi sözceleri çevrilirken bakışlarını genellikle temsilciye yöneltir. Hastanın bu davranışı, kendi sözcelerinin temsilcideki etkisini gözlemlene isteginden kaynaklı olabilir.

Sözlü çevirmen her üç görüşmede de çeviri ediminde bulunurken bakışlarını muhatabı kimse (hasta veya temsilci) ona yöneltir. İlâveten HTG1’de, temsilcinin uzun soluklu söz sırasının ardından çeviri ediminde bulunan çevirmenin aldığı notlara baktığı, HTG3’de ise temsilcinin sözcelerini erek dile aktaran çevirmenin düşüncelerini toplamak amacıyla sıklıkla uzaklara baktığı görülür. Mason’ın çalışmasında, çevirmen konuşma modunda genellikle uzaklara bakarken, Davitti’nin çalışmasında ise çevirmen muhatabı kimse (veli veya öğretmen) ona bakar. Öte yandan, çevirmen her üç karşılaşmada da dinleme modunda konuşan muhataba bağlı olarak bakışlarını ilgili kişiye yöneltir. Ayrıca HTG1’de, muhatabın sözcelerinin sonuna doğru düşüncelerini toplamak amacıyla olsa gerek önüne doğru bakar. Mason’ın çalışmasında çevirmen kurumsal temsilcinin (göçmen büro yetkilisi) sözcelerini dinlerken genellikle uzaklara bakarken, hizmet alanı (sığınmacı) dinlerken ise genellikle bakışlarını ona yöneltir. Davitti’nin çalışmasında ise, bu çalışmanın bütüncesi (HTG1/2/3) ile benzerlik gösterir şekilde çevirmen konuşan muhataba bakar.

4.3. Soru Sözceleri ve Çevirmenin Sözcelsel Varlığı

Wadensjö (2004:107), tek dilli kurumsal karşılaşmalarda kurumu temsilen ilgili bildirişim ortamında bulunan katılımcının, genellikle üzerinde tartışılacak konuyu seçen ve etkileşim boyunca katılımcılar arasında sorumluluğun nasıl paylaşılacağına dair karar veren kişi olduğundan bahseder. SÇA gerçekleşen ortamlarda ise, bu sorumluluğun, isteyerek veya istemeyerek, konuşmanın gelişimi esnasında belli ölçüde sözlü çevirmen tarafından üstlenildiğinden söz etmek mümkündür. Zira sözlü çevirmen de, diğer katılımcılar gibi, bildirişim ortamında kendini bir dizi eylemler ile var eder (Davitti, 2012: 173). Sözlü çevirmenin kendini var edişi, diğer bir deyişle onun etkileşim sırasındaki *sözcelsel varlığı*, ortaya koyduğu dilsel ürün ile sınırlandırılmaz. An be

an gelişen karşılıklı sözceleme durumunda, sözlü çevirmen dilsel olana aracı olduğu kadar dil-dışı olana da aracıdır. Etkileşimde bulunan tüm katılımcılar, sözlü çevirmenin sözcelemsel varlığına hem sözel hem de sözel olmayan boyutta şekil verebilecek edimlerde bulunur. Örneğin, muhatabı için bir soru sözcüğü üreten bir katılımcı, sözlü çevirmeni dilsel olarak konumlandırmaya başlamış sayılır. Lakin katılımcının, çevirmenin soru sözcüğünü nasıl ele alacağı ve bunun, etkileşimin gelişimine nasıl bir etkiye bulunabileceğine dair kesin bir yargıda bulunması beklenemez. Aşağıdaki alıntılarda, sözlü çevirmenin katılımcılardan biri tarafından muhatabı için üretilen soru sözcüklerini nasıl ele aldığı ve bunun katılımcı çerçeveyi nasıl etkilediği, dilsel olanın dil-dışı olanla etkileşimi doğrultusunda incelenecektir. İlgili sözcüklerin üstlerine anlamlı bulunan bakış örüntüsünü temsil eden semboller eklenecek ve etkileşim ortamına olan etkileri yorumlanacaktır. Lakin bundan önce, çevirmenin bir eşgüdüm (coordination) dâhilinde etkileşimi nasıl yönlendirdiğini gösteren iki farklı kavram tanıtılacaktır.

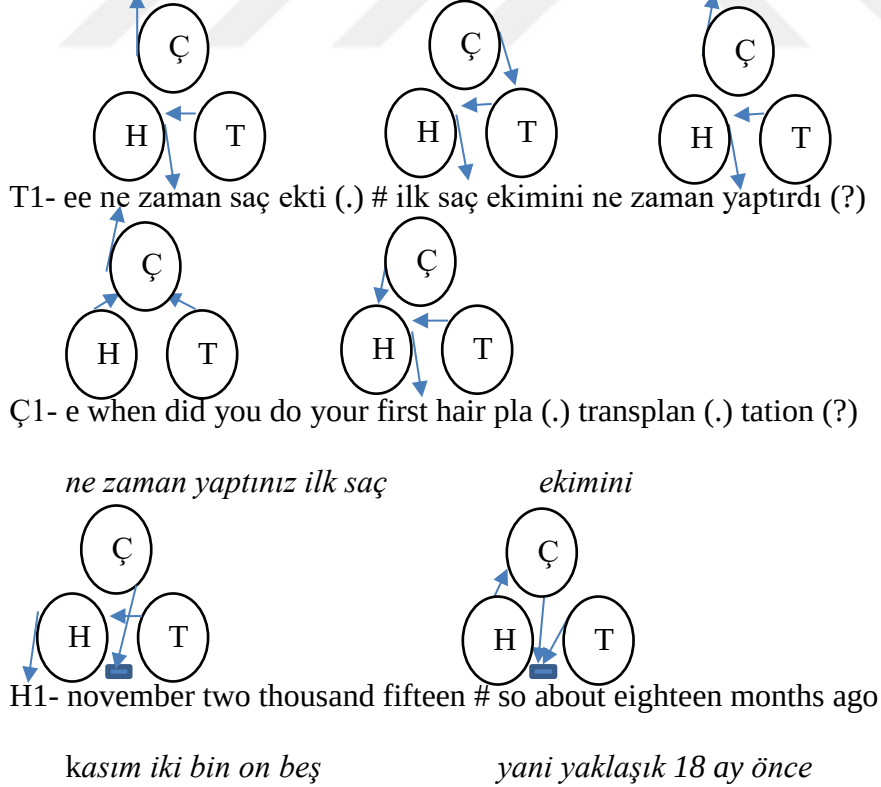
4.3.1. Yaklaşık İçerik-Yapıda Çeviriler ve Çevirinin Anlaşılabilirliği Odaklı Edimler

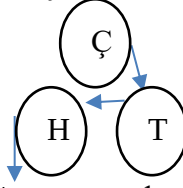
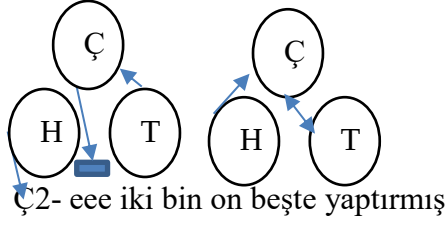
Çevirinin, kaynak sözce ile tamamıyla aynı olmasa bile, biçim (form) veya anlam (meaning) bakımından yakın olması, *yaklaşık içerik ve yapıda çeviriler*²⁹ (close renditions) kavramı ile tanımlanabilir. Yaklaşık içerik ve yapıda çeviri, konuşma çevirisi ve toplum çevirisi de dahil tüm sözlü çeviri ortamlarının temel bileşeni olarak görülmektedir (Baraldi ve Gavioli, 2014: 336). Hale (2007: 41), hem doktor hem de hastanın sözlü çevirmen üzerinden birbirine hitap ettiği bir bildirişim ortamında, sözlü çevirmenin yaklaşık içerik ve yapıda ortaya koyacağı çeviri edimlerinin yararlarından bahseder. Tebble (2012: 32) da benzer bir söylem ile, kurumsal etik kurallar çerçevesinde, kaynak tarafından üretilen her şeyin hiçbir şekilde değiştirilmeksizin - eklemeler veya eksiltmeler yapılmaksızın- sözlü çevirmen tarafından bir bütünlük ve doğruluk (accuracy) içerisinde çevrilmesinin önemine dikkat çeker. Bununla birlikte, kaynak sözcedeki hemen her söz parçasına erek sözcüğün oluşumunda bir karşılık ile yer verilmesi yani yaklaşık içerik ve yapıda bir çeviri ediminde bulunulması, kendi devingenliğinde olmak üzere doğru çeviri uygulamalarının tanımlanmasında önemli bir

²⁹ Temmuz 2018’de Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim bölümü Öğretim Üyesi Aymil DOĞAN ile yapılan sözlü görüşmede “close renditions” ve “non-renditions” kavramlarına Türkçe kavramsal karşılık olarak önerimizdir.

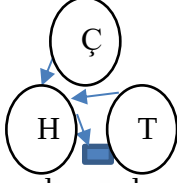
işlevi olan bağlamsal yönlerin bütünüyle göz ardı edilmesi riskini doğurmaktadır. Bu noktadan hareket eden Baraldi ve Gavioli (2014: 336), yaklaşık içerik ve yapıda çevrilen bir sözcenin doğruluğunun, ancak etkileşim anında üstlendiği işleve ne derece yaklaşık olduğu ile değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürerler. Sözlü çevirmenler sadece sözlü çeviri ediminde bulunmaz, Wadensjö (1998: 109-110)'nın tanımlamasıyla *çevirinin anlaşılabilirliğine destek eylem ve söylemlerde* (non-renditions) de bulunurlar. Bu eylem ve söylemler, sözel boyutta gerçekleşen edimler (textual non-renditions) olduğu gibi, etkileşimin sözel olmayan boyutunda (interactional non-renditions) da gerçekleşebilir. Bakış da çevirinin anlaşılabilirliği odaklı bir eylem olarak ele alınabilir. Bu tür edimler, Gavioli ve Maxwell (2007: 173) tarafından öteki eylemler (other activities) olarak adlandırılırken, Merlini ve Favaron (2005: 291)'da ise öteki eklemeler (other additions) olarak adlandırılır. 'Yaklaşık içerik ve yapıdaki çeviriler' ve 'çevirinin anlaşılabilirliği odaklı edimler' çevirmenin sözcelemsel varlığının, sözcenin üretildiği an içerisinde sorgulanabilmesi için soru-cevap bitişik çiftlerinde ele alınacaktır.

[Alıntı 4. 19.- HTG1a] 00:04-00:40

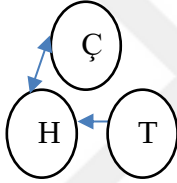

T2- iki bin on beşte yaptırmış # eee şu anda sıklaştırmak istiyor {anladığımız kadarıyla saçlarını}

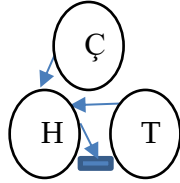
Ç3- and now do you want to e dense your hair (?)

ve şimdi sıklaştırmak mı istiyorsunuz saçınızı

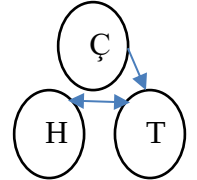
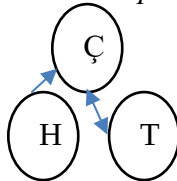
H2- I wanna dense it and also [hıçkırık] just to do the corners and just keep it an inch forward

sıklaştırmak istiyorum ve ayrıca köşeleri yaptırmak ve sadece bir inç öne çekmek istiyorum

that's all what I need

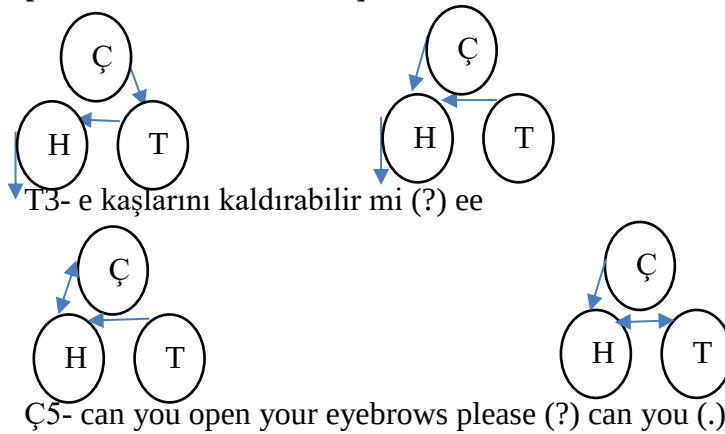
ihtiyacım olan hepsi bu

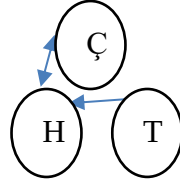
Ç4- mm köşeleri doldurmak istiyorum biraz da ee *saç dizgisini* bir tık aşağıya indirmek istiyorum

Temsilci tarafından T2’de biçim açısından bir bildirişim tümcesi oluşturulur. Bununla birlikte, “anladığımız kadarıyla” söz parçası aynı sözcede olmak üzere bir yorum sonrası özelliği taşır ve kendinden önceki söylem nesnesi üzerinde söz sahibidir ve sözcenin işlevsel açıdan bir soru sözcesine dönüşmesinin önünü açar. Çevirmen, temsilci tarafından bildirim kipinde üretilen bu sözcenin çevirisinde biçime sıkışıp kalmaz ve sözceyi soru kipinde çevirir. Kip kaydırmasından ötürü, temsilcinin sözcesi biçim açısından yaklaşık içerik ve yapıda bir çeviri sınıflandırmasında ele alınamayacak olsa da, işlevsel açıdan çevirmen tarafından doğru değerlendirilmiş ve soru sözcesi haline getirilmiştir (Ç3). Çevirmen bu edimi ile hastayı soru sözcesinin doğrudan muhatabı olarak konumlandırmış ve bildirişime odaklama çerçevesinde söz sırasını hastaya bırakmıştır. Bu fırsatı kullanarak söz sırasını alan hasta, soru-cevap bitişik çiftinin gerçekleşmesine imkan tanıyacak “I wanna dense it” söz parçasının ardından, öteki isteklerinin ne olduğunu ifade eden bir başka sözce ile söze devam eder (H2). Bu karşılaşma boyunca (HTG1) sıklıkla yaşandığı üzere, temsilci konuşma modunda iken bakışlarını hastaya yönlendirir (T2). Hastanın cevap niteliğindeki sözcesinin neredeyse tamamında, hasta ile çevirmen arasında ortak bir bakış örüntüsü kurulur iken, sözcenin son bölümünde ise çevirmen için bir söz sırası oluşturma birimi görevi görecektir şekilde hasta önüne bakar ve kendini ilgiyi odaklama çerçevesinin dışına iter (H2). Hasta dilsel ortamda da sözcesinin bittiğine işaret edecek bir söylem ile (that’s all I want), isteğinin ne olduğunu ifade eder.

[Alıntı 4. 20.- HTG1b/1c] 00:41-00:56/00:57-01:18

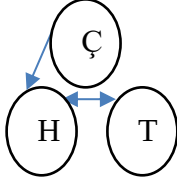
T4- tutsun kaldırıp <tutsun

Ç6-

<can you> just (.) need to fix it (?) and then your eyebrows

sadece yapabilir mi sabitlemeniz gerekir ve sonra kaşlarınızı

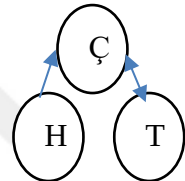
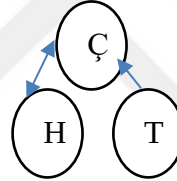

T5- ee burada yüz kasları var # biraz daha sert kaldırabiliyor mu (?)

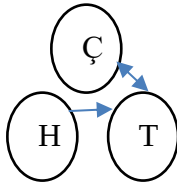
Ç7- can you make it just harder (?)

daha sert yapabilir misiniz

T6- ee burada yüz kasları var # ee kaldırdığı zaman (.) yani bundan aşağısına belki bir milim

daha aşağı inebilir ve köşeler doldurulabilir tabii ki # /onu söyleyebilirsiniz/ *yüz kasına geldiği

zaman* eee yüz kasının olduğu bölgeleri saç ekimi yapamıyoruz bunun sebebi de o yüz kasına dokunulursa eğer orayı felç etme riski olabilir.

T3 ve T5'deki temsilcinin soru kipindeki soru sözceleri çevirmen tarafından sırasıyla Ç5 ve Ç7'de yaklaşık yapıda bir çeviri ile yine soru kipinde çevrilir. Temsilci her iki sözcesinde de hastanın eylemi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğine dair bilgi edinmek maksadıyla soru kipini tercih etmemiş, karşı tarafı “kaşlarını kaldırması” için eyleme sokma amacını gütmüştür. Her iki çeviri ediminin de ardından hastanın kaşlarını kaldırmak suretiyle dil-dışı boyutta verdiği tepkileri göz önüne alındığında, temsilcinin

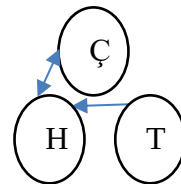
amacına ulaştığı görülür. Temsilcinin arada ürettiği sözce (T4) ise diğer iki sözcenin aksine buyrum kipindedir ve sözlü çevirmen tarafından soru kipinde çevrilir. Çevirmenin tercihi bir kip kaydırmasına yol açsa da temsilci tarafından üretilen önceki ve sonraki sözceler (T3 ve T5) ile işlevsel bir bütünlük (integrity) sağlanması açısından doğru bir tercih gibi durmaktadır. Ayrıca sözceleme durumunun bu bölümü itibarıyla yüzey yapıda bağlaşıklık (cohesion) sağlanmasında da önemli bir işlev görür. Doğan (2014: 115-116), bu durumu bağlaşıklık öğeleri arasında paralellik (parallelism) öğesi altında ele alır. Temsilci, saç ekimi çizgisini belirlemeye yönelik sözcesinde (T6) bir ara sözce oluşturur ve “onu söyleyebilirsin” der. Bu ara sözce çevirmen tarafından söz sırasını almak için geçişe uygun yer olarak değerlendirilir ve çeviri edimi öncesi düşüncelerini toplamak için çevirmen bakışlarını uzağa yönlendirir ve bunu somut bir dil göstergesi ile ifade eder (“ee”). Ara sözceye kadar olan bölümde bakışlarını hastaya yöneltmiş olan temsilci, söz sırasını kendinde tutma isteğinin bir göstergesi olarak bakışlarını çevirmene yönlendirir. Ara sözce sonrası söz sırasını kaybetmek istemeyen temsilcinin konuşma hızında görülen artış (“*yüz kasına geldiği zaman*”) da bunu destekler niteliktedir. Temsilcinin söz sırasını kendinde tutma isteğinin çevirmen tarafından kabul görmesi, çevirmenin bakışlarını tekrar temsilciye yöneltmesi ile açıklanabilir. Benzer bir kabul durumunun hastanın bakışına yansması ve hastanın bakışlarını temsilciye yönelmesi ise aynı dizi düzeni içinde ve ancak birkaç saniye sonra gerçekleşir.

[Alıntı 4. 21.- HTG1d] 01:55-02:30

H7- cause I really wanna a pretty forward tiny bit # I wanna have a special kind of [hıçkırık]

çünkü gerçekten az biraz ileride istiyorum

özel bir tür istiyorum

kind of haircut that's what I'm gonna (.) # because I have pictures (.) *when I was younger*

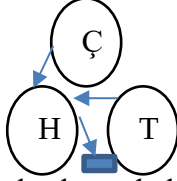
özel bir tür saç kesimi istediğim bu

çünkü resimlerim var

daha gençken

my hairline was # yeah # when I was young

saç çizgim şöyleydi evet gençken

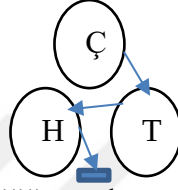

T10- kaşlarını kaldırsın öyle çizsin

Ç13- can you do ehm (?) while drawing you need to <your eyebrows>

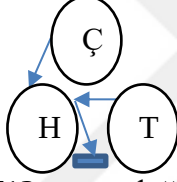
T11-

<nokta koysa yeterli>

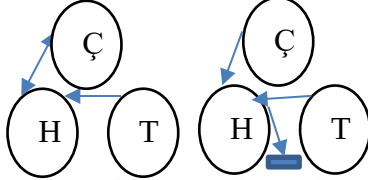

Ç14- just (...) a point is enough ### gençken ee saç çizgim daha şeydi

sadece bir nokta yeterli

T12- o şey doğal şeyde (.) kaldırsın kaşlarını öyle çizsin

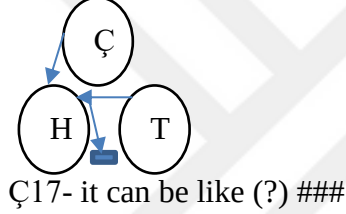
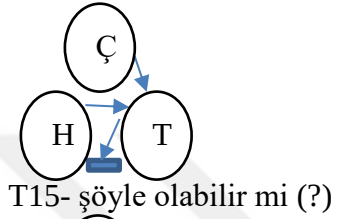
Ç15- %you need to% (.) the eyebrows please

kaşlarınızı yapmanız gerekiyor lütfen

Bir kalem yardımı ile istediği saç çizgisini gösteren hastanın bu esnada kaşlarını kaldırması gerektiğine dair temsilci tarafından buyrum kipinde üretilen sözce (T10), çevirmen tarafından soru kipinde çevrilir (Ç13). Temsilcinin benzer içerikte yine buyrum kipinde ürettiği ikinci sözce (T12) ise çevirmen tarafından bu kez bildirim kipinde çevrilir (Ç15). Bununla birlikte, çevirmen tarafından kullanılan “need to (gereklilik)” göstergesi, temsilcinin ısrarla hastayı belli bir eyleme geçirme niyeti (edimsöz) ile işlevsel açıdan örtüşen bir dil göstergesidir. Çevirmenin ilgili söylem göstergesini (discourse marker) vurgulu bir biçimde ifade etmiş olması ve bunun alıcı konumundaki hasta üzerindeki etkisözü (perlocutionary force), hastanın bakışlarını bir

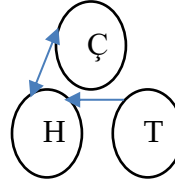
anlığına sözlü çevirmene yönlendirmesine neden olur. Çevirmen, hastanın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Çevirmenin sözcesini tamamlamamış, eksik bırakmış gibi görünse de, sözcenin etki gücünü arttırmak için kendisi de kaşlarını havaya kaldırmak suretiyle bir dil-dışı edimde bulunur. Tamamlanmamış bu sözce, hastanın bakışlarını kendine çekme noktasında önemli bir yer tutar. Zira hasta, “need to” göstergesinin ardından kendinden beklenen eylemin ne olduğunu anlamak için bakışlarını çevirmene döndürmek durumunda kalmıştır.

[Alıntı 4. 22.- HTG1f] 03:01-03:10

böyle olabilir?

T16- şöyle

H9- yeah (!) that bit too yeah yeah yeah # <yeah definitely (!) I forgot to say that

evet biraz öyle evet evet evet evet kesinlikle söylemeyi unuttun onu

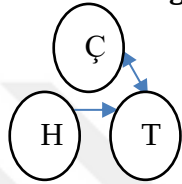
Ç18- <yes

evet

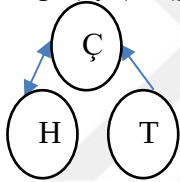
Hastanın çizdiği saç çizgisine bir alternatif getiren temsilci (T15) bir yandan da bunu uygulamalı olarak göstermek üzere hareketlenir. Zira temsilcinin “şöyle olabilir mi (?)” soru sözcesi, dilsel olmayan boyutta bir eylemin habercisi konumundadır. Çevirmen, sözcesine dil-dışı bir eylem ile devam etme niyetini ortaya koyan temsilci ile sözcelemsel devamlılık (continuation) sağlayacak şekilde bir çeviri ediminde bulunur (Ç17). Çevirmenin edimi ayrıca, T15’deki sözcesinden önce hastanın elindeki kalemi

almaya yönelik bir başka dil-dışı eylemde bulunan temsilcinin, bu eylemi hangi niyetle gerçekleştirdiğine yönelik de somut bir ipucu niteliğindedir. Temsilcinin alternatif saç çizgisini belirleyişini elindeki ayna ile takip eden hasta, önerilen alternatif çizgiye yönelik olumlu yaklaşımını arka arkaya tekrar ettiği, evrensel bir değere sahip olduğunu söyleyebileceğimiz onama sözcükleri (“yeah”) ile ifade eder (H9). Bu süreç boyunca bakışlarını elinde tuttuğu aynaya yönelten hasta, çevirmeni bildirişime odaklama niyetinin göstergesi olarak sözcüğünün son kısmında (“ definitely...that”) bakışlarını çevirmene yöneltir.

[Alıntı 4. 23.- HTG1g] 05:17-05:50

T17- ee bur(a)daki bölgenin sıklaşmasını sağlı(aya)ca(ğ)z # ön bölgenin sıklaşmasını *sağlı(aya)ca(ğ)z* # istediği çizgiye inmeye çalışı(a)ca(ğ)z

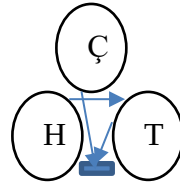
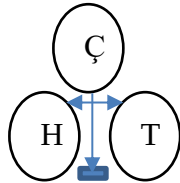
Ç19- we're going to dense it and then we try to (.) to lower the hairline that you wish we try to

*sıklaştıracacağız
indirmeyi bunu*

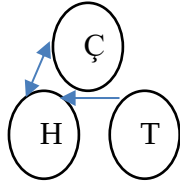
ve sonra deneyeceğiz istediğiniz saç çizgisini aşağıya

do that

yapmayı deneriz

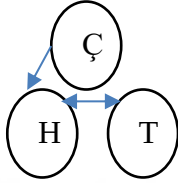

T18- ee daha sonrasında ee saçların çıkma aşaması(.)nı biliyor(dur) {zaten}(?)

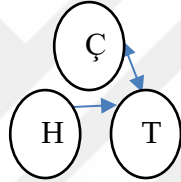
Ç20- after that you know ee the hair growing ee phase #

bundan sonra biliyorsunuz saç uzama dönemini

H10- yeah it's like <three (.)

evet üç gibi...

T19-

<iki üç> gün çok dikkat edi(e)ce(ğ)i z

Ç21- first you need to ee take care the the first three days

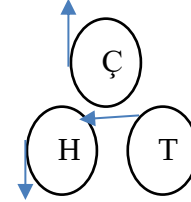
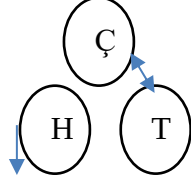
başlangıçta dikkat etmeniz gerekli ilk üç gün

Temsilci tarafından yapısal açıdan bildirim kipinde üretilen sözce (T18), özellikle sözce sonundaki yorum sonrası bölüm (“zaten”) itibarı ile soru işlevlidir. Zira edimsöz eylemi (illocutionary act) açısından ele alındığında soru değeri taşıyan soru işlevli bir yorum sonrası yapı mevcuttur. Çevirmen ise biçime sıkışıp kalmış ve yaklaşık yapıda bir çeviri ediminde bulunmuştur (Ç20). Sorgulayan bir ifadeyi kesinleştiren bir biçimde yorumlama yoluna giden çevirmenin betimsel bir hata (descriptive fallacy) içine düştüğünden söz edilebilir. Salt dilsel edimi açısından değerlendirildiğinde, çevirmenin edimi sorgulayan bir ifade yerine kesinleştiren bir ifade ile söz sırasının muhataba verilmediği şeklinde yorumlanabilir. Sözcesinin sonunda çevirmenin bakışlarını muhatabından (hastadan) uzaklaştırmamış olması dilsel ürünün aksine onun muhataptan bir tepki beklediği ve bir anlamda söz sırasını ona verdiği şeklinde açıklanabilir. Yani çevirmen, bakış örüntüsünü kendi çevirisinin anlaşılabilirliğine destek bir eylem olarak

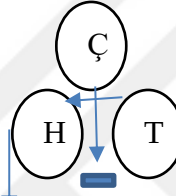
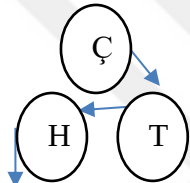
kullanmıştır. Bir bakıma, dil-dışı olan dilsel olanın anlaşılabilirliğine doğrudan etki etmiştir.

[Alıntı 4. 24.- HTG1I] 08:45-09:20

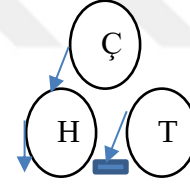
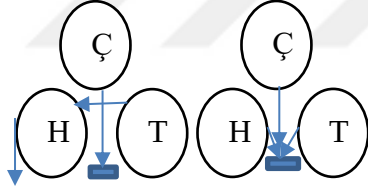
Ç40- tok olduğunu söyledi {ama}

T34- tok olduğunu söyledi %tokluk% hissinin olması lazım /orayı atlamayalım istiyorum/

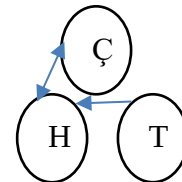

çünkü lokal anestezi mide bulantısı yapabilir {kendisine}

Ç41- %okay% this this part is very important do you feel like your stomach is full (?) or you

peki bu bu kısım çok önemli midenizi dolu hissediyor musunuz veya siz

don't feel any hungry (?) any hunger? # because it is very important for local anesthesia

hiç aç hissediyor musunuz açlık çünkü bu çok önemli lokal anestezi için

H25- okay maybe I'll eat something

tamam belki yerim bir şeyler

Ç42- tamam bir şeyler e <yiyebilirim

T35- <alalım yukar(1)dan o zaman biz ona kek ve meyve suyu tarzında bi(r) kaç şey getirelim onları şey yapalım alalım getirelim {birazdan} # onları yedikten sonra başlayalım (...) ee her şey tamamsa ee uzmanlarımızı çağırıp başlayabiliriz

Çevirmenin bir yorum sonrası yapı olarak kullandığı “ama” sözü (Ç40), kendinden önce gelen konu ve yorum (anlam odağı) üzerinde söz sahibidir ve hastanın tokluk hissine sahip olup olmadığı hakkında temsilcide bir belirsizliğe neden olur. Temsilci bir ara sözce ile (“orayı atlamayalım istiyorum”) tokluk hissini öneme dikkat çeker (T34). Çevirmenin hemen sözce başında kullandığı, bir onama göstergesi olan “okay” sözcüğü (Ç41), temsilcinin sözcesine yönelik anlamının gerçekleştiğine dair bir işlev ötesinde ilgili sözcenin muhatabı konumundaki hastayı bildirişime odaklamaya yardımcı bir söylem olarak görülebilir. Dikkat çekici olan ise, çevirmenin bu esnada bakışlarını hastaya yönlendirmemiş ve hastayı ilgiyi odaklama çerçevesinde, dil-dışı bir gösterge olan bakışı destekleyici bir eylem olarak kullanmamış olmasıdır. Çevirmenin konunun öneme dilsel olarak bir kez daha vurgu yaptığı bölümde (“this part is very important”) dahi çevirmen ile hasta arasında ortak bir göz teması kurulmamıştır. Sözlü çevirmenin soru kipindeki sözcesi, muhatabı, doğrudan cevap vermesi gereken kişi olarak konumlandırır. Tekrar (repetition) yolu ile açlık kelimesine vurgu yapmak (accentuation) için çevirmen iki soru sözcesi daha oluşturur. Bu kez destekleyici bir eylem olarak çevirmen bakışlarını hastaya çevirir. Hasta, vurgu amaçlı kullanılan iki soru sözcesi boyunca bakış örüntüsü itibarı ile bildirişime katılım çerçevesi dışındadır. Çevirmenin, sözcesini sonlandırırken kullandığı “because it is very important for local anesthesia” (çünkü lokal anestezi için bu çok önemli) söz parçası, hastanın nihayet bakış yolu ile de ilgisini odakladığını bölüm olarak karşımıza çıkar ve hasta bir şeyler yiyebileceğini ifade eder (H25).

[Alıntı 4. 25.- HTG3c] 05:01-05:51

H6- how long does the procedure take (?) {the actual procedure}

ne kadar sürüyor işlem

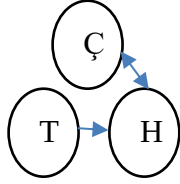
işlemin kendisi

Ç14- bu süreç ne kadar e sürüyor (?)

T10- operasyonlarımızın süresi ortalama altı ila sekiz saat arası sürüyor eee bu süre # kök sayısına göre uzayıp kısalabiliyor ## yani alınan köklerin sayısına göre bu süre artıyor veya azalıyor

Ç15- ee thee operation e takes ee from four to six ee hours

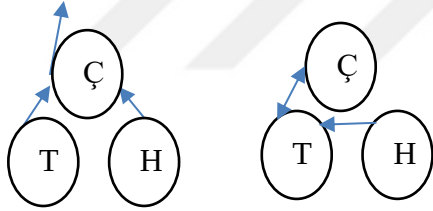
operasyon sürer dört saatten altı saate kadar

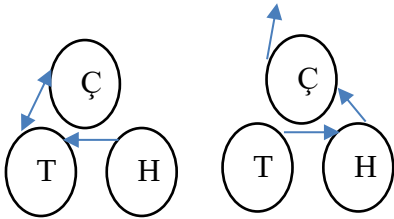
H7- not quite sure it is four # are you sure it is four (?) %four% is really short for such an

pek emin değilim dört olduğundan dörtten emin misin dört gerçekten kısa böylesi bir operation

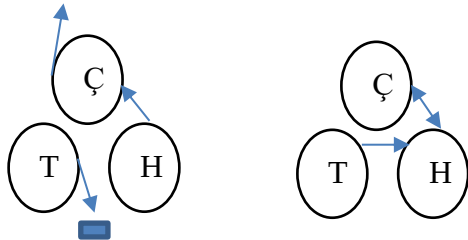
operasyon için

Ç16- ee dört ve altı arası kısa diyor

T11- altı ila sekiz saat # altı ila sekiz saat arası sürüyor {genelde}

Ç17- ehm it is between ehm six and eight hours

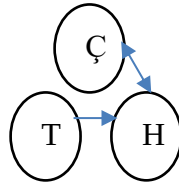
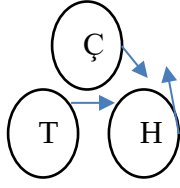
şey arası altı ile sekiz saat

H8- okey

Tamam

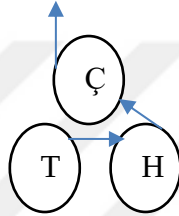
Dört saatlik bir dilimin tüm operasyon için kısa bir süre olabileceği düşüncesiyle, hasta tarafından ardı ardına iki soru sözcüğü oluşturulur (H7). Hasta, kendi söz sırasını biçimsel olarak bir bildirim tümcesi ile tamamlamış olsa da işlevsel olarak operasyonun süresine dair bir tespitle bulunmamakta, aksine ilgili süreyi sorgulamaktadır. Hastanın sorgulayıcı tavrı, kaynak dildeki rakamlara yönelik kısmi bir farkındalık ile açıklanabileceği gibi görüşmeye gelmeden önce kendisine verilen genel bilgi ile çevirmenin verdiği tahmini sürenin örtüşmüyor olmasından da kaynaklanıyor olabilir. Biçim açısından yaklaşık bir çeviriyi tercih eden çevirmen, kaynak sözünün sorgulayıcı örtük niyetini çözümlemekte başarısız olur ve çevirisinde soru kipi yerine bildirim kipi kullanmak suretiyle hastanın operasyon süresine dair kesin bir yargıda bulunduğu izlenimini verir (Ç16). Çevirmenin bu tercihi bir başka betimsel hata olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, çeviri edimi boyunca temsilciyle göz teması kuran çevirmen, çeviri edimi sonrasında da bakışlarını muhataptan ayırmaz. Bu durum, dilsel tercihinin aksine, çevirmenin dil-dışı bir unsur (bakış) ile muhataptan bir bakıma bir cevap beklediği şeklinde yorumlanabilir. Yakın içerik ve yapıda bir çeviri edimi ile betimsel bir hatanın içine düşen çevirmen, bakış örüntüsünü çeviriye destek bir eylem olarak başarı ile kullanmış ve muhatapın duruma açıklık getirmesine imkân tanıyacak şekilde bir bakıma söz sırasını ona vermiştir. Operasyonun altı ila sekiz saat sürdüğünü bir kez daha dile getiren temsilci (T11), ilk sözcüğünün ardından bir durak verir ve bu durak çevirmen tarafından söz sırası oluşturma birimi olarak kabul edilir. Çevirmen, bakışlarını temsilciden uzaklaştırır. Çevirmenin ediminin hemen başında (Ç17), bildirişime odaklama çerçevesinde bakışlarını önündeki notlara yönelten temsilci, çevirmenin operasyonun tahmini süresine dair ilgili rakamları çevirdiği söz parçasında, kısmi erek dil bilgisinden kaynaklı olsa gerek, bakışlarını hastaya yöneltir ve çevirmenin çeviri ediminde verdiği saat aralığının doğruluğunu onaylarcasına başını birkaç kez aşağı ve yukarı oynatır.

[Alıntı 4. 26.- HTG3f] 10:40-11:52

H18- but there is a difference # is that a general cost (?) is that (.) is that a general cost that

ama bir fark var bu genel bir maliyet mi öyle mi bu genel bir maliyet mi

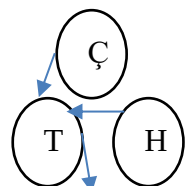
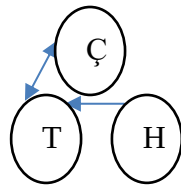

(...) both men and women patients (?) ## is that the cost (.) is that the price for both men and

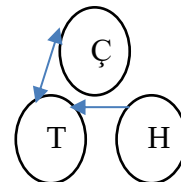
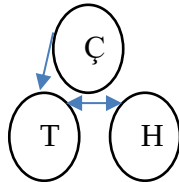
hem erkek hem de kadın hastalar için maliyeti bu mu ücreti bu mu hem erkek hem de

<women patients (?)

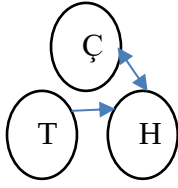
kadın hastalar için

Ç33- <hıhı okey> ee bu ücret hem kadınlara hem erkeklere aynı mı # {oluyor} (?) # genel mi (?)

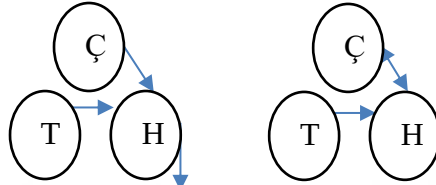

T21- genel bir (.) aynı # erkekte de kadında da süre genellikle aynı oluyor # %aynı% operasyon şeklini kullandığımız için fiyatta bir değişiklik olmuyo(r)

Ç34- so it is the same cost to all the <ee

yani aynı maliyeti var tüm

H19-

they

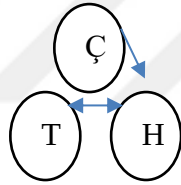
onların

<is that> (.) but the (.) but with men they have (.)

bu

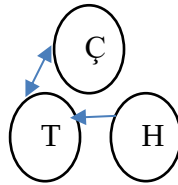
ama

ama erkeklerde şeyleri var

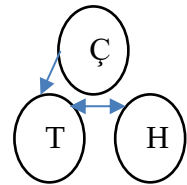

have bigger problems isn't it (?)

daha büyük sorunları var değil mi

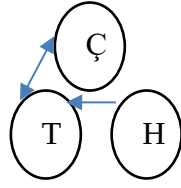

Ç35- ama erkekler genelde daha çok kayıpları oluyor <{saçta}

T22-

<ee onu anlayabiliyorum evet

erkeklerin daha çok boş alanları <oluyor

H20-

<so it takes> longer

yani daha uzun sürüyor

Ç36- o yüzden daha uzun sürebilir {yani operasyon}

T23- operasyon uzun sürebilir # şöyle bir şey var kadınların (.) ee biz saç ekimi yaptığımızda tıraş etmiyoruz # o yüzden tıraş etmediğimiz için süre çok uzuyor #

H21- what does he say (?)

ne diyor

Hasta, uygulama için kadınlar ve erkeklerden aynı ücretin mi talep edildiğini sorgulayan bir soru sözcüğü ile söz sırasını sonlandırırsa da (H18), sözcüğünün hemen başında ücretlendirmede farklılık olması gerektiğine dair düşüncesini dile getiren bir ifade (“but there is a difference”) ile, sözcüğünü ilgili konuda salt bilgi talep bir soru sözcüğü olmanın ötesine taşır. Çevirmen, anlamının gerçekleştiğine işaret eden iki ayrı söylem göstergesi (“hıhı”, “okey”) ile başladığı sözcüğünde (Ç33), yaklaşık içerik ve yapıda bir çeviri tercih ederek, hastanın sözcüğüne yönelik başarılı bir niyet çözümlemesinden uzak olduğunu gösterir. Bu sözceleme durumu, hastanın benzer işlevde bir başka soru sözcüğü oluşturmaya neden olur (H19). Dikkat çekici olan ise, hastanın duruma yönelik olumsuz tavrını bir kez daha ortaya koyan aynı, zıtlık ifade eden aynı gösterge ile soru sözcüğüne başlamış olmasıdır. Çevirmen hastanın soru kipinde oluşturduğu sözcüğünü, çeviride bildirim kipinde vermiş ve yapısal açıdan yaklaşık bir çeviri tercih etmemiş olsa da, işlevsel açıdan hastanın kısmen örtük niyetini gerçekleştiren bir edimde bulunur (Ç35). Sözcüğüne “onu anlayabiliyorum” diye başlayan temsilci (T22), hastanın konuya yönelik olumsuz tavrının çevirmen tarafından başarılı ile verildiğinin bir göstergesi niteliğinde kabul edilebilir. Katılımcı bakışı açısından ise, hasta vurgu amaçlı birbirini takip eden ürettiği her üç soru sözcüğünde de bakışlarını çevirmene yönlendirir iken (H18), erkekler ve kadınlar arasında uygulamada ve ücretlendirme farklılıkları olması

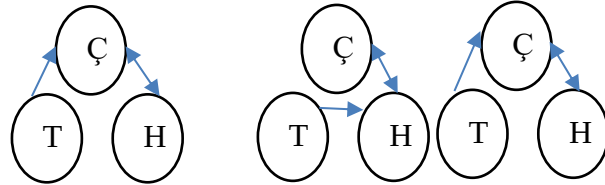
gerektiğine yönelik inancını bir anlamda muhatabına kabul ettirmek istercesine oluşturduğu diğer sözcesinde ise (H19), yüzüne takındığı hafif alaycı bir tavırla bakışlarını temsilciye yönlendirir ve örtük olarak “öyle değil mi ama?” iletisi taşıyan bir biçimde başını hafifçe yukarı ve aşağıya sallamak suretiyle muhatabını ikna etmeye çalışan dil-dışı bir edimde bulunur. Çevirmenin edimi (Ç35) de, hastanın bu çabasının muhatapta karşılık bulmasını sağlayan bir unsur olarak göze çarpar. Muhatabın (temsilci) da, hastaya hak verdiği sözcesinin (T22) bir bölümünde, doğrudan hasta ile göz teması kurmayı tercih etmesi, bakışın yani dil-dışı olanın dilsel olanın anlaşılabilirliğine destek bir edim olarak kullanılabileceğinin en somut örneği olarak karşımıza çıkar.

[Alıntı 4. 27.- HTG3p] 26:51-27:44

T52- %çukur% diyebilirsin # gözenek # veya # kökleri eee tam oraya yerleştireceğimiz # şöyle bi(r) # çukur # açıyoruz {oraya} # çok küçük # bi(r) çukur açıyoruz ## %onu% daha farklı nasıl ifade edebiliriz (?)

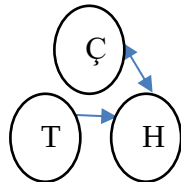
Ç87- ee kanal diye<biliriz

T53- <tamam> kanal tamam # kanal söyleyebilirsiniz # {kanal}

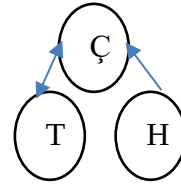
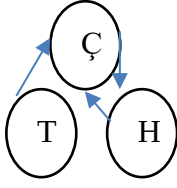
Ç88- we will %yani% they will e open some ka (.) channels in the scalp to place the follicles

biz onlar açacaklar bazı kanallar saç derisinde saç köklerini yerleştirmek için

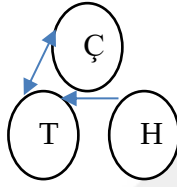
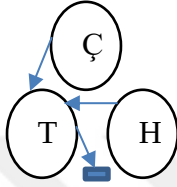

H51- and all of this will take # six hours or eight hours # {all of these processes}

ve bunun hepsi sürecekt altı veya sekiz saat tüm bu süreçler

Ç89- bütün bu sür (.) yani bu anlat (.) ee anlattığınız aşamalar ee altı {en az altı} saat mi sürüyor (?)

T54- altı saat sürüyor # biraz anlatması uzun olabilir *ama* altı saat sürüyor

Ç90- yes that's true

evet bu doğru

H52- okey

tamam

Temsilci ve çevirmen arasında, saç köklerinin ekileceği gözeneklerin farklı bir biçimde nasıl ifade edilebileceğine dair kısa süreli bir müzakere yaşanır (T52, Ç87, T53) ve “kanal” ifadesinde uzlaşıya varılır. Uzlaşının ardından çeviri edimi için söz sırasını alan sözlü çevirmenin ediminin (Ç88) belli bir kısmında, izlemek amaçlı bakışlarını çevirmene yönelten temsilci, “kanal” ifadesinin çevrildiği söz parçasında, uzlaşılan ifadenin hasta üzerindeki etkisini gözlemlemek için bakışını anlık olarak hastaya çevirir. Çevirmenin, “kanal” ifadesinin erek dildeki karşılığını vermeden önce ilgili sözcüğün bir kısmını (“-ka”) ilk dilde söylendiği haliyle telaffuz etme girişimi, temsilcinin ihtiyaç duyabileceği ipucunu ona vermiş olur. Hasta tarafından bildirim kipinde oluşturulan sözce (H51), işlevsel açıdan ise teyit amacı taşıyan bir soru sözcisidir. Çevirmen, kaynak sözcenin biçimsel özelliklerine takılıp kalmaz ve hastanın örtük niyetinin muhatabınca anlaşılmasını sağlayacak şekilde soru kipinde bir çeviri ediminde bulunur (Ç89). Tek dilli bildirışim ortamında bir aracıya ihtiyaç duyulmaksızın gerçekleşmesi bekleneceği üzere, soru-cevap bitişik çifti sözlü çevirmenin sözcelemsel varlığında iki dilli bir bildirışim ortamında da sorunsuz bir şekilde gerçekleşmiştir.

4.4. Genel Değerlendirme

Benveniste (1995: 139)’ye göre sözcelem, “bireysel bir kullanım edimiyle dilin işleyişi geçirilmesidir”. Konuşucunun dili kendi bireyselliğinde işleyişi geçirmesi ve sözlü dilde bir sözce üretme ediminde bulunması söz konusudur. Açık ya da örtük her sözcelem bir konuşma edimi olduğu gibi bir de dinleyici gerektirir (Benveniste: 140) ve bu bireysel edim sonucunda konuşucu dinleyiciyi zorunlu olarak sözcelem koşullarının içine sokar. “Sözcelemden önce, dil yalnızca dilin bir olanağıdır. Sözcelemden sonra, dil bir konuşucudan kaynaklanan, dinleyiciye ulaşan, sesli bir biçim ve karşılığında başka bir sözcelem doğuran bir söylem edimi olarak gerçekleşir” (Benveniste: 140). Tek dilli ortamda, “ben-sen” ilişkisinde karşılıklı sözce üretme edimi olarak ele alınabilecek sözcelem durumunda, *ben* öznesi tarafından üretilen soru sözcüğü alıcı konumundaki diğer özneyi –*sen* öznesini- bu edimi ile sözcelem koşulları içinde konumlandırmış sayılır. Zira *sen* öznesi artık kendinden cevap beklenen kişi konumundadır. Bununla birlikte, *ben* öznesinin ürettiği soru sözcüğü biçimsel olarak soru değeri taşıyan bir sözce olsa dahi, sözcenin üretildiği an içerisinde, derin yapıda ele alındığında aslında işlevsel olarak muhatabın cevap vermesinin beklendiği soru içerikli bir sözce olmayabilir. Yalnızca biçimden yola çıkarak yapılan bir değerlendirme, sözcenin gerçek değerinin anlaşılması noktasında eksik kalır. Sözce, sözlü dilin devingen yapısında, bürünsel (prosodic) özellikleri itibarı ile incelenmelidir. Alıcı ve vericinin bir arada bulunduğu etkileşim ortamında, dilsel olan kadar dil-dışı olan da anlamın karşılıklı müzakeresinde önemli bir yer tutar. Dil-dışı olan kimi zaman dilsel olanın anlaşılabilirliğine destek bir edim olarak kabul görürken, kimi zaman da dilsel olanla çelişir.

Sözlü çeviride de durum farklı değildir. Zira her sözlü çeviri durumu bahsedildiği üzere birer sözlü dil ortamıdır ve sözlü çevirmenin aracılığında gerçekleşiyor olsa da tek dilli bildirişim ortamının tüm devingen özelliklerini barındırır. Konuşma çevirisi gibi üçlü katılımlı etkileşimde, her üç katılımcı da hem dilsel hem de dil-dışı boyutta birbirlerinin söylem ve eylemlerini etkilerler. Ortak bir dili paylaşmayan iki katılımcının, kurumsal bir tanımlama ile hizmet sağlayıcının ve hizmet alıcısının, her türlü dilsel ve dil-dışı edimine sözlü çevirmen bir anlamda aracı olur. Diğer bir deyişle, her türlü eylem ve söylem onun süzgecinden geçer. Bildirişim ortamının gereğince, kendine önceden biçilen rolleri olsa da, sözlü çevirmeni o paylaşım anının sıcaklığında sürekli olarak yeniden konumlandıran diğer iki katılımcının varlığıdır. Etkileşimin her anında, kâğıtlar

yeniden dağıtılır ve konumunuz değişebilir. Her iki dile ve tanımı itibarı ile oldukça ‘kaypak’ bir olgu olmakla birlikte bir dil-dışı unsur olarak kabul edilen kültüre hâkim olduğu düşünülen sözlü çevirmenin söylem ve eylem temelinde ortaya koyduğu bireysel edimlerin salt dilsel ürün üzerinden ele alınması, o sözlü çeviri ortamının devingenliğinin yok sayılması anlamı taşır.

Konuşma çevirisinde, dilsel olanın dil-dışı olan ile birlikte alındığı söylem odaklı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sözcelem durumunda, tüm dilsel ve dil-dışı edimlerin tekbir çalışmada ele alınmasının olası olmadığı düşünüldüğünde, inceleme biriminin her iki boyuttan da seçilen birer unsur ile sınırlandırılması makul bir yaklaşımdır. Bu çalışmada dilsel boyuttan seçilen soru sözceleri, soru-cevap gibi bitişik çift yapısı içerisinde her türlü sözlü söylem ortamında kolaylıkla gözlemlenebilir özelliktedir. Öncelikle, üçlü etkileşimde muhatabı açısından soru sözcelerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Saç ekimi merkezlerinden elde edilen görsel-işitsel kayıt, yarı resmi doğası gereği her üç katılımcının da soru sözcisi oluşturmaya müsait bir ortamın olduğunu göstermiştir. Bu soru sözcelerinin bir kısmı muhatabı açısından çeviriye ihtiyaç duymaz. Örneğin, söylem nesnesinin somutlaştırılması, örtük niyetin belirtikleştirilmesi gibi türlü amaçla oluşturulan soru sözceleri, konuşmada üçüncü kişinin bir süreliğine bildirişime katılım çerçevesinin dışında bırakıldığı ve konuşmada ikili bir bölünmeye yol açan, alanyazında “schism” (doğal etkileşimde ara müdahale) olarak kabul edilen paylaşımların sonucudur. Kimi zaman ise, kendini hizmet sağlayan kurumsal tarafın yerine koyan çevirmen, bilgi sahibi kişi, epistemik otorite rolüne bürünür ve kendi inisiyatifinde olmak üzere diğer muhataba yöneltmiş soru sözcelerini kendisi cevaplar. Sergilenen bu duruş, onun sözcelemsel varlığının somut bir göstergesidir.

Muhatabı açısından çeviriye ihtiyaç duyan ve soru kipinde üretilen her sözce, sözlü çevirmenin ediminden sonra alıcısına yine soru kipinde ulaşmayabilir. Sözlü çevirmen vericisi tarafından soru kipinde oluşturulan bir sözceyi, bildirişim veya buyrum kipinde de çevirebilir. Bununla birlikte, farklı kip kaydırmaları da mümkündür. Örneğin, konuşan özne tarafından buyrum kipinde veya bildirim kipinde oluşturulan bir sözce, çevirmen tarafından soru kipinde çevrilebilir. Öte yandan çevirmen, kaynak sözceye biçim ve içerik açısından yaklaşık bir çeviriyi de tercih edebilir ve kiplik bakımından herhangi bir kaydırmaya sebep olmaz. Üretilen her sözcenin amacının karşı tarafı uygun

şekilde eyleme geçirmek olduğu düşünülduğünde, çevirmenin biçimsel açıdan yaklaşık bir çeviriyi tercih etmemiş olmaması, etkileşimin kendi devingenliğinde sonuçları itibarı ile ele alınmalıdır. Zira kimi zaman biçime takılıp kalan çevirmenin işlevsel açıdan yanlış tercihte bulunmuş olduğundan söz edilebilir.

Çevirmen kimi zaman da dilsel bir ürün olarak çevirinin anlaşılabilirliğine destek edimlerde bulunur. Katılımcıların bakış örüntüsü de bu tür destek içerikli söylem ve eylemlerdendir. Bakış, bir dizi düzeni içerisinde katılımcıların konuşmada kendilerini ve diğerlerini nasıl konumlandıklarını gösteren bir dil-dışı unsurdur. Tek dilli ortamlarda, bakış üzerine çalışan kimi araştırmacılara (Kendon, 1967: 26) göre, konuşan özne-dinleyici arasındaki ilişkide, dinleyici konuşmacıya kıyasla geneli itibarı ile bakışlarını muhatabına daha sık yönlendirir. Lakin dinleyici pasif bir eylemde bulunmak yerine etkin bir şekilde muhatabından söz sırasını alabileceği geçişe uygun bir yer arayışında olabilir. Dinleyici kimi zaman konuşmacının verdiği bir durağı söz sırası oluşturma birimi olarak kullanır. Burada da karşılıklı bir müzakere söz konusudur. Benzer bir müzakere konuşma çevirisi ortamları içinde geçerlidir. Örneğin, biçim açısından bildirim kipinde üretilen bir sözceyi, yaklaşık bir çeviri ile yine bildirim kipinde veren ve aslında o sözcenin sorgulama değeri taşıdığı gerçeğini yok sayan çevirmenin, sırf dilsel ürün üzerinden yapılacak bir incelemede betimsel bir hata içinde olduğundan bahsedilebilir. Buna karşın, sorgu değeri taşımayan bildirim kipindeki sözcesinin sonunda, ilgili sözcenin muhatabı ile ortak bakış örüntüsü kuran çevirmenin, söz sırasını bir anlamda muhataba verdiğinden ve muhataptan bir cevap, bir tepki bekleniliyor olduğundan söz etmek mümkündür.

İşitsel olarak elde edilen veriler, ses ve sese dair bürünsel özelliklerin incelemesinde yeterli sağlıklı ortamı araştırmacılara sağlarken, bakış gibi dilsel ürün üzerinde söz sahibi olan dil-dışı unsurların konuşmanın dizi düzeninde ne gibi etkilere sahip olduğunu ortaya koyma konusunda yetersiz kalacaktır. Doğal çeviri ortamlarından elde edilebilecek görsel ve işitsel kayıt, etkileşim ortamının tüm boyutları ile ele alınması için elzemdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Aynı dili konuşamayan muhatapların bir arada bulunduğu bildirişim ortamlarında, bir mecburiyet nedeniyle veya değil, dilsel ortamda belli bir paylaşıma ihtiyaç duyulduğunda, ‘çeviri’ bir araç ve çevirmen de diğer muhataplar arasında duran uzman olarak kabul edilebilir. Bulut (2015: 19), çeviri yoluyla iletişim ihtiyacının en temel koşulunu “ortada dilsel olarak buluşturulması gereken iki tarafın olmasıdır” şeklinde tanımlar. Farklı dil ve kültürden gelen insanların, çoğunlukla da kurumsal ortamlarda olmak üzere, düzensiz göç, turizm, ticaret, eğitim gibi türlü nedenlerle biraya gelmesi bu ön koşulun günümüz dünyasında kolaylıkla yerine getirilmesini sağlar. Çeviri yoluyla iletişimin sağlandığı ortamların artması doğal bir sonuç olarak çevirmene duyulan ihtiyacın da artmasına yol açmıştır. Lakin bu ortamların her birinde, profesyonel çevirmenlerin iş başında olduğundan söz etmek olası değildir. Bu çalışma, sağlık turizminin bir parçası olarak, estetik amaçlı bir uygulama olan saç ekimi için ülkemize gelen ve ilk dili (A dili) İngilizce olan sağlık turistlerinin uygulama öncesi ve sonrası iletişim amaçlı ihtiyaç duydukları sözlü çeviri ortamına yöneliktir. İlgili ortamda sözlü çeviri ediminde bulunan çevirmenler profesyonel çevirmenler değildir.

İster tek dilli ortamda, ister çevirinin iletişim aracı olarak kullanıldığı bir ortamda olsun, iletişimde ‘alıcı’ ve ‘verici’ olarak nitelendirebileceğimiz iki taraf söz konusudur. Her durumda, bu ikili tanımlamanın tercih ediliyor olması muhatapları pasif bir konumdan çıkarabilmek içindir. Alıcı ve vericinin bir arada bulunduğu tek dilli sözlü iletişim ortamında, birbirinin dilsel ve dil-dışı edimlerini doğrudan gözlemlene imkânına sahip olan muhataplar, eylem ve söylemleri ile etkileşim esnasında birbirilerini anbean yeniden konumlandırırlar. Örneğin, muhatabınız için bir soru sözcesi ürettiğinizde, o kişiyi ‘cevaplayan’ veya en azından kendisinden cevap beklenen kişi konumuna sokmuş olursunuz. Sözlü çevirmene ihtiyaç duyulan bir ortamda ise çevirmen hem dilsel olana hem dil-dışı olana aracıdır. Çeviri bu bakımdan, iletilerin (dilsel veya dil-dışı) iki taraf arasında akışının çevirmen tarafından sağlandığı bir süreçtir (Bulut, 2015: 20). Bu süreçte anlam, bir eşgüdüm halinde karşılıklı bir müzakere ile her üç katılımcı tarafından oluşturulur.

Çeviriyi tanımlamak için alanyazında sıklıkla kullanılan ve Jakobson (1959: 233)’un dilsel bir göstergenin yorumlanması yoluyla çeviri türlerini sınıflandırdığı üç farklı

çeviri biçimi, sözlü çeviri ortamının devingenliği ortaya koymak için kullanılabilir. “Dilsel göstergelerin aynı dilin başka göstergeleri aracılığıyla yorumlanması” diliçi (intralingual) çeviri, “dilsel göstergelerin başka bir dil aracılığıyla yorumlanması” diller arası (interlingual) çeviri ve “dilsel göstergelerin dilsel olmayan gösterge dizgeleri aracılığıyla yorumlanması” ise göstergeler arası (intersemiotic) çeviri biçimi olarak kabul edilir. Konuşma çevirisi gibi ekseriyetle üçlü katılımlı bir sözlü çeviri ortamında, çevirmen ile muhataplardan biri arasında, diğer muhatapın bir süreliğine katılımcı çerçeve dışında bırakıldığı ikili konuşmalar geçebilir. Örneğin, kaynak sözcede yer alan dilsel göstergelerden (kelimeler) bir veya birkaçına yönelik, ilgili muhataptan anlamın somutlaştırılmasına dair açıklama talebinde bulunan çevirmenin, bir bakıma bir diliçi çeviri talebinde bulunduğundan söz edilebilir. Zira çevirmen açısından anlama (comprehension) gerçekleşmemiştir. Bu durumda diller arası çeviriye geçilmesi beklenemez. Diliçi çeviri sonrası anlamının gerçekleşmesini takiben, diğer muhatap için çevirmenin diller arası çeviri edimi gerçekleşir. Diğer bir deyişle, diliçi çeviri süreci diller arası çeviri süreci için bir hazırlık aşamasıdır. Diliçi çeviriden diller arası çeviriye bir geçiş yaşanır. Diğer bir çeviri biçimi olan göstergeler arası çevirinin bu sürece dâhil edildiği an ise, çevirmenin dil-dışı olanı tamamlayıcı bir görevle dilsel olana kattığı andır. Dilsel olmayan, dilsel olanın anlamlandırılmasında (signification) rol alır. Jacobson’un, üç farklı çeviri biçimini dilsel gösterge ve onun yorumlanması üzerinden ele alması rastlantısal değildir. ‘Söz’ (parole) çıkış noktası olarak ele alınmıştır. Söz olmazsa dil-dışı göstergenin işlevsiz kalabileceğine işaret edilir. Dilsel göstergenin bu denli öne çıkarılması, diller arası çeviriyi mümkün kılanın ‘dil’in göstergeye dayalı’ yapısı ile açıklanabilir.

Özellikle son yirmi yıl içerisinde ivme alan konuşma çevirine yönelik çalışmalar, sözlü çevirmenin görünür (visible) ve kabul görmüş (ratified) bir katılımcı olarak diğer muhataplar ile birlikte etkileşime birlikte yön verdiğini ortaya koymuştur (Niemants ve Cirillo, 2017: 2). Buna karşın, üçüncü bir ses olarak o etkileşimde yer alan sözlü çevirmenin varlığı ve onun varlığının etkileşim ortamındaki etkileri salt dilsel ürün üzerinden incelenemez. Dilsel olanın dil-dışı olanla birlikte ele alındığı ve çevirmenin çeviri ediminin yanı sıra dil-dışı edimlerinin de etkileşim ortamına olan katkılarını ele alan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Böylesi çalışmaların yapılabilmesi, etkileşimin tüm yönleriyle gözlemlenebilmesine izin verecek şekilde, sözlü çeviri ortamlarının

kendi gerçekliğinde görsel ve işitsel kayıt altına alınmasını gerekli kılar. Etik nedenler, sağlık merkezleri, mahkeme salonları, polis merkezleri, iş görüşmeleri gibi kurumsal nitelikli ortamlarda gerçekleşen sözlü çeviri faaliyetlerinin kayıt altına alınmasını güçleştirmektedir. Bundandır ki, resmi etkileşim ortamlarına yönelik çalışmalar sayıca azdır.

İster resmi ister yarı resmi olsun, tüm sözlü çeviri ortamları sözlü dil ortamlarıdır. Bu nedenle, sözlü çeviri ortamına yönelik çalışacak her araştırmacının, sözlü dilin devingen yapısına yönelik bir artalan bilgisine sahip olması önemlidir. Ayrıca tek dilli ortamdan elde edilen ve o etkileşim ortamına özgü bir takım özellikleri temsil eden verilerden, sözlü çevirmen aracılığında gerçekleşen benzer bir ortama yönelik çalışmaların yokluğunda, ilgili sözlü çeviri ortamını anlamak için faydalanabilmir. Baker (2001: 40) da, sözlü çeviriye yönelik tanımlamasında “sözlü söylemin erek dile sözlü aktarılması” ifadesini kullanarak, bir anlamda sözlü dilin önemine vurguda bulunur. Sözlü dili tanımak, sözlü dilin devingen yapısını ortaya koyan belli başlı kavramsal gereçlerin ve bunların işlevlerinin bir dizge dâhilinde tanımlanmasını gerektirir. Konuşma çözümlemesinin (conversation analysis) sunduğu kavramsal gereçler, sözlü dilin hem dilsel hem de dil-dışı unsurlarına yönelik mikro-ölçekli çalışmalar için ihtiyaç duyulan ortak zemini sağlayacaktır.

Bir sözlü dil ortamı olan konuşma çevirisine yönelik çalışan bir araştırmacı, dördüncü söylem olarak etkileşim ortamına katılmış sayılır. Görsel-işitsel malzemenin araştırmacı tarafından ele alınması o malzemenin yazıya aktarılmasını, yani malzemenin çevriyazısını (transcription) gerektirir. Sözlü dil çevirisi olarak da kabul edilen bu sürecin sağlıklı bir zeminde yürütülmesi, araştırmacının sözlü dilin devingen yapısını yakından tanınması ile doğru orantılıdır. Belli uzlaşımlar dâhilinde yazıya dökülen malzeme, farklı amaçlar ile sürece sonradan dâhil olabilecek başka araştırmacılar için somut bir göstergeler dizgesidir. Bu dizge, dilsel olanın dilsel olmayanla birlikte temsil edilmesine izin verecek bir örgütlenmeye sahip olmalıdır. Zira sözlü dilin salt dilsel boyutu ile yazıya dökülmesi yeterli olmaz. Sözcenin sözlü olarak üretildiği anın duygu değerini yansıtacak bir takım dil-dışı göstergeler de çevriyazı sürecine dâhil edilmelidir. Bununla birlikte, çevriyazının takip edilebilirliğini (readability) sağlamak ve çevriyazıda kaotik bir durum yaratmamak, özen gösterilmesi gereken bir konudur.

Bunun sağlanması, çevriyazıda ele alınacak dilsel ve dil-dışı göstergelerin sınırlandırılması ile mümkün olabilir.

Bu çalışmada, dilsel ortamdan soru sözceleri ve dil-dışı ortamdan ise katılımcı bakışı seçilmiştir. Yarı resmi bir iletişim ortamı olan saç ekimi merkezlerinde, sözlü çevirmen aracılığıyla gerçekleşen hasta ve kurumsal temsilci görüşmeleri görsel-işitsel kayıt altına alınmıştır. Hastanın uygulama öncesi ve sonrası sürece dair bilgilendirildiği bir sözlü dil ortamında, soru sözcesi üretmeden etkileşimin ilerletilemeyeceği düşünüldüğünde, inceleme birimi olarak dilsel ortamdan soru sözcelerinin seçilmiş olması ve yaklaşık 50 dakikalık özgün ve geniş sayılabilecek bir derlem ile çalışılmış olması, araştırmacıya yeterli malzemenin sağlanması konusunda belli bir kolaylık ortaya koymuştur.

Her üç katılımcının da farklı amaçlar ile soru sözcesi ürettiği çalışmada, sözlü çevirmenin sözcelemsel varlığı ile o soru sözcisini nasıl ele aldığından bağımsız, derlemin çevriyazısında toplamda 84 soru sözcesi ile karşılaşmıştır. Bu soru sözcelerinin yalnızca 14 tanesi temsilci tarafından ve büyük ölçüde hasta yöneltimli olarak oluşturulmuştur. Burada amaçlanan, diğer muhatabı belli bir eylem içine sokmaktır (bilgi istemek, yardım önermek, onay istemek). Çevirmen yöneltimli soru sözceleri ise anlamın çevirmenle müzakeresine yönelik veya temsilcinin bildirişime katılım niyetinin göstergesi olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca, muhatabı açısından çeviriye ihtiyaç duymayan soru sözceleridir. Çevirmen tarafından oluşturulan soru sözcelerinin (çeviri edimiyle oluşturulan soru sözceleri hariç) sayısı sadece 10'dur. Ekseriyetle, söylem nesnesinin somutlaştırılmasına yönelik dil-içi çeviri amaçlıdır. Çevirmen açısından anlamamanın (comprehension) gerçekleşmediği durumları veya çevirmenin müzakere edilen konu hakkında ilave bilgi talep ettiği durumları yansıtır.

Soru sözcelerinin sınıflandırılması biçimsel yapılarından yola çıkılarak yapılabilir. Buna karşın, parçasal (segmental) bir unsur olan biçim ve biçimbirimsel göstergeler, sözlü dilde üretilen soru sözcelerini değerlendirmek için yeterli değildir. Zira herhangi bir sözcenin değeri, bürün (prosody) ve diğer dil-dışı unsurlar gibi parçaüstü (suprasegmental) göstergelerde aranmalıdır. Biçim açısından soru kipinde üretilmemiş bir sözce, bürünsel açıdan bir soru sözcesi işlevi görebilir. Sözcelem durumu bakımından, alıcının konuşan özneye cevap verdiği ve soru-cevap bitişik çiftinin

tamamlandığı söylemde akıcılık durumu, konuşmada bir dizi düzeninin varlığına işaret eder. Tek dilli ortamda, hem parçasal hem de parçaüstü özellikleri ile alıcısı için o sözcelem durumunda gözlemlenebilir göstergelere sahip bir soru sözcüğü, muhatapların aynı dili paylaşmadığı etkileşim ortamlarında sözlü çevirmenin süzgecinden geçmek durumundadır. Sözlü çevirmenin o soru sözcüğü karşısında ortaya koyacağı söylem ve eylemler, etkileşimin nasıl gelişeceğine doğrudan tesir edecektir. Muhataplardan biri tarafından biçim açısından bildirim kipinde üretilen bir sözce, sözcelem durumu açısından soru sözcüğü işlevi ile oluşturulmuş olabilir. Biçime takılıp kalan ve sözcelem durumunu değerlendirmekten uzak bir çeviri ediminde bulunan çevirmen, bir bakıma betimsel bir hata (descriptive fallacy) içine düşmüş demektir. Kaynak sözcüğün yapı ve içeriğine gösterilen sadakat, bir bitişik çiftin tamamlanmasının önüne geçmiş olabilir. Diğer bir deyişle, sözlü çevirmenin çeviri edimi, salt ürün üzerinden ele alınmamalı, sözcelem durumunun gelişimine etkileri açısından ele alınmalıdır. Muhatap için soru kipinde bir sözce üreten konuşan öznenin, muhatabını bir bitişik çift dâhilinde ‘cevaplayan’ kişi konumuna soktuğu düşünüldüğünde, çeviri ediminde böylesi bir hata içine düşen bir çevirmenin, cevap verebilmesi için söz sırasını muhataba vermekte başarısız olduğu ve katılımcı çerçeveyi doğrudan etkilediği söylenebilir. Sözlü çevirmen kendi sözcelemsel varlığı ile katılımcı çerçevede kimin sesinin duyulacağına karar vermiştir.

Soru sözcelerinin bitişik çiftler gibi bir dizi düzeni içerisinde ele alınması, karşılıklı sözce üretme ediminin devam ettiği sözceleme durumunda, ilgili söz zincirlerinin kolaylıkla saptanabilir olmasına katkı verir. Lakin sözlü dilin temel unsuru *söz* olsa da, sözel olmayan unsurlar da *sözün* anlam kazanmasında tamamlayıcı bir görev görür. Katılımcı bakışı ve bakış örüntüsü de bu özelliklerden biridir. Sözlü çevirmen, dilsel ve dil-dışı olana da aracı olduğu gibi, dilsel olmayan boyutta gerçekleştirdiği eylemler ile de katılımcı çerçeve üstünde söz sahibidir. Diğer bir ifadeyle, sözlü çevirmenler sadece dilsel ortamda çeviri ediminde bulunmaz, çevirinin anlaşılabilirliğini destekleyen bir takım eylemlerde de bulunurlar. Örneğin, anlamın belirtikleştirilmesi (explicitation) için, muhataplardan biriyle, bir diğer muhatapı bir süreliğine de olsa katılımcı çerçeve dışında bırakacak şekilde karşılıklı sözce üretme edimine giren çevirmen, o muhatapı tekrar bildirişime odaklamak için, bakışlarını ona yöneltebilir. Bu durum, muhatapın da çevirmenin bakışına karşılık vererek çevirmen ile karşılıklı bakış örüntüsü oluşturması

ile sonuçlanabilir. Çevirmenin dil-dışı eylemi, bir bakıma, bildirişime odaklama çerçevesinde (engagement framework) etkin rol oynamış sayılır.

Soru sözceleri kesitlerinin üstüne bir dizge dâhilinde eklenen ve katılımcıların bakış örüntüsünü temsil eden göstergeler, muhatapı için üretilen soru sözcelerinde, konuşan öznenin ekseriyetle sözlü çevirmenle ortak bakış oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, sözlü çevirmenin üçlü etkileşim ortamında diğer iki muhatapınca etkin bir katılımcı olarak kabul gördüğünün en somut göstergesidir. Her iki muhatapın da sözlü çevirmenin üçüncü bir ses olarak etkileşim ortamındakini varlığını onayladığı bir duruma işaret eder.

Bakış örüntüsünün sözel boyut üzerindeki tamamlayıcı işlevi ise şu şekilde özetlenebilir: muhataplardan biri tarafından öteki için üretilen, söylem nesnesi açısından kesinlik taşımayan ve sorgulama işlevi gören bildirim kipinde oluşturulmuş bir sözcenin, sözlü çevirmeni betimsel bir hataya sokacak şekilde çevirmen tarafından yaklaşık bir yapı ve içerik ile çevrildiği bir durumda, çevirmenin çeviri edimine müteakip diğer muhatap ile ortak bir bakış örüntüsü kurması, dil-dışı ortamda o muhataba söz sırasını verme niyetinde olduğu ve ondan bir tepki beklediği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, salt dilsel açıdan değerlendirildiğinde, çevirmen betimsel bir hata içinde gibi görünse de, dil-dışı olanın sözcelem durumuna katkısı göz önüne alındığında, çevirmenin kaynağın edimsözünü (illocutionary act) başarılı şekilde alıcısı ile buluşturduğundan söz edilebilir.

Bu çalışmanın alanyazına katkıları ise birkaç başlıkta ele alınabilir. Her sözlü çeviri ortamının her şeyden önce birer sözlü dil ortamı olduğu vurgusundan yola çıkacak olursak, bu alanda çalışma yapacak araştırmacıların sözlü dilin devingenliğine yönelik farkındalıklarını arttırmaları elzemdir. Çalışmanın ilk bölümünde, herhangi bir doğal dilin kendine özgü özelliklerinden uzak, bir göstergeler dizgesi olarak ‘dil’in genel işleyişinden bahsedilmiştir. Akabinde, araştırmanın dil çiftinden biri olan Türkçe özelinde, soru sözcelerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Sözlü çeviri ortamlarına yönelik tez çalışmalarında, sözlü dilin bu devingen yapısına dikkat çeken bir bölümün içeriğe dâhil edildiğinden söz etmek olası görünmemektedir. Ayrıca özgün bir derleme sahip bu çalışmada kullanılan iki dilden birinin Türkçe olması da, farklı dil-çiftlerinde

olmak üzere türlü sözlü çeviri ortamlarını kendi doğallıklarında anlamaya yönelik çalışmalara duyulan ihtiyaca cevap verecek niteliktedir.

Etik unsurlar göz önüne alındığında, sözlü çeviri ortamlarına yönelik gerçek zamanlı görsel-işitsel malzemenin elde edilmesi kolay görünmemektedir. Yarı resmi bir sözlü çeviri ortamı olan saç ekimi merkezlerinde gerçekleşen görüşmelerin görsel-işitsel kayıt altına alınması suretiyle oluşturulan bu derlem çalışma, ilgili sözlü çeviri ortamına yönelik alanyazında yapılan ilk çalışmadır. Bu çalışmaya, yarı resmi diğer sözlü çeviri ortamlarının devingen yapısını anlamak için yapılacak gelecek çalışmalarda, karşılaştırma amaçlı referans bir çalışma olarak başvurulabilir. Ayrıca bu çalışmanın bütüncesi, diğer araştırmacılar tarafından farklı dilsel ve dil-dışı göstergelerin etkileşim ortamına yaptıkları katkı ve etkinin araştırılması için kullanılabilir.

İlaveten, sözlü çeviri ortamlarına yönelik çalışmalarda, araştırmacıların dilsel olmayan boyuttan seçilen bir göstergeyi, dilsel boyuttan seçilen bir başka gösterge ile birlikte olmak üzere ele aldığı çalışmaların sayıca az olduğu düşünüldüğünde, bu çalışma bahsi geçen açığın giderilmesine de katkı verebilir.

Dilsel olanın dil-dışı ile birlikte belli bir dizge ve uzlaşım dâhilinde temsil edildiği çevriyazı (transcription) çalışması, araştırmacının sözlü dili ve o etkileşim ortamının bileşenlerini tanımasını gerektirir. Bu çalışmada kullanılan ve özellikle bürünsel özelliklerin yazıda temsilini öne çıkaran çevriyazı uzlaşımlarına bir katkı olarak, ara sözcelerin sözlü dil çevirisinde temsili için bir sembol önerilmiştir. Bu noktada amaçlanan, yorum sonrası yapılar ile ara sözcelerin farklı semboller ile temsil edilmesi ve ara sözcelerin yorum sonrası yapılardan çevriyazıda ayrılabilirliğinin sağlanmasıdır.

Bahsedildiği üzere, bu çalışma 50 dakikalık özgün bir derlemden oluşmaktadır. Bu bakımdan bu çalışmanın en temel sınırlandırması, bir anlamda araştırma derleminin kendisidir. Sözlü çeviri ortamlarına yönelik söylem odaklı gelecek çalışmalarda, daha geniş bir bütünce üzerinden çalışmak, araştırmacılara ihtiyaç duyabilecekleri daha fazla sayıda malzemenin sağlanması için önemlidir. Araştırma derleminden elde edilen verilerin yorumlaması araştırmacının öznelliğini ortaya koyduğu için, çevirmenin ilgili sözceleme durumundaki eylem ve söylemlerine yönelik bir genelleştirme amacı güdülmemiştir. Belli bir sözlü çeviri durumuna özgü betimleyici ve tanımlayıcı ipuçlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca sözlü dil ortamlarının doğası itibarı

ile genelleştirmelere karşı bir dizge içerisinde olduğu da unutulmamalıdır. Zira konuşmacıya göre öznel dil kullanımı ön plandadır. Sözlü dilin devingen yapısı da aslında burada yatmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALEXIEVA, Bistra, (2002) “A Typology of Interpreter-Mediated Events”, *Interpreting Studies Reader* İçinde, Edt. Franz Pöchhaker, Miriam Shlesinger, Routledge, London, ss:219-232.
- ANGELELLI, Claudia Viviana (2003) “The Visible Co-Participant: The Interpreter’s Role in Doctor-Patient Encounters”, *From Topic Boundaries To Omission: New Research on Interpretation* İçinde, Edt. Melanie Metzger, Steven Collins, Valerie Dively, Risa Shaw, Gallaudet University Press, Washington, ss:3-25.
- ANGELELLI, Claudia Viviana (2004), “*Medical Interpreting and Cross-Cultural Communication*”, Cambridge University Press, Cambridge.
- ANGERMEYER, Philipp Sebastian (2015). “*Speak English or What? Codeswitching and Interpreter Use in New York City Courts*”, Oxford University Press, New York.
- ARGYLE, Michael (1975), “*Bodily Communication*”, Methuen, London.
- ARGYLE, Michael ve COOK, Mark (1976), “*Gaze and Mutual Gaze*”, Cambridge, Cambridge University Press.
- BAKER, Mona (2001) “*Routledge Encyclopedia of Translation Studies*”, Routledge, London.
- BAKER, Mona ve SALDANHA, Gabriela (2008), “*Routledge Encyclopedia of Translation Studies*”, London: Routledge
- BAKHTIN, Mikhail (1986), “*Speech Genres and Other Late Essays*”. University of Texas Press, Austin, TX.
- BANCROFT, Marjory, (2015), “Community Interpreting: A profession rooted in social justice”, *The Routledge Handbook of Interpreting Part III* İçinde, Edt. Holly Mikkelsen, Renee Jourdenais, New York: Routledge, ss: 217-235
- BARALDI, Claudio ve GAVIOLI, Laura, (2007) “Dialogue Interpreting as Intercultural Mediation: An Analysis in Healthcare Multicultural Settings”, *Dialogue and Culture* İçinde, Edt. Marion Grein, Edda Weigand, Benjamins, Amsterdam, ss:155-176.
- BARALDI, Claudio ve GAVIOLI, Laura. (Edt.). (2012). “*Coordinating Participation in Dialogue Interpreting*”, John Benjamins, Amsterdam.
- BATESON, Gregory (1979), “*Mind and Nature: A Necessary Unity*”, Dutton, New York.

- BENVENISTE, Emile. (1995). "*Genel Dilbilim Sorunları*", Erdim Öztokat. (çev.), YKY, İstanbul.
- BERK-SELIGSON, Susan (1990), "*The Bilingual Courtroom: Court Interpreters in the Judicial Process*", University of Chicago Press, Chicago.
- BIRDWHISTELL, Ray (1952), "*Introduction to Kinesics: An Annotation System for Analysis of Body Motion and Gesture*", Foreign Service Institute, US Department of State, Washington.
- BIRDWHISTEL, Ray. L. (1970). "*Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication*", Ballantine, Oxford.
- BLANCHE-BENVENISTE, Claire, (2006), "Linguistic Analysis of Spoken Language: The Case of French Language", *Spoken language Corpus and Linguistic Informatics* İçinde, Edt. Yuji Kawaguchi, Susumu Zaima, Toshihiro Takagaki, Benjamins, Amsterdam, ss:35-66.
- BOT, Hanneke (2005), "*Dialogue Interpreting in Mental Health*", Amsterdam, Rodopi.
- BULUT, Alev (2015), "*Tercüme Hatası*", Çeviribilim, İstanbul.
- BUHRIG, Kristin ve MEYER, Bernd (2004), "Ad-hoc Interpreting and the Achievement of Communicative Purposes in Doctor-Patient Communication", *Multilingual Communication*, İçinde, Edt. Juliane House, Jochen Rehbein, Benjamins, Amsterdam, ss. 43-62.
- CATFORD, John Cunnison (1965), "*A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*" Oxford University Press, London.
- COOK, Guy (1989), "*Discourse*", Oxford University Press, London.
- CORSELLIS, Ann, (2005), "Training Interpreters to Work in the Public Services", *Training for the New Millennium*, İçinde, Edt. Martha Tennent, John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, ss:153-173.
- CORSELLIS, Ann (2008), "*Public Service Interpreting*", Palgrave Macmillan, New York.
- COULTHARD, Malcolm (1985), "*An Introduction to Discourse Analysis*" , Longman, Harlow.
- COUPLAND, Justine (2000), "*Small Talk*", Longman, London.
- CREEZE, Ineke H.M. (2013), "*Introduction to Healthcare for Interpreters and Translators*", John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- CRUSE, Alan (2006), "*A Glossary of Semantics and Pragmatics*", Edinburgh University Press, Edinburgh.

- DAVITTI, Elena (2012), “*Dialogue Interpreting as Intercultural Mediation. Integrating Talk and Gaze in the Analysis of Mediated Parent-Teacher Meetings*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of Manchester.
- DAVITTI, Elena, (2015), “Gaze”, *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* İçinde, Edt. Franz Pöchhacker, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon & New York, ss.168-169.
- DE BEAUGRANDE, Robert ve DRESSLER, Wolfgang (1981), “*Introduction to Text Linguistics*” Longman, London & New York.
- DEMİR, Tufan (2004), “*Türkçe Dilbilgisi*”, Kurmay, Ankara.
- DİRİKER, Ebru, (2015), “On the Evolution of the Interpreting Profession in Turkey: From the Dragomans to the 21st Century”, *Tradition Tension and Translation in Turkey* İçinde, Edt. Şehnaz Tahir Gürçaglar, Saliha Paker, John Milton, John Benjamins, Amsterdam, ss: 89-106
- DOĞAN, Aymil (2011), “*Sözlü Çeviri Çalışmaları ve Uygulamaları*”, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- DOĞAN, Aymil (2014), “*Sözlü ve Yazılı Çeviri Odaklı Söylem Çözümlemesi*”, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- DOĞAN, Coşkun (2017), “*Edirne Özelinde Düzensiz Göçmenlerin Tercümanlık Boyutunda Sorunları Ve Çözümünde Toplum Tercümanlığının Rolü*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Çeviribilim
- DREW, Paul ve HERITAGE, John (Edt) (1992), “*Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*”, Cambridge University Press, Cambridge.
- ERASLAN, Şeyda (2011), “*International Knowledge Transfer in Turkey: The Consecutive Interpreter’s Role in Context*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Rovira I Virgili University, enstitü veya bölüm? Tarragona, Spain.
- GARCIA, Angela Cora (2013), “*An Introduction to Interaction: Understanding Talk in Formal and Informal Settings*”, Bloomsbury, New York.
- GARFINKEL, Harold (1967), “*Studies in Ethnomethodology*”, Englewood Cliffs: NJ.
- GARFINKEL, Harold ve SACKS, Harvey, (1970), "On Formal Structures of Practical Action", *Theoretical Sociology: Perspectives and Developments*, İçinde, Edt. John C. McKinney, Edward A. Tiryakian, Appleton-Century-Crofts, New York, ss:338-366.
- GAVIOLI, Laura ve MAXWELL, Nick, (2007), “Interpreter Intervention in Mediated Business Talk”, *Conversation Analysis and Language for Specific Purposes* İçinde, Edt. Hugo Bowles, Paul Seedhouse, Maurizio Gotti, Peter Lang, Bern, ss: 141-182

- GOFFMAN, Erving (1959), *"The Presentation of Self in Everyday Life"*, Doubleday, New York.
- GOFFMAN, Erving (1981), *"Forms of Talk"*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- GOODWIN, Charles (1981), *"Conversational Organization: Interactions Between Speakers and Hearers"*, Academic Press, New York.
- GOODWIN, Charles, (1984), "Notes on Story Structure and the Organization of Participation", *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis* içinde, Edt. J.Maxwell Atkinson, John Heritage, Cambridge University Press, Cambridge, ss: 225-246
- GOODWIN, Charles (1996), "Transparent Vision", *Interaction and Grammar* içinde, Edt. Elinor Ochs, Emanuel A. Schegloff, Sandra A. Thompson, Cambridge University Press, New York, ss.370-404.
- GÖKTÜRK, Akşit. (2000), *"Sözün Ötesi"*, YKY, İstanbul.
- GUMUL, Ewa. (2015) "Explicitation", *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* içinde, Edt. Franz Pöchhacker, Milton Park, Routledge, New York, ss: 156-157
- GÜNAY, Doğan (2002), *"Göstergebilim Yazıları"*, Multilingual, İstanbul.
- GÜNAY, Doğan (2004), *"Dil ve İletişim"*, Multilingual, İstanbul.
- HALE, Sandra Beatriz (2004), *The Discourse of Court Interpreting: Discourse Practices of the Law, the Witness and the Interpreter*, Benjamins, Amsterdam.
- HALE, Sandra Beatriz (2007), *"Community Interpreting"*, Palgrave Macmillan, New York.
- HALE, Sandra Beatriz ve NAPIER, Jemina (2013), *"Research Methods in Interpreting: A Practical Resource"*, Bloomsbury, London.
- HALLIDAY, Michael A. K. (1989), *"Spoken and Written Language"*, Oxford University Press, United States.
- HALLIDAY, Michael A. K. (1994). *"An Introduction to Functional Grammar"*, Edward Arnold, London.
- HEATH, Christian, (1984), "Talk and Recipency: Sequential Organisation in Speech and Body Movement", *Structures of Social Interaction* içinde, Edt. J. Maxwell Atkinson, John Heritage, Cambridge University Press, Cambridge, ss:247-265.
- HEATH, Christian (1986), *"Body Movement and Speech in Medical Interaction"*, Cambridge University Press, Cambridge.

- HEATH, Christian, (1992), "The Delivery and Reception of Diagnosis in the General Practice Consultation", *Talk at Work: Interactional in Institutional Settings* İçinde, Edt. Paul Drew, John Heritage, Cambridge University Press, Cambridge, ss: 235-267
- HEATH, Christian, (1997), "Analysing Work Activities in Face to Face Interaction Using Video", *Qualitative Research: Theory, Methods and Practice* İçinde, Edt. David Silverman, Sage, London, ss:183-200.
- HERITAGE, John (1984), "*Garfinkel and Ethnomethodology*", Polity Press, Cambridge.
- HERITAGE, John, (1997), "Conversation Analysis and Institutional Talk: Analysing Data", *Qualitative Research: Theory, Method and Practice* İçinde, Edt. David Silverman, Sage, London, ss:161-182.
- HERITAGE, John, (2004), "Conversation Analysis and Institutional Talk", *Handbook of Language and Social Interaction* İçinde, Edt. Kristine L. Fitch, Robert E. Sanders, Erlbaum, New Jersey, ss:103-146.
- HERITAGE, John, (2013), "Epistemics in Conversation", *Handbook of Conversation Analysis* İçinde, Edt. Tanya Stivers, Jack Sidnell, Cambridge University Press, Cambridge, ss: 370-394
- HERITAGE, John ve MAYNARD, Douglas W. (2006), "*Communication in Medical Care: Interactions Between Primary Care Physicians and Patients*", Cambridge University Press, Cambridge.
- HSIEH, Elaine, (2015), "Healthcare Interpreting", *Encyclopedia of Interpreting Studies* İçinde, Edt. Franz Pöchhacker, Routledge, New York, ss:177-182.
- JAKOBSON, Roman, (1959), "On Linguistic Aspects of Translation, in on Translation", Edt. Reuben Arthur Brower, Harvard University Press, Cambridge, ss:260-266.
- JEFFERSON, Gail, (2004), "Glossary of Transcript Symbols with an Introduction", *Conversation Analysis: Studies From the First Generation* İçinde, Edt. Gene H. Lerner, John Benjamins, Philadelphia, ss:13-31.
- JENKS, Christopher Joseph (2011), "*Transcribing Talk and Interaction: Issues in the Representation of Communication Data*", John Benjamins Publishing, Philadelphia
- KAHRAMAN, Rana, (2003), "*Afette Rehber Çevirmenlik*". (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KENDON, Adam, (1972), "Some Relationships Between Body Motion and Speech", *Studies in Dyadic Communication* İçinde, Edt. Aron Wolfe Siegman, Benjamin Pope, Pergamon Press, New York, ss: 177-210

- KENDON, Adam (ed.) (1981), *“Nonverbal Communication, Interaction, and Gesture”*, Mouton, The Hague
- KENDON, Adam (1990), *“Conducting Interaction: Patterns of Behaviour in Focused Encounters”*, Cambridge University Press, Cambridge.
- KILIÇ, Veysel (2002), *“Dilin İşlevleri ve İletişim”*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- KIRAN, Zeynel ve EZİLER KIRAN, Ayşe (2000), *“Yazınsal Okuma Süreçleri: Dilbilim, Göstergebilim ve Yazınbilim Yöntemleriyle Çözümlemeler”*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- KIRAN, Zeynel ve EZİLER KIRAN, Ayşe (2010), *“Dilbilime Giriş”*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- KOCAMAN, Ahmet (2003), “Dilbilim Söylemi”, *Söylem Üzerine İçinde*, Edt. Ahmet Kocaman, Metu Press, Ankara, ss:1-11.
- KOCAMAN, Ahmet ve OSAM, Necdet (2000), *“Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü”*, Hitit Basım Yayın, Ankara.
- KONDO, Masaomi ve TEBBLE, Helen, (1997), “Intercultural Communication, Negotiation and Interpreting”, *Conference Interpreting: Current Trends in Research İçinde*, Edt. Yves Gambier, Daniel Gile, Christopher Taylor, Benjamins, Amsterdam, ss:149-166.
- KURULTAY, Turgay ve BULUT, Alev, (2015), “Disaster Relief Interpreting”, *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies İçinde*, Edt. Franz Pöchhacker, Routledge, New York, ss:110-111.
- LABOV, William (1972), *“Sociolinguistic Patterns”*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- LANG, Ranier, (1978), “Behavioural Aspects of Liaison Interpreters in Papua New Guinea: Some Preliminary Observations”, *Language, Interpretation and Communication İçinde*, Edt. David Gerver, H. Wallace Sinaiko, Plenum Press, New York, ss:231-244.
- LEANZA, Yvan, (2007), “Roles of Community Interpreters in Pediatrics as Seen by Interpreters, Physicians and Researchers”, *Healthcare Interpreting: Discourse and Interaction İçinde*, Edt. Franz Pöchhacker, Miriam Shlesinger, John Benjamins, Philadelphia, ss:11-34.
- LEE, John R. E., (1987), “Prologue: Talking Organisation”, *Talk and Social Organization İçinde*, Edt. Graham Button, John R.E. Lee, Multilingual Matters, Clevedon, ss:19-53.
- LEVINSON, Stephen C. (1983), *“Pragmatics”*, Cambridge University Press, Cambridge.

- LEVINSON, Stephen C., (1992), "Activity Types and Language", *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings* İçinde, Edt. Paul Drew, John Heritage, Cambridge University Press, New York, ss:66-100.
- LINELL, Per (2005), "*The Written Language Bias in Linguistics: Its Nature, Origins and Transformations*", Routledge, New York.
- MALMKJAER, Kirsten (ed.) (2018), "*The Routledge Handbook of Translation Studies and Linguistics*". Routledge, Milton Park.
- MARTIN, P. (1997), "*The Assisted Living Industry*", Jeffries & Co., New York.
- MARTINEZ-GÓMEZ, Aida, (2015), "Non-professional Interpreters", *The Routledge Handbook of Interpreting* İçinde, Edt. Holly Mikkelsen, Renee Jourdenais, Routledge, New York, ss:417-431.
- MASON, Ian (ed.) (2001), "*Triadic Exchanges: Studies in Dialogue Interpreting*", St. Jerome, Manchester.
- MASON, Ian, (2009), "Dialogue Interpreting", *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* İçinde, Edt. Mona Baker, Gabriela Salhanda, Routledge, New York, ss:81-84.
- MASON, Ian, (2012) "Gaze, Positioning and Identity in Interpreter-Mediated Dialogues", *Coordinating Participation in Dialogue Interpreting* İçinde, Edt. Claudio Baraldi, Laura Gavioli, Benjamins, Amsterdam, ss: 177-199
- MASON, Ian, (2015) "Discourse Analytical Approaches", *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* İçinde, Edt. Franz Pöchhacker, Routledge, New York, ss:111-116.
- MERLINI, Raffaella, (2015), "Dialogue Interpreting", *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* in, Franz Pöchhacker, Routledge, New York, ss:102-107.
- METZGER, Melaine Adrienne (1995), "*The Paradox of Neutrality: A Comparison of Interpreters' Goals with the Realities of Interactive Discourse*", (Doktora Tezi), Georgetown University.
- MISHLER, Elliot G. (1984), "*The Discourse of Medicine: Dialectics of Medical Interviews*", Ablex, Norwood.
- NEULIEP, James W. (2015), "*Intercultural Communication: A Contextual Approach*", Sage Publications, USA.
- NIEMANTS, Natacha ve CIRILLO, L. (2017). "Dialogue Interpreting", *Teaching Dialogue Interpreting* İçinde, Edt. Letizia Cirillo, Natacha Niemants, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, ss:30-44.
- NORRIS, Sigrid (2004), "*Analyzing Multimodal Interaction: A Methodological Framework*", Routledge, London.

- ÖZKAYA, Esra (2015), “*Konferans Çevirmenliğinde Normlar Işığında Tarafsızlık Kavramı*”. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü.
- ÖZSÖZ, Burak ve BOY, Hülya (2015), “Sözlü Dil Çevirisinde Sözcelemsel Yaklaşımlar”, *Sözden Temsile Çeviribilim* İçinde, Edt. Pelin Şulha, Çeviribilim, İstanbul, ss:35-45.
- PADILLA, Puertas ve BAJO, Maria Teresa, (2015), “Comprehension”, *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* İçinde, Edt. Franz Pöchhacker, Routledge, New York, ss:70-73.
- PALTRIDGE, Brian (2006), “*Discourse Analysis: An Introduction*”, Continuum, London.
- POMERANTZ, Anita ve FEHR, Barbara J, (1997), “Conversation Analysis: An Approach to the Study of Social Action as Sense Making Practices”, *Discourse as Social Interaction* İçinde, Edt. Teun A. Van Dijk, Sage, London, ss:64-91.
- POPOVIÇ, Anton (1970), “The Concept ‘Shift of Expression’ in Translation Analysis”, *The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation* İçinde, Edt. James S. Holmes, Frans de Haan, Slovak Academy of Sciences, Mouton, ss.78-87.
- POPOVIÇ, Anton (1981), “Çeviri Çözümlemesinde ‘Değiş Kaydırma’ Kavramı”, çev. Yurdanur Salman (çev.), Yazko Çeviri 1, ss:156-162.
- POPOVIÇ, Anton (1987), “*Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü*”, Suat Karantay, Yurdanur Salman (haz.), Metis Yayınları, İstanbul.
- POYATOS, Fernando (1993), “*Paralanguage*”, Benjamins, Amsterdam.
- POYATOS, Fernando, (1997), “The Reality of Multichannel Verbal-Nonverbal Communication in Simultaneous and Consecutive Interpretation”, *Nonverbal Communication and Translation: New Perspectives and Challenges in Literature, Interpretation and the Media* İçinde, Edt. Fernando Poyatos, Benjamins, Amsterdam, ss:249-282.
- POCHHACKER, Franz (2004), “*Introducing Interpreting Studies*”, Routledge, London.
- POCHHACKER, Franz ve SHLESINGER, Miriam (2007), “*Healthcare Interpreting: Studies in Interaction*”, Benjamins, Amsterdam.
- PRUNC, Erich ve SETTON Robin, (2015), “Ethics”, *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* İçinde, Edt. Franz Pöchhacker, Routledge, London, ss. 144-148

- RENDLE-SHORT, Johanna (2006), *"The Academic Presentation: Situated Talk in Action"*, Aldershot, Ashgate Publishing Ltd.
- ROAT, Cynthia ve CREEZE, Ineke, (2015), "Healthcare Interpreting", *The Routledge Handbook of Interpreting* İçinde, Edt. Holly Mikkelsen, Routledge, London, ss.236-253.
- ROBINSON, Jeffrey D. (2013), "Overall Structural Organization", *Handbook of Conversation Analysis* İçinde, Edt. Tanya. Stivers, Jack Sidnell, Cambridge University Press, England, ss:257-280.
- ROSSANO, Federico (2012), *"Gaze Behavior in Face-to-Face Interaction"*, (Doktora Tezi), Radboud University Nijmegen, Nijmegen.
- ROY, Cynthia (2000), *"Interpreting as a Discourse Process"*, Oxford University Press, Oxford.
- RUDWIN, Mette ve TOMASSINI, Elena (2011) *"Interpreting in the Community and Workplace"*, Palgrave Macmillan, New York.
- RUSSELL, Debra ve TAKEDA, Kayoko, (2015), "Consecutive Interpreting", *The Routledge Handbook of Interpreting* İçinde, Edt. Holly Mikkelsen, Renée Jourdenais, Routledge, New York, ss: 96-111
- SACKS, Harvey, (1984), "Notes on Methodology", *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis* İçinde, Edt. J. Maxwell Atkinson, John Heritage, Cambridge University Press, Cambridge, ss:21-27.
- SACKS, Harvey, (1987), "On the Preference for Agreement and Contiguity in Sequences in Conversation", *Talk and Social Organization* İçinde, Edt. Graham Button, John R. E. Lee, Multilingual Matters, Clevedon, ss:54-69.
- SACKS, Harvey (1992/1995), *"Lectures on Conversation (Vol. I-II)"*, Edt. Gail Jefferson, Blackwell, Oxford.
- SAUSSURE, de Ferdinand (1985). "Genel Dilbilim Dersleri", Berke Vardar (ev.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SBISÀ, Maria ve URMSON, James Opie (1975), *"How to Do Things with Words"*, Harvard University Press, Cambridge.
- SCHEGLOFF, Emanuel A., (1984), "On Some Gestures' Relation to Talk", *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis* İçinde, Edt. J. Maxwell Atkinson, John Heritage, Cambridge University Press, Cambridge, ss:266-296.
- SCHEGLOFF, Emanuel A. (2007), *"Sequence Organization in Interaction: A Primer in Conversation Analysis"*, Cambridge University Press, Cambridge.
- SCHIFFRIN, Deborah (1994), *"Discourse Markers"*, Cambridge University Press, Cambridge.

- SNELL-HORNBY, Mary (1988), “*Translation Studies: An Integrated Approach*”, John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia.
- SNELL-HORNBY, Mary (2006) “*The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?*”, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam and Philadelphia.
- ŞENER, Olcay (2017), “*Healthcare Interpreting in Turkey: Role and Ethics from a Sociological Perspective*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Çeviribilim.
- TANNEN, Deborah (1984), “*Conversational Style: Analysing Talk among Friends*”, Ablex, Norwood.
- TEBBLE, Helen, (2012), “Interpreting or Interfering?”, *Coordinating Participation in Dialogue Interpreting* İçinde, Edt. Claudio, L. Gavioli, John Benjamins, Amsterdam, ss:23-44.
- TICCA, Anna Claudia (2008) “*L’Interprete Ad Hoc nel Dialogo Mediato Medico-Paziente: Processi interazionali in una clinica dello Yucatàn indigeno [Ad Hoc Interpreter in Mediated Doctor-Patient Dialogue: Interactional processes in a hospital in Yucatàn]*”, Doktora Tezi, University of Pisa.
- TOURY, Gideon (1995). "The Nature and Role of Norms in Translation", *Idem, Descriptive Translation Studies and Beyond* İçinde, Edt. Gideon Toury, John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, ss:53-69.
- TURAN, Dilek (2016), “*Sağlık Hizmetlerinde Sözlü Çeviri*”, Grafiker, Ankara.
- VAN DIJK, Teun A. (1997). “The Study of Discourse”, *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* İçinde, Edt. Teun A. Van Dijk, Sage, London, ss:1-34.
- VARDAR, Berke (2002), “*Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*”, Multilingual, İstanbul.
- VALERO-GARCÉS, Carmen (2014), “*Health, Communication and Multicultural Communities: Topics on Intercultural Communication for Healthcare Professionals*”, Cambridge Scholars, Newcastle.
- VALERO-GARCÉS, Carmen, (2015), “Transcription and Translation”, *The Routledge Handbook of Interpreting* İçinde, Edt. Holly Mikkelsen, Renee Jourdenais, Routledge, New York:, ss:154-168.
- VAN EK, Jan Ate, (1986), “Treshold Level”, *The Communicative Approach to Language Teaching* İçinde, Edt. Christopher Brumfit, Oxford University Press, Oxford,

- WADENSJO, Cecilia (1992), *“Interpreting as Interaction: On Dialogue Interpreting in Immigration Hearings and Medical Encounters”*, (Doktora Tezi), Linköping University Department of Communication Studies.
- WADENSJO, Cecilia (1998), *“Interpreting as Interaction”*, Longman, London.
- WADENSJO, Cecilia, (2001a), “Interpreting in Crisis: The Interpreter’s Position in Therapeutic Encounters”, *Triadic Exchanges: Studies in Dialogue Interpreting* İçinde, Edt. Ian Mason, St. Jerome, Manchester, ss:71-85.
- WADENSJO, Cecilia, (2001b), “Approaching Interpreting Through Discourse Analysis”, *Getting Started in Interpreting Research: Methodological Reflections, Personal Accounts and Advice for Beginners* İçinde, Edt. Daniel Gile, Friedel Dubslaff, Bodil Martinsen, A. Schjoldager, John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, ss:185-198.
- WADENSJO, Cecilia, (2009) “Telephone Interpreting and the Synchronization of Talk in Social Interaction”, *Translation Studies* İçinde, Edt. Mona Baker, Routledge, London, ss:301-318.
- WATZLAWICK, Paul, BEAVIN, Janet ve JACKSON, Donald deAvila (1967), *“Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies, and Paradoxes”*, W. W. Norton & Company Inc, New York.
- YILMAZ, Selim, (2006), “Presentation d’un Corpus Oral en Turc Contemporain”, *Usage-Based Linguistic Informatics 12* İçinde, Press TUFS, Tokyo, ss: 201-220
- YILMAZ, Selim, (2012), “Türkçede Sözlü Derlem Oluşturma Çalışmaları Üzerine Değerlendirmeler (Uluslararası Global COE Program Projesi Çerçevesinde)”, *Corpus-Based Linguistics and Language Education. Cilt 1. İçinde*, ss:165-184.
- YILMAZ, Selim ve ÖZSÖZ, Burak (2010) *“Sözlü Dil Bağlamında Oluşturulan Soru İçerikli Sözcelerin İngilizce Çevirilerine Edimbilimsel Yaklaşım”*, X. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, 3-5 Kasım 2010, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- YILMAZ, Selim, YILMAZ, Arsun Uras ve ÖZSÖZ, Burak (2014), “Zeynel Kıran'a Armağan Kitabı: Dilbilim Yazıları”, *Sözlü Türkçede Soru Sözceleri ve İngilizce Çevirileri Üzerine*, Papatya Yayınevi, İstanbul.

Süreli Yayınlar

- ASNANI, Monika (2009), "Patient-Physician Communication", *West Indian Medical Journal*, s.58, ss.357-361.
- BARALDI, Claudio (2009), "Forms of Mediation: The Case of Interpreter-Mediated Interactions in Medical Systems", *Language and Intercultural Communication*, Vol:9, No:2, ss.120-137.
- BARALDI, Claudio ve GAVIOLI, Laura (2014) "Are Close Renditions the Golden Standard? Some Thoughts on Translating Accurately in Healthcare Interpreter-Mediated Interaction", *The Interpreter and Translator Trainer*, Vol:8, No:3, ss.336-353.
- BAVELAS, Janet Beavin, COATES, Linda ve Johnson, Trudy (2002), "Listener Responses as a Collaborative Process: The Role of Gaze", *Journal of Communication*, Vol:52, No:3, ss.566–580.
- BEAL, Christine (1992), "Did You Have a Good Weekend: Or Why There Is No Such Thing as a Simple Question in Cross-Cultural Encounters", *Australian Review of Applied Linguistics*, Vol:15, ss.23-52.
- BENNETT, Adrian (1981), "Interruptions and the Interpretation of Conversation", *Discourse Processes*, Vol:4, No:2, ss.171-188.
- BOLDEN, Galina (2000), "Toward Understanding Practices of Medical Interpreting: Interpreters' Involvement in History Taking", *Discourse Studies*, Vol:2, No:4, ss.387-419.
- BUCHOLTZ, Mary (2000), "The Politics of Transcription", *Journal of Pragmatics*, Vol:32, ss.1439-1465.
- BUHLER, Hildegund (1985), "Conference Interpreting: A Multichannel Communication Phenomenon", *Meta: Translators' Journal*, Vol:30, No:1, ss.49-54.
- CAMBRIDGE, Jan (1999), "Information Loss in Bilingual Medical Interviews Through an Untrained Interpreter", *The Translator*, Vol:5, No:2, ss.201-219.
- DOĞAN, Aymil (2004), "Mahkeme Çevirmenliği", *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, Vol:14, ss. 1-23.
- DAVIDSON, Brad (2000), "The Interpreter as Institutional Gatekeeper: The Social-Linguistic Role of Interpreters in Spanish-English Medical Discourse", *Journal of Sociolinguistics* Vol:4, No:3, ss.379-405.
- DAVIDSON, Brad (2001), "Questions in Cross-Linguistic Medical Encounters: The Role of the Hospital Interpreter", *Anthropological Quarterly*, Vol:74, No:4, ss.170-178.

- DAVIDSON, Brad (2002), "A Model for the Construction of Conversational Common Ground in Interpreted Discourse", *Journal of Pragmatics*, Vol:34, No:9, ss.1273-1300.
- DAVIES, Bronwyn ve HARRÉ, Rom (1990), "Positioning: The Discursive Production of Selves", *Journal for the Theory of Social Behaviour*, Vol:20, No:1, ss.43-63.
- DREW, Paul ve SORJONEN, Marja-Leena (1997), "Institutional Dialogue", *Discourse as Social Interaction*, Vol:2, ss.92-118.
- EXLINE, Ralph (1963), "Explorations in the Process of Person Perception: Visual Interaction in Relation to Competition, Sex and Need for Affiliation", *Journal of Personality*, Vol:31, No:1, ss.1-20.
- EXLINE, Ralph, GRAY, David ve SCHUETTE, Dorothy (1965), "Visual Behaviour in a Dyad as Affected by Interview Content and Sex of Respondent", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol:1, ss.201-209.
- FLORES, Glenn (2005), "The Impact of Medical Interpreter Services on the Quality of Health Care: A Systematic Review", *Medical Care Research and Review*, Vol:62, No:3, ss.255-299.
- GAVIOLI, Laura ve BARALDI, Claudio (2011), "Interpreter-Mediated Interaction in Healthcare and Legal Settings", *Interpreting*, Vol:13, No:2, ss.205-233.
- GOLDMAN-EISLER, Frieda (1972), "Pauses, Clauses, Sentences", *Language and Speech*, Vol:15, No:2, ss.103-113.
- GÜVEN, Mine (2014), "Distance Learning as an Effective Tool for Medical Interpreting Training in Turkey", *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, Vol:29, No:2, ss.116-130.
- JACOBSEN, Bente (2009), "The Community Interpreter: A Question of Role", *Journal of Language and Communication Studies*, Vol:42, ss.155-166.
- KANSU YETKİNER, Neslihan, OKTAR, Lütfiye, YAVUZ, Yasemin ve ÖZGEN, Murat (2014), "Sözlü Çeviride Kip Kaydırmalarına Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Bütüncü Temelli Bir Yaklaşım", *Dilbilim Araştırmaları*, Vol. 2014, No. 1, 81-102.
- KAUFERT, Joseph M. ve KOOLAGE, William W. (1984), "Role Conflict Among 'Cultural Brokers': The Experience of Native Canadian Medical Interpreters", *Social Science and Medicine*, Vol:18, ss.283-286.
- KENDON, Adam (1967), "Some Functions of Gaze-Direction in Social Interaction", *Acta Psychologica*, Vol:26, ss.22-63.
- KÖRDEVE, Mustafa Kemal (2016), "Sağlık Turizmine Genel Bir Bakış Ve Türkiye'nin Sağlık Turizmindeki Yeri", *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, Vol:2, No:1, ss.51-61.

- KROUGLOV, Alexander (1999), "Police Interpreting: Politeness and Sociocultural Context", *The Translator*, Vol:5, No:2, ss.285-302.
- KRYSTALLIDOU, Demi (2014), "Gaze and Body Orientation as an Apparatus for Patient Inclusion into/Exclusion from a Patient-Centred Framework of Communication", *The Interpreter and Translator Trainer*, Vol:8, No:3, ss.399-417.
- KRYSTALLIDOU, Demi (2016), "Investigating the Interpreter's Role(s): The A.R.T. Framework", *Interpreting*, Vol:18, No:2, ss.172-197.
- KURULTAY, Tugay ve BULUT, Alev (2012), "Toplum Çevirmenliğine Yeniden Bakışta Afette Rehber Çevirmenlik", *İ.Ü.Çeviribilim Dergisi*, Vol:3, No:6, ss.75-102.
- LANG, Rainer (1975), "Orderlies as Interpreters in Papua New Guinea", *Papua New Guinea Medical Journal*, Vol:18, No:3, ss.172-177.
- MASON, Ian (1999), "Dialogue Interpreting", *The Translator*, Vol:5, No:2, ss.147-160.
- MAYNARD, Douglas W. (1991), "On the Interactional and Institutional Bases of Asymmetry in Clinical Discourse", *American Journal of Sociology*, Vol:92, ss.448-495.
- MERLINI, Raffaella (2009), "Seeking Asylum and Seeking Identity in a Mediated Encounter. The Projection of Selves through Discursive Practices", *Interpreting*, Vol:11, No:1, ss.57-92.
- MERLINI, Raffaella ve FAVARON, Roberta (2005), "Examining the "Voice of Interpreting" in Speech Pathology", *Interpreting*, Vol:7, No:2, ss.263-302.
- MONDADA, Lorenza (2006), "Participants' Online Analysis and Multimodal Practices: Projecting the End of the Turn and the Closing of the Sequence", *Discourse Studies*, Vol:8, ss.117-129.
- MORRIS, Ruth (2008), "Missing Stitches: An Overview of Judicial Attitudes to Interlingual Interpreting in the Criminal Justice Systems of Canada and Israel", *Interpreting Special Issue: Doing Justice to Court Interpreting*, Vol:10, No:1, ss.34-64.
- NAPIER, Jemina Melinda (2007), "Cooperation in Interpreter-Mediated Monologic Talk", *Discourse & Communication*, Vol:1, No:4, ss.407-432.
- PASQUANDREA, Sergio (2011), "Managing Multiple Actions Through Multimodality: Doctors' Involvement in Interpreter-Mediated Interaction", *Language in Society*, Vol:40, No:4, ss.455-481.
- POCHHACKER, Franz ve KADRIC, Mira (1999), "The Hospital Cleaner as Healthcare Interpreter. A Case Study", *The Translator*, Vol:5, No:2, ss.161-178.

- PRICE, J. (1975), "Foreign Language Interpreting in Psychiatric Practice" *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, Vol:19, ss.263-267.
- ROSSANO, Federico (2010), "Questioning and Responding in Italian", *Journal of Pragmatics*, Vol:42, No:10, ss.2756-2771.
- SACKS, Harvey, SCHEGLOFF, Emanuel A. ve JEFFERSON, Gail (1974), "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation", *Language*, Vol:50, No:4, ss.696-735.
- SCHEGLOFF, Emanuel A. (1988), "On an Actual Virtual Servo-Mechanism for Guessing Bad News: A Single Case Conjecture", *Social Problems*, Vol:35, No:4, ss.442-457.
- SCHEGLOFF, Emanuel A. (2000), "Overlapping Talk and the Organization of Turn-Taking for Conversation", *Language in Society*, Vol:29, No:1, ss.1-63.
- SCHEGLOFF, Emanuel A. ve SACKS, Harvey (1973), "Opening Up Closings", *Semiotica*, Vol:8, ss.289-327.
- SCHOUTEN, Barbara, ROSS, Jonathan, ZENDEDEL, Rena ve MEEWEUSEN, Ludwien (2012), "Informal Interpreters in Medical Settings: A Comparative Socio-cultural Study of the Netherlands and Turkey", *The Translator*, Vol:18, No:2, ss.311-338.
- SHLESINGER, Miriam (1998), "Corpus-Based Interpreting Studies as an Offshoot of Corpus-Based Translation Studies", *Meta*, Vol:43, No:4, ss.486-493.
- STIVERS, Tanya ve SIDNELL, Jack (2005), "Introduction: Multi-Modal Interaction", *Semiotica*, Vol:156, No:1/4, ss.1-20.
- UÇAR, Aygöl (2014), "Özel Amaçlı Derlemi Çevriyazmak: Bir Çevriyazı Modeli", *Dilbilim Araştırmaları*, Vol.2014, No.1, ss.81-102.
- WADENSJO, Cecilia (2004), "Dialogue Interpreting: A Monologising Practice in a Dialogically Organised World", *Target*, Vol:16, No:1, ss.105-124.
- SCHEGLOFF, Emanuel A. (1968), "Sequencing in Conversational Openings", *American Anthropologist*, Vol:70, No:6, ss.1075-1095.

Diğer Kaynaklar

- BARALDI, Claudio, (2006), “Diversity and Adaptation in Intercultural Mediation’, *Interkulturelle Mediation in der Grenzregion. Sprach- und Kulturwissenschaftliche Analysen triadischer Interaktionsformen im interkulturellen Kontakt [Intercultural Mediation in the Border Region. Linguistic and cultural analyses of triadic interaction forms in intercultural contact]* İçinde, Edt. Dominic Busch, Peter Lang, Frankfurt, ss.225-250.
- BARALDI, Claudio ve GAVIOLI, Laura, (2008), “La Mediazione Interlinguistica Come Dialogo tra Culture?’ [Interlinguistic Mediation as Dialogue among Cultures?], *Il Dialogo tra le Culture. Diversità e conflitti come risorse di pace [Dialogue among Cultures. Diversity and conflicts as a peace resource]* İçinde, Edt. Claudio Baraldi, Giuseppe Ferrari, Donzelli Editore, Roma, ss. 319-378.
- BULUT, Alev (2010), “Çeviri Araştırmalarında Edimsel Modeller: ‘Bağıntı’, ‘İncelik’ ve ‘İdeolojik Çeviri’”, 10. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, Gazi Üniversitesi. Kasım 2010, Ankara.
- DAVITTI, Elena (2013), “Dialogue Interpreting as Intercultural Mediation: Interpreters’ Use of Upgrading Moves in Parent-Teacher Meetings”, *Interpreting*, Vol:15, No:2, ss.168-199.
- GAVIOLI, Laura ve BARALDI, Claudio (2005), “Promoting Different Forms of Participants’ Contribution in Interpreter-Mediated Interactions: Talk Organization and the achievement of intercultural dialogue”, Paper Presented at Text, Interaction and Community, Tampere (Finland).
- MEYER, Bernd (2002), “Medical Interpreting”, *Proceedings of the 1st Forlì Conference on Interpreting Studies* İçinde, Edt. Maurizio Viezzi & Giuliana Garzone, Benjamins, Amsterdam, ss.160-169.
- ROSS, Jonathan ve DEREBOY, İbrahim (2009), “Ad-hoc Interpreters in Medical Settings in Eastern and Southeastern Anatolia: Findings of a Recent Study”, Basılmamış Bildiri, Mezopotamya Tıp Günleri, 22-24 Ekim.
- YILMAZ, Selim, YILMAZ, Arsun Uras ve ÖZSÖZ, Burak (2011), “Anlama ve Çevirme Arasındaki Sürecin Sözcelem Dilbilimi ve Terminolojisi Işığında Değerlendirilmesi”, *I. Uluslararası Çeviribilim ve Terimbilim: Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Çeviri Sorunları ve Çözüm Yolları*, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye, ss. 585-598.

EKLER

EK I : Katılımcı Onam Formu (İngilizce/Türkçe)

CONSENT FORM

I voluntarily give my consent to the researcher to record my image and my voice to be used in a research study, the purpose of which I was explained to in details to my satisfaction, prior to the encounter.

I understand that I may feel free, without giving a reason and with no binding consequences, to withdraw from audio/video-taped interaction.

I give my leave to the researcher and his/her associates to publicly display, in part or in whole, the collected data for any research purposes, on condition that personal information should not be disclosed to retain anonymity.

Participant's Signature:

Researcher's Signature:

Participant's Name/Second Name:

Researcher's Name/Second Name:

Participant's Contact Details:

Date:

ONAM FORMU

Bu form ile, amaçları şahsıma ayrıntılı olarak açıklanmış bilimsel çalışmada kullanılmak üzere, katıldığım görüşmeyi görsel-işitsel kayıt altına alması için ilgili araştırmacıya gerekli izni verdiğimi beyan ederim.

Hiçbir sebep göstermeksizin ve bağlayıcı hiçbir sonucu olmaksızın, görsel-işitsel kayda alınan görüşmeden her hangi bir zamanda çekilebileceğim konusunda bilgilendirildim.

Kişisel bilgilerimin saklı tutulması kaydıyla, ilgili araştırmacıya ve onun çalışma arkadaşlarına, görüşmelerden elde edilen verileri araştırma maksadıyla kısmen veya tamamen kullanılabilmeleri için ihtiyaç duyabilecekleri izni verdiğimi kabul ediyorum.

Katılımcı İmzası:

Araştırmacı İmzası:

Katılımcının Adı/Soyadı:

Araştırmacının Adı/Soyadı:

Katılımcı İrtibat Bilgileri:

Tarih:

Ek II: Görsel-İşitsel Kaydın Çevriyazısı

HTG1/2/3 = Hasta-Temsilci Görüşmesi 1/2/3

H= Hasta / T= Temsilci / Ç= Çevirmen

HTG1

[HTG1a] 00:04-00:40

T1- ee ne zaman saç ekti (.) # ilk saç ekimini ne zaman yaptırdı (?)

Ç1- e when did you do your first hair pla (.) transplan (.) tation (?)

ne zaman yaptınız ilk saç ekimini

H1- november two thousand fifteen # so about eighteen months ago

kasım iki bin on beş yani yaklaşık 18 ay önce

Ç2- eee iki bin on beşte yaptırmış

T2- iki bin on beşte yaptırmış # eee şu anda sıklaştırmak istiyor {anladığımız kadarıyla saçlarını}

Ç3- and now do you want to e dense your hair (?)

ve şimdi sıklaştırmak mı istiyorsunuz saçınızı

H2- I wanna dense it and also [hıçkırık] just to do the corners and just keep it an inch forward

sıklaştırmak istiyorum ve ayrıca köşeleri yaptırmak ve sadece bir inç öne çekmek istiyorum

that's all what I need

ihtiyacım olan hepsi bu

Ç4- mm köşeleri doldurmak istiyorum biraz da ee *saç dizgisini* bir tık aşağıya indirmek istiyorum

[HTG1b] 00:41-00:56

T3- e kaşlarını kaldırabilir mi (?) ee

Ç5- can you open your eyebrows please (?) can you (.)

kaşlarınızı açabilir misiniz olabilir mi

T4- tutsun kaldırıp <tutsun

Ç6- <can you> just (.) need to fix it (?) and then your eyebrows
sadece yapabilir mi sabitlemeniz gerekir ve sonra kaşlarınızı

T5- ee burada yüz kasları var # biraz daha sert kaldırabiliyor mu (?)

Ç7- can you make it just harder (?)

daha sert yapabilir misiniz

[HTG1c] 00:57-01:48

T6- ee burada yüz kasları var # ee kaldırdığı zaman (.) yani bundan aşağısına belki bir milim daha aşağı inebilir ve köşeler doldurulabilir tabii ki # onu söyleyebilirsin *yüz kasına geldiği zaman* eee yüz kasının olduğu bölgeleri saç ekimi yapamıyoruz bunun sebebi de o yüz kasına dokunulursa eğer orayı felç etme riski olabilir.

Ç8- ee there (.) there are the facial ee <muscles on that area

orada orada yüz kasları var o bölgede

H3- <expressional muscles (...) yeah>

ifade kasları evet

Ç9- yeah it may be the ee the problem when doing the hair transplantation and *maybe* they

evet problem olabilir saç ekimini yaparken ve belki onlar

will ee do something like a one millimetre (...) <may be (.)

bir şey yapacaklar bir milimetrelik gibi belki de

H4- <just a> just a little bit

sadece sadece birazcık

T7- evet

H5- if (.) if can I show him with my pen what I'd like (?) # <can I show him (?) can I draw (?)

eğer eğer gösterebilirsem kalemimle ne istediğimi gösterebilir miyim ona çizebilir miyim

Ç10- <şey e kalemle gösterebilir miyim nereyi istediğimi (?)>

T8- tabii ki

Ç11- çok azıcık istiyorum

T9- ayna verelim mi (?)

Ç12- do you need mirror (?)

ihtiyacınız var mı aynaya

H6- yeah

evet

[HTG1d] 01:55-02:30

H7- cause I really wanna a pretty forward tiny bit # I wanna have a special kind of [hıçkırık]

çünkü gerçekten az biraz ileride istiyorum özel bir tür istiyorum

kind of haircut that's what I'm gonna (.) # because I have pictures (.) *when I was younger*

özel bir tür saç kesimi istediğim bu çünkü resimlerim var daha gençken

my hairline was # yeah # when I was young

saç çizgim şöyleydi evet gençken

T10- kaşlarını kaldırsın öyle çizsin

Ç13- can you do ehm (?) while drawing you need to <your eyebrows>

T11- <nokta koysa yeterli>

Ç14- just (...) a point is enough #### gençken ee saç çizgim daha şeydi

sadece bir nokta yeterli

T12- o şey doğal şeyde (.) kaldırsın kaşlarını öyle çizsin

Ç15- %you need to% (.) the eyebrows please

kaşlarınızı yapmanız gerekiyor lütfen.

[HTG1e] 02:28-02:47

T13- ben yardımcı olayım mı {ona} (?)

Ç16- do you want help (?)

yardım istiyor musunuz

H8- ahmm ###

T14- okey orayı yapabiliriz

[HTG1f] 03:01-03:13

T15- şöyle olabilir mi (?)

Ç17- it can be like (?) ###

böyle olabilir?

T16- şöyle

H9- yeah (!) that bit too yeah yeah yeah # <yeah definitely (!) I forgot to say that

evet biraz öyle evet evet evet evet kesinlikle söylemeyi unuttum onu

Ç18- <yes

evet

[HTG1g] 05:17-05:50

T17- ee bur(a)daki bölgenin sıklaşmasını sağlı(aya)ca(ğ)ı # ön bölgenin sıklaşmasını
*sağlı(aya)ca(ğ)ı # istediği çizgiye inmeye çalışı(a)ca(ğ)ı #

Ç19- we're going to dense it and then we try to (.) to lower the hairline that you wish
we try to do that

*sıklaştıracacağız ve sonra deneyeceğiz istediğiniz saç çizgisini aşağıya
indirmeyi bunu yapmayı deneriz*

T18- ee daha sonrasında ee saçların çıkma aşaması(.)nı biliyor(dur) {zaten}(?)

Ç20- after that you know ee the hair growing ee phase

bundan sonra biliyorsunuz saç uzama dönemi

H10- yeah it's like <three (.)

evet üç gibi...

T19- <iki üç> gün çok dikkat edi(e)ce(ğ)i

Ç21- first you need to ee take care the the first three days

başlangıçta dikkat etmeniz gerekli ilk üç gün

[HTG1h] 05:56-06:10

T20- ilk yıkamayı yine bur(a)da yapı(a)ca(ğ)ı

Ç22- the first shampooing is going to be here

ilk şampuanlama burada olacak

H11- the first what (?)

ilk ne?

Ç23- shampooing # ehmm clea(.) %washing% (?)

şampuanlama eee temiz yıkama?

H12- washing (?)

yıkama

Ç24- yeah washing or <e wa(.)> shampooing

evet yıkama ya da yıka şampuanlama

H13- <ohh (...)> okay

tamam

T21- ilk yıkama {sadece}

Ç25- the the first

il ilki

[HTG1i] 06:13-06:20

T22- beraber olu(a)ca(ğ)ı {gine}

Ç26- we're gonna be together with you

birlikte olacağız sizinle

H14- okay

tamam

T23- herhangi bir (.)

H15- can I just get some more water (?) I don't know (...)

biraz daha su alabilir miyim bilmem neden

Ç27- biraz daha su alabilir miyim (?)

[HTG1j] 06:23-07:33

T24- ee herhangi bir sormak istediği bi(r) şey var mı (?)

Ç28- <do you have any questions (?)

var mı herhangi sorunuz

T25- <kendini nasıl hissediyor {şu> anda} (?)

Ç29- how do you feel (?)

nasıl hissediyorsunuz

H16- I feel fine I feel <happy

iyi hissediyorum mutlu hissediyorum

Ç30- <iyiyim> aç hissediyorum

H17- I just (.)

sadece

T26- aç mı (?)

Ç31- <evet

H18- <if you> just could explain to him [hıçkırık]

eğer ona açıklayabilirsen

T27- öyle olmaz

H19- apart from making it dense {like you said} I really wanna put hair forward little bit (...)

sıklaştırmamanın yanı sıra dediğin gibi saçı gerçekten birazcık ileriye almak istiyorum

(be)cause there's a special way I'm gonna cut [sobbing] cut my hair we gonna need some hair

çünkü özel bir yolu var saçımı keseceğim bir miktar saçta ihtiyaç duyacağız

in front of here (...) I know what he means (be)cause it looks unnatural so I know what he

bu ön kısımda anlıyorum ne demek istediğini çünkü doğal görünmüyor yani anlıyorum ne

means but I really just a little bit just a just (.) yeah I'm okay # also also the direction that my

dediğini ama biraz olsun yani sadece birazcık evet tamamdır ayrıca ayrıca saçımın büyüdüğü

hair grows # is there any way (?) if they (.) can you ask him that (?) # is there a way that they

yönü imkanı var mı eğer olursa ona sorar mısın herhangi bir yolu var mı

can put the implant in that determines the direction that hair grows (?)

implantı yerleştirmelerinin saçın büyüme yönünü belirleyecek şekilde

Ç32- ee öncelikle şeyi sordu buuu saç kesimi kesimi (.) yani bu yap(a)cağımız şeyin özel bir saç kesimi olacakmış ve bu yüzden de bu şekilde hani bu belirlediğimiz şekilde olacaksa ee benim için şu an sorun yok dedi # bi(r) de ee benim saçlarım ee çok farklı

yöne uzuyor dedi acaba ee bunun yönünü belirleyecek şekilde implant edebilir misiniz
(?) dedi

T28- tabiy ki

[HTG1k] 07:44-08:25

T29- eee şu anda aç mı {kendisi} (?)

Ç33- are you hungry right now?

aç mısınız şu anda?

H20- ## nobe

T29- ee lokal anestezi olacağı için tok olması lazım tokluk hissine sahip <olması lazım

H21-

<yeah it's

gonna> take

evet yapılacak

olan

local anesthesia (?) I dont wanna be put to sleep

lokal anestezi ben uyutulmak istemiyorum

Ç34- sorry (?)

anlayamadım

H22- you don't (.) you don't do general anesthesia for hair do you (?) it's local right (?)

saç için genel anestezi yapmıyorsunuz

değil mi

lokal doğru mu

Ç35- yeah it's local

evet lokal

T30- ne <dedi (?)

Ç36- <şey> genel anestezi yapıyor musunuz (?) {diye sordu}

T31- yok genel anestezi yapmıyoruz çünkü genel anestezi uygun değil {saç ekimi için}

Ç37- it's not (.) ee it's <not a.useful for the general> anesthesia

değil

kullanışlı değil genel anestezi için

T32- <hiçbi(r) şey hissetmeyecek merak etmesin>

H23- ah yeah (!)

tamamdır

Ç38- so we're using local.

bu yüzden lokal kullanıyoruz

H24- yeah I don't # like general

sevmiyorum genel olanı

Ç39- it is very important do you feel hungry or anything (?) hunger(?)

çok önemli aç veya herhangi bir şey hissediyor musunuz açlık

T33- onun sözünü ben verebilirim ona {hissetmeyeceğini}

[HTG11] 08:45-09:20

Ç40- tok olduğunu söyledi {ama}

T34- tok olduğunu söyledi %tokluk% hissinin olması lazım orayı atlamayalım istiyorum çünkü lokal anestezi mide bulantısı yapabilir {kendisine}

Ç41- %okay% this this part is very important do you feel like your stomach is full (?) or you

peki bu bu kısım çok önemli midenizi dolu hissediyor musunuz veya siz

don't feel any hungry (?) any hunger? # because it is very important for local anesthesia

hiç aç hissediyor musunuz açlık çünkü bu çok önemli lokal anestezi için

H25- okay maybe I'll eat something

tamam belki yerim bir şeyler

Ç42- tamam bir şeyler e <yiyebilirim

T35- <alalım yukarıdan o zaman biz ona kek ve meyve suyu tarzında bi(r) kaç şey getirelim onları şey yapalım alalım getirelim {birazdan} # onları

yedikten sonra başlayalım (...) ee her şey tamamsa ee uzmanlarımızı çağırıp başlayabiliriz

[HTG1m] 09:33-09:49

H26- no problem yeah can I get some chicken and rice (?)

sorun değil tamam biraz tavuk ve pilav alabilir miyim?

Ç43- ee şey ee pilav ve tavuk var mı (?)

H27- that's all I like

tek istediğim bu

Ç44- onu seviyo<rum

T36- <kek> ve meyve suyu getirebiliyoruz şu anda

H28- too complicated yeah (?)

çok karmaşık di mi

T37- daha sonrasında {belki}

H29- too complicated <yeah (?)

çok karmaşık di mi

Ç45- <now> we only have cake and juice *but maybe later* we can

şimdi sadece kek ve meyve suyumuz var ama belki sonra halledebiliriz

[HTG2a] 01:00-01:26

T1- septum tablet ağrı kesici # sabah akşam bir tane kullanacak ee içinde toplam zaten on tane var beş gün sonra bitiy(o)r {sabah bir akşam bir alacak}

Ç1- you need to take this in the morning ee one in the (.) ee in the evening you need to

bunu almanız gerekli sabahtan bir tane akşamüstü bir tane

consume one (...) ee this is going to be finished after five days

tüketmelisiniz bu bitecektir beş günün ardından

H1- so one in the morning one in the evening (?)

yani bir tane sabah bir tane akşamüstü

Ç2- yeah

evet

T2- <(…) midesi (.)

H2- <is this pain> killer (?)

bu ağrı kesici mi

T3- pain killer yes

ağrı kesici evet

Ç3- pain killer yeah

ağrı kesici öyle

[HTG2b] 01:28-01:56

T4- midesine herhangi bi(r) ilaçlar dokunmasın diye {mide koruyucu} sabahları bir tane aç karnına alıp # bırakıyor başka almıyor

Ç4- ee this is for the e stomach protector #

bu şey için mide koruyucu

T5- sabahları # <aç

Ç5- <you only> yeah you only need to use in the morning when you are hungry #

siz sadece evet siz sadece sabahları kullanmalısınız aç olduğunuzda

{just ee just one}

sadece sadece bir tane

H3- *ok what's it* protecting my stomach from (?)

tamam bu midemi nelerden koruyor

Ç6- if you feel any side effect (.)

eğer herhangi bir yan etki hissederseniz

H4- ahh ok ## just one in the morning (?)

tamam sadece bir tane sabahtan

Ç7- yeah # %hungry%

evet aç olarak

H5- one in the morning yeah (?)

bir tane sabahtan öyle mi

Ç8- yeah

öyle

[HTG2c] 01:57-02:47

T6- %bu% yüzünün şişmemesi için ödem giderici bir ilaç # beş gün kullanıyo(r) ee birinci gün üç tane birden {tok karnına} <ikinci> gün üç tane birden {tok} üçüncü gün iki # dördüncü gün iki beşinci gün bir tane alıyo(r) ve bırakıyor

Ç9- <hıhı

Ç10- ok this is a (...) may be (.) it may effect your stomach you need to use it in the first day

peki bu bir belki bu belki midenizi etkileyebilir bunu ilk gün kullanmalısınız

three pieces {after breakfast} second day three pieces after breakfast and eee it is going like

üç adet kahvaltı sonrası ikinci gün üç adet kahvaltı sonrası ve bu devam ediyor

that eee

bu şekilde

H6- go back down

tekrar ediyor

Ç11- yeah go back down

evet tekrar ediyor

H7- so I'll take these with me anyway {when I finish} (?)

yani bunları yanıma alacağım her şekilde bitirdiğimde

Ç12- yeah # this is the cortisone {low dose cortisone}

evet bu kortizon düşük doz kortizon

H8- what is this tapped for anyway (?) what does it doo (?)

bu ne için kullanılıyor ki ne işe yarıyor

Ç13- ee it is going to be used for the ee # you said <that

şey için kullanılacak bahsetmiştiniz

T7-

<ödem> olmaması için şişkinlik

giderici

Ç14- ee possible swellings

olası şişmeler

H9- okey

tamam

[HTG2d] 02:48-03:20

T8- ee sprayimiz yıkama öncesi (.) bunların ikisi yıkama zamanı <kullanılacak

Ç15-

<it is for the> washing

ee

bu yıkama için

(...) for the washing #

yıkama için

T9- yıkama zamanı kullanıyor önce losyonu sürecektir bir saat kadar bekletiyolar ondan sonra şampuanı direkt üzerine döküp yıkamasını yapacak yıkaması da <şeyli burada açıklaması var

Ç16-

<you use it (.) there is

an

bunu kullanın bir

açıklama

explanation that you use it ee this lotion and wait it for ee %one hour% and then you need to

mevcut kullanımınız için bu losyonu ve bekletin bir saat ve sonra gerekli olan

use this shampoo then you're going to <wash it

bu şampuanı kullanmanız sonra yıkayacaksınız

H10-

<wash it off> so you put this on my hair first

wait for

yıkayacağım yani bunu saçıma koyacak

bekleyeceksiniz

one hour and put that (?)

bir saat ve bunu koyacaksınız

Ç17- yeah

evet

H11- okey

Tamam

[HTG2e] 03:21-03:46

T10- şimdi ekim sonrasında yapmaması gerekenleri yapılması gerekenleri söyleyelim

Ç18- now we're going to explain that do's and dont's after the implant ee surgery

şimdi açıklayacaklarım yapılacaklar ve yapılmaması gerekenler ekim ameliyat sonrası

H12- I'm gonna explain this to youu (!) (?)

ben mi bunu size açıklayacağım

Ç19- nope %we% (.)

hayır biz

H13- are you gonna explain it to who did (...) (?) I don't understand

bunu yapana mı açıklayacaksınız anlamıyorum

Ç20- no [gülmeler] we will explain the (.) give you clear instructions on after care

hayır biz açıklayacağız size açık talimatlar vereceğiz sonrası bakım hakkında

H14- okey okey

tamam tamam

[HTG2f] 04:26-04:44

T11- ilk üç gün saç su değdirilmiyor sadece boydan aşağı(ıy)a duş alabilir

Ç21- ee in three days you don't need (.) you shouldn't eeee when you're washing your hair or

üç gün gerekli değil yapmamalısınız yıkarken saçınızı veya

your body you just need to wash your body not your (.)

vücudunuzu sadece vücudunuzu yıkamalısınız şeyi değil

H15- for the first one week (?)

ilk bir hafta için

Ç22- yeah

evet

H16- and I shouldn't eat no salty food (?)

ve tuzlu yemek yememeliyim

Ç23- yeah

evet

[HTG2g] 04:45-05:04

T12- ilk bir ay (...) sauna jakuzi veya ağır sporlar yasak

Ç24- %nasıl% (?) kaç gün (?)

T13- bir ay

Ç25- bir ay # in the first month you need to avoid doin' ee sports or the saunas the hot

ilk ayda yapmaktan kaçınmalısınız spor veya sauna benzeri sıcak

places {you need to avoid that}

yerler uzak durmalısınız bundan

H17- hot places (?)

sıcak yerler

Ç26- yeah like saunas

evet sauna gibi

H18- okey

tamam

[HTG2h] 05:05-05:09

Ç27- that's it

hepsi bu

T14- [gülme]

H19- is that in English (?)

o şey İngilizce mi

Ç28- yeah it is English

evet İngilizce

[HTG2i] 05:17-05:33

T15- başka sormak istediği soru var mı (?)

Ç29- do you have any questions (?)

herhangi sorunuz var mı

H20- ehm no ehm do I have a hat (?) are you gonna give me a hat (?)

hayır şapkam olacak mı siz bana bir şapka verecek misiniz

Ç30- ee bana şapka veri(e)cek misiniz (?)

T16- tabii<ki

H21- (be)<cause> I remember last time I had to <wear

çünkü hatırladığım son sefer giymek zorunda kaldığım

T17- <ama> şu anda yasak

Ç31- e we give (.) but now you can't use it

veririz ama şimdi kullanamazsınız

H22- ookey

tamam

[HTG2j] 05:43-05:52

H23- what's (.) what's this (?) okey just (.)

nedir nedir bu tamam sadece

Ç32- ehm (.)

T18- o ee gazlı bezi (.) %başını ama% öne eğiyor (!)

Ç33- please don't (!) your # your (.)

lütfen yapmayın sizin sizin

H24- ah yeah [gölme] I'm leaning down # sorry

evet aşağıya doğru eğiliyorum üzgünüm

[HTG3a] 00:47-01:48

T1- hastamızı on sekiz yaşına döndüremiyoruz {tabii ki} # yani hani çok (.) böyle büyük bi(r) beklentisi olabiliyor #

Ç1- ee all the patients have ee really a big expectations from us and #

tüm hastaların büyük bir beklentileri var bizden ve

H1- I just want to know how (.) how the process works (?) {just how this process work} (?) #

ben sadece bilmek istiyorum nasıl bu sürecin işlediğini sadece bu sürecin nasıl işlediğini

if he can tell me a bit about the process (?)

eğer bahsedebilirse biraz süreçten

Ç2- okey # ee sürecin nasıl işlediğini bilmek istiyor

T2- süreç (.) e şöyle ifade edeyim (.) saç dökülmeleri devam ediyor mu (?)

Ç3- ee are your hair loss is continueing now (?)

saç kaybınız devam ediyor mu şimdi

H2- uhmm ## this is (.) no # this is the worst {it is} this (.)

bu hayır bu en kötü olanı bu

Ç4- okey # bu en kötü hali

T3- en kötü hali # ee bu süreç otuz beş kırk yaşına kadar falan böyle devam ediyor(r)

[HTG3b] 02:14-04:12

H3- okey # how (.) what I meant by the process is how it actually works {when I come to the

tamam nasıl kastettiğim şey süreçten bunun aslında nasıl işlediği geldiğim vakit

hospital} # what is the process there (?)

hastaneye süreç nedir orada

Ç5- okey # ee yani süreçten kastı hastaneye geldiğinde nasıl başlayacak (?) neeler olacak (?)

T4- hastaneye girişinde önce hastamızın kanını alıyoruz # e sonra laboratuvara gönderiyoruz

Ç6- ee firstly we ee make ee a blood a test {of you} and ee send it to the lab

ilk önce biz bir kan testi yapıyoruz sizin ve bunu laboratuvara yolluyoruz

T5- bu ee laboratuvar sonuçları bizim için çok önemli # {devamı için} # {operasyon için}

Ç7- so e we'll wait for the results of the test and ee according to the results we will ee discuss

yani biz sonuçlarını bekleyeceğiz testin ve sonuçlara göre biz ele alacağız

the <procedure

süreci

H4- <why is> the test (.) ee blood test so important (?)

neden bu test kan testi çok önemli

Ç8- ee bu kan testi neden o kadar önemli (?)

T6- çünkü ee hastamıza operasyon sırasında ilaç veriyoruz # yüzüne ilaç enjekte ediyoruz # onun ee derecesi bizim için çok önemli ee ba(.) bazı hastalarımıza fazla veriyoruz bazı hastalarımıza az veriyoruz # o yüzden kan değerleri bizim için çok önemli

Ç9- so according to your blood type and ee blood sort we'll give you ee injections ee in

yani kan grubunuza ve kan türünüze göre size enjeksiyonlar yapacağız

different levels

farklı seviyelerde

H5- but # what is it that's being injected (?)

ama nedir o enjekte edilen

Ç10- ama tam olarak ne (.) ne tür ilaçlar veril(.) verilecek (?)

T7- eee ağrı kesicisi olacak # ondan sonra # uyuşturmak için anestezi ilacı olacak # sonrasında (..) atlatmak için ilaç ver(e)ice(ği)z bu şekilde birçok ilaç veriyoruz {hastaya}

Ç11- ee we have e lots of medicines ee some of them for pain killer {pain killing} and ee also

birçok ilacımız var *bazısı ağrı kesici* *ağrıyı kesmek için ayrıca*

we (.) ee we will inject you # local anaesthesia

biz size enjekte edeceğiz lokal anesteziyi

[HTG3c] 04:14-05:51

T8- operasyon (.) ikinci adım # ikinci adıma# biz çizim olarak (.) hastamızın istediği saç ekimi yapılacak yerin çizimini yapıyoruz {ikinci adım olarak}

Ç12- in the second step we will # determine the head line of you that you wish

ikinci aşamada biz saptayacağız sizin saç çizginizi sizin istediğiniz

T9- %burayı% bizim tecrübelerimiz ile belirliyoruz biz çiziyoruz %ama% onun kararı da çok önemli hastamızın kararı çok önemli {çizim konusu} # çünkü en önemli kısmı {prosesin saç ekiminin} bu şekilde bahsedebiliriz

Ç13- ee firstly we'll expose (.) ee we'll determine the hair line but also we need to know your

öncelikle ortaya çıkaracağız saç çizgisini belirleyeceğiz ama ayrıca bilmemiz gerekli sizin

wishes and your expectations ee from ee thee (.)

isteklerinizi ve beklentilerinizi bizden

H6- how long does the procedure take (?) {the actual procedure}

ne kadar sürüyor işlem *işlemin kendisi*

Ç14- bu süreç ne kadar e sürüyor (?)

T10- operasyonlarımızın süresi ortalama altı ila sekiz saat arası sürüyor eee bu süre # kök sayısına göre uzayıp kısalabiliyor ## yani alınan köklerin sayısına göre bu süre artıyor veya azalıyor

Ç15- ee thee operation e takes ee from four to six ee hours

operasyon sürer dört saatten altı saate kadar

H7- not quite sure it is four # are you sure it is four (?) %four% is really short for such an

pek emin değilim dört olduğundan dörtten emin misin dört gerçekten kısa böylesi bir operation

operasyon için

Ç16- ee dört ve altı arası kısa diyor

T11- altı ila sekiz saat # altı ila sekiz saat arası sürüyor {genelde}

Ç17- ehm it is between ehm six and eight hours

şey arası altı ile sekiz saat

H8- okey

tamam

[HTG3d] 05:51-07:03

T12- ee üçüncü adımımız ise (.) üçüncü adımımız ise # ee saçlarımızın ense kısmından arka %donör% dediğimiz alandan alıyoruz # üçüncü adımımız bu oluyor

Ç18- the ee third step we'll take thee ehm hair ehm follicles ehm from the back of the head

üçüncü aşama alacağız saç köklerini arka tarafından başın

they took more (...)

daha fazla alırlar

H9- okey # what kind of graft is used (?)

tamam ne tür greft kullanılıyor

Ç19- %what kind% (?)

ne tür

H10- of graft

greft

Ç20- nasıl bir greft eee (.) (?)

T13- eee şöyle #

Ç21- kullanılıyor (?)

T14- her saç kökünde {her kökte} (.) bunu biz greft olarak isimlendiriyoruz # her kökte üç veya dört oluyor {genelde ortalama} ee %biz% eee or(a)dan bi(r) tanesini alıyoruz üç tane varsa bi(r) tanesini alıyoruz

Ç22- okey

tamam

T15- hepsini almıyoruz # o kon (.) konuda bi(r) tereddütü olabilir sadece bi(r) tanesini alıyoruz %gerisi% or(a)da <kalıyor

Ç23- <kalıyor> # uhmmm in every uhm graft there are four or three

her greftin içinde dört ila üç tane

hairs we will take only one

saç mevcut sadece birini alacağız

[HTG3e] 07:08-07:43

H11- and what does the cost depend on (?) *what factors* that determine the cost of the

ve maliyeti neye bağlı

hangi etmenler belirliyor maliyetini

procedure (?)

işlemin

Ç24- the cost (?)

maliyet

H12- %cost%

maliyet

Ç25- ### mmm bunun ee ###

H13- how much it costs (?)

ne kadara mal oluyor

Ç26- okey # bunun eee ne kadar (.) ne kadara mal olduğunu öğrenebilir miyim (?) yani ücreti ne (?)

T16- tabiyki #

H14- and the factors # that determine the cost (?)

ve de etmenler maliyeti belirleyen

Ç27- ## actually I don't understand

aslında anlamadım

H15- okey

peki

[HTG3f] 08:43-12:04

T17- daha sonra eee dizdiğimiz kökleri kendisi de %bizzat% görebilir # eee onların bi(r) notunu tutuyoruz # kendisine dosyada da ver(e)ice(ği)z bunları {daha sonrasında} # kendisi de operasyonun (...) kısmında (.) sadece bunu söyleyebilirsiniz onlara kendisi de bakabilir aldığımız yere bakabilir görebilir

Ç28- ee during the operation you can see the all the roots that's # that's takin(g) that are taken

operasyon boyunca tüm kökleri görebilirsiniz alan alınan

from the ehmm back

arka taraftan

H16- what determines %cost% then (?) # what determines cost (?) # you know I asked how

ne belirliyor maliyeti o zaman ne belirliyor maliyeti biliyorsun şeyi sordum

much it would cost (?) that what are the factors that determine cost (?)

ne kadara mal olduğunu hangi etmenlerin maliyeti belirlediğini

Ç29- ## ehm

H17- okey so how %much% does the procedure cost (?)

tamam şöyle ki ne kadar tutuyor bu işlem

Ç30- ## bu operasyon ne kadar ee evet yani ne kadar ee <ücreti> ne kadar (?)

T18- <ücreti> operasyon ücretimiz (.)
eee genel bir şeyi var ortalama fiyatı var ee biz operasyonlarımızı yurt dışı hastalarımıza genellikle iki bin Euro yapıyoruz # onun dışında oteli var # hastaneye araç getirecek hastaneden sonra otele tekrar araç bırakacak şeklinde bütün hepsi içinde paket şeklimiz var #

Ç31- otel ücreti de içine dahil mi (?)

T19- otel # operasyon # artı kullanacağı bir haftalık ilaçlar #

Ç32- hıhı

T20- bunların hepsi iki bin Euro (...)

Ç32- ee it costs two thousand euros e and ee the service ee contains all the ee you know the

maliyeti iki bin euro ve hizmetin kapsamı tüm biliyorsunuz

operation cost and the hotel cost and also your medicines

oprasyon maliyeti ve otel masrafı ve ayrıca sizin ilaçlarınız

H18- but there is a difference ## is that a general cost (?) is that (.) is that a general cost that

ama bir fark var bu genel bir maliyet mi öyle mi bu genel bir maliyet mi

(...) both men and women patients (?) # is that the cost (.) is that the price for both men and

hem erkek hem de kadın hastalar için maliyeti bu mu ücreti bu mu hem erkek hem de

<women patients (?)

kadın hastalar için

Ç33- <hıhı okey> bu ücret hem kadınlara hem erkeklere aynı mı # {oluyor} (?) # genel mi (?)

T21- genel bir (.) aynı # erkekte de kadında da süre genellikle aynı oluyor # %aynı% operasyon şeklini kullandığımız için fiyatta bir değişiklik olmuyo(r)

Ç34- so it is the same cost to all the <ee

yani aynı maliyeti var tüm

H19- <is that> (.) but the (.) but with men they have (.)
they

bu ama ama erkeklerde şeyleri var onların

have bigger problems isn't it (?)

daha büyük sorunları var değil mi

Ç35- ama erkekler genelde daha çok kayıpları oluyor <{saçta}

T22- <ee onu anlayabiliyorum

erkeklerin daha çok boş <alanları var

H20- <so it takes> longer

yani daha uzun sürüyor

Ç36- o yüzden daha uzun sürebilir {yani operasyon}

T23- operasyon uzun sürebilir # şöyle bir şey var kadınların (.) ee biz saç ekimi yaptığımızda tıraş etmiyoruz # o yüzden tıraş etmediğimiz için süre çok uzuyor #

H21- what does he say (?)

ne diyor

Ç37- so when ehm ehm the (.) when we make operation for the men we don't trim the hair so

yani ne zaman operasyon yaptığımızda erkekler için saç kesmiyoruz bu yüzden

that's why the operation ee gets longer

bu sebepten operasyon daha uzun sürüyor

[HTG3g] 12:05-12:49

T24- kadınlarda daha uzun sürebiliyo(r) # çünkü bu alanda çalışmak çok zor oluyo(r) {var olan saçta}

Ç38- because it is very hard to work with ehm the you know (...) the long hair #

çünkü çok zor onlarla çalışmak biliyorsun uzun saç

H22- do they have a lot of female patients going to them or mainly man (?)

onların çok fazla kadın hastaları var mı onlara gelen veya genelde erkek mi

Ç39- e genellikle daha (.) ee yani çok mu ee kadın hastanız geliyor # yoksa daha çok erkek mi oluyor (?)

T25- daha çok erkek ama son zamanlarda kadın sayısı da bayaa artmış durumda

Ç40- ee in the past the patients were # men {most of them were men} but now these days we

eskiden hastalar erkekti çoğu erkekti ama şimdilerde bizim

have lots of women patients too

çok sayıda kadın hastamız da var

[HTG3h] 12:50-13:52

H23- and what's the recovery period {after the procedure} (?)

ve nedir iyileşme süreci işlem sonrasında

Ç41- peki(y)i ee iyileşme süreci ne kadar sürüyo(r) (?) # {operasyondan sonra}

T26- iyileşme süreci(.) # %biz% üç gün (.) üçüncü gününde (...) operasyon oluyor cumartesi kendimiz hastamızın bandajlarını söküyoruz # üçüncü günde bandajlarını söküyoruz böyle çevirebilirsin

Ç42- you know the third day after the operation we took (.) e they took the bandages of the ee

biliyorsunuz üçüncü gün operasyondan sonra biz aldık onlar aldılar bandajları şeyin

H24- patient

hastanın

Ç43- yes # the patient

evet hastanın

T27- ama on gün sonra normal işine dönebilir üçüncü gün işine dönebilir on gün sonra operasyon izi ortadan kaybolur

Ç44- e so ee on the third day you can start your ee daily routine but after ten days actually

yani üçüncü günde başlayabilirsiniz günlük rutine ama on gün sonra aslında

there will be no marks

hiçbir leke olmayacak

H25- %scars%

iz

Ç45- scars yes

iz evet

[HTG3i] 13:53-17:13

H26- and would I have to go back for check-up (?)

ve tekrar gitmem gerekli mi kontrol için

Ç45- ee müracaat için tekrar gele (.) gelmek zorunda mı (?)

T28- müracaat için tekrar gelmek zorunda # şöyle # onun hastamızın bir danışmanı oluyo(r) ondan randevü alıyo(r) # istediği zaman randevü alabilir # %her zaman% işleme gelebilir

H27- I mean %check-up% # like check-up after the procedure

demek istediğim kontrol yani işlem sonrası kontrol

Ç46- ee right after the procedure (?)

hemen işlem sonrasında mı

H28- you know you've got operation and after (...) when do I have to see the surgeon again

bilirsin operasyon oldun ve sonra ne zaman görmem gerekli cerrahı tekrar

(?) {the doctor again} after the procedure

doktoru tekrar sonrasında işlemin

Ç47- yani ameliyattan sonra ne zaman ee kontrole gelecek (?) #

T29- ameliyat<tan sonra üçüncü gün #

Ç48- <doktorla görüşecek

T30- bur(a)da olmak zorunda {hastanede} # onuncu gün bir kez bakıyoruz # onuncu günde bakıyoruz# daha sonrası süreçte eğer bir eksik varsa gelebilir sadece üçüncü günü ve onuncu gün uğraması bizim için %çok% önemli

Ç49- hıhı #

H29- aa okey yes

tamam evet

Ç50- ee the third day after the procedure and the tenth day you'll come to see the surgeon and

üçüncü gün işlem sonrasında ve onuncu gün görmeye geleceksiniz cerrahı ve

after that if you have any problem you can come and # visit

bundan sonra eğer herhangi sorunuz varsa gelebilir ve ziyaret edebilirsiniz

H30- and how %quickly% do the operation take place (?) # so how quickly would it

ve ne çabuklukta operasyon gerçekleşir yani ne kadar çabuk

happen (?)

olabilir

Ç51- en hızlı ee ne kadar sürebilir (?) # {operasyon}

T31- en hızlı biz (.) şöyle ifade edi(y)im saç ekimi yapıyoruz # kaş ekimi yapıyoruz # sakal ekimi yapıyoruz # (...) ekimi yapıyoruz # sakal (.) saç ee saç en fazla süreni (.) kaş bir saat en fazla iki saat sürüyo(r) (.) diğerleri *mesela* sakal dört saat sürebiliyor # saç ortalama altı saat sürüyor # *en kısa ama* kaş genellikle (...) # bayanlara çok yapıyoruz (...) bu şekilde

Ç52- ee the long (.) the longest period is hair transplantation period it takes six hours # {at

uzun en uzun süreç saç ekimi süreci altı saat sürüyor

en

least}

az

H31- okey

Ç53- but the eye e eyebrows ee have the shortest period # it's about one hour # and the ee

ama göz kaşlar en kısa süreye sahip yaklaşık bir saat ve

beard takes I think four hours #

sakal sanırım dört saat sürüyor

H32- you misunderstood my question # what I %meant% was # if I see the doctor how

sorumu yanlış anladın demek istediğim şeydi eğer doktoru görürsem

quickly afterwards can the procedure take place (?) ## so I go to see the doctor

ne kadar hızlı sonrasında işlem gerçekleşebilir *yani doktoru görmeye giderim*

Ç54- yes

evet

H33- then she or he says I can have the procedure # then how quickly after do I have the

sonra o bana der ki sürece girebilirim

sonra ne kadar hızlı girebilirim bu

procedure (?)

sürece

Ç55- okey

tamam

H34- that's what I meant

buydu demek istediğim

Ç56- okey # yani ilk görüşmeden sonra ee en hızlı ne zaman ee operasyona başlayabilir
(?)

T32- şöyle # operasyon öncesinde hastalarımızdan beklentilerimiz var ee içki kullanımı
bir hafta olmayacak {öncesinde}#

H35- do you wanna translate (?) because I think # does he goes along (?)

çevirmek ister misin

çünkü sanırım devam edecek mi

Ç57- okey

tamam

T33- madde madde de çevirebilirsin # ilk önce bir hafta içki içmemiş olacak

Ç58- so ehm before the operation you should ehm stop ehm drinking alcohol # for one
week

yani operasyon öncesinde bırakmalısınız

alkol içmeyi

bir hafta

için

{at least}

en azından

[HTG3j] 17:42-18:09

T34- üçüncüsü (.) üçüncüsüne geçelim # üçüncüsü de madde kullanımı en son bir ay yapmış ol(a)cak {eğer kullanıyorsa} # bir ay önceden bırakmış olacak

Ç59- ne kullanımı (?)

T35- madde kullanımı

Ç60- madde (?)

T36- eroin gibi madde kullanımı

Ç61- haa #

T37- bir ay öncesinden bırakmış olacak

Ç62- if you take ehmm any drugs {any kinds of drugs} you should stop taking them before one

eğer alıyorsanız herhangi uyuşturucu herhangi tür uyuşturucu bırakmalısınız almayı

months of the ee

bir ay öncesinde

H36- ehmm okey

tamam

[HTG3k] 18:12-19:16

T38- bunları %neden% bırakmam gerektiğini sorabilir {operasyon öncesi}

Ç63- if you want to know why you should stop taking them #

eğer öğrenmek isterseniz neden almayı bırakmanız gerektiğini onları

T39- ee bu saydığımız %hepsi% kanı akışkan hale getiriyor ve operasyonun uza(.) uzamasına ve ekstra (.) hastanın fazla kan kaybetmesine neden oluyor

Ç64- because ee these kinds of medicines and e drugs ee # can ee make some problems

çünkü bu tür ilaçlar ve maddeler bazı sorunlar yaratabilir

during the operation so you can ee bleed like a lot # {during the operation}

operasyon boyunca bu yüzden kanayabilirsiniz çokça operasyon boyunca

H37- okey what other complications are associated with the operation (?)

peki hangi diğ er komplikasyonlar ilişkilidir operasyon ile

Ç65- başka ne tür zorluklar olabilir {mesela} (?)

T40- ee %bi(r)% tane daha unuttum # sigara kullanımını özellikle bir hafta öncesinde yasaklıyoruz # onu da ekleyelim

Ç66- ee he forgot something to tell {something} e also ee you shouldn't e smoke

unutmuş bir şey söylemeyi bir şey ayrıca sigara içmemelisiniz

H38- I don't smoke

sigara içmiyorum

Ç67- okey # sigara kullanmıyormuş

tamam

[HTG3I] 19:32-21:26

H39- how about other complications (?)

ya diğ er komplikasyonlar

Ç68- peki başka zorluklar ne olabilir (?) # {operasyonda}

T41- (...) genel olarak beklentilerimiz hastadan bunlar # eğer bunlar varsa (.) bunları tamamladık # kan testlerine de bakıp güzel sonuçlar aldıysak operasyona alabiliriz

H40- well what I mean (.) I mean after the op (.)what ca(n) (.)what complications<can occur

yani benim dediğim dediğim sonrasında ne gibi ne komplikasyonlar olabilir

Ç69-

<after

the (?)

sonrasında

H41- during the operation (?)

operasyon boyunca

Ç70- yani operasyon esnasında ee ne tür problemler <çıkabilir (?)

T42- <operasyon esnasında> # bu önlemleri operasyon ön (.) sırasında herhangi bi(r) sıkıntı olmasın diye alıyoruz # *tabiyki* operasyon sırasında bazı sıkıntılar olabilir # hastamızın tansiyonu düşebilir # şekeri yükselebilir # o noktada # müdahale etmiyoruz # gerekli ee müdahale neyse onu yapıyoruz # saç ekimi devam etmiyor(r) # önce şekerini düşürmeye çalışıyoruz önce tansiyonunu düşürmeye çalışıyoruz # bu şekilde operasyona kısa bir ara veriyoruz

Ç71- ee if you quit the drugs and the alcohol before the operation ee they don't expect any

eğer bırakırsanız ilaçları ve alkolü öncesinde operasyonun beklemiyorlar herhangi

problems (...) during the operation but if anything happens they will ee stop # and we'll take

bir sorun operasyon boyunca ama eğer bir şey olursa durduracaklar ve biz harekete

action ee ###

geçeceğiz

H42- and how many (.) what (.) how many experts does the team consist of (?)

ve sayısı ne ne ne sayıda uzman ekip içeriyor

Ç72- how many (?)

ne sayıda

H43- the team who carries out the operation # how many people (?) how many doctors (?)

ekip operasyonu yapan ne sayıda insan ne sayıda doktor

<{the staff}

personel

Ç73- <peki> operasyon esnasında kaç doktor yani kaç sorumlu olacak (?)

T43- (...) sorumlu bir doktorumuz var # en başta onu söyleyelim # {doktorumuz var} #
saç ekiminde farklı farklı statüler var

[HTG3m] 23:09-24:19

H44- and ee ## would I be awake during the operation or would I be asleep (?)

ve uyanık mı olacağım operasyon boyunca yoksa uyuyor mu olacağım

Ç74- uyanık mı olacak ee {operasyonda} (?)

T44- operasyon sırasında ee ilk iki saat # herhangi bi(r) şey yapamıyoruz %çünkü% yüz
üstü yatıyo(r) # herhangi bir (.) orada uyuyabilir # {söyleyebilirsin}

Ç75- anestezi almıyor ama uyuyor (?)

T45- yok # anestezi almış oluyo(r) # or(a)da da uyuyabiliyor # yüzüstü yatıyor çünkü #
ense # şeye gel(e)ceği için

Ç76- <hıhı

T46- <or(a)>da uyuyabilir

Ç77- ee the first two hours you can sleep # because you'll be lying on ee on your face

*ilk iki saat uyuyabilirsiniz çünkü uzanıyor olacaksınız yüzünüz
üstünde*

H46- and then I receive anaesthetic (?)

ve sonra anestezi mi alacağım

Ç78- ee # anestezi ala (.) alacaktım

T47- tabiyki # ilk girişte anestezi (.) anestezi al%dıktan% sonra # ense bölgesinden alım
yapılıyo(r) # ilk önce anestezi yapılacak {tabiyki} # daha sonrasında (...) yapılıyor

Ç79- yes firstly you will have injected anesthesia ee on your back of head and after that

*evet ilk önce anestezi enjekte etmiş olacaksınız arka tarafına başınızın ve
sonrasında*

operation will be done

operasyon yapılacak

H47- okey

tamam

[HTG3n] 24:40-25:20

T48- daha sonrasında # köklerimizi aldıktan sonra televizyon izleyebilir # kendi oyun telefonunu kullanabilir # oyun oynayabilir #

Ç80- so after taking the roots and the follicles you can ee do whatever you want while we
yani sonrasında köklerin alımının and saç köklerinin her ne isterseniz yapabilirsiniz biz

do the ee other steps of the <operation
yaparken diğer adımlarını operasyonun

H48- <can we> eat and drink during that time (?)
yemek yiyebilir ve içebilir miyiz bu zaman boyunca

Ç81- yemek yiyebilir mi veya içebilir mi (?)

T49- tabiyki o sırada ee eee alım bittikten sonra yemek yiyor hastamız # enseden köklerimizi aldıktan sonra yemek (...) {hastamıza}

Ç82- %yes% you can start eating and drinking # after taking the roots

evet siz başlayabilirsiniz yemeye ve içmeye kökleri aldıktan sonra

[HTG3o] 25:28-26:27

T50- ee kısa son olarak birkaç # süreçle alakalı (.) onları da anlatayım ee köklerimizi aldıktan sonra # (...) işlemine başlıyoruz # o aldığımız kökleri # o açacağımız kanallara ek(e)ice(ği)z # farklı bir arkadaşımız gelip onları açacak # {onu da ifade edelim}

Ç83- he just wants you to know that # ee after taking the roots ee the follicles folli (.)

sizin sadece şunu bilmenizi istiyor aldıktan sonra kökleri saç kö saç kö

H49- follicles

saç köklerini

Ç84- follicles # eee two persons will come and start transplantation

saç köklerini iki kişi gelecek ve ekime başlayacak

T51- ortalama kırk beş dakika falan (.) yarım saat kırk beş dakika sürüyor {kanal işlemi}

Ç85- and this eeee # this process will eee ### will # will takes ee forty fi(.) e forty five

ve bu bu süreç kırk kırk beş

minutes

dakika sürececek

H50- %which% process though (?)

hangi süreç ama

Ç86- the transplant (.) ee transplantation

ekim saç ekimi

[HTG3p] 26:51-27:44

T52- %çukur% diyebilirsin # gözenek # veya # kökleri eee tam oraya yerleştireceğimiz # şöyle bi(r) # çukur # açıyoruz {oraya} # çok küçük # bi(r) çukur açıyoruz ## %onu% daha farklı nasıl ifade edebiliriz (?)

Ç87- ee kanal diye<biliriz

T53- <tamam> kanal tamam # kanal söyleyebilirsiniz # {kanal}

Ç88- we will %yani% they will e open some ka (.) channels in the scalp to place the follicles

biz onlar açacaklar bazı kanallar saç derisinde saç köklerini yerleştirmek için

H51- and all of this will take # six hours or eight hours # {all of these processes}

ve bunun hepsi sürececek altı veya sekiz saat tüm bu süreçler

Ç89- bütün bu sür (.) yani bu anlat (.) ee anlattığınız aşamalar ee altı {en az altı} saat mi sürüyor (?)

T54- altı saat sürüyor # biraz anlatması uzun olabilir *ama* altı saat sürüyor

Ç90- yes that's true

evet bu doğru

H52- okey

tamam

[HTG3r] 27:50-28:26

T55- benim de # ee son olarak ee daha sonrasında üçüncü gün # hastaneye davet ediyoruz {hastamızı}

Ç91- e and ee ## ee at the end we will ee invite you on the third day after operation to visit us

ve sonunda biz sizi davet edeceğiz üçüncü gün operasyon sonrası bizi ziyaret için

H53- is that for a check up (?) what's that for (?)

bu kontrol için mi bu ne için

Ç92- yani bu ee kontrol için mi üçüncü gün (?)

T56- kontrol için *bandajı çıkarıcaz* # arka tarafta bandaj olacağı için onu biz kendimiz al(a)ıca(ğ)ı hastamıza bırakmıyoruz

Ç93- to take off your bandage

çıkarmak için bandajı

H54- <ah> so they take off the bandage {at the hospi<tal> } (?)

yani onlar bandajı çıkarıyorlar hastanede

Ç94-

<yeah

[HTG3s] 28:29-28:54

T57- sonrasında # yıkama yapıyoruz # sadece ekim yapılan noktaya # arka tarafa değil # %sadece% ekim yaptığımız bölgeye

Ç95- ee and after that they will wash your ee the ee recipient # eee area

ve bundan sonra yıkayacaklar sizin alıcı bölgeyi

H55- receipient area (?)

alıcı bölge

Ç96- # rece (.) you know the area the (.) that (.)

alı bilirsiniz o bölgeyi yani

H56- that's transplanted

ekim yapılmış

Ç97- %yes%

evet

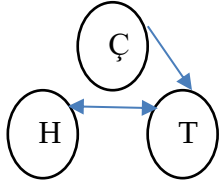
H57- that was operated on

ameliyat edilmiş

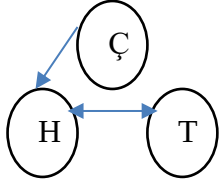
Ç98- yes

evet

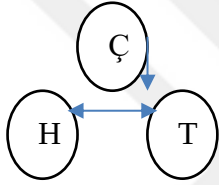
Ek III: Davitti (2012)'nin Bakış Kodlama Dizgesi (Toplam 54 adet)

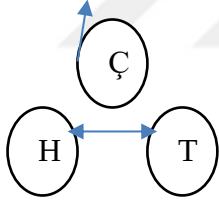
= H/T karşılıklı bakış, Ç bakışını T'ye yöneltmiş

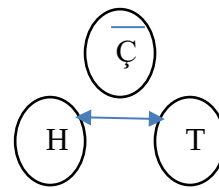
= H/T karşılıklı bakış, Ç bakışını H'ye yöneltmiş

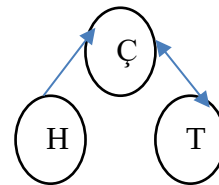
= H/T karşılıklı bakış, Ç önüne bakıyor

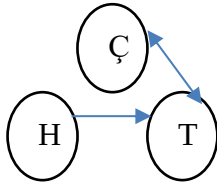
= H/T karşılıklı bakış, Ç başka yöne bakıyor

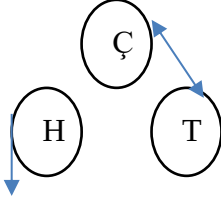
= H/T karşılıklı bakış, Ç gözleri kapalı

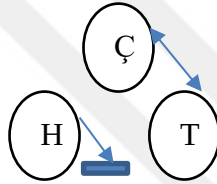
= Ç/T karşılıklı bakış, H bakışını Ç'ye yöneltmiş

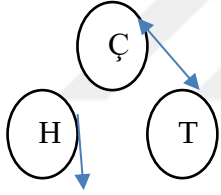
= Ç/T karşılıklı bakış, H bakışını T'ye yöneltmiş

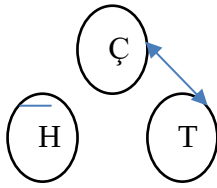
= Ç/T karşılıklı bakış, H başka yöne bakıyor

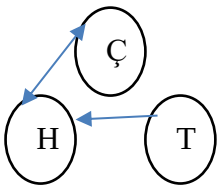
= Ç/T karşılıklı bakış, H bir nesneye bakıyor

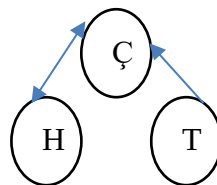
= Ç/T karşılıklı bakış, H önüne bakıyor

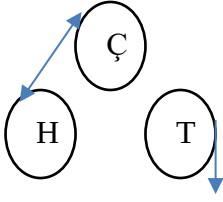
= Ç/T karşılıklı bakış, H gözleri kapalı

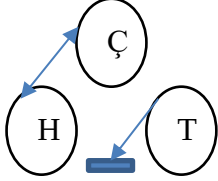
= Ç/H karşılıklı bakış, T bakışını H'ye yöneltmiş

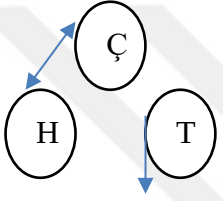
= Ç/H karşılıklı bakış, T bakışını Ç'ye yöneltmiş

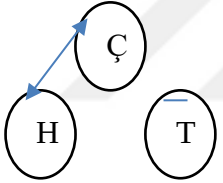
= Ç/H karşılıklı bakış, T başka yöne bakıyor

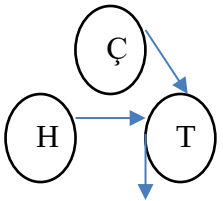
= Ç/H karşılıklı bakış, T bir nesneye bakıyor

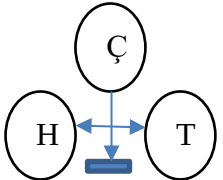
= Ç/H karşılıklı bakış, T önüne bakıyor

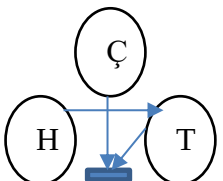
= Ç/H karşılıklı bakış, T gözleri kapalı

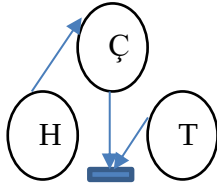
= Ç bakışını T'ye, H bakışını T'ye yöneltmiş, T önüne bakıyor

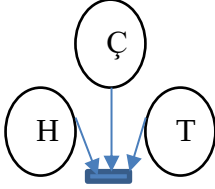
= H/T karşılıklı bakış, Ç bir nesneye bakıyor

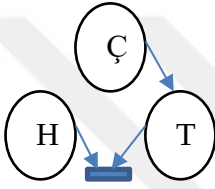
= H bakışını T'ye yöneltmiş, Ç ve M bir nesneye bakıyor

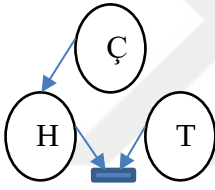
= Ç/T aşağıda bir nesneye bakıyor, H bakışını Ç'ye yöneltmiş

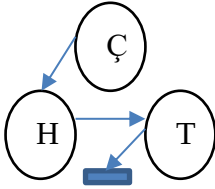
= Ç/T/H aşağıda bir nesneye bakıyor

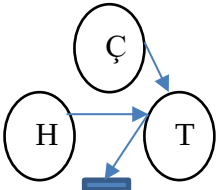
= H/T aşağıda bir nesneye bakıyor, Ç bakışını T'ye yöneltmiş

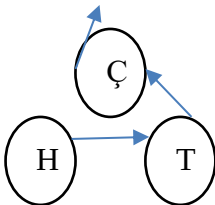
= H/T aşağıda bir nesneye bakıyor, Ç bakışını H'ye yöneltmiş

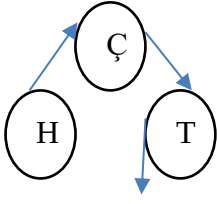
= H bakışını T'ye, Ç bakışını H'ye yöneltmiş, T bir nesneye bakıyor

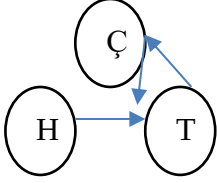
= H/Ç bakışını T'ye yöneltmiş, T aşağıda bir nesneye bakıyor

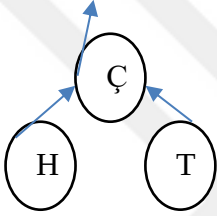
= H bakışını T'ye, T bakışını Ç'ye yöneltmiş, Ç başka yöne bakıyor

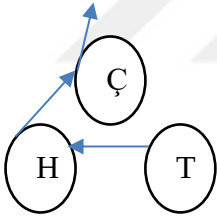
= H bakışını Ç'ye, Ç bakışını T'ye yöneltmiş, T önüne bakıyor

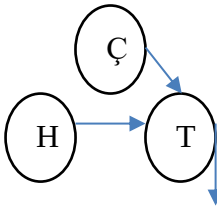
= H bakışını T'ye, T bakışını Ç'ye yöneltmiş, Ç önüne bakıyor

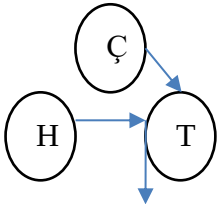
= H/T bakışını Ç'ye yöneltmiş, Ç başka yöne bakıyor

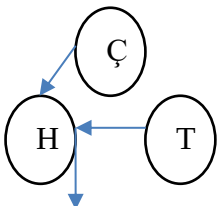
= H bakışını Ç'ye, T bakışını H'ye yöneltmiş, Ç başka yöne bakıyor

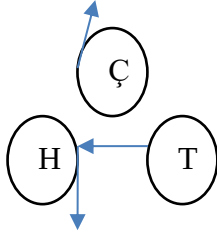
= H/Ç bakışını T'ye yöneltmiş, T başka yöne bakıyor

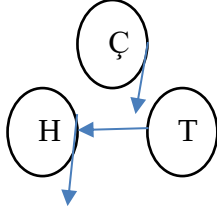
= H/Ç bakışını T'ye yöneltmiş, T önüne bakıyor

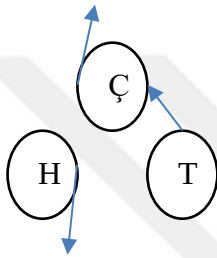
= Ç/T bakışını H'ye yöneltmiş, H önüne bakıyor

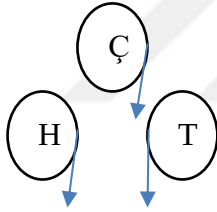
= H önüne, T ise H'ye bakıyor, Ç başka yöne bakıyor

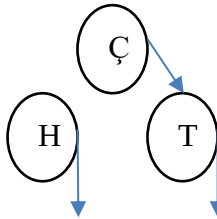
= H/Ç önüne bakıyor, T bakışını H'ye yöneltmiş

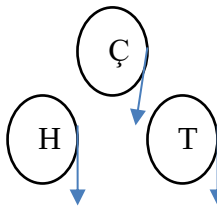
= H önüne, Ç başka yöne bakıyor, T bakışını Ç'ye yöneltmiş

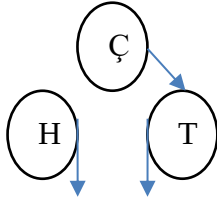
= H/Ç/T önüne bakıyor

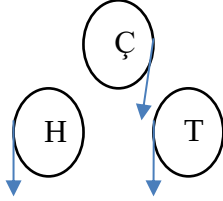
= H önüne, T başka yöne bakıyor, Ç bakışını T'ye yöneltmiş

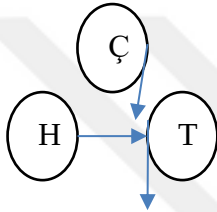
= H/Ç önüne, T başka yöne bakıyor

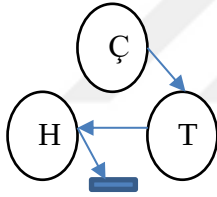
= H/T önüne bakıyor, Ç bakışını T'ye yöneltmiş

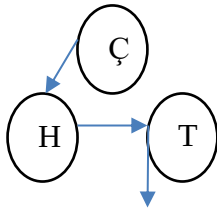
= T/Ç önüne, H başka yöne bakıyor

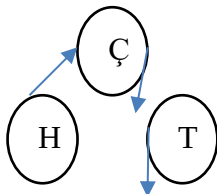
= T/Ç önüne bakıyor, H bakışını T'ye yöneltmiş

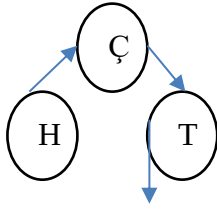
= H bir nesneye, T ise H'ye bakıyor, Ç bakışını T'ye yöneltmiş

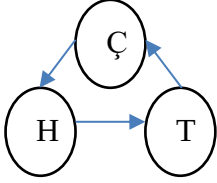
= H bakışını T'ye, Ç ise H'ye yöneltmiş, T önüne bakıyor

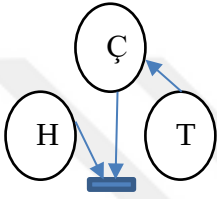
= T/Ç önüne, H ise Ç'ye bakıyor

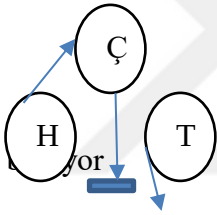
= H bakışını Ç'ye, Ç ise T'ye yöneltmiş, T önüne bakıyor

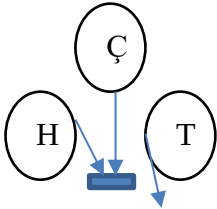
= H bakışını T'ye, T bakışını Ç'ye, Ç ise H'ye yöneltmiş

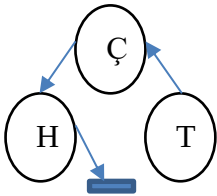
= H/Ç bir nesneye bakıyor, T bakışını Ç'ye yöneltmiş

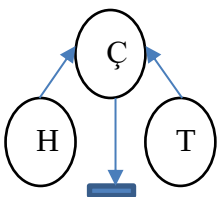
= H bakışını Ç'ye, Ç ise bir nesneye yöneltmiş, T önüne

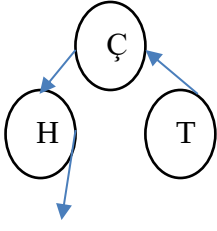
= H/Ç bir nesneye, T ise önüne bakıyor

= H bir nesneye, T ise Ç'ye bakıyor, Ç bakışını H'ye yöneltmiş

= H/T bakışını Ç'ye yöneltmiş, Ç aşağıda bir nesneye bakıyor

= T bakışını Ç'ye, Ç ise H'ye yöneltmiş, H önüne bakıyor

ÖZGEÇMİŞ

Burak Özsöz, 1976 yılında İstanbul Üsküdar’da doğdu. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü’nde 1999 yılında, yüksek lisansını ise Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Öğretimi alanında 2007 yılında tamamladı. 1999-2001 yıllarında, Yeditepe Üniversitesi hazırlık biriminde çalıştı. Mayıs 2001’den bu yana, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili Edebiyatı bölümünde görev almakta ve aynı fakültenin Çeviribilim Bölümü’nde çeşitli dersler vermektedir.

